

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛУБОШ ВОЛОДИМИР ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 343.344

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ
ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ
ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ
(СТАТТІ 262, 263, 263-1, 264 КК УКРАЇНИ)**

12.00.08 «Кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **В. В. Голубош**

Науковий керівник **Приходько Тетяна Миколаївна**,
кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню кримінально-правових норм, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України).

Актуальність наукового дослідження пояснюється недостатньою розробленістю деяких питань щодо кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України), що ставить перед наукою та правозастосовною практикою на порядок денний питання про необхідність поглибленого їх дослідження.

У першому розділі «Теоретичні, методологічні та правові засади дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої» здійснено аналіз теоретико-методологічних засад дослідження кримінальної відповідальності за злочини, що аналізуються. Вивчення судової практики застосування ст. 262–264 КК показало, що існують дискусійні та суперечливі аспекти відповідальності за вчинення вказаних злочинів: розширення предметів аналізованих злочинів; уточнення і зміна сутності їх форм об'єктивної сторони; підвищення віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений

ст. 263 КК, розширення кола спеціальних суб'єктів злочинів; удосконалення покарання за їх вчинення.

Аналіз ряду нормативно-правових документів, які передбачали відповідальність за злочини проти громадської безпеки в сучасному розумінні, дозволяє констатувати, що обсяг їх розгляду пропорційно залежать від юридичної сили конкретного документу. Вивчення історичних передумов кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, дозволило виокремити чотири історичних періоди їх становлення.

Дослідження відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої в кримінальному праві зарубіжних країн, дозволило виділити її особливості. Визначальними рисами відповідальності є: наявність різноманітних підстав структуризації нормативно-правових актів, наслідком чого є передбачення відповідальності за злочини, що досліджуються, у межах різних глав і розділів (Данія, Іспанія, США); об'єднання в межах злочинів проти громадської безпеки діянь, які в КК України посягають на інші об'єкти кримінально-правової охорони (Естонія, КНР, Латвія, Німеччина, Норвегія, Російська Федерація, Швеція); охоплення більшої кількості предметів злочинів даної групи (Білорусь, Російська Федерація, США); тлумачення в положеннях КК термінів (США); передбачення більш суворої кримінальної відповідальності (Німеччина, Японія).

У другому розділі «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої» встановлено, що родовим об'єктом злочинів, що досліджуються, є суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поводження з джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями). Основними безпосередніми об'єктами аналізованих злочинів є: безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до предметів злочину (ст. 262 КК), безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого обігу зазначених предметів (ст. 263–263-1 КК); дотримання встановлених правил зберігання зброї або

бойових припасів (ст. 264 КК). Додатковим обов'язковим та додатковим факультативним об'єктом злочинів, що досліджуються, виступають життя та здоров'я людей, відносини власності, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, управління в сфері поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами і вибуховими пристроями.

Визначено факультативні ознаки об'єктів злочинів, що досліджуються:

1) предмет злочинів – матеріальні цінності, з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочин. Деталізовані різновиди предметів злочинів, якими є: вогнепальна зброя (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК); бойові припаси (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); вибухові речовини (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1 КК); вибухові пристрої (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1 КК);

2) потерпілий, яким можуть бути фізичні чи юридичні особи.

Сформульовано авторське поняття вогнепальної зброї як виду зброї, що призначена для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу.

Встановлено, що об'єктивна сторона злочинів, які досліджуються, характеризується діянням у формі викрадення, привласнення, вимагання предметів злочинів, заволодіння ними шляхом шахрайства або шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, розбою з метою викрадення предметів злочинів; носіння, зберігання, придбання, передачі чи збуту предметів злочину, виготовлення, переробки чи їх ремонту, фальсифікації, видалення чи зміни маркування зброї. Констатовано, що суспільно небезпечний наслідок передбачається у ст. 264 КК (загибель людей або інші тяжкі наслідки). Визначено, що практично всі діяння, передбачені в ст. 262 КК (за виключенням вимагання та розбою), мають матеріальний склад злочину, що є характерним і для злочину, передбаченого ст. 264 КК. Додатково аргументовано наявність формального складу злочину у діянні, зазначеному в ст. 263, 263-1 КК, усіченого – при вчиненні вимагання та розбою (ч. 1, 3 ст. 262 КК).

Проаналізовано спосіб як факультативну ознаки злочинів, що досліджуються: обман чи зловживання довірою – при заволодінні предметами злочину шляхом шахрайства та насильство, небезпечне для життя і здоров'я – при заволодінні предметами злочину шляхом розбою чи вимагання.

Досліджено ознаки суб'єктів даних злочинів, яким є фізична осудна особа, яка досягла 14 років (при вчиненні крадіжки, грабежу, розбою чи вимагання предметів злочину, передбаченого ч. 1, 3 ст. 262 КК) чи 16 років (при привласненні предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК), незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК), незаконних виготовленні, переробці чи ремонті вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконному видаленні чи зміни її маркування, або незаконному виготовленні бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) та недбалому зберіганні вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК)). Доводиться необхідність зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК, з 16 до 14 років, що базується на наукових положеннях і даних офіційної статистики. Аргументовано положення, що вчинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи.

Констатовано положення щодо визнання прямого умислу в ст. 262, 263, 263-1 КК та злочинної самовпевненості в ст. 264 КК обов'язковими ознакам суб'єктивної сторони злочинів, що досліджуються. Доводиться необхідність визнання ознак, що описують внутрішню (суб'єктивну) сторону злочинів, що досліджуються: 1) обов'язковим елементом складу злочину як юридичної підстави для притягнення до кримінальної відповідальності; 2) в якості розмежувального критерію, який дозволяє проводити відмежування між злочинами, що досліджуються, та суміжними злочинними діяннями.

У третьому розділі «Диференціація кримінальної відповідальності та покарання за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові

припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої» визначено кваліфікуючі ознаки злочинів, що досліджуються: повторність (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК); особливо кваліфікуючі ознаки злочинів даної групи: вчинення злочину організованою групою (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК); вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК). Запропоновано визнавати злочин, передбачений ст. 262 КК, вчиненим повторно у випадках вчинення особою двох чи більше злочинів, передбачених цією статтею, або якщо вчиненню зазначеного злочину передувало діяння, вказане в ст. 410 КК.

Вивчення та аналіз судової практики показали, що вимагають удосконалення і узгодження санкції за вчинення злочинів, які досліджуються. Особливу увагу при цьому варто приділити збільшенню кількості покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Наголошується на доцільності зменшення розміру максимальної межі покарання у вигляді позбавлення волі з трьох років до двох років з одночасним збільшенням розміру штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 263 КК)»; доповнення санкції ч. 1 ст. 263 КК покаранням у вигляді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, зменшення розміру покарання у вигляді позбавлення волі з семи років до п'яти років; розширення межі застосування покарання у вигляді обмеження волі від трьох до п'яти років (ст. 264 КК). Обґрунтовується доцільність закріплення меж застосування покарання у виді позбавлення волі: у ч. 1 ст. 262 КК – від трьох до п'яти років; у ч. 1 ст. 263 КК – від двох до п'яти років; у ч. 2 ст. 263 – до двох років; у ч. 1 ст. 263-1 КК – від трьох до п'яти років; у

ч. 3 ст. 263-1 КК – від десяти до п'ятнадцяти років. Наводяться аргументи про включення в деякі санкції додаткових видів покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років (ч. 2 ст. 262 КК); штрафу (лише при встановленні фактів збуту предметів злочину) у розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 1 ст. 263 КК).

Ключові слова: громадська безпека, злочини проти громадської безпеки, вогнепальна зброя, холодна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої.

ANNOTATION

Holubosh V. V. Criminal liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, military supplies, explosives and explosive devices (articles 262, 263, 263-1, 264 of the Criminal Code of Ukraine) - Qualifying scientific work, manuscript.

This is thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.08 - Criminal Law and Criminology; criminal enforcement. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation is devoted to the complex scientific research of criminal-law norms, which provide criminal liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, military supplies, explosives and explosive devices (articles 262, 263, 263-1, 264 of the Criminal Code of Ukraine).

The importance of the research on the topic is explained by the lack of elaboration of some issues regarding criminal liability for crimes against public safety, which include weapons, military supplies, explosives and explosive devices (articles 262, 263, 263-1, 264 of the Criminal Code of Ukraine), which sets before the law enforcement practice (on the agenda) of the need for an in-depth study.

In the first section "Theoretical, methodological and legal principles of the investigation of criminal liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices", an analysis of the theoretical and methodological principles of investigation of criminal liability for analyzed crimes was implemented. The study of the judicial practice of the application of Articles 262-264 of the Criminal Code showed that there are controversial and contradictory aspects of responsibility for committing the said crimes: the expansion of the subjects of the crimes under investigation; clarification and change of the essence of their forms of the objective side; raising the age of criminal responsibility for a crime connected with Article 263 of the Criminal Code; extension of the circle of special crime subjects; improvement of punishment for their commission.

An analysis of a number of legal documents that guaranteed responsibility for crimes against public security in the modern sense, suggests that the scale of their consideration is proportional to the legal force of a specific document. The study of the historical preconditions for criminal responsibility for the crimes under investigation made it possible to distinguish four historical periods of their formation.

Investigation of responsibility for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices in the criminal practice of foreign countries, has allowed to highlight its peculiarities. The defining features of responsibility are: the existence of various grounds for the structuring of legal acts, the consequence of which is to foresee responsibility for the crimes under investigation, within different chapters and sections (Denmark, Spain, USA); association of acts, within the limits of crimes against public safety, which in the Criminal Code of Ukraine violate other objects of criminal law protection (Estonia, China, Latvia, Germany, Norway, Russian Federation, Sweden); the coverage of a greater number of crimes committed by this group (Belarus, the Russian Federation, the USA); interpretation in terms of Criminal Code (US); guarantee more severe criminal liability (Germany, Japan).

In the second section, named "Objective and subjective characteristics of commitments of crimes against public safety, objects of which there are weapons, ammunition, explosives and explosive devices", it has been established that the generic object of the investigated crimes is social relations aimed at providing security in the area of dealing with sources of high-risk (weapons, military supplies, explosives, explosive devices).

The main direct objects of the analyzed crimes are: the prohibition of an indefinite number of persons from unauthorized access to the offenses (Article 262 of the Criminal Code), the prohibition of an uncertain number of persons from the unauthorized circulation of these objects (Articles 263-263-1 of the Criminal Code); observance of the established rules of weapons and ammunition storage (Article 264 of the Criminal Code). Additional mandatory and optional objects of the investigated crimes are life and health of people, property relations, the environment, production

safety, normal functioning of law enforcement agencies, management during the work with weapons, combat supplies, explosives and explosive devices.

Optional features of the investigated crime objects are determined:

1) subject of crimes - the material values about which and/or with the direct impact of which crimes are committed. Detailed types of crime objects, which are: firearms (Article 262, Part 1, Articles 263, 263-1, 264 of the Criminal Code); cold weapons (Part 2 of Article 263 of the Criminal Code); military supplies (Article 262, Part 1, Articles 263, 263-1, 264 of the Criminal Code); explosive substances (Article 262, Part 1 Article 263, Article 263-1 of the Criminal Code); explosive devices (Article 262, Part 1 Article 263, Article 263-1 of the Criminal Code);

2) a victim who may be persons or entity.

The author's notion of firearms as a type of weapon intended for attack, defense or the delivering of sound signals and is driven by the energy of combustion of powdered gas is formulated.

It is well-known that the objective side of the investigated crimes is characterized by acts in the form of the abduction, appropriation, extortion of the objects of crimes, taking possession of these objects by fraud or by abusing an official in his official position, robbing for the purpose of the theft of the objects of crimes; handing, storing, acquiring, transferring or disposing of a crime objects, manufacturing, processing or repairing, falsifying, removing or changing weapons marking. It is stated that a socially dangerous consequence is envisaged in Article 264 Criminal Code (death of people or other severe consequences). It is determined that practically all acts stipulated in Article 262 of the Criminal Code (with the exception of extortion and robbery) have the material composition of the crime, which is also characteristic for the crime provided in Article 264 of the Criminal Code.

In addition, the presence of a formal offense in an act specified in Articles 263, 263-1 of the Criminal Code, truncated in the execution of extortion and robbery (Parts 1, 3, Article 262 of the Criminal Code). The method is analyzed as an optional feature of the investigated crimes.

The signs of the given crimes subjects, which is a natural person, who has reached the age of 14 years (in the case of theft, robbery or extortion of the objects of the crime provided for in parts 1, 3, Article 262 of the Criminal Code) or 16 years (in the assignment of offenses, stipulated in Article 262 of the Criminal Code, possession of them by means of fraud (Part 1 of Article 262 of the Criminal Code), unlawful handling of weapons, combat supplies or explosives (Article 263 of the Criminal Code), illegal manufacture, processing or repair of firearms or falsifications, illegally removing or changing its marking, or illegal manufacture of ammunition, explosives or explosive devices (Article 263-1 of the Criminal Code) and negligent storage of firearms or ammunition (Article 264 of the Criminal Code)). The need to reduce the age of criminal responsibility for committing an offense under Article 263 of the Criminal Code, from 16 to 14 years, based on scientific regulations and data from official statistics are proved. It is also proved that the commission by an authorized person of a legal entity, on its behalf and in the interests of a legal person of a crime stipulated in Article 262 of the Criminal Code, is the basis for the application of criminal-law measures to a legal entity.

The provisions, concerning the recognition of direct intent in articles 262, 263, 263-1 of the Criminal Code and criminal self-confidence in Article 264 of the Criminal Code, are mandatory indications of the subjective part of the investigated crime. There is a need to recognize the attributes describing the internal (subjective) aspect of the investigated crimes: 1) a mandatory element of the crime as a legal basis for bringing to criminal responsibility; 2) as a differentiation criterion, which permits separation between investigated crimes and related criminal acts.

In the third section, named "Differentiation of criminal liability and punishment for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices", qualifying attributes of the investigated offenses are determined: repetition (Part 2 of Article 262, Part 2 of the Article 263-1 of the Criminal Code); committing an offense under a previous agreement by a group of persons (Part 2 of Article 262, Part 2 of Article 263-1 of the Criminal Code); possession of firearms (except for smooth-bore hunting), combat supplies, explosives or radioactive materials

by abusing an official in his position (Part 2 of Article 262 of the Criminal Code); especially qualifying signs of the crimes of this group: the commission of a crime by an organized group (Part 2 of Article 262, Part 2 of Article 263-1 of the Criminal Code); robbery for the purpose of the abduction of firearms (other than smooth-bore hunting), ammunition, explosives or radioactive materials (Part 3 of Article 262 of the Criminal Code); the extortion of firearms (other than smooth-bore hunting), ammunition, explosives or radioactive materials, combined with violence that is dangerous to life and health (Part 3 of Article 262 of the Criminal Code). It is proposed to recognize the crime provided for in Article 262 of the Criminal Code, committed repeatedly, in cases of committing two or more crimes provided by this article, or if the offense was preceded by an act, specified in Article 410 of the Criminal Code.

The study and analysis of judicial practice have shown that they require the improvement and harmonization of the sanction for investigated crimes. Particular attention should be paid to increasing the number of sentences not related to imprisonment.

It is stresses that the expediency of reducing the maximum punishment limit in the form of deprivation of liberty from three years to two years with a simultaneous increase in the amount of the fine up to three thousand non-taxable minimum incomes of citizens (Part 2 of Article 263 of the Criminal Code); addition to the sanctions of Part 1 of Article 263 of the Criminal Code punishment in the form of restraint of liberty for a term of three to five years, reduction of the penalty in the form of imprisonment from seven years to five years; expanding the scope of punishment in the form of restraint of liberty from three to five years (Article 264 of the Criminal Code).

The practicability of fixing the limits of the use of punishment in the form of imprisonment is substantiated: in Part 1 of Article 262 of the Criminal Code - from three to five years; in Part 1 of Article 263 of the Criminal Code - from two to five years; in Part 2 of Article 263 of the Criminal Code - up to two years; in Part 1 of Article 263-1 of the Criminal Code - from three to five years; in part 3 of Article 263-1 of the Criminal Code - from ten to fifteen years. Arguments on the inclusion in some sanctions of additional penalties in the form of deprivation of the right to occupy certain

positions or engage in certain activities for a term up to five years (Part 2 of Article 262 of the Criminal Code) are given; penalty (only when establishing the facts of the trading with the usage of the objects of crime) in the amount of up to one thousand non-taxable minimum incomes of citizens (Part 1 of Article 263 of the Criminal Code).

Key words: public safety, crimes against public safety, firearms, cold weapons, weapons, explosives, explosive devices.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Голубош В. В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33-2. Том 1. С. 120–124. (Серія «Право»).
2. Голубош В. В. Характеристика об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 163–172.
3. Голубош В. В. Преступления против общественной безопасности, предметом которых является оружие, боевые припасы, взрывчатые вещества и взрывные устройства, в уголовном праве зарубежных стран. *Право и закон*. 2017. № 4. С. 121–128.
4. Голубош В. В. Генеза кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4 (79). С. 99–108.
5. Голубош В. В. Особливості предметів деяких злочинів проти громадської безпеки. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1 (10). С. 130–143. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=4475.
6. Голубош В. В. Форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 145–151.
7. Голубош В. В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 262, 263-1 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 51. Ч. 2. С. 67–70. (Серія «Право»).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Голубош В. В. Громадська безпека як об'єкт злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)* : матеріали VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 листоп. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 137–139.
2. Голубош В. В. Предмет злочину у ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України. *Матеріали VII наукових читань, присвячених пам'яті академіка В. В. Конєйчикова* (Київ, 17 листоп. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 22–24.
3. Голубош В. В. Злочини проти громадської безпеки: перспективи зміни і удосконалення. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції і новації* : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2017 року). Київ : АртЕк, 2017. С. 142–144.
4. Голубош В. В. До питання про об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації* : матеріали XXXII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 31 січ. 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 32. С. 187–190.
5. Голубош В. В. До питання про деякі форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки. *Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології, з нагоди 280-ї річниці з дня народження Чезаре Беккарія* : матеріали регіон. наук.-практ. конф. (Київ, 15 берез. 2018 р.). Київ : ДУІТ, 2018. С. 22–24.
6. Голубош В. В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Ірпінь, 1 берез. 2018 р.). Ірпінь, 2018. С. 42–47.

7. Голубош В. В. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Одеса, 30 берез. 2018 р.) Одеса : ОДУВС, 2018. С. 231–232.

8. Голубош В. В. Виготовлення і переробка вогнепальної зброї як форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: проблемні питання. *Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20 квіт. 2018 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 99–101.

9. Голубош В. В. Наслідки в ст. 264 Кримінального кодексу України. *Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 27 квіт. 2018 р.). Харків : ХНУВС, 2018. С. 35–36.

10. Голубош В. В. Потерпілий у злочинах проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Кримінальне право в умовах глобалізації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25 трав. 2018 р.). Одеса: НУ «Одеська юридична академія», 2018. С. 216–219.

11. Голубош В. В. Особливості суб'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Актуальні проблеми кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 25 трав. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 76–78.

12. Голубош В. В. Повторність як кваліфікуюча ознака у ст. 262, 263-1 КК. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (9 листоп. 2018 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 44–45.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	19
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ	
1.1. Стан наукового дослідження та методологія вивчення питань кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	30
1.2. Генеза вітчизняного законодавства щодо кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої	44
1.3. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, у кримінальному праві зарубіжних країн	58
Висновки до розділу 1.....	69
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ	
2.1. Об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	74
2.2. Об'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	108
2.3. Суб'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	145
2.4. Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	155

Висновки до розділу 2.....	167
----------------------------	-----

РОЗДІЛ 3. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

3.1. Кваліфікуючі ознаки злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	172
--	-----

3.2. Особливості покарання за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.....	195
--	-----

Висновки до розділу 3.....	205
----------------------------	-----

ВИСНОВКИ.....	208
----------------------	------------

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	218
--	------------

ДОДАТКИ.....	253
---------------------	------------

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Білорусь	Республіка Білорусь
ГУ НП	Головне управління Національної поліції
Данія	Королівство Данія
Естонія	Естонська Республіка
Іспанія	Королівство Іспанія
КК	Кримінальний кодекс
КНР	Китайська народна республіка
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
Латвія	Латвійська Республіка
МВС	Міністерство внутрішніх справ
Норвегія	Норвезьке Королівство
ППВСУ	Постанова Пленуму Верховного Суду України
Росія, РФ	Російська Федерація
РРФСР	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка
УСРР	Українська Соціалістична Радянська Республіка
ЦК	Цивільний кодекс

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Згідно з Конституцією України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Зазначені положення є ключовими для організації та розвитку суспільного життя в Україні, адже обов'язком держави є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина та створення нормальних умов життєдіяльності. Належний стан охорони громадської безпеки є однією з ключових передумов такої діяльності держави, а запобігання злочинам – це загальновизнаний та невід'ємний компонент її успішного функціонування, що має важливе значення в протидії злочинності. Ефективне забезпечення громадської безпеки сприяє стабільному і послідовному розвитку суспільства та достатньому задоволенню життєвих потреб громадян. Серед злочинів проти громадської безпеки в чинному КК України особливе місце посідають злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)*, значущість кримінально-правової боротьби з якими на сучасному етапі зростає у зв'язку з загостренням криміногенної ситуації та проведенням Операції Об'єднаних сил на Сході України.

Згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури України: за ознаками злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України), у 2014 р. було зареєстровано 55714 злочинів, що становить 65,7 % від загальної кількості виявлених злочинів проти громадської безпеки, у 2015 р. – 57965 (66,57 %), у 2016 р. – 52402 (65,77 %), у 2017 р. – 61471 (71,95 %), у 2018 р. – 54910 (80,97 %)*. Наведені дані свідчать про збільшення кількості деяких злочинів, що досліджуються, зокрема, 79,7 % респондентів проведеного

* Надалі, якщо інше спеціально не застережене, вживатиметься термін «злочини, що досліджуються», що означає «злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)».

* Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

опитування вважають, що злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, в Україні є досить поширеними (див. Додаток А). Зазначене вимагає поглибленого аналізу складів вказаних злочинів, підтверджуючи актуальність обраної теми.

У різні часи аналізу злочинів, які передбачають відповідальність за злочини проти громадської безпеки, а також питанням їх кваліфікації присвячували свої наукові доробки Ю. В. Александров, П. П. Андрушко, В. І. Антипов, М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, П. А. Воробей, Л. М. Демидова, О. М. Джу́жа, В. Ф. Кириченко, В. А. Клименко, О. М. Костенко, Є. В. Лащук, С. Я. Лихова, В. Д. Малков, В. А. Мисливий, П. П. Михайленко, М. І. Мельник, С. М. Мохончук, А. А. Музика, В. О. Навроцький, А. А. Небитов, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Т. М. Приходько, В. А. Робак, А. В. Савченко, О. М. Сарнавський, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, В. В. Українець, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, І. С. Шапкін.

Серед захищених у різні часи дисертаційних робіт варто відмітити дослідження В. Д. Малкова (1969), В. П. Тихого (1972), В. І. Рибачука (2001), які були захищені за положеннями КК України 1960 р.; О. М. Сарнавського (2009), М. М. Майстренко (2010), О. С. Клименко (2012), Н. Є. Мінняйло (2012), В. Л. Соколовського (2017).

У судовій практиці при застосуванні ст. 262, 263, 263-1, 264 КК допускаються суттєві помилки, обумовлені як неоднозначністю доктринального тлумачення вказаних норм, так і їх законодавчою недосконалістю та відсутністю єдиної практики застосування. Вищевикладені обставини обумовлюють актуальність здійснення комплексного теоретико-прикладного дослідження відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, а також вивчення дискусійних питань кваліфікації та особливостей покарання за їх учинення.

Попри наукові розробки злочинів проти громадської безпеки, питання кримінальної відповідальності за злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, не знайшли комплексного

наукового аналізу. Отже, викладені обставини свідчать про актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Національної стратегії у сфері прав людини (затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Плану дій з реалізації стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.), Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015); узгоджується з Переліком пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки, затвердженим наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 (підпункти 5.1, 5.11); Переліком перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11), Основними напрямками наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (протокол рішення Вченої ради академії № 28 від 26 грудня 2018 р.).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол № 20 від 29 жовтня 2015 р.). Дисертація включена Координаційним бюро Національної академії правових наук України до переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (№ 877, 2017 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є здійснення системного та комплексного вивчення кримінальної відповідальності за злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, і формулювання пропозицій щодо вдосконалення положень ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України, правозастосовної практики про відповідальність за злочини, що досліджуються.

Відповідно до цієї мети, визначено такі *завдання*:

- встановити теоретико-методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за вказані діяння;
- з’ясувати генезис законодавства про відповідальність за злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;
- окреслити світовий досвід встановлення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що досліджуються;
- схарактеризувати об’єктивні та суб’єктивні ознаки складів злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;
- виокремити кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки злочинів зазначеної групи;
- окреслити особливості покарання за вчинення злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;
- сформулювати висновки та викласти пропозиції щодо вдосконалення законодавства в частині відповідальності за злочини, що досліджуються.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини у сфері забезпечення кримінально-правової охорони безпеки суспільства від джерел підвищеної небезпеки: зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Методи дослідження репрезентовані системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрані відповідно до теми, мети та задач дослідження. У роботі було використано такі методи: *діалектичний* – надав можливість окреслити загальну концепцію та структуру дослідження (розділи 1, 2, 3 дисертації); *історико-правовий* – дав змогу розглянути закон про кримінальну відповідальність України в його постійному розвитку (підрозділ 1.2); *компаративістський* – забезпечив здійснення аналізу норм зарубіжного кримінального законодавства щодо відповідальності за злочини, що досліджуються, у кримінальному праві зарубіжних країн (підрозділ 1.3);

догматичний (юридичний) – сприяв виявленню та вивченню можливостей удосконалення кримінально-правових норм (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2); *системно-структурний* – надав можливість комплексно дослідити питання уніфікації норм про кримінальну відповідальність за злочини, що досліджуються (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2); *конкретно-соціологічний та статистичний* – сприяли вивченню, узагальненню та аналізу матеріалів практики застосування норм КК, які передбачають відповідальність за злочини, що досліджуються, а також у межах проведення анкетування практичних працівників Національної поліції України з питань ефективності застосування кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на аналізовані злочини (підрозділи 1.2, 1.3, розділ 2, підрозділи 3.1, 3.2); *метод моделювання* – дав змогу сформулювати пропозиції щодо удосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність за злочини, що досліджуються. Ці методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність дослідження, а також істинність отриманих наукових результатів.

Емпіричну основу дослідження становлять: дані вивчення 250 матеріалів кримінальних проваджень за ст. 262–264 КК, розглянутих судами в період з 2012 р. до 2018 р.; результати анкетування 200 слідчих Національної поліції України в Житомирській, Івано-Франківській, Львівській, Одеській областях і місті Києві; статистичні й аналітичні дані Генеральної прокуратури України щодо злочинів, що досліджуються, у період 2014–2018 років.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших в Україні монографічних праць, яка присвячена комплексному та системному дослідженню кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Внесок дисертанта в наукову розробку положень про злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, полягає в обґрунтуванні пропозицій, що містять елементи наукової новизни й мають теоретичне та практичне значення для застосування ст. 262–264 КК, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано необхідність визнання обставиною, яка обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної або холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин або вибухових пристроїв шляхом внесення відповідних змін у ст. 67 КК;

– розроблено пропозиції щодо розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом криміналізації «інших бойових речовин», з огляду на той факт, що елементом пропонованого предмету злочинів є вибухові речовини;

– аргументовано необхідність усунення прогалини у КК України, що зумовлена відсутністю Закону «Про зброю» та неврегульованістю суспільних відносин у сфері обігу зброї, шляхом виключення з тексту ст. 263 КК України словосполучення «без передбаченого законом дозволу» з доповненням першої і другої частин ст. 263 КК України словами «незаконне» з їх розміщенням перед словами «носіння», що сприятиме одноманітному застосуванню норм КК;

– запропоновано вдосконалення об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 262, 263-1 КК України, шляхом: 1) розширення форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК України, зокрема, криміналізації вимагання предметів цього злочину, поєднаного з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, адже ці дії перебувають за межами кримінально-правового регулювання; 2) виключення терміна «фальсифікація» зі змісту ст. 263-1 КК України у зв'язку з охопленням його словосполученням «зміна маркування»;

– встановлено, що розвиток норм про кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, започатковано в Київській Русі (кінець X – початок XI ст.) та в подальшому поширено на територію України. З урахуванням критерію активності законотворчої діяльності виділено чотири періоди розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, що

досліджуються: від найдавніших часів до початку XIX ст.; початок XIX ст. – 1922 р.; 1922 – 2001 рр.; від 2001 р. – і до сьогодні;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо визнання основними безпосередніми об'єктами досліджуваних злочинів суспільних відносин у сфері: забезпечення безпеки невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до предметів злочину (ст. 262 КК); забезпечення безпеки невизначеного кола осіб від несанкціонованого обігу предметів злочинів (ст. 263–263-1 КК); дотримання встановлених правил зберігання зброї чи бойових припасів (ст. 264 КК);

– конструкцію наслідків у злочині, передбаченому ст. 264 КК України, шляхом їх уточнення, віднісши до них: смерть людини, загибель людей, інші тяжкі наслідки (заподіяння тяжкого тілесного ушкодження хоча б одній особі або тілесних ушкоджень середньої тяжкості двом і більше особам, завдання майнової шкоди, тривале порушення функціонування підприємств, установ, організацій, транспорту);

– пропозицію щодо доповнення норми, передбаченої ч. 3 ст. 263 КК України, словами «якщо в її діях немає складу іншого злочину» з урахуванням підвищеного рівня суспільної небезпечності аналізованих предметів злочинів та їх використання для подальшого вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів;

– положення про повторність як кваліфікуючу ознаку злочину, передбаченого ст. 262 КК, зокрема повторним запропоновано визнавати злочин, учинений особою, яка раніше вчинила будь-який зі злочинів, передбачених ст. 262, 410 КК;

отримало подальший розвиток:

– обґрунтування доцільності розширення кола предметів аналізованих злочинів шляхом визнання ними гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї (у ст. 262–263 КК) та частин і компонентів вогнепальної зброї (у ст. 262, 263, 263-1 КК), а також приведення тексту ч. 3 ст. 262 КК у відповідність з її змістом шляхом включення в назву статті слів «вибухових пристроїв»;

– аргументація положення щодо визнання самотійною формою об’єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК, розтрата предметів злочину, що зумовлено наявністю спеціального суб’єкта – особи, якій предмети злочину були ввірені або перебували у її віданні;

– обґрунтування необхідності зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, з 16 до 14 років, з огляду на сучасні психологічні тенденції розвитку неповнолітніх і кримінологічні показники вчинення цих суспільно небезпечних діянь;

– вчення про зміст суб’єктивної сторони злочинів, які досліджуються, що передбачає наявність прямого умислу (ст. 262, 263, 263-1 КК) і злочинної самовпевненості (ст. 264 КК);

– положення щодо необхідності зменшення мінімального кількісного складу організованої групи до двох суб’єктів у зв’язку з тим, що відповідно до результатів вивчення судової практики виявлено факти вчинення аналізованих злочинів групами осіб за попередньою змовою у складі двох суб’єктів, які набули організованого характеру, – характеризуються усіма ознаками організованої групи, окрім мінімального кількісного складу учасників;

– пропозиції щодо оптимізації системи санкцій за вчинення злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1, 264 КК, шляхом: 1) збільшення покарань, не пов’язаних із позбавленням волі: штрафу (ч. 2 ст. 263 КК), обмеження волі (ч. 1 ст. 263 КК, ст. 264 КК); 2) включення до складу санкцій позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 262 КК); штрафу (ч. 1 ст. 263 КК); 3) узгодження меж застосування покарання у вигляді позбавлення волі.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються у:

законотворчій діяльності – у межах удосконалення норм КК за вчинення злочинів, що досліджуються (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/153-1-15 від 10 січня 2017 р.);

правозастосовній діяльності – для однозначного застосування кримінально-правових норм під час виявлення та розслідування злочинів, що досліджуються (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 10 жовтня 2018 р.);

освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кваліфікація окремих видів злочинів», «Кваліфікація злочинів, підслідних органам досудового розслідування Національної поліції» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 26 червня 2018 р.);

науково-дослідній діяльності – для подальшого розроблення теоретичних та прикладних проблем стосовно злочинів, що досліджуються (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 17 липня 2018 р.).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження та практичні висновки оприлюднені у виступах дисертанта на: міжвузівській науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)» (Київ, 16 листопада 2017 р.), наукових читаннях, присвячених пам'яті академіка В. В. Копейчикова (Київ, 17 листопада 2017 р.), Міжнародній юридичній науково-практичній конференції «Актуальна юриспруденція» «Правовий розвиток суспільства і держави: традиції і новації» (Київ, 7 грудня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 31 січня 2018 р.), регіональній науково-практичній конференції «Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології» з нагоди 280 річниці з дня народження Чезаре Беккарія (Київ, 15 березня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування» (Ірпінь, 1 березня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (Одеса, 30 березня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри» (Харків, 20 квітня 2018 р.), Всеукраїнській

науково-практичній конференції «Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія» (Харків, 27 квітня 2018 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Функціональне призначення кримінального права України» (Дніпро, 25 травня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальне право в умовах глобалізації» (Одеса, 25 травня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 9 листопада 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (362 найменування на 35 сторінках) і 5 додатків на 19 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 272 сторінки, з них основного тексту – 200 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

1.1. Стан наукового дослідження та методологія вивчення питань кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

У процесі аналізу кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), обов'язковим підґрунтям є визначення наукових і методологічних засад його проведення. Саме чітка вказівка на науково-методологічну основу роботи є запорукою проведення успішного та результативного вивчення зазначеної проблематики.

У науковому контексті передумови його здійснення мають охоплювати більшість праць учених з вивчення питань кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, формулювання законодавчої конструкції складів зазначених злочинів у різні часи розвитку кримінального права держав, що існували на теренах України.

З точки зору методології передумови дослідження кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, пов'язані з виваженим вибором методів наукового пізнання.

Реалізація вказаних завдань безпосередньо пов'язується з ґрунтовним аналізом попередніх досліджень із зазначеної проблематики. Для кількісних показників структури злочинності нашої держави характерним є досить високим

рівнем тяжких і особливо тяжких насильницьких злочинів. Відомо, що норми КК спрямовані на забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку і громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, гарантування миру та безпеки людства, а також запобігання злочинам [150]. Саме тому достатній стан забезпечення громадської безпеки є актуальним для України. У порівнянні з КК 1960 р., у якому злочини проти громадської безпеки подано в різних главах, положеннями КК 2001 р. передбачено окремий розділ Особливої частини КК, у якому визначено всі злочини проти громадської безпеки (розділ IX Особливої частини КК, ст. 255–270-1 КК). Така ситуація вимагає лише позитивного схвалення рішення законодавця про об'єднання всіх злочинів, родовим об'єктом яких є громадська безпека, в один розділ Особливої частини КК. Вказане положення підтверджує, що КК 2001 р. є якісно новим нормативно-правовим актом як за формою, так і за змістом, адже в ньому враховано ідеї демократизму, гуманізму та економії кримінальної репресії, втілено вимоги міжнародного права, відображено дух нової філософії [273, с. 52].

Нами було здійснено моніторинг досліджень питань відповідальності за злочини проти громадської безпеки загалом. У результаті такого дослідження ми виявили, що в науці кримінального права досліджують положення про:

- а) теоретико-методологічні засади наукових розробок;
- б) генезу кримінальної відповідальності за темою дослідження;
- в) особливості співвідношення вітчизняного та міжнародного законодавства;
- г) кримінально-правову характеристику елементів складу досліджуваного злочину (злочинів);
- д) кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки злочину (злочинів);
- е) відмежування досліджуваного злочину (злочинів) від суміжних суспільно-небезпечних діянь;
- ж) покарання за досліджуваний злочин (злочини);
- з) у низці випадків – звільнення від кримінальної відповідальності, коли відповідний вид звільнення передбачений за аналізований злочин у КК України.

Дисертантом встановлено, що жодного дослідження безпосередньо кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом

яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), не проводилося. Проблемні питання досліджуваної тематики частково було окреслено в контексті наукових розвідок щодо відповідальності за вчинення злочинів, передбачених розділом IX Особливої частини КК «Злочини проти громадської безпеки». Варто зазначити, що з набранням чинності КК 2001 р., робота щодо дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки активізувалася.

Логічним виглядає подальший розгляд наукового та методологічного підґрунтя щодо злочинів, що досліджуються, відповідно до періодів законодавчого регламентування кримінальної відповідальності за вказані злочини. Пропонується вивчені роботи вчених класифікувати так: 1) радянський період (з початку дії КК УРСР 1960 р. – до розпаду СРСР в 1991 р.); 2) період незалежності України (з 1991 р. – до 2001 р.); 3) період дії чинного КК України 2001 року.

Так, 1970-ті рр. фактично ознаменувалися початком ґрунтовного дослідження злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: одразу два науковці представили результати своїх дисертаційних досліджень. Ідеться про працю В. Д. Малкова, який в 1969 р. захистив дисертацію «Розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин» [175], та В. П. Тихого, який в 1972 р. представив результати свого наукового дослідження «Відповідальність за розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин за радянським кримінальним правом» [316]. Обидві дисертації присвячено ґрунтовному аналізу об'єктивних і суб'єктивних ознак аналізованого складу злочину, причому особливу увагу приділяли його предметам: вогнепальній зброї, бойовим припасам і вибуховим речовинам. Зокрема В. Д. Малков розглядав предмети злочину у двох аспектах: як джерело підвищеної небезпеки і як безпосередній матеріальний вираз суспільних відносин, що існують у зв'язку з правом власності на ці предмети [175, с. 5]. До зброї як предмета аналізованого злочину В. П. Тихий зараховував стрілецьку й артилерійську зброю, зброю індивідуального та групового користування,

спортивну (малокаліберну), мисливську нарізну зброю, атипову зброю (у тому числі – обрізи), зброю бойових і цивільних зразків, виготовлену як промислово (заводську), так і кустарним способом, а також зброю стародавніх зразків [316, с. 10]. Окрім того, В. П. Тихий пропонував внести низку змін чинного на той час КК щодо розширення кола предметів злочину, а саме – визнати гладкоствольну мисливську зброю предметом аналізованого злочину.

Варто визнати, що за часів дії КК УРСР 1960 р. це були всі праці, що стосувалися дослідженню питань, які цікавлять нас.

У період незалежності України (з 1991 р. до 2001 р.) була захищена одна робота, опосередковано пов'язана з тематикою нашого дослідження. Ідеться про дисертацію В. І. Рибачука, який у 1995 р. закінчив дослідження питань еволюції боротьби правоохоронних органів України з незаконним володінням предметами озброєння [262]. Робота має загальний характер і розкриває особливості протидії незаконному володінню предметами озброєння низкою уповноважених на це правоохоронних органів. Автору вдалося теоретично обґрунтувати державно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів, а також визначити його концепцію. Дисертант проаналізував низку способів, завдяки реалізації яких стає можливим державно-правове забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо протидії незаконному володінню предметами озброєння та схарактеризував з точки зору історії та сучасності державно-правове управління якості боротьби з незаконним володінням зброєю.

Усі подальші наукові дослідження набувають особливого значення, адже проводилися в третій, виділений нами період, відповідно до положень чинного КК 2001 р. З моменту набрання чинності КК до кінця 2017 р. в Україні було захищено 10 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» з проблематики, близької до досліджуваної нами. Це наукові роботи: В. І. Рибачука «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діяннями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» (2001 р.) [263], О. О. Пащенко «Кримінальна

відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину» (2004 р.) [206], К. В. Плєви «Кримінальна відповідальність за суспільно небезпечні діяння стосовно радіоактивних матеріалів» (2005 р.) [212], Л. М. Кулик «Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї» (2006 р.) [165], О. М. Сарнавського «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (2009 р.) [277], М. М. Майстренко «Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини» (2010 р.) [174], К. Ю. Гаврилової «Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами» (2011 р.) [56], О. С. Клименка «Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (2012 р.) [117], Н. Є. Міняйло «Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження» (2012 р.) [181], В. Л. Соколовського «Громадська безпека як об'єкт злочину» (2017 р.) [289]. Лише в доробках О. М. Сарнавського, К. Ю. Гаврилової та В. Л. Соколовського частково визначено кримінально-правові аспекти злочинів, які досліджуються нами.

Так, у дисертації Л. М. Кулик «Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї» [165] висвітлено низку питань теоретико-практичного характеру, які пов'язані з організаційно-правовими та кримінологічними моментами протидії злочинам, що вчиняються з використанням зброї. Дослідження О. С. Клименка «Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» [117], присвячене питанням кримінологічного запобігання поводженню з предметами злочину, передбаченого ст. 263 КК. У праці Н. Є. Міняйло «Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-

правове та кримінологічне дослідження» [181] проаналізовано та розкрито питання теоретичного і практичного характеру, що пов'язані з транснаціональною злочинністю у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї. Авторка пропонує досить повну класифікацію зброї за певними критеріями.

Натомість, у подальших роботах більш детально проаналізовано питання щодо окремих елементів складів злочинів, обраних нами в ролі предмета дослідження. Зазвичай ідеться про характеристику предмета аналізованих злочинів. Так, у дисертації В. І. Рибачука «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» [263] акцентовано на особливостях боротьби з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Разом із тим, дисертант поверхово розкриває кримінально-правову характеристику й особливості кваліфікації злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами. Звертає увагу пропозиція автора про класифікацію зброї залежно від мети її використання, а також її параметрів і характеристик.

Дослідження М. М. Майстренко «Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини» [174] присвячене переважно кримінологічним проблемам у контексті вказаних злочинів. Так, авторка вважає, що злочини цієї групи – це умисні суспільно небезпечні дії проти стану захищеності суспільства, життя, здоров'я людей, недоторканості, власності, нормальної роботи підприємств, установ, організацій, що забезпечуються системою нормативних приписів держави, які виражаються в протиправних діях із предметами озброєння, що мають дозвільний порядок обігу в суспільстві. На підставі аналізу об'єктивної сторони досліджуваних злочинів, обравши в ролі критерію характер діянь, вказану групу злочинів дисертантка класифікувала на: а) суто кримінальні або протизаконні – суспільно небезпечні дії передбачені ст. 262 КК України; б) незаконні – суспільно небезпечні дії передбачені в ст. 263 та 269 КК України, а також ст. 267 КК

України в частині, що охоплює пересилання вибухових речовин поштою або багажем; в) такі, що порушують встановлені правила поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами – суспільно небезпечні дії передбачені ст. 264 та 267 КК України.

Варто зауважити, що О. М. Сарнавський у роботі «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» [277] детально проаналізував об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 262 КК. Дисертант погоджується з раніше висловленими пропозиціями та підтримує пропозицію щодо законодавчого розширення предмета розглядуваного ним злочину шляхом включення до переліку його гладкоствольної мисливської зброї, яка є не менш небезпечною для оточення в порівнянні з іншими зразками мисливської зброї. Водночас він зазначає, що гладкоствольна вогнепальна зброя військових зразків, спортивна та іншого призначення визнається предметом злочину, передбаченого ст. 262 КК. Автору вдалося поглиблено розглянути питання кримінально-правової кваліфікації зазначеного злочину й особливості його відмежування від суміжних злочинів.

Дисертація К. Ю. Гаврилової «Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами» [56] присвячена дослідженню об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 267 КК. Дослідниця в новому контексті формулює поняття предмета цього злочину, а саме – пропонує узагальнити всі небезпечні речовини та матеріали в кримінально-правове поняття «небезпечні матеріали», які варто розуміти як речовини, предмети, відходи, що є небезпечними внаслідок своїх фізичних, хімічних, біологічних або токсикологічних властивостей, прояв яких може призвести до вибуху, пожежі, загибелі, травмування, отруєння, захворювання людей, тварин, забруднення довкілля, пошкодження споруд і транспортних засобів. Окрім того, авторка

розкриває питання співвідношення аналізованого злочину з суміжними суспільно небезпечними діяннями, передбаченими в КК.

Дослідження В. Л. Соколовського «Громадська безпека як об'єкт злочину» [289] присвячена системній кримінально-правовій характеристиці об'єкта, предмета й потерпілого в злочинах проти громадської безпеки. У роботі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, розглянуто історичний і світовий досвід щодо громадської безпеки як об'єкта злочину, здійснено характеристику елементів суспільних відносин, які є об'єктом злочинів проти громадської безпеки: учасників, зв'язку та предмета. Автор пропонує предмети злочинів, що порушують правила поведінки з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку (ст. 262–265-1, 267–269 КК), класифікувати на два підвиди: а) предмети злочинів, що порушують правила поведінки з фізичними, хімічними та іншими джерелами небезпеки; б) предмети злочинів, які посягають на радіаційну безпеку.

Отже, дисертаційні дослідження зазначених науковців мають беззаперечну наукову та практичну значущість, а деякі питання, які окреслено у вказаних доробках, постають саме тим матеріалом, який свідчить про актуальність і гостроту всіх аспектів, пов'язаних із кримінально-правовою охороною громадської безпеки. Нами було встановлено, що в частині проаналізованих робіт вивчалися подібні до досліджуваних нами питання щодо родового об'єкта злочинів проти громадської безпеки та здійснювалася детальна характеристика предмета вказаних злочинів. Однак особливості кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються нами, аналізувалися фрагментарно, обмежуючись окремими підрозділами відповідних наукових досліджень. Тому залишається багато дискусійних і суперечливих аспектів, що пов'язані з особливостями кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються нами, а саме: необхідність розширення предметів аналізованих злочинів; уточнення та зміна сутності деяких форм об'єктивної сторони аналізованих злочинів; підвищення віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 263 КК і

розширення кола спеціальних суб'єктів аналізованих злочинів; удосконалення покарання за злочини, що досліджуються.

Отже, після аналізу наукових засад проведення дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), необхідно перейти до методології його здійснення. Варто зазначити, що методологічна основа будь-якого наукового дослідження не поступається важливістю перед теоретичною, тому ґрунтовного аналізу заслуговує її детальний та обґрунтований вибір. Одними з найбільш важливих проблем для будь-якої правової науки є саме методологічні проблеми, особливо в умовах сьогодення. У контексті сучасного темпу розвитку кримінально-правової науки методологія має особливу актуальність, оскільки без належного методологічного забезпечення не вдасться побудувати правову державу та підвищити ефективність правового регулювання суспільних відносин у будь-якій галузі права.

Відповідно до поширеної в юриспруденції думки, методологія є концептуальним викладом мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [354, с. 26]. У широкому розумінні методологію визначають як теорію людської діяльності, що охоплює діяльність пізнання, мислення або навіть всю діяльність людства, включно з власне пізнанням і виробництвом [356, с. 6]. У вузькому розумінні методологію визначають як сукупність методів і способів дослідження явищ, які визначають підхід до її вивчення, планомірний шлях її пізнання та встановлення істини та сфери їх застосування [303, с. 82]. Більш традиційною є думка про визнання методології як науки про методи, у структурі якої необхідно виокремлювати принципи, підходи та її методи. Отже, методологічні передумови здійснення поданого дисертаційного дослідження передбачають правильний і раціональний вибір методів, принципів, форм і способів науково-дослідної діяльності у сфері кримінального права. Таке явище обґрунтовують тим, що залежно від суті вихідних методологічних принципів, на яких базується правове мислення, тип правової культури, можливе здійснення не

лише наукового пізнання права, а і його практичне втілення в життя. Необхідно зазначити, що методологія будь-якої правової науки, її окремих складових нерозривно пов'язана з домінантними в суспільстві принципами правової доктрини, яка виконує функцію вихідних начал праворозуміння, закладає основи правового пізнання дійсності [202, с. 33–34].

Принципи наукового пізнання – це певна сукупність ідей і вимог, що мають науковий інтерес, з використанням яких здійснюється пізнання певних категорій [306, с. 16]. До основних принципів наукового пізнання належать: а) принцип об'єктивності, сутність якого полягає у врахуванні всіх причин, умов та обставин, які викликають певні явища, процеси, категорії; цей принцип враховує широке коло наукових позицій, дає змогу обирати найефективніші засоби, підходи, прийоми та методи для досягнення поставленої мети дослідження; б) принцип конкретності, завданням якого є уникнення неточностей і неоднозначності під час здійснення дослідження і забезпечення чіткості та лаконічності наукової роботи; в) принцип комплексності, що сприяє забезпеченню всебічного дослідження кримінально-правових категорій з урахуванням досягнень суміжних юридичних та інших соціальних наук; г) принцип поєднання досягнень теорії та практики, згідно з яким дисертаційне дослідження має здійснюватися шляхом обов'язкового поєднання теоретичних вчень і практичних надбань, не може бути відірваним від реалій сучасного життя, не може мати лише теоретичний характер [306, с. 16–17].

Таким чином, компонування зазначених принципів є надзвичайно важливим аспектом будь-якого наукового дослідження.

Як вказано вище, важливе місце у структурі методології посідають підходи, які визначають як сукупність знань про процес наукового дослідження [30, с. 111]. У поданій роботі використовуватимуться три основні підходи:

а) історичний підхід дослідження, який передуватиме вивченню генези певних термінів, процесів та явищ. У нашій праці він буде сприяти дослідженню хронології кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються;

б) термінологічний підхід, що сприятиме вивченню історії термінів і дефініцій, передумов їх виникнення та розвитку, безпосередньому аналізу

термінів, які використовуватимуться у дослідженні (юридичному та лексичному), а також розробленні пропозицій щодо удосконалення понятійно-категоріального апарату поданого дослідження, зокрема стосовно категорій, що є складовими поняття «зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої»;

в) системний підхід передбачає визнання об'єкта дослідження певною системою (сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів), сприяючи встановленню зв'язків, які підтверджують його цілісність. Наприклад, системний підхід постійно використовують під час аналізу предмета злочинів проти громадської безпеки як з боку кримінального права і криміналістики, так і з боку таких наук, що пов'язані з проведенням низки різноманітних експертиз.

Щодо останнього структурного елементу методології, варто вказати, що метод – це спосіб організації практичного та теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розвитку об'єкта [74, с. 205]; способи та прийоми, за допомогою яких пізнаються явища об'єктивної дійсності, які становлять предмет цієї науки [272, с. 157]. Вибір методів кожного наукового дослідження безпосередньо залежить від його об'єкта та предмета, якими у сфері регулювання кримінального права постають певні правові норми та пов'язані з ними суспільні відносини, ідеї й теоретичні надбання науковців, що комплексно утворюють окрему правову реальність [258, с. 55].

У науковій літературі відображено багато класифікаційних груп методів дослідження. Найбільш поширеними є розподіл методів дослідження на основні та допоміжні [145, с. 21] і на філософсько-світоглядні, загальнотеоретичні, спеціально-теоретичні та конкретно-наукові [188, с. 84]. Ми погоджуємося з позицією, що, з огляду на використання під час наукового дослідження як загальних методів, що властиві іншим галузям знань, так і власне юридичних методів у структурі методів кримінально-правового дослідження доцільно виділяти загальнонаукові та спеціально-наукові (конкретно-наукові) методи.

Загальнонаукові методи постають фундаментом наукового дослідження та мають вплив у всьому полі наукового знання. Спеціально-наукові методи є базою для розв'язання дослідницької проблеми конкретної науки [272, с. 161].

Серед загальнонаукових методів, які будуть використовуватись у дослідженні кримінальної відповідальності, необхідно зазначити такі:

а) діалектичний – один з основних методів дослідження, який дає змогу виявляти та розв'язувати правові проблеми та полягає в розгляді всіх державно-правових явищ і категорій у розвитку й органічному зв'язку з розвитком політичних, економічних, соціальних, культурних та інших процесів, які відбуваються в суспільстві [61, с. 96]. Використання діалектичного методу як загального методу наукового пізнання, дало змогу нам дослідити положення про кримінальну відповідальність за злочини, що досліджуються завдяки виявленню тези й антитези крізь призму провідних концепцій щодо характеристики окремих елементів складів злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1, 264 КК. Таким чином, використання діалектичного методу надасть можливість спочатку дослідити низку термінів, що стосуються кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, а потім сприятиме визначенню більш складних абстрактних понять досліджуваних складів злочинів, аналізу їх ознак, особливостей кваліфікації, покарання за їх вчинення;

б) історико-правовий метод буде застосовуватися для вивчення об'єктивного процесу виникнення, становлення та прогресу чи регресу процесів, явищ, понять (дослідження процесів формування та розвитку кримінальної відповідальності за аналізовані злочини). Його застосування полягатиме в дослідженні генетичного розвитку й етапів зародження низки кримінально-правових заборон, що є предметом нашого дослідження. Епіцентром нашої уваги мають стати: національне кримінальне законодавство минулих років щодо відповідальності за злочини, що досліджуються, теорія та практика його застосування та тенденції розвитку, а також тексти відповідних законопроектів;

в) описовий метод сприятиме окресленню певних понять, явищ, процесів, у нашому дослідженні – якісній характеристиці предмета злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена розділом IX Особливої частини КК;

г) системно-структурний метод дасть змогу проаналізувати кримінально-правові поняття як елементи системи в своїй сукупності. Так, цей метод буде

використовуватися для дослідження нормативно-правових положень, які визначають сутність предмета злочинів проти громадської безпеки, порівняння їх з іншими положеннями як чинного КК, так та інших нормативно-правових актів;

д) метод наукового аналізу й узагальнення, що буде використовуватися для дедуктивного вивчення складових частин єдиного цілого, а саме – для з'ясування та узагальнення різних точок зору на зміст і різновиди предмета злочинів проти громадської безпеки, у наукових джерелах;

е) метод моделювання, який передбачає розробку та дослідження певного зразка (моделі законодавчих конструкцій визначень категорій, що є складовими поняття «зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої»). Його використання зумовлюється необхідністю обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення положень чинного КК України та створенням конкретного проекту Закону України «Про кримінальну відповідальність». Цей метод буде застосовано під час удосконалення положень ст. 262, 263, 263-1, 264 КК.

Серед значної кількості спеціально-наукових методів у поданому дисертаційному дослідженні будуть використовуватися такі:

а) формально-юридичний, який допомагає з'ясувати волю законодавця, виражену в положеннях КК. Застосування його в роботі надасть можливість пізнати внутрішні форми правових явищ і процесів, на підставі чого стане можливим формулювання термінологічної бази досліджуваних понять. Шляхом застосування низки логічних операцій окремі правові положення поступово трансформуються в загальні поняття, з яких виводяться логічні висновки та здійснюється тлумачення категорій, що розглядаються [288, с. 96];

б) порівняльно-правовий метод (порівняльний, компаративістський тощо). Його важливість обґрунтовується в необхідності виявлення певних нюансів у законодавчому регулюванні кримінально-правових відносин, специфіки низки юридичних категорій, своєрідності правових дефініцій, а також у порівнянні змісту, який вкладається законодавцями різних держав у певний термін. Порівняльно-правовий метод застосовують для визначення змісту та сутності кримінально-правових норм та інститутів, характеристик кримінальної політики

держави чи міждержавних угруповань, законодавство яких досліджується, для виявлення загальних рис і характеристик догми права, закономірностей її розвитку для подальшого визначення можливих напрямів удосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування [324, с. 29]. Використання зазначеного методу буде сприяти дослідженню відповідних норм кримінального законодавства зарубіжних країн з метою порівняння з нормами вітчизняного кримінального законодавства, результатом чого стане врахування позитивного досвіду законотворчої діяльності зарубіжних країн у сфері відповідальності за злочини, що досліджуються;

в) соціологічний метод, який встановлює рівнозначність ознак діянь, описаних у законі, властивостям фактично вчинених суспільно небезпечних діянь. Окрім того, він допомагає визначити можливі прогалини аналізованих положень КК, визначити оптимальність обсягу криміналізації та відповідність заходів кримінально-правового впливу ступеню суспільної небезпечності відповідних діянь [344, с. 442]. У нашій роботі соціологічний метод використовується під час проведення анкетування для встановлення ефективності відповідальності за злочини, що досліджуються;

г) статичний метод буде використовуватися в межах узагальнення й аналізу емпіричних даних, що стосуються досліджуваної теми (статистичних відомостей про кількість досліджуваної нами категорії діянь), для вивчення та систематизації матеріалів практичного застосування норм КК, якими передбачено відповідальність за злочини, що досліджуються.

Таким чином, застосування методів наукового пізнання буде сприяти детальному та чіткому дослідженню кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються. Однак лише системне використання вказаних методів дасть змогу досягти найкращого результату, адже отримані висновки будуть найбільш об'єктивними та прозорими.

Здійснений нами аналіз стану наукового та методологічного підґрунтя щодо дослідження кримінальної відповідальності за аналізовані злочини надасть можливість обрати найоптимальнішу методологію наукового дослідження,

допоможе виявити вади законодавства, що існували в минулому, для того, щоб уникнути їх надалі. Отже, подане дисертаційне дослідження дасть змогу розробити комплекс дієвих законодавчих пропозицій до низки нормативно-правових актів щодо підвищення ефективності правових норм, спрямованих на запобігання злочинів, що досліджуються.

1.2. Генеза вітчизняного законодавства щодо кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Розглянувши теоретико-методологічні основи дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, необхідно проаналізувати генезис кримінальної відповідальності за злочини цієї групи. Вивчення будь-якої кримінально-правової проблематики, особливо тієї, що передбачає відповідальність за суспільно небезпечні діяння, буде неповним і незавершеним без з'ясування її історичних передумов. Аналіз історичного розвитку кримінальної відповідальності надає можливість встановити соціальну сутність аналізованих злочинів, виокремити етапи їх генези та збагатити наукове дослідження історично-правовими висновками [45, с. 100]. У сукупності це слугуватиме підтвердженню достовірності результатів і висновків нашої праці.

Окрім того, об'єктивне дослідження кримінально-правових явищ неможливе без застосування історично-правового методу, який дає змогу визначити генетичні зв'язки та відносини конкретного об'єкта, реальні умови його становлення та розвитку [79, с. 116]. Тому правильним є положення, що кожне чинне нормативне положення містить певний елемент минулого.

На думку М. Й. Коржанського, розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність пов'язаний зі створенням і дією різних нормативно-правових актів: Руської Правди, Статутів князівства Литовського, Прав та установ

Малоросії, Кримінальних кодексів УРСР 1922, 1927 і 1960 рр. [131, с. 52–58]. Це дійсно так, адже зазначені документи об'єднували норми права, за допомогою яких здійснювалося регулювання суспільних відносин, зокрема кримінально-правових. Дослідження вказаних законодавчих актів надасть можливість сформулювати уявлення про ретроспективний процес регулювання суспільних відносин, які постають предметом нашого дослідження, у різні історичні етапи існування України, відстежувати позитивні та негативні зміни кримінального законодавства, а також акцентувати на тому, від яких положень КК необхідно відмовитися, а на які варто звертати увагу в майбутньому.

Необхідність історичного розгляду становлення кримінальної відповідальності за аналізовані злочини підтверджується результатами авторського анкетування практичних працівників Національної поліції України: 65,3 % опитаних вказали, що історія розвитку злочинів цієї групи в Україні їм не відома (див. додаток А).

Існування кримінального права відомо з найдавніших часів. Початком його виникнення можна вважати період до утворення Київської Русі, коли звичаєве право стало регулятором суспільних відносин. Звичаєве право не мало писаної форми, виражалося усно й існувало у свідомості людей. Тому стверджувати, що у звичаєвому праві існували суспільно небезпечні діяння проти громадської безпеки (у сучасному розумінні) ми не будемо [63, с. 99].

У правовій системі Київської Русі основними джерелами права були договори Русі з Візантією, князівське законодавство, канонічне (церковне) законодавство, Руська правда [107, с. 73], а також рецепційоване візантійське право [311, с. 18]. Відомою є класифікація злочинів за родовим об'єктом згідно з Руською Правдою. Так, злочини розподіляли на діяння: 1) проти князівської влади (повстання, змова з ворогом); 2) проти церкви (чародійство, віровідступництво, церковна татьба, грабування могил, волхвування тощо); 3) проти особи (убивства, каліцтва, ушкодження здоров'я); 4) проти честі (образа, побої); 5) майнові (розбій, крадіжка, підпал, пошкодження або незаконне користування чужим майном, привласнення загублених коней, зброї, одягу тощо);

6) проти родини (двоєженство, двоємужжя, кровозмішання, подружня зрада, покидання подружжя); 7) проти моралі (зґвалтування, сексуальні збочення тощо) [107, с. 87].

Серед переліку злочинних діянь увагу притягують майнові злочини, до структури яких входили незаконне користування чужим майном і привласнення зброї. Видається можливим вважати, що діяння подібного роду є прообразом сучасних ст. 262 КК «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» та ст. 263 КК «Незаконне поводження зі зброєю». Отже, деякі злочини, що досліджуються, відомі з часів Київської Русі та стосувалися, як ми з'ясували, незаконного привласнення зброї та незаконного поводження зі зброєю [289, с. 45].

Положення Руської Правди знайшли відображення в Судебнику 1468 р. та Литовських статутах, що діяли на землях України в період Галицько-Волинської, Литовсько-Руської держави, а також у складі Речі Посполитої [202, с. 50]. Однак система злочинів у Галицько-Волинській і Литовсько-Руській державах була складніша, ніж у попередній історичний період. Серед так званих військових злочинів передбачалася відповідальність за продаж і вивіз до ворожих країн зброї [107, с. 151], тобто збут і перевезення зброї (у сучасному розумінні, відповідно до положень ст. 263 КК) вважалися кримінально караними діяннями.

Наступні законодавчі акти (Судебник 1497 р., Судебник 1550 р., Литовський статут 1588 р.) передбачали відповідальність за досить широкий спектр злочинів, які, залежно від особливостей об'єкта, диференціювалися на декілька видів. Інших злочинів, окрім виявлених у попередніх етапах розвитку законодавства, у вказаних документах не передбачалося. Після Люблінської унії 1569 р. на українських землях продовжував діяти Другий Литовський статут 1566 р. та Третій Литовський статут 1588 р., останній з яких містив досконалі норми державного, адміністративного, цивільного й кримінального права [107, с. 184].

Надзвичайно важливим періодом в історії України є існування козацької держави – Гетьманщини. У Запорізькій Січі існувала власна правова система, що

була побудована на нормах звичаєвого права. Зрозуміло, що писаних законів на Січі не було, а положення Литовських статутів козаки не визнавали. Саме тому виникали труднощі при розкритті змісту злочинів. Згідно з науковими публікаціями, злочинами на Запоріжжі вважалися діяння, що посягали на військово-політичні, соціальні, моральні й економічні основи січової громади, завдавали шкоди життю, здоров'ю, честі та гідності особи. Чіткої класифікації злочинів за об'єктом посягання чи будь-яким іншим критерієм не існувало [205, с. 248]. Особливістю цього періоду розвитку законодавства України було спрощення системи злочинів: державні, військові, службові, майнові, а також проти православної віри, порядку управління та суду, особи, моралі [185, с. 162].

Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. (який так і не набрав чинності), – це документ, що охоплював не лише норми кримінального права, а й цивільного та адміністративного, що викликало незручності в користуванні, адже був незручним і громіздким. Його положення зокрема передбачали відповідальність за злочини проти держави, серед яких нас цікавить вивезення до ворога зброї [107, с. 283].

Серед норм, що містилися в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р., особливої уваги заслуговує сьоме відділення 8 розділу «Про злочини проти громадського благоустрою та благочиння», яке входило до глави «Про порушення громадського спокою, порядку» і мало назву «Про протизаконне вироблення та зберігання зброї або пороху та інших порушень для забезпечення правил обережності, ухвалених особистою безпекою» [329, с. 431–434]. Положення цього нормативно-правового акту передбачали відповідальність за декілька злочинів, пов'язаних із незаконним обігом предметів підвищеної небезпеки. Так, злочином визнавалося незаконне виготовлення зброї, пороху, інших вогнепальних речовин, бомб, гранат або інших артилерійських боєприпасів (ст. 1241), вироблення або зберігання зазначених речовин і предметів з метою, що загрожує державній безпеці або спокою (ст. 1243), зберігання, придбання й продаж вибухових речовин власниками складів за умови, що ці дії не були дозволені відповідними органами (ст. 986-3). Посилювалася відповідальність за

зберігання вибухових речовин особами, які мають на це дозвіл, але за межами спеціальних складів або навіть на них у випадках, коли вказані предмети не пройшли перевірку чи зберігаються в недозволеній кількості [45, с. 102].

В Уставі про попередження злочинів 1876 р. встановлювалася відповідальність за: недотримання заходів безпеки при зберіганні та перевезенні пороху; недотримання заходів безпеки при утриманні складів вибухових речовин та при придбанні, перевезенні, зберіганні та реалізації цих речовин; таємне готування та виготовлення без особливого дозволу вогнепальних речовин, а також їх зберігання (окрім пороху) [56, с. 16–17].

З усіх законів і підзаконних нормативно-правових актів, які поширювали свою дію на територію сучасної України, лише один передбачав відповідальність за вчинення злочинів – Уложення про покарання 1885 року. Зазначений документ був надбанням царської Росії, але за відсутності власної законодавчої кримінально-правової бази представники влади Української Центральної Ради, Гетьманату, а згодом і Директорії керувалися цим Уложенням [202, с. 58].

Положення Соборного Уложення 1649 р., Військового Артикулу 1715 р., «Статуту благочиння або поліцейського» 1782 р., Зводу законів 1832 р. (Уголовного уложення), Статуту про покарання, що накладаються мировими суддями 1864 р. та деяких інших нормативно-правових актів не містили ґрунтовних позицій щодо злочинів, які досліджуються.

Суспільно-політичне становище наприкінці XIX – на початку XX ст. знайшла відображення в нормах закону про кримінальну відповідальність: передбачалася кримінальна відповідальність за виготовлення, придбання, носіння та збут без належного дозволу вибухових речовин або снарядів (ст. 987-1 Уложення). Також злочином визнавалося постачання зброї «шайкам» [265, с. 18].

Україна і далі залишатися частиною Російської імперії, тому була змушена керуватись її нормами дореволюційного кримінального законодавства: Кримінального уложення 1903 р. (не набрало чинності в повному обсязі) та Військово-кримінального статуту. Варто зазначити, що в структурі Особливої частини Кримінального Уложення 1903 р. передбачалася глава 9 «Про порушення

постанов про захист громадської та особистої безпеки» [338, с. 37], що свідчить про початок кримінально-правової охорони громадської безпеки.

У 1917–1921 рр., які вважаються періодом українського державотворення, широкому застосовуванню підлягали норми кримінального законодавства Російської імперії. Така ситуація була зумовлена умовами воєнного часу та громадянської війни, коли зусилля влади не були спрямовані на розвиток кримінального законодавства. Загалом, час з 1917 р. до кінця 1930-х рр. XX ст. вважають занепадом наукових підходів. Саме тоді на території сучасної України, окрім основних законів про кримінальну відповідальність, діяли суміжні з ними законодавчі та нормативно-правові акти, що вносили незрозумілість і двозначність у регулювання суспільних відносин. Чинності набрав закон, який надавав право застосовувати на території України всі закони, зокрема про кримінальну відповідальність, Російської імперії, які не суперечили проголошеним Універсалами Української Центральної Ради принципам, не були скасовані або замінені чинною в Україні владою [115, с. 8].

Після встановлення на території України радянської влади доктрина кримінального права зазнала радикальних змін, адже були окреслені її нові перспективи та прерогативи розвитку. Окрім того, набирали чинності безліч нормативно-правових актів, які часто перебували в колізії один з одним. Згідно з даними П. К. Кривошеїна, напередодні революції 1917 р. в державі основними джерелами кримінального права були: Сільсько-судовий статут 1839 р.; Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р.; Статут державних управлінь; Військовий (1868 р.) і Морський (1875 р.) статuti про покарання; Тимчасові правила про покарання, що накладалися волосним судом; Статут про виселених; Статут про утримуваних під вартою; Статут духовних консисторій; Статут про попередження і відвернення злочинів; Уголовне уложення 1903 р. [137, с. 57].

Після подій 1917 р., які суттєво вплинули і на кримінальне законодавство, основним його джерелом стали «Керівні начала з кримінального права РРФСР» 1919 р., однак в Україні поступово творилися власні кримінальні закони, що

спрямовані на врегулювання питань, які виникали в процесі державотворення 1917–1921 рр. [115, с. 8]. Негативною особливістю кримінального права 1920-х рр. була відсутність чіткості та ясності законодавства, унаслідок чого злочини сприймалися як одне ціле, адже межі між ними були розмиті.

Відправною точкою в розв'язанні проблеми боротьби із незаконним поводженням зі зброєю є декрет Ради народних комісарів РРФСР від 20 липня 1920 р. «Про полювання», яким обмежувалося коло осіб, які мають право на мисливські рушниці [123, с. 31]. Мисливськими рушницями мали право користуватися лише громадяни, які мали мисливський квиток.

Водночас у цей період сформувалися такі положення КК, що існують до сьогодні. Ідеться про заохочувальні норми. Так, декрет Ради народних комісарів РРФСР від 17 жовтня 1921 р. «Про порядок реквізиції й конфіскації майна приватних осіб і товариств» затверджував, що вибухові речовини та зброя при відсутності належного дозволу на їх зберігання підлягали безоплатній передачі державі. У цьому документі вперше встановлювалася знайома нам формула: особи, які добровільно здали зброю та вибухові речовини, що зберігалися в них без дозволу, звільняються від відповідальності [56, с. 20].

Загалом, для аналізованого періоду характерною є підвищена увага законодавця до питань відповідальності за різноманітні діяння щодо зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, що зумовлювалося політичною ситуацією в державі, воєнним і повоєнним часом. Так, положення низки нормативно-правових актів передбачали повне роззброєння «імущих» верств населення [289, с. 53], також встановлювалася вища міра покарання за ухилення від добровільної здачі зброї та за приховування зброї [263, с. 7], посилювалася боротьба з порушенням правил поводження зі зброєю.

Надалі, з прийняттям першого КК України (в оригіналі – УСРР) 1922 р., ми можемо спостерігати за спробами систематизації кримінального законодавства. Так, В. Л. Соколовський зазначає, що аналіз нормативних актів, які забезпечували кримінально-правовою охороною громадську безпеку, цікавий тим, що на основі

законодавства УСРР (згодом – УРСР) частково сформувалося відповідне кримінальне законодавство незалежної України [289, с. 55].

До державних злочинів, підвидом яких були злочини проти порядку управління у КК УСРР 1922 р., відносилося виготовлення, придбання, зберігання або збут вибухових речовин і снарядів без відповідного дозволу. Глава 8 «Порушення правил, що охороняють народне здоров'я, громадську безпеку та публічний порядок» передбачала відповідальність за злочини, пов'язані з незаконним обігом предметів підвищеної небезпеки. Стаття 220 КК УСРР 1922 р. передбачала відповідальність за зберігання зброї без дозволу. Обов'язок щодо видачі дозволів на зберігання зброї покладался на органи НКВС. Згідно з описом № 39 Інструкції від 7 травня 1923 р. № 132 «Про порядок придбання мисливської вогнепальної та холодної зброї і вогнепальних припасів, реєстрації та обліку їх» мисливська вогнепальна зброя належала до категорії «Б» «Мисливська вогнепальна зброя», до якої також належали нарізні рушниці: пістонні, кремнієві або гнотові; усі гладкоствольні рушниці, зокрема автоматичні; нарізні рушниці з відкидними стволами (штуцерного типу); дво- і багатоствольні рушниці для стрільби шротом або кулею [123, с. 31].

У КК УРСР 1927 р. норми про відповідальність за злочини, що досліджуються, зазнали незначних змін. Положення цього кодексу відображали зміни в загальносоюзному кримінальному законодавстві. Так само, як і в попередньому, у КК УРСР 1927 р. відповідальність за злочини проти громадської безпеки була розпорошена в різних його главах [153, с. 49–50]. Разом із тим К. Ю. Гаврилова зазначає, що органи державної влади в УРСР суворо ставилися до караності діянь, пов'язаних із незаконним обігом з предметами підвищеної небезпеки та з порушенням правил поведження з ними, що пояснюється розумінням неправомірного поведження з ними [56, с. 11].

Цікавим аспектом стало те, що згідно з Постановою Ради народних комісарів РРФСР від 8 жовтня 1927 р. «Про зміну і доповнення Постанови Ради народних комісарів РРФСР від 9 липня 1924 р. «Про торгівлю мисливською вогнепальною зброєю, бойовими припасами до неї, про відпустку вибухових

речовин і детонуючих засобів та порядок їх зберігання», придбання, зберігання та користування мисливською гладкоствольною та холодною зброєю допускалося без отримання реєстрації [123, с. 31]. Однак уже в 1927 р. гладкоствольна мисливська зброя мала «особливий» статус, що регламентувався ст. 182 КК РРФСР «Виготовлення, зберігання, покупка та збут вибухових речовин або снарядів, рівно вогнепальної (крім мисливської), зброї без належного дозволу». Постановою Ради народних комісарів РРФСР від 23 січня 1930 р. «Про торгівлю мисливською вогнепальною зброєю» було встановлено, що отримання дозволу на придбання мисливської вогнепальної зброї не було потрібно [123, с. 31].

Загалом, період з кінця 1930-х рр. характеризувався плюралізмом теорій і концепцій щодо більшості кримінально караних діянь, зокрема злочинів, які досліджуються.

Для повоєнних часів характерним є посилення відповідальності за вчинення державних і військових злочинів (до яких належали незаконне придбання та зберігання зброї в місцевостях, що перебували у військовому стані), а також появою нових злочинів (приховування трофейного майна, зброї [107, с. 658]).

Разом із тим, Постановою Ради міністрів СРСР від 17 серпня 1953 р. № 2186 було встановлено вільний продаж мисливських гладкоствольних рушниць (без пред'явлення мисливських квитків), але він проіснував недовго: Постановою Ради міністрів СРСР від 11 травня 1959 р. № 478 «Про заходи щодо поліпшення ведення мисливського господарства» вільний продаж мисливських гладкоствольних рушниць було скасовано зі встановленням окремого порядку їх придбання [123, с. 31].

Наступним кроком у розвитку аналізованих кримінально-правових норм про відповідальність за злочини, що досліджуються, стало прийняття КК УРСР 1960 р., існування якого зумовлювалося зміною економічної ситуації в державі, зростанням рівня правової культури та свідомості громадян, а також іншими соціально-економічними причинами.

У КК 1960 р. з невеликими змінами були збережені норми про відповідальність за державні та військові злочини 1958 р., натомість суттєвих змін

законодавство про кримінальну відповідальність за злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, зазнало за роки дії цього нормативно-правового акту. В Особливій частині КК УРСР 1960 р. у главі Х «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я» було визначено 17 складів злочинів, які, з урахуванням положень чинного КК 2001 р., визнаються злочинами проти громадської безпеки, з них – шість тих, що є предметом нашого дослідження. Це: ст. 221 «Порушення правил зберігання, використання, обліку та перевозки вибухових речовин»; ст. 221-1 «Незаконний провіз на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин»; ст. 222 «Незаконне носіння, зберігання, придбання, виготовлення і збут вогнестрільної чи холодної зброї, бойових припасів та вибухових речовин»; ст. 223 «Розкрадання вогнестрільної зброї, бойових припасів або вибухових речовин»; ст. 224 «Недбале зберігання вогнестрільної зброї і боєприпасів»; ст. 228-6 «Незаконний вивіз за межі України сировини, матеріалів, обладнання для створення зброї, а також військової і спеціальної техніки» [154].

Отже, ми можемо констатувати, що обсяг кримінально караних діянь, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, у КК УРСР 1960 р. кількісно зріс. Це свідчить про законодавче розмежування специфіки зазначених предметів злочинів, відмежування предметів підвищеної небезпеки від наркотичних засобів і психотропних речовин [56, с. 11].

Не можна оминати увагою Постанову Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р., яка надавала громадянам України набуття права власності з відповідного дозволу на: окремі види зброї; вогнепальну гладкоствольну та нарізну мисливську зброю; газові пістолети, револьвери; холодну зброю; пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 м/с [242].

Здобуття Україною незалежності та прийняття Конституції сприяли формуванню нових шляхів і напрямів розвитку кримінального права. У державі тривала розробка нового КК, спрямованого на відображення потреб незалежної України й адаптованого до вимог міжнародного права [67, с. 142].

У державі розроблялися проекти КК, які увібрали багато положень Модельного КК для держав – членів СНД [182], що, згідно з постановою Міжпарламентської Асамблеї країн СНД від 17 лютого 1996 р. (№ 7-5), був затверджений і мав стати для країн-учасників СНД рекомендаційним законодавчим актом. Однак ще в 1993 р. авторським колективом під керівництвом В. М. Смітєнка, відповідно до завдання Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку і законності, було підготовлено перший із проектів КК [255].

Однак основою для чинного КК став проект КК України № 1029 від 12 травня 1998 р., що був підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України [149]. Необхідно зазначити, що останній із названих проектів містив майже вдвічі менше злочинів проти громадської безпеки в порівнянні з нормами чинного розділу IX Особливої частини КК 2001 року. На думку В. Л. Соколовського, у главі IX «Злочини проти громадської безпеки» проекту КК України, підготовленого робочою групою Кабінету Міністрів України, містилися 11 статей (у порівнянні – 25 статей передбачено в Розділі IX «Злочини проти громадської безпеки» чинного КК) – зі ст. 229 до ст. 239. Зміст їх диспозицій майже повністю відповідав змісту чинних ст. 257, 260–263, 264–265, 266–267 КК [149]. Окрім того, ст. 264 проекту КК багато в чому перегукується з положеннями чинної ст. 259 КК [289, с. 63].

Вище було зазначено, що вперше за час історичного розвитку кримінального законодавства в Україні злочини проти громадської безпеки в нормах чинного КК розміщені в межах одного розділу Особливої частини «Злочини проти громадської безпеки». Такий крок законодавця сприяє чіткому відмежуванню вказаних злочинів від суміжних, визначенню і класифікації їх за ознаками безпосереднього об'єкта та правильній кваліфікації. Однак на сьогодні робота щодо вдосконалення норм КК у законодавчому органі України не зупиняється. У Верховній Раді України зареєстровано декілька проектів законів про внесення змін і доповнень до положень чинного КК, особливістю яких є зміна структури та сутності закону про кримінальну відповідальність. Це такі законопроекти: «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо

запровадження інституту кримінальних проступків» (реєстр. № 10126 від 28 лютого 2012 р.), «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» (реєстр. № 10146 від 3 березня 2012 р.), «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (реєстр. № 3438 від 17 жовтня 2013 р.), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 4712 від 16 квітня 2014 р.).

Ми погоджуємося з результатами дослідження В. Л. Соколовського, який, проаналізувавши останній з указаних законопроектів («Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України» (реєстр. № 4712 від 16 квітня 2014 р.), виявив, що доповнення до положень чинного КК, які пропонуються, не спричинять значної зміни сутності злочинів проти громадської безпеки [289, с. 64]. Дослідник визначив, що зміни і доповнення до КК у частині вдосконалення злочинів проти громадської безпеки, стосуються уточнення, по-перше, об'єктивних ознак низки злочинів (ст. 258-2, 262, 264, 265-1, 270-1 КК). Ідеться про розширення кола предметів злочину, передбаченого ст. 262 КК, шляхом включення до їх переліку, окрім вибухових, «інших бойових речовин» і «військової техніки». Також пропонується розширити ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 264 КК, охопивши об'єктивною стороною, поряд зі зберіганням, «інше порушення правил поведінки з ними». Детальний аналіз зазначених пропозицій буде здійснено в розділі 2 цієї роботи в процесі безпосереднього аналізу складів злочинів; суб'єктивних ознак злочину (ст. 267, 267-1, 270 КК); кваліфікуючих ознак злочину (ст. 256); санкцій, які передбачаються за вчинення певних злочинів (ст. 256, 258-2, 258-5, 263, 265-1, 267, 267-1, 268, 269, 270, 270-1 КК) [289, с. 64–65].

Однак аналізовані норми, попри той факт, що вони належали чи не до найбільш стабільних норм КК, з 2008 р. почали зазнавати змін [119, с. 58]. Одним із головних факторів подібних дій став Закон України від 21 листопада 2002 р.,

яким схвалено Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [238].

Так, у 2012 р. Розділ IX Особливої частини КК «Злочини проти громадської безпеки» зазнав певного розширення: до його норм було включено ст. 263-1 КК, яка передбачала відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. Так, О. О. Книженко зазначає, що ці нововведення пов'язувалися з підписанням Україною 31 травня 2001 р. Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Саме тому зобов'язання, яке наша держава взяла на себе у вигляді положення вказаного Протоколу, імплементовано до національного законодавства [119, с. 59].

У травні 2013 р. ст. 263-1 КК знову зазнає змін через недосконалість її побудови та неврахування (як зазначили автори законопроекту) положень ч. 1 ст. 5 Протоколу, де передбачено криміналізацію фальсифікації або незаконного видалення, знищення або зміни маркування на вогнепальній зброї. Тому на розгляд Верховній Раді України винесено проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності» (реєстр. № 1263) [44]. Цей нормативно-правовий акт розширив форми об'єктивної сторони зазначеного складу злочину і встановив відповідальність не лише за виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї, а й за фальсифікацію, незаконне видалення або зміну її маркування.

Не можна обійти і проект Закону України «Про внесення змін до статті 263 Кримінального кодексу України (щодо встановлення додаткового виду відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами)» (реєстр. № 1500 від 17 грудня 2014 р.), у якому пропонувалося

встановити кримінальну відповідальність за перебування з вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування або в приміщеннях чи на території закладів освіти. Однак закон встановлював обмеження застосування цієї норми: її дію пропонувалося не поширювати на осіб, які уповноважені законом перебувати зі зброєю у вказаних місцях (військовослужбовців Управління державної охорони, державної служби охорони). Правильним було рішення законодавчого органу, який відхилив поданий законопроект через те, що перебування у зазначених вище приміщеннях або територіях зі зброєю тих осіб, які не мають права на носіння такої зброї, повною мірою охоплюється дією чинної редакції ч. 1 ст. 263 КК, якою передбачається відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (окрім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого дозволу [227].

Ми вкотре переконалися, що реформування кримінального законодавства України відповідно до міжнародних угод нині є одним із пріоритетних напрямів кримінально-правової політики нашої держави. Однак аналіз змін, яких останнім часом зазнавав закон про кримінальну відповідальність, засвідчив, що зміни до КК мають ситуаційний характер, протилежний обраному напрямку [119, с. 58].

Отже, у процесі підбиття підсумків аналізу ретроспективи законодавчого регулювання відповідальності за злочини, що досліджуються, представляється можливим сформулювати такі висновки. Вивчення історичного розвитку кримінальної відповідальності за злочини вказаної групи й аналіз їх сучасних тенденцій демонструє як позитивний, так і негативний досвід законотворчості, що вимагає обов'язкового врахування під час подальшого вдосконалення норм КК. Проаналізувавши низку нормативно-правових документів, які містять норми про відповідальність за злочини проти громадської безпеки в сучасному розумінні, варто зазначити, що обсяг розгляду певного історичного документа пропорційно залежать від його юридичної сили.

Розвиток кримінальної відповідальності за злочини, які досліджуються, здійснювався протягом декількох головних етапів:

- 1) формування злочинів проти громадської безпеки (в їх сучасному розумінні) як кримінально караних діянь;
- 2) законодавче закріплення норм про відповідальність за вчинення злочинів, що досліджуються;
- 3) соціалістичний період кримінальної відповідальності за злочини цієї групи та їх удосконалення;
- 4) сучасний період розвитку відповідальності за злочини, що досліджуються.

1.3. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, у кримінальному праві зарубіжних країн

Важливим елементом нашого дисертаційного дослідження, окрім теоретико-методологічних та історико-правових засад, є аналіз досвіду зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються. Доведено, що звернення до позитивних надбань, які були вироблені й успішно функціонують за кордоном, а також їх безпосереднє втілення у національне правове поле забезпечує досягнення цілей міжнародної співпраці, уніфікацію (гармонізація, адаптація) законодавства, вироблення єдиної стратегії й тактики щодо протидії злочинності [274, с. 174].

Компаративіський аналіз особливостей зазначених складів злочинів у зарубіжному законодавстві є важливим з огляду на можливість використання його результатів для розширення меж предмета дослідження, а також для подальшого вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства. Також вивчення міжнародного та зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, передбачає визначення найбільш прийнятних та оптимальних

міжнародних стандартів у зазначеній сфері й узгодження вітчизняних кримінально-правових норм із міжнародними вимогами. Аналіз кримінального законодавства зарубіжних країн у межах дисертації спрямовано на розгляд правових норм, що передбачають відповідальність за злочини вищевказаної групи, визначення особливостей їх об'єктивних ознак, а також можливість застосування їх основних положень в українському кримінальному законодавстві [66, с. 121].

Отже, порівняльно-правове дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, надасть можливість побудувати найбільш ефективну модель досліджуваних кримінально-правових норм з урахуванням позитивних законодавчих надбань, відмовитися від недостатньо ефективних положень, а також буде сприяти максимально продуктивному їх застосуванню. Також про необхідність вивчення зарубіжного досвіду в теоретичному та практичному аспектах щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України, яке передбачає відповідальність за названі вище злочини, зазначили 82,7 % опитаних нами респондентів (див. додаток А).

На нашу думку, правова доктрина та законодавство держав англо-американської, континентальної, східноєвропейської, далекосхідної та мусульманської правових сімей є основою для здійснення порівняльно-правової характеристики. Кримінальне законодавство багатьох країнах Європи, Азії та Америки передбачає відповідальність за злочини, що досліджуються. Логічно, що визначення предмета відповідних злочинів та інші ознаки їх складів злочинів певним чином можуть відрізнятися. З огляду на визначення в ролі вектора розвитку України європейську інтеграцію, особливе значення має порівняльно-правовий аналіз злочинів вказаної групи в законодавстві європейських країн.

Вітчизняним традиціям правотворчості щодо кримінальної відповідальності за злочини, які досліджуються, загалом відповідає і кримінальне законодавство зарубіжних країн. Такий висновок підтверджується результатами порівняльно-правового аналізу відповідних кримінально-правових норм. Так, у багатьох

країнах Європи, Азії та Америки КК містять спеціальні норми про відповідальність за незаконні діяння, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Причому наявне різноманіття щодо визначення особливостей складів відповідних злочинів, адже окремі специфічні моменти притаманні законодавству певних країн.

У різних зарубіжних країнах законодавство по-різному регулює питання кримінальної відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. За критерієм регулювання права населення на озброєний захист О. Бусол поділяє держави на три групи: 1) держави, які цілком легалізували використання зброї та надали їй у вільний доступ (США); 2) держави, які легалізували використання зброї за умов проходження особою певної процедури її отримання (Чехія); 3) держави, які не легалізували використання зброї або легалізували лише певні її види (короткоствольна або довгоствольна) (Україна, яка легалізувала довгоствольну зброю чи Японія, де немає навіть однієї одиниці зброї на тисячу жителів) [40].

Аналіз законодавства країн-представників англо-американської правової сім'ї (Великої Британії та США) показав наступне. У Великій Британії з 1997 р. обіг вогнепальної зброї заборонено. Політика уряду у сфері обігу зброї спрямована на запобігання негативним наслідкам смертей через її застосування, а законодавство щодо обігу зброї є досить жорстким. Злочинними вважаються діяння, що пов'язані з: незаконним поводженням зі зброєю; незаконним зберіганням вогнепальної зброї; володінням пневматичною зброєю за відсутності правових повноважень або вагомих підстав. Окрім того, у країні заборонено поводження з певними видами пневматичної зброї, які легко піддаються переробці для ведення вогню бойовими патронами [360].

Відповідальність за злочини, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку на федеральному рівні у США передбачається нормами Федерального кримінального кодексу, серед яких: глава 39 «Вибухові та інші небезпечні речовини», глава 40 «Ввезення, виготовлення, розповсюдження і зберігання вибухових речовин», глава 44

«Вогнепальна зброя», глава 53 «Кулемети, руйнівні пристрої та аналогічна вогнепальна зброя» розділу 18 Зведення законів США [273, с. 408]. Відповідно до положень вказаних норм, злочином визнається незаконний обіг зброї, що передбачає їх незаконні придбання, зберігання, використання, перевезення, передачу, переробку, продаж, розповсюдження, виробництво, імпортування, заволодіння різними способами, а також порушення умов виробництва, збереження, торгівлі та володіння викраденою зброєю.

Відповідальність за незаконні імпортування, виробництво, збут або зберігання вибухових речовин, їх заволодіння, порушення умов поводження з ними встановлена у § 841–848 глави 40 розділу 18 Зведення законів США. Подібні дії стосовно вогнепальної зброї зазначені в главі 44 розділу 18 Зведення законів США. Холодна зброя охоплюється поняттям «небезпечна зброя» (§ 930 глави 44 Зведення законів США). У § 5801–5872 глави 53 розділу 26 Зведення законів США подано норми, що передбачають відповідальність за незаконні діяння при виробництві, реєстрації або сплаті податків щодо вогнепальної зброї [273, с. 409].

Попри лояльне ставлення до поводження зі зброєю, уряд США час від часу намагається суттєво обмежити право громадян на володіння та носіння зброї. Так, на початку 2016 р. у Техасі набрав чинності закон, що дозволяє відкрите (публічне) носіння зброї в кобурі особам, які мають відповідну ліцензію. Водночас повнолітні жителі штату отримали право на приховане (не відкрите, не публічне) придбання, носіння та зберігання вогнепальної зброї без ліцензії на неї. Нині приховане носіння вогнепальної зброї дозволено в усіх штатах США, крім Іллінойсу. У 29 штатах також можна за наявності відповідного дозволу носити зброю відкрито та без обмежень. Однак у певних місцях (школи, інші соціальні установи, аеропорти) такі дії заборонені – потрібно отримати спеціальний дозвіл, який мають поліцейські, бійці спецпідрозділів або спецслужб [40]. Разом із тим, встановлена законодавча заборона на продаж зброї особам, які: відбули покарання у вигляді позбавлення волі терміном понад один рік; перебувають у розшуку; зловживають наркотичними засобами; визнані неосудними; перебувають у країні без законних підстав; звільнені з військової служби через вчинення злочинів.

Особливість кримінального законодавства США полягає у встановленні відповідальності за незаконне поводження з вилученими з вільного обігу предметами й речовинами, на що вказує не на один чи декілька злочинів (як у КК України), а цілі групи таких посягань [273, с. 408].

Кримінальне законодавство країн-представників континентальної чи романо-германської правової сім'ї (у роботі це Німеччина, Норвегія, Швеція, Данія, Швейцарія, Іспанія) має свої особливості. Існують думки, що чинна редакція КК Німеччини не охоплює всього кола кримінально караних діянь. Згідно з підрахунками західнонімецьких юристів, до норм закону про кримінальну відповідальність Німеччини, у яких містяться кримінально-правові приписи, належить понад чотири сотні законів [142]. У Німеччині законодавство про зброю набрало чинності в 1891 р., тобто в цій країні діє одна з найсуворіших у Європі система контролю за обігом зброї. Проте будь-який громадянин має право володіти зброєю з 18 років за наявності довідки про психічне і фізичне здоров'я. Злочином визнається відкрите носіння зброї в громадських місцях [51].

Кримінальне законодавство Норвегії передбачає кримінальну відповідальність за: використання та зберігання зброї, боєприпасів і вибухових речовин; незаконне поводження із радіоактивними матеріалами; публічне розповсюдження інструкцій щодо виготовлення вибухових пристроїв чи отруйних речовин і спеціального обладнання для виготовлення вказаних предметів (розділ 14 «Злочини проти громадської безпеки»).

У КК Швеції передбачено кримінальну відповідальність щодо осіб, які з метою вчинення злочину, що посягає на громадську безпеку або свободу громадян, навчають інших використання зброї.

Положення КК Данії не містять окремого розділу чи глави, які б визначали кримінальну відповідальність за злочини, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Однак серед норм КК є розділ 20 «Злочини, які становлять небезпеку для суспільства», положення якого передбачають кримінальну відповідальність за незаконне виготовлення,

володіння, носіння, використання або передачу зброї чи вибухових речовин, які через їх особливо небезпечний характер можуть завдати значних збитків.

У Швейцарії 1997 р. ухвалено закон, який гарантує право на володіння зброєю. Така позиція зумовлена особливостями військової служби: швейцарська армія комплектується за принципом ополчення: чоловіки у віці 20 років мають пройти початкову військову підготовку, після чого залишаються в резерві армії до певного віку. На цей період вони отримують табельну зброю, яка зберігається у них вдома. Після закінчення строку служби громадяни мають право залишити в себе зброю, яку передають на переробку з метою усунення функції ведення автоматичного вогню [174, с. 57]. За наявності законних підстав у країні дозволяється придбання зброї у кількості до трьох одиниць. Законодавство диференціює право на володіння і право на носіння зброї: зброю можна зберігати вдома за наявності дозволу, але для її носіння потрібно мати інший дозвільний документ. Причому носіння зброї у громадських місцях передбачає наявність дозволу з обґрунтуванням такої необхідності: з метою особистого захисту, захисту інших осіб або майна від протиправних посягань. Без дозволу допускається придбання антикварної зброї та мисливських рушниць мисливцями. Продаж автоматичної зброї заборонено [362]. За викрадення зброї або вчинення злочину з її використанням відповідальність несе її власник.

Кримінальне законодавство Іспанії передбачає відповідальність за володіння, торгівлю та зберігання зброї, а також за застосування та використання зброї. У КК Австрії злочинним визнається накопичення засобів озброєння.

Серед країн – представників східноєвропейської правової сім'ї ми зупинимо увагу положеннях кримінального законодавства Російської Федерації (РФ) та Республіки Білорусь. Нормами глави 24 КК РФ «Злочини проти громадської безпеки» передбачена відповідальність за незаконне придбання, передачу, збут, зберігання, перевезення або носіння зброї, її основних частин, боєприпасів (за винятком цивільної вогнепальної довгоствольної зброї, її основних частин і патронів до неї), незаконний збут цивільної вогнепальної довгоствольної зброї, вогнепальної зброї обмеженого ураження, газової зброї, холодної зброї, зокрема

метальної зброї (ст. 222), незаконне придбання, передачу, збут, зберігання, перевезення чи носіння вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 222-1), незаконне виготовлення зброї (зокрема незаконне виготовлення газової зброї, холодної зброї, метальної зброї, а також незаконне виготовлення, перероблення патронів до вогнепальної зброї обмеженого ураження чи газової зброї) (ст. 223), незаконне виготовлення вибухових речовин, незаконні виробництво, перероблення чи ремонт вибухових пристроїв (ст. 223-1), необережне зберігання вогнепальної зброї (ст. 224), недбале виконання обов'язків по охороні зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 225), викрадення чи вимагання зброї, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 226). До злочинів проти громадської безпеки також належить контрабанда сильнодіючих, отруйних, вибухових, радіоактивних речовин, ядерних матеріалів, вогнепальної зброї чи її основних частин, вибухових пристроїв, боєприпасів, зброї масового знищення, засобів її доставки, іншого озброєння, іншої військової техніки, а також матеріалів і обладнання, що можуть бути використані при створенні зброї масового знищення, засобів їх доставки, іншого озброєння, стратегічно важливих товарів і ресурсів або культурних цінностей, особливо цінних диких тварин, водних біологічних ресурсів (ст. 226-1).

КК Республіки Білорусь розвивається в тісному зв'язку з законодавством Росії та інших держав СНД. Наприкінці 1990-х рр. у країні набув чинності закон про кримінальну відповідальність, підготовлений на основі Модельного КК для держав-учасників СНД, схвалений Міжпарламентською асамблеєю НАТО. За своїми концепціям та утримання чинний КК Республіки Білорусь вельми близький до КК РФ, хоча виклад нормативного матеріалу має багато приватних відмінностей [143]. Так, розділ 10 «Злочини проти громадської безпеки та здоров'я населення» Особливої частини КК Республіки Білорусь «Злочини проти громадської безпеки та здоров'я населення» містить низку злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Це: ст. 294 «Викрадення вогнепальної зброї, боєприпасів або вибухових речовин», ст. 295 «Незаконні діяння щодо вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин»,

ст. 295-1 «Незаконні діяння відносно мисливської вогнепальної гладкоствольної зброї», ст. 295-2 «Підробка чи умисне знищення маркування вогнепальної зброї», ст. 295-3 «Незаконні діяння щодо предметів, вражаюча дія яких заснована на використанні горючих речовин», ст. 296 «Незаконні діяння відносно холодної зброї», ст. 297 «Незаконні діяння відносно газової, пневматичної чи металеві зброї», ст. 298 «Недбале виконання обов'язків по охороні зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв», ст. 299 «Порушення правил поводження з вогнепальною зброєю, вибухонебезпечними, легкозаймистими, їдкими речовинами чи піротехнічними виробами» та ст. 300 «Неналежне зберігання вогнепальної зброї».

У процесі ознайомлення з законодавством країн – представників далекосхідної правової сім'ї нами було виявлено, що цілком протилежну політику у сфері обігу зброї провадить Японія. Контроль за зброєю у Японії є найсуворішим у демократичному світі. У країні встановлено практично повну заборону на поводження зі зброєю за винятком гладкоствольної та пневматичної зброї. Власники зброї зобов'язані зберігати зброю у спеціальних шафах, місце розташування яких має бути позначене на схемі, яку передають у поліцію [361]. Оскільки незаконне поводження зі зброєю має латентний характер, закон про зброю надав поліції Японії широке коло повноважень: поліцейським дозволено зупиняти й обшукувати кого-небудь, якщо є ґрунтовні підозри про наявність в особи вогнепальної чи холодної зброї. Злочинними є незаконне зберігання вогнепальної зброї (карається покаранням до п'ятнадцяти років позбавлення волі) та незаконне застосування зброї (від п'яти років позбавлення волі).

КК КНР передбачає кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки (ст. 114–139), де на законодавчому рівні закріплюється відповідальність за: незаконне виготовлення, купівлю-продаж, поштове пересилання, зберігання вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин; появу в громадському місці або транспорті з вогнепальною зброєю, боєприпасами, холодною зброєю, вибуховими, легкозаймистими, токсичними речовинами. Окремі статті, що розміщені в інших розділах КК (зокрема ст. 297

КК у главі 6 «Злочини проти порядку громадського управління»), передбачають відповідальність за наявність у громадян зброї, носіння якої при собі заборонено, або вибухових речовин під час участі в мітингах чи масових заходах, що являє собою спеціальну норму [289, с. 46].

Так, М. І. Хавронюк зазначає, що серед відповідних злочинних діянь, передбачених КК європейських держав, є чимало таких, аналогів яких немає у КК України. Серед них: неналежне виконання обов'язків з охорони зброї, боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, порушення правил обігу піротехнічних виробів, незаконне виготовлення газової та метальної зброї (КК Росії, Латвії, Білорусі); незаконний обіг глушителя, лазерного чи нічного прицілу до вогнепальної зброї (КК Естонії) [342, с. 303]. Цікавим є досвід Австралії, де зброєю, що зберігається з метою нападу, вважають предмет, виготовлений або пристосований для використання з метою спричинення фізичної шкоди чи позбавлення працездатності людини або предмет, який особа має намір або погрожує використати з вищевказаною метою.

Варто вказати, що основним суб'єктом, серед повноважень якого визначено регулювання законодавства держав світу щодо володіння та розповсюдження вогнепальної зброї у світі, є ООН. Так, 2 березня 2001 р. було досягнуто згоди щодо прийняття Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, яка доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. Відповідно до ст. 7 Протоколу кожна з держав-учасниць має забезпечити зберігання протягом не менш 10 років інформації, яка буде необхідною для відстежування та ідентифікації незаконно виготовленої вогнепальної зброї чи зброї, що перебуває в незаконному обігу.

Головною проблемою щодо контролю над нелегальним розповсюдженням зброї на міжнародному рівні, на думку О. Бусол, є відсутність загального для всіх держав законодавчого акту щодо контролю над озброєнням, а також міжнародного суду, який би розглядав скарги з цього приводу. Тому деякі

держави всупереч рішенням ООН і гуманітарним принципам продовжують активно постачати зброю в зони воєнних конфліктів [40].

Таким чином, специфічною і відмінною рисою вітчизняного законодавства в питаннях відповідальності за злочини, що досліджуються, є те, що воно передбачає відповідальність за злочини проти громадської безпеки в межах окремого розділу, акцентує на злочинності дій, спрямованих на незаконний обіг вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, криміналізуючи різні форми їх прояву, передбачає заохочувальні норми в разі вчинення ряду злочинів (при незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами тощо).

Особливостями вивченого кримінального законодавства зарубіжних країн є:

- встановлення відповідальності за злочини, що пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, а також холодної зброї, у межах різних глав і розділів Федерального Зведення законів США;

- розтлумачення низки важливих термінів і понять, які вживаються у заборонювальних нормах («вибухові речовини», «пластикові вибухівки», «руйнівний засіб», «вогнепальна зброя», «небезпечна зброя» [273, с. 409]);

- розгляд у ролі предметів аналізованих злочинів «основних частин зброї» (КК РФ). У законодавстві України основні частини зброї можуть бути предметом закінченого злочину, передбаченого ст. 262 КК лише в разі викрадення складових частин, деталей чи вузлів, комплект яких дає змогу виготовити придатну до використання вогнепальну зброю (п. 22 ППВСУ № 3 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами»). Викрадення складових частин і деталей бойових припасів, що містять вибухові речовини (запали, детонатори, підрильники), потрібно кваліфікувати за ст. 262 КК України як закінчене розкрадання таких речовин;

- передбачення досить широкого кола предметів злочинів проти громадської безпеки: цивільну вогнепальну довгоствольну зброю, вогнепальну зброю обмеженого ураження, газову зброю, металеву зброю, патрони до вогнепальної

зброї обмеженого ураження чи газової зброї, зброя масового знищення (КК РФ), мисливську вогнепальну гладкоствольну зброю, пневматичну зброю, піротехнічні вироби (КК Республіки Білорусь);

– розташування деяких злочинів у розділі «Злочини проти громадської безпеки». Так, наш подив викликало розміщення діяння, передбаченого ст. 226-1 КК РФ «Контрабанда» у вищевказаному розділі КК РФ. Предметом цього злочину є сильнодіючі, отруйні, вибухові, радіоактивні речовини, ядерні матеріали, вогнепальна зброя чи її основні частини, вибухові пристрої, боєприпаси, зброя масового знищення, засоби її доставки, інше озброєння, інша військова техніка, а також матеріали й обладнання, що можуть використовуватися при створенні зброї масового знищення, засоби їх доставки, інше озброєння, інша військова техніка, а також стратегічно важливі товари і ресурси або культурні цінності або особливо цінні дикі тварини і водні біологічні ресурси.

Натомість ознаки об'єктивної сторони аналізованих злочинів є подібними; мають формальний склад; кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки є однотипними. Питання відмінностей часом стосуються покарання за їх вчинення.

Отже, зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, є корисним для вітчизняного законодавства. Як ми встановили, відповідальність за злочини цієї групи передбачається зарубіжним кримінальним законодавством, але правова регламентація таких дій різна. Тому здійснений порівняльно-правовий аналіз злочинів, що досліджуються, за кримінальним законодавством зарубіжних країн надає нам можливості говорити про наявність кримінально-правових норм, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення подібних діянь в інших країнах світу.

Специфіка підходів до кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, залежить від правових звичаїв і традицій окремих країн світу залежно від стану розвитку їх громадянського суспільства, рівня правової культури, розвитку філософії та ідеології, а також галузевих наукових розробок і рівня розвитку науки загалом [65, с. 47].

Висновки до розділу 1

На підставі аналізу положень, викладених у розділі 1 дисертації, ми дійшли таких висновків.

1. Детальний аналіз стану наукового та методологічного підґрунтя щодо дослідження кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є важливою основою для успішного проведення поданого дослідження. Він охоплює декілька важливих моментів: формування обґрунтованого підходу до характеристики предмета та об'єкта дослідження; озвучення гіпотез, які можуть підтвердитися результатами проведеної роботи та визначення основних напрямів.

Теоретичними передумовами поданої роботи є: повне та всебічне уявлення автора про межі досліджуваних питань, обізнаність щодо стану, сутності, глибини та якості кримінально-правових наукових розробок, обґрунтоване визначення завдань дослідження, розв'язання яких буде надано у висновках дослідження. Вивчені нами роботи науковців, які досліджували суміжні теми, ми класифікували так: 1) радянський період (з початку дії КК УРСР 1960 р. до розпаду СРСР в 1991 р.); 2) період незалежності України (з 1991 р. до 2001 р.); 3) період дії чинного КК України 2001 року. Попри порівняно значну кількість захищених за суміжною проблематикою дисертацій, існують дискусійні та суперечливі аспекти, пов'язані з особливостями кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються нами. До них належать: розширення предметів аналізованих злочинів; уточнення та зміна сутності деяких форм об'єктивної сторони аналізованих злочинів; підвищення віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 263 КК і розширення кола спеціальних суб'єктів аналізованих злочинів; удосконалення покарання за злочини, що досліджуються.

Методологічні передумови залежать від конкретного вибору методології дослідження та способів і прийомів його проведення. У роботі використано такі методи: діалектичний, історико-правовий, описовий, системно-структурний,

наукового аналізу й узагальнення, моделювання, формально-юридичний, порівняльно-правовий, соціологічний, статичний методи.

На підставі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що методологія дослідження відповідальності за аналізовані злочини – це певна система, яка спрямована на визначення відповідальності за злочини цієї групи у сфері кримінального права, що сприяє виведенню висновків за допомогою конкретних прийомів і засобів.

2. Генезис кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що досліджуються, триває сотні років. Починати розмову про діяння подібного роду ми можемо, спираючись на законодавство Київської Русі, яке визнавало незаконне привласнення зброї та незаконне поводження зі зброєю злочинними діяннями. Ці факти свідчать про початок розвитку кримінальної відповідальності у вітчизняному кримінальному праві.

У часи існування Галицько-Волинського та Литовського князівств злочинами проти громадської безпеки (в сучасному розумінні) стали вважатися збут і перевезення вогнепальної зброї.

Бурхливого розвитку відповідальність за злочини цієї групи зазнала наприкінці XIX ст., коли кримінально караними визнавалися незаконне виготовлення зброї, пороху, бомб, гранат або інших артилерійських боєприпасів, вироблення або зберігання зазначених речовин і предметів, незаконне придбання й продаж вибухових речовин, незаконне чи не у встановленому місці зберігання вибухових речовин, недотримання заходів безпеки під час зберігання та перевезення пороху, недотримання заходів безпеки при утриманні складів вибухових речовин, таємне готування та виготовлення без особливого дозволу вогнепальних речовин, їх зберігання та виготовлення, придбання, носіння та збут без належного дозволу вибухових речовин або снарядів, а також постачання «шайкам» зброї.

Позитивного схвалення заслуговує поява в кримінальному законодавстві початку XX ст. заохочувальних норм, які є актуальними і сьогодні. Ідеться про звільнення від кримінальної відповідальності осіб, що добровільно здали зброю та

вибухові речовини, які зберігали незаконно. Водночас не можна оминати протилежного боку цього злочину: за ухилення від добровільної здачі зброї та за приховування зброї передбачалася смертна кара.

Подальші нормативно-правові акти радянської України суттєво відрізнялися від попередніх законів. Положеннями КК УСРР 1922 р. передбачалася відповідальність за злочини, що пов'язані з незаконним обігом предметів підвищеної небезпеки. КК УРСР 1927 р. у цій сфері жодних змін не вніс. Натомість, для післявоєнних часів характерним є поява нових складів злочинів: приховування трофейного майна чи зброї.

Подальший розвиток законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, що досліджуються, у розглянутому аспекті відбулося у зв'язку з прийняттям загальносоюзного Закону про кримінальну відповідальність за державні злочини 1958 року. Значних змін воно зазнало за час дії КК 1960 р., коли суттєво зріс обсяг вказаних кримінально караних діянь. Остаточного вигляду злочини, що аналізуються, набули у 2001 р. після прийняття чинного КК України.

На підставі викладеного, з урахуванням критерію активності законотворчої діяльності, обґрунтовано доцільність диференціації генези законодавства про кримінальну відповідальність за злочини, що досліджуються, на чотири періоди: 1) формування злочинів проти громадської безпеки (від найдавніших часів до початку XIX ст.); 2) законодавче закріплення норм про відповідальність за вчинення злочинів, що досліджуються (початок XIX ст. – 1922 р.); 3) соціалістичний період (1922–2001 рр.), за якого в Україні існувало три Кримінальних кодекси (1922, 1927, 1960 рр.); 4) сучасний період (від 2001 р.).

3. Специфіка підходів до кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, залежить від правових звичаїв і традицій окремих країн світу залежно від стану розвитку їх громадянського суспільства, рівня правової культури, розвитку філософії та ідеології, а також галузевих наукових розробок.

Аналізовані злочини проти громадської безпеки законодавчо закріплюються в КК більшості країн світу, незалежно від виду правової сім'ї. Зазвичай відповідні

норми законодавці розміщують у глави (розділи) про злочини проти громадської (колективної, загальної) безпеки.

У деяких зарубіжних кримінальних кодексах наявна дефініція суміжних (до розуміння «злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої») понять, а також розкриття визначень, кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак (США).

У процесі характеристики зарубіжного законодавства стає очевидним, що йому властива менш розгалужена система норм про відповідальність за злочини, що досліджуються. Європейське законодавство розмежовує злочини та кримінальні проступки, чим суттєво відрізняється від вітчизняного законодавства.

Системний аналіз кримінального законодавства країн пострадянського простору доводить, що загалом підхід до формування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що досліджуються, є близьким до представленого в КК України. І це не дивно, адже країни, що представляють пострадянський простір, упродовж тривалого часу пов'язувало однорідне правове поле та спільна історія в галузі формування і затвердження закону про кримінальну відповідальність. Підтверджують цю тезу і положення Модельного КК для країн – учасниць СНД [182].

Відмінними особливостями КК України та зарубіжних країн є: а) передбачення відповідальності за аналізовані злочини в законодавстві зарубіжних країн у межах різних глав і розділів. Це є свідченням наявності різних підстав структуризації нормативно-правових актів.; б) об'єднання в межах злочинів проти громадської безпеки діянь, які, відповідно до положень чинного КК України, посягають на інші об'єкти кримінально-правової охорони; в) наявність широкого кола предметів злочинів цієї групи; г) тлумачення в положеннях КК ряду термінів і понять; д) передбачення більш суворой кримінальної відповідальності за аналізовані злочини.

Проведене нами дослідження настановляє на висновок, що систему відповідальності за аналізовані злочини, визначену в зарубіжних країнах, не можна цілком екстраполювати у вітчизняне законодавство. Але, звісно, деякі

запозичення з метою вдосконалення правових норм КК України, якими регламентовано відповідальність за злочини цієї групи, є можливими. На особливу увагу заслуговує розширення предметів злочинів проти громадської безпеки та чітке законодавче визначення низки термінів.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ТА СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

2.1. Об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Одним із найбільш дискусійних питань у науці кримінального права є визначення об'єкта злочину, адже визначення соціальної сутності злочину, правильна кваліфікація діяння, відмежування злочину від суміжних суспільно небезпечних посягань і практичне застосування норм КК можливі саме завдяки правильному встановленню ознак об'єкта злочину. Коли розв'язується питання про те, що саме має захищати національне кримінальне право, законодавцю будь-якої країни світу не обійтися без розв'язання питання про об'єкт злочину.

Загальні питання об'єкта злочину досліджували М. С. Белогриць-Котляревський, С. Б. Гавриш, В. К. Глістін, Ю. О. Демидов, М. І. Загородніков, Е. К. Каіржанов, М. Й. Коржанський, А. В. Наумов, Б. С. Нікіфоров, А. В. Пашковська, А. А. Піонтковський, А. В. Савченко, М. Д. Сергєєвський, М. С. Таганцев, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін та ін.

На сьогодні поширення набула позиція, висловлена В. Я. Тацієм, який зазначає, що з'ясування об'єкта злочину дає змогу визначити соціально-політичну і юридичну сутність злочину, з'ясувати суспільно небезпечні наслідки, встановити межі дії кримінально-правової норми, сприяє правильній кваліфікації діяння [308, с. 3]. Об'єктом злочину визнають все те, що перебуває під охороною кримінального законодавства, береться під захист національним кримінальним правом шляхом створення необхідного законодавчого забезпечення для захисту соціальних цінностей [141, с. 475]. Об'єкт злочину – це те, проти чого діяння спрямоване, чому заподіює або може заподіяти шкоду [322, с. 124, 129]. Об'єкт

злочину дає змогу визначити, який саме злочин було вчинено, визнати, що такі діяння загрожують реальному благу, яке перебуває під охороною закону [102, с. 8]. Інакше кажучи, об'єкт – це те, на що забороняється посягати.

У кримінальному праві існує декілька точок зору щодо поняття «об'єкт злочину»: концепція, яка визнає об'єктом злочинів сукупність суспільних відносин і була панівною в радянський період, і в наш час має достатньо прибічників [60, с. 145; 62, с. 54; 98, с. 60; 128, с. 82; 147, с. 184; 309, с. 137]. Прихильники другої концепції, заперечуючи першу, стверджують, що об'єктом злочину є захищене законом благо, цінність [57, с. 28, 64, 65; 138, с. 71; 166, с. 207–210; 345, с. 40–41].

Ми вважаємо, що вказані концепції щодо розуміння об'єкта злочину не є взаємовиключними, адже кримінальне законодавство охороняє ті об'єкти, що визнані цінністю (благом) суспільством і державою. Об'єкт злочину в такому випадку можна розуміти як визнане в конкретному суспільстві цінністю чи соціально корисним благом, на яке посягає суспільно небезпечне діяння і яке охороняється кримінальним законом. Тобто, у процесі детального аналізу обох концепцій можна віднайти достатньо спільних ознак, про що зазначають і самі науковці. Тому під час характеристики об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, ми будемо використовувати положення вчених, згідно з якими, об'єктом злочину є суспільні відносини.

Типологія об'єктів злочинів є найбільш можливою та доцільно розвиненою, детальною їх класифікацією як по вертикалі, так і по горизонталі. Критерієм класифікації об'єктів по вертикалі є кількісний показник, у ролі якого розглядається коло охоплення потенційної кількості суспільних відносин, що перебувають під охороною кримінального законодавства [141, с. 478]. Найбільш поширеною класифікацією є триступенева класифікація об'єктів, яка вирізняє загальний, родовий та безпосередній об'єкти злочину [146, с. 111]. Хоча в науковій літературі існує також чотиричленна класифікація об'єкта злочину, сутність якої полягає в тому, що між родовим і безпосереднім об'єктами є видовий об'єкт [166, с. 209; 192, с. 162, 163; 341, с. 203, 204].

Загальний об'єкт злочину охоплює всі суспільні відносини, які охороняються КК. Він визначає комплекс завдань КК (ч. 1 ст. 1 КК) та встановлюється відповідно до змісту вказаної норми, цілком розкриваючись в рубрикації усіх розділів Особливої частини КК (розділи I–XX) [141, с. 480]. Родовий об'єкт злочину – це сукупність тотожних чи однорідних суспільних відносин, які через свою подібність мають охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм [309, с. 59–70]. Родовий об'єкт злочину постає основним критерієм для формування Особливої частини КК, адже він охоплює однорідні суспільні відносини; постає як кількісно-якісна конкретизація типового об'єкта; спрямовує процес кваліфікації за об'єктом до груп однорідних кримінально-правових норм Особливої частини КК; корегується з розділом або декількома розділами Особливої частини КК [141, с. 483]. Учені, які вважають за потрібне виділяти видовий об'єкт, вважають, що ним є суспільні відносини одного виду, яким заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди внаслідок вчинення певного окремого виду злочину [136, с. 27–28; 173, с. 36, 82]. Видовий об'єкт охоплює суспільні відносини одного виду (життя, особисту власність), які захищені групою тісно взаємопов'язаних суміжних норм Особливої частини КК [125, с. 66]. У такому випадку правильною є думка, що видовий і безпосередній об'єкти співвідносяться як «вид з родом» або як ціле і частина [114, с. 9]. З огляду на поділ видових об'єктів на групи та їхнє групування всередині всієї сукупності суспільних відносин утворюють родовий об'єкт, що є підставою для формування системи Особливої частини КК.

Безпосередній об'єкт злочину – це суспільні відносини, що охороняються конкретно кримінально-правовою нормою [128, с. 24], він є системоутворюючим елементом всього складу злочину загалом. Коректне встановлення безпосереднього об'єкта злочину завершує процес кримінально-правової кваліфікації. Тому правильним є висновок, що саме безпосередній об'єкт злочину становить юридичні засади кримінальної відповідальності [141, с. 484].

Загальновідомо, що класифікація об'єкта «по горизонталі» охоплює основний безпосередній об'єкт і додатковий (факультативний) безпосередній

об'єкт (об'єкт); додатковий безпосередній об'єкт може бути обов'язковим чи факультативним. Основний безпосередній об'єкт вирізняється тим, що до посягання на нього прагне особа, вчиняючи злочин. Обов'язковий додатковий безпосередній об'єкт характеризується тим, що посягання на нього є обов'язковою умовою заподіяння шкоди основному об'єкту. Факультативний додатковий безпосередній об'єкт припускає ситуацію, коли з декількох передбачених нормою об'єктів заподіюється шкода хоча б одному [141, с. 484].

Переходячи до аналізу об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, варто зазначити, що правильним кроком законодавця стало розміщення всіх злочинів проти громадської безпеки в розділі IX Особливої частини КК з однойменною назвою, на відміну від КК УРСР 1960 року.

В Україні об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, не досліджувався. Натомість громадська безпека розглядалася як об'єкт злочину загалом або вивчалися питання об'єкта в контексті аналізу окремих складів злочинів проти громадської безпеки, передбачених розділом IX Особливої частини КК.

Розуміння громадської безпеки як родового об'єкта злочинів досить змістовно й повно висвітлювали у своїх працях В. І. Антипов [6], В. І. Борисов [38], М. С. Грінберг [77], Д. В. Зеркалов [103], В. О. Навроцький [186], В. П. Тихий [314] та ін., але, попри багаторазові дослідження вказаного поняття, до сьогодні однозначного визначення громадської безпеки як родового об'єкта злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, не вироблено. Проаналізувавши наукову літературу, ми дійшли висновку, що найбільш повним і досконалим є визначення громадської безпеки як безпеки від впливу джерел підвищеної небезпеки, а саме: злочинних організацій, терористичних груп та інших злочинних об'єднань, зброї, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вогню [152, с. 579].

Родовим об'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, запропоновано

вважати суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поводження з джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями).

Зміст громадської безпеки як родового об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, визначається характером загальнонебезпечних джерел (зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв) і колом благ, яким може бути заподіяна шкода загальнонебезпечними джерелами. Руйнівні можливості джерел підвищеної небезпеки зумовлюють постійну потребу в гарантуванні безпеки суспільства, яка полягає в стані захищеності суспільства від загроз джерел підвищеної загальної небезпеки [315, с. 3]. Разом із тим, варто пам'ятати, що громадська безпека тісно пов'язана з суспільними відносинами, які стосуються джерел загальної небезпеки, саме з метою подальшого забезпечення охорони життя і здоров'я громадян, матеріальних та інших цінностей [72, с. 166].

Вище було зазначено, що основний безпосередній об'єкт злочинів проти громадської безпеки трактується переважно з огляду на родовий об'єкт і не завжди згадується при кримінально-правовій характеристиці злочинів [289, с. 94].

У літературі обґрунтовуються позиції, що безпосереднім об'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є:

– у ст. 262 КК – безпека, пов'язана з контрольованим доступом до вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів [289, с. 106]; суспільні відносини, які сформувалися в результаті врегулювання правом стану захищеності життя та здоров'я невизначеного кола осіб від потенційно негативного впливу вогнепальної зброї (окрім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів [277, с. 8]. На нашу думку, основним безпосереднім об'єктом цього злочину (ст. 262 КК) потрібно вважати безпеку невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до зазначених предметів;

– у ст. 263–261-1 КК – безпека, що пов’язана з контрольованим обігом вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв [289, с. 107]; суспільні відносини, які існують у зв’язку з використанням вогнепальної (окрім мисливської гладкоствольної), холодної зброї, бойових припасів і вибухових речовин [263, с. 9]; система суспільних відносин, що визначають порядок виготовлення, ремонту, зберігання, придбання, користування, обліку та їх перевезення [316, с. 5]; безпека невизначеного кола осіб від зазначених у ст. 263–263-1 КК незаконних маніпуляцій із названими предметами [209, с. 33]. Спірною є точка зору Л. Ф. Рогатих щодо визнання безпосереднім об’єктом злочинів, передбачених ст. 263–263-1 КК, відносин з обігу зброї, заснованих на сукупності правил, які регламентують порядок виробництва, придбання, володіння, зберігання, збуту і перевезення зброї [266, с. 14]. Річ у тому, що КК встановлює відповідальність не за порушення дозвільної системи, а за шкоду суспільним відносинам, яка заподіяна шляхом порушення дозвільної системи. Тому, на нашу думку, правильно визнати основним безпосереднім об’єктом злочинів, передбачених ст. 263–263-1 КК, безпеку невизначеного кола осіб від несанкціонованого обігу предметів;

– у ст. 264 КК – дотримання встановлених правил зберігання зброї або бойових припасів (щодо ст. 264 КК) [152, с. 598–612]. Вважаємо вказану позицію влучною.

Варто погодитися з низкою вчених стосовно того, що відносини власності (ст. 262, 264 КК) та життя, здоров’я людей (ст. 264 КК) є додатковим обов’язковим безпосереднім об’єктом злочинів цієї групи [289, с. 107; 325, с. 380]. Окрім того, науковці подекуди виділяють в ролі додаткового обов’язкового безпосереднього об’єкта злочинів вказаної групи нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління у сфері поводження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами, оскільки незаконне володіння предметами зброї ускладнює діяльність останніх щодо протидії порушенням громадського порядку та затриманню правопорушників, а також встановлений порядок управління у сфері поводження, зі зброєю, боєприпасами та вибуховими

речовинами [263, с. 10; 289, с. 107]. Отже, додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом злочинів аналізованої групи є життя, здоров'я людей, відносини власності, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління в сфері поводження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами [72, с. 168].

Підсумовуючи характеристики об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, можна дійти таких висновків. Родовим об'єктом злочинів аналізованого виду пропонується вважати суспільні відносини, що спрямовані на гарантування безпеки у сфері поводження з джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями) [72, с. 168]. Основним безпосереднім об'єктом потрібно вважати безпеку невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до зазначених предметів (щодо ст. 262 КК), від несанкціонованого обігу зазначених предметів (щодо ст. 263–263-1 КК) і дотримання встановлених правил зберігання зброї або бойових припасів (щодо ст. 264 КК) [64, с. 190].

Додатковим обов'язковим чи додатковим факультативним об'єктом злочинів аналізованої групи постають життя, здоров'я людей, відносини власності, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління у сфері поводження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами [72, с. 168].

Перед тим, як перейти до розгляду предметів і потерпілих в аналізованих злочинах, необхідно вказати, що з розвитком науки значення предмета злочину зросло, адже встановлення його ознак сприяє відмежуванню злочинів від правопорушень, розмежуванню суміжних суспільно небезпечних діянь, а також забезпечує правильну кваліфікацію злочинів [80, с. 176]. Проблемні питання предмета та потерпілого від злочину на сьогодні залишаються є спірними. Так, згідно з положеннями найпоширенішої думки, предмети злочину – це ті речі матеріального світу, впливаючи на які суб'єкт зазіхає на об'єкт злочину, заподіюючи йому шкоду [129, с. 17]. Водночас обґрунтованою постає позиція

стосовно того, що предметом злочину необхідно вважати речі матеріального світу, з певними особливостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу злочину [145, с. 100; 147, с. 96; 308, с. 47–48; 328, с. 173]. Окрім того, поширені наукові течії, відповідно до яких предметом злочину визнаються речі матеріального світу, пов'язані з суспільними відносинами [135, с. 6–9; 203, с. 72; 341, с. 222] або які розглядають предметом злочину матеріальні або нематеріальні блага [194, с. 53; 336, с. 114;], людину, її тіло та психіку [130, с. 77; 139, с. 122], інформацію, електричну енергію, безготівкові гроші, «електронні» банківські картки [161, с. 79–105; 259, с. 10].

Традиційна та загальновизнана концепція зазнала видозміни в поглядах А. А. Музики та Є. В. Лащука, які вважають, що предмет злочину знаходить свій прояв у матеріальних цінностях [184, с. 110]. Варто згадати ще про одну концепцію юридичної природи предмета злочину, яка є «матеріальною» [276, с. 41]. Цікавим є використання авторами терміна «матеріальні цінності»: поняття «матеріальність» не викликає жодних сумнівів, але поняття «цінності» є досить спірним, адже зазначена категорія наділена глибоким філософським змістом [37, с. 26]. Варто процитувати позиції, що стосуються складності розуміння для сприйняття терміна «матеріальні цінності», адже обмежує коло предметів злочинів [78, с. 26]. Тому вважаємо обґрунтованою позицію вчених про визнання предмета злочину факультативною ознакою об'єкта злочину [167, с. 74], яка сприяє правильній кваліфікації злочину та допомагає в розмежуванні суміжних злочинів, злочинних і незлочинних діянь. Окрім того, ми підтримуємо позицію М. П. Бікмурзіна щодо обов'язковості визначення предмета злочину положеннями КК [28, с. 60], яке може бути як диференційованим (детальним), так і опосередкованим.

У нашому дослідженні ми будемо дотримуватися наукової позиції щодо розуміння предмета злочину як факультативної ознаки об'єкта злочину, що виявляється в матеріальних цінностях, які людина здатна сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами, з приводу яких та/або

шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочин [167, с. 59; 184, с. 95]. Правильно зазначити, що предмет злочину – це об'єктивно матеріально виражена зовні речовинна складова конкретних суспільних відносин, які перебувають під охороною КК, це структурний, відносно самостійний компонент об'єкта злочину, через який винний безпосереднього здійснює вплив на конкретні суспільні відносини. Предмет злочину може виражатися у вигляді: 1) продуктів діяльності людини; 2) біологічних організмів та органів; 3) хімічних речовин; 4) фізичних утворень навколишнього середовища [141, с. 497].

Після вивчення суміжної тематики В. Л. Соколовський виділив специфічні властивості предмету злочинів проти громадської безпеки [289, с. 114]. По-перше, це наявність підвищеної загальної небезпеки (що охоплює підвищений ризик для життя і здоров'я осіб чи їх власності). Вона здатна отримувати вираження в раптовому, миттєвому, руйнівному впливі, настанні смерті чи спричиненні тілесних ушкоджень особі, знищенні чи пошкодженні об'єктів власності. Тому, на думку В. П. Тихого, вражаючий ефект, якими володіють предмети злочинів проти громадської безпеки при виготовленні, постає основною і об'єктивною їх ознакою [315, с. 18]. По-друге, це спеціальне призначення, адже йдеться про те, що предмети злочинів проти громадської безпеки виконують або здатні виконати одну і ту саму функцію: призначені або можуть бути використані як засіб для ураження людини, руйнування чи пошкодження об'єктів власності. Саме тому, як зазначено в ППВСУ № 3, основною характерною ознакою вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв і радіоактивних матеріалів є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища [246]. По-третє, це особливий правовий режим, встановлений з метою запобігання небезпеці заподіяння шкоди правам і свободам громадян, руйнування чи пошкодження об'єктів власності, а також вчинення інших злочинів із використанням зазначених предметів [315, с. 19].

Формулювання «злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої» містить у своїй структурі вказівку на предмети зазначених злочинів: зброя (вогнепальна та

холодна), бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Коли предмет злочину передбачається в нормах КК, безпосередньо впливає з диспозиції кримінально-правової норми або (за наявності бланкетної диспозиції) визначається іншими нормативно-правовими актами, то предмет злочину з факультативної ознаки стає обов'язковою. Тому варто констатувати, що предмет у злочинах даної групи є обов'язковою ознакою їх складів.

Предметами аналізованих злочинів є: 1) вогнепальна зброя (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); 2) холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК); 3) бойові припаси (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); 4) вибухові речовини (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК); 5) вибухові пристрої (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК).

У випадках, коли для розв'язання питання про те, чи є відповідні предмети вогнепальною чи холодною зброєю, радіоактивними, хімічними, біологічними, вибухонебезпечними матеріалами, речовинами, предметами, бойовими припасами, вибуховими пристроями, вибуховими, їдкими або легкозаймистими речовинами, а також для з'ясування їх придатності до використання за цільовим призначенням, потрібні спеціальні знання, варто призначити експертизу. Для з'ясування лише придатності предмета до використання за цільовим призначенням достатньо участі спеціаліста [246].

Діяння вказаної групи – це злочини, у яких зброя постає предметом злочину, що з факультативних ознак став обов'язковою. Питання щодо чіткого визначення ознак знарядь і засобів учинення злочинів та предмета злочину вивчають у теорії кримінального права досить давно, воно є предметом самостійних досліджень [207, с. 20–22]. Обґрунтованою є думка Є. В. Лащука про те, що знаряддя та засоби є завжди «активними» ознаками злочину – завжди використовуються особою для досягнення певного результату, а предмет злочину є «пасивним» – на нього спрямовані діяння особи, яка вчиняє злочин [167, с. 8–9].

Особливістю вищезазначених предметів є той факт, що поняття і сутність жодного з них у положеннях КК не розкриваються, тому під час подальшого аналізу вказаних предметів необхідно використовувати підзаконні нормативно-

правові акти. Ми маємо ситуацію, коли в державі відсутнє уніфіковане, законодавчо визначене поняття зброї.

Так, довідкова література визначає зброю як: прилади та засоби, які застосовуються в озброєній боротьбі для ураження та знищення противника [285, с. 124]; сукупність засобів, пристосованих чи технічно придатних для нападу чи оборони [41, с. 154]; засоби для нападу та захисту [320, с. 854]. Наукова кримінально-правова література також не містить єдиного підходу до визначення поняття «зброя», визначаючи її, як: предмет, спеціально призначений (виготовлений) для ураження живої цілі, який не має господарсько-побутового призначення [287, с. 23]; предмети та механізми, спеціально призначені для ураження живої цілі або мішені, виготовлені за певними зразками, що відповідають цим завданням і не мають іншого цільового призначення [127, с. 56–57]; предмет, призначений для ураження живої сили та техніки на відстані снарядом, який отримує скерований рух за рахунок енергії згоряння порохового газу [326, с. 434]; зброю, що призначена для ураження цілей снарядами, які одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) і мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані [289, с. 217]. Криміналісти визначають зброю як пристрої та предмети, що призначені для ураження живої цілі, для подачі звукових чи світлових сигналів [29, с. 400].

Згідно з положеннями, викладеними в п. «а» ст. 3 Протоколу «Проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 31 травня 2001 р., *вогнепальна зброя* – це будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричиняє постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї [256].

Положення п. 8.2 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної,

холодної та охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України № 622 від 21 серпня 1998 р. (із змінами, внесеними згідно з наказами МВС № 292 (з0297-99) від 13 квітня 1999 р. та № 749 (з1483-13) від 7 серпня 2013 р., визначають, що вогнепальна зброя – це зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що отримують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевих заряду) і мають кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на певній відстані [233]. До вогнепальної зброї належать усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюються при згорянні вибухової речовини (пороху чи інших спеціальних горючих сумішей) [246]. У ППВСУ № 10 від 22 грудня 2006 р. «Про судову практику у справах про хуліганство» подано дещо розширене розуміння вогнепальної зброї, якою є пристрої заводського чи кустарного виробництва, що призначені для ураження живої цілі за допомогою снаряда (кулі, дробу тощо), яке приводиться в рух за рахунок енергії порохових газів чи інших спеціальних горючих сумішей [252].

Підсумовуючи проаналізовану інформацію щодо визначення вогнепальної зброї, ми виявили, що цей вид зброї призначений для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу. На підставі цього пропонуємо власне визначення вогнепальної зброї як виду зброї, призначеної для оборони чи нападу або подачі звукових сигналів, що приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу. Таке визначення підтримало 52,1 % респондентів після проведення анкетування практичних співробітників органів Національної поліції України (див. додаток А). Підтримуючи пропозицію В. Л. Соколовського, ми схилиємося до необхідності

розміщення в структурі КК термінологічного апарату та законодавчого закріплення авторського поняття вогнепальної зброї.

Окрім вогнепальної зброї, предметом деяких аналізованих злочинів (ст. 263-1 та ст. 264 КК) може бути також гладкоствольна мисливська зброя. Попередні норми, ст. 262–263 КК, через пряме законодавче виключення не визначають гладкоствольну мисливську зброю їх предметом. У практичній діяльності органів Національної поліції злочином не визнаються дії щодо незаконного зберігання, носіння, придбання, передачі чи збуту гладкоствольної мисливської зброї, але ремонт або переробка таких предметів вважається злочином.

У науці кримінального права довгий час тривають дискусії стосовно того, чи потрібно гладкоствольну мисливську зброю визнавати предметом злочинів, передбачених ст. 262–263 КК. Так, В. О. Навроцький, чи не найголовніший противник такої дії, обґрунтовує правильність рішення законодавця в сьогоденнішньому вигляді такими моментами: призначення для прицільного пострілу на невелику відстань; відсутність спеціальних прицільних пристроїв, які дозволяють враховувати відстань до цілі; не пристосованість для прихованого переміщення; придатність для здійснення пострілу змінними зарядами, шротом різних розмірів, кулями з врахуванням виду птахів чи звірів, на які ведеться полювання, а не нарізними кулями, що збільшувало б дальність і точність пострілу [186, с. 39–40]. У контексті сьогодення таке бачення видається неправильним, про що свідчать декілька фактів: від криміналістичних властивостей гладкоствольної зброї до статистики, яка вказує на щорічне збільшення кількості злочинів, що вчиняються з використанням гладкоствольної мисливської зброї [123, с. 30].

Натомість, В. П. Тихий вважає необхідним законодавче розширення предметів зазначених злочинів (ст. 262–263 КК), підтверджуючи таку позицію тим, що гладкоствольна мисливська зброя є небезпечною для суспільства, призначена для ураження живих організмів і є предметом дозвільної системи, тобто має таке саме призначення і такий самий правовий статус, що і нарізна вогнепальна зброя [314, с. 7]. Подальша аргументація вченого стосується

передбачення в ч. 2 ст. 263 КК кримінальної відповідальності за незаконне поводження з холодною зброєю, яка є менш суспільно небезпечною в порівнянні з гладкоствольною мисливською зброєю. Цей факт свідчить про необхідність встановлення відповідальності за діяння щодо вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї [317, с. 44]. Так, В. І. Рибачук підтримує цю пропозицію, вважаючи за потрібне включення до кола предметів злочину, передбаченого ст. 263 КК, гладкоствольної зброї [263, с. 15].

Окремого аналізу заслуговує підхід О. М. Сарнавського, який обґрунтовує розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262–263 КК, аргументуючи власну позицію так: гладкоствольна мисливська зброя: а) здатна спричинити смерть або тяжкі тілесні ушкодження, б) постає джерелом підвищеної небезпеки так само, як і нарізна мисливська вогнепальна зброя, в) призначена для ураження живої цілі, г) щодо неї встановлено відповідний особливий правовий режим [277, с. 52–53].

Різниця між гладкоствольною мисливською вогнепальною зброєю і нарізною з точки зору технічних характеристик полягає лише в тому, що нарізній мисливській вогнепальній зброї властива більша дальність польоту кулі. Ця відмежувальна ознака, на думку О. М. Сарнавського, не має набувати кримінально-правового значення і не повинна бути ключовою для прийняття рішення щодо виключення цього виду зброї із кола предметів злочинів, передбачених ст. 262–263 КК [277, с. 53]. Тому гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя не має визнаватися менш небезпечною зброєю для суспільства в порівнянні з іншими зразками мисливської зброї, адже предметом злочинів цієї групи визнається гладкоствольна вогнепальна зброя військових зразків, спортивна зброя та зброя іншого призначення [69, с. 133].

Відповідно до положень наказу Міністерства екології та природних ресурсів України № 56/м від 31 березня 2003 р. «Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів», мисливська вогнепальна зброя поділяється на нарізну,

гладкоствольну та комбіновану [234]. Але чомусь лише гладкоствольна мисливська зброя не є предметом злочинів, передбачених ст. 262–263 КК.

Тут вже спостерігається невідповідність законодавчої заборони ступеню суспільної небезпечності вчиненого: встановлюючи кримінальну відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК), законодавець визнав гладкоствольну мисливську вогнепальну зброю предметом цього злочину, натомість виключивши її з положень ст. 262–263 КК. Виходить, що в ст. 264 КК не встановлено жодних винятків за характером вогнепальної зброї. Подібна ситуація спостерігається і в ст. 263-1 КК: кримінальна відповідальність настає за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування. Тобто законодавець фактично прирівнює гладкоствольну мисливську зброю до інших видів вогнепальної зброї: у кримінально-правовому значенні гладкоствольна мисливська і нарізна зброя є рівнозначними [317, с. 26].

Відповідно до вище процитованого положення ППВСУ № 3, частина гладкоствольної мисливської рушниці розглядається як предмет злочину, передбаченого ст. 263 КК, тоді як гладкоствольна мисливська рушниця (єдине ціле) не є предметом злочину. Окрім того, положеннями ч. 4 ст. 296 КК вогнепальна зброя визначається знаряддям вчинення особливо кваліфікованого хуліганства без винятку для гладкоствольної мисливської зброї.

Дослідник суміжної теми, В. Л. Соколовський, узагальнив визначені в науковій літературі аргументи на користь визнання гладкоствольної мисливської зброї предметом злочинів проти громадської безпеки: а) гладкоствольна мисливська зброя має такі самі загальні ознаки, як і інша вогнепальна зброя; б) вона є не менш небезпечною зброєю в порівнянні з іншими зразками зброї; в) вона призначена для ураження живої цілі; г) гладкоствольна мисливська зброя є предметом дозвільної системи; д) вона має таке ж призначення і подібний правовий статус, що і нарізна вогнепальна зброя; е) у ст. 263-1–264 КК не передбачається винятків щодо предмета злочину, тобто фактично відбувається прирівняння гладкоствольної мисливської зброї з усіма іншими її видами;

ж) нелогічним є встановлення в ст. 263 КК відповідальності за незаконне поводження з холодною зброєю, яка викликає меншу небезпеку в порівнянні з гладкоствольною мисливською зброєю і відсутність відповідальності за подібні дії щодо вогнепальної гладкоствольної мисливської зброї [289, с. 132]. Тобто різниця між нарізною та гладкоствольною мисливською зброєю полягає лише в тому, що останній властива менша дальність польоту шроту (кулі) або більша площа ураження. Однак ця властивість, на думку М. Л. Комісарова та Т. І. Пономарьової, не може мати кримінально-правового значення і не може бути покладена в основу виключення гладкоствольної мисливської зброї з ряду норм КК [123, с. 32]. До того ж, на думку дослідників, мисливська гладкоствольна зброя (типу «парадокс») має велику дульну енергію і при стрільбі кулею завдає більш тяжкі поранення на відміну від кулі малокаліберної зброї. Однак останню (малокаліберну зброю) законодавець чомусь вважає більш небезпечною, навіть за мисливську гладкоствольну зброю типу «парадокс».

З урахуванням вищевикладеного, ми цілком підтримуємо висловлені пропозиції щодо розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262–263 КК, шляхом включення до них гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї з урахуванням її підвищеної небезпеки для оточуючих [69, с. 141]. Така пропозиція майже єдиногolosно була підтримана працівниками органів Національної поліції України під час проведенні авторського анкетування: 94,6 % опитаних погодилися з необхідністю визнання предметом ряду злочинів проти громадської безпеки гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї (див. додаток А).

Наступним предметом аналізованих злочинів є *холодна зброя*. Причому серед групи названих злочинів (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК) холодна зброя згадується лише в диспозиції ч. 2 ст. 263 КК. Така побудова норм КК, на думку М. М. Майстренко, свідчить про прирівняння законодавцем холодної зброї до вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв через наявність у всіх зазначених предметів певного ступеня небезпеки [174,

с. 33]. Холодна зброя, згідно з висновками Д. Корецького, має проблеми у визначенні її предмета та правової оцінки її соціальної небезпеки [126, с. 97].

Потрібно погодитися з позицією В. П. Тихого стосовно того, що зарахування холодної зброї до предмета злочину, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК, пов'язано з її спеціальним призначенням – за своєю конструкцією та властивостями холодна зброя призначена для ураження живої цілі (зброя наділена певними бойовими властивостями, здатністю уражати живу ціль, спричинити смерть або тяжке тілесне ушкодження) [314, с. 14]. Так, у справі № 520/8485/17 (провадження № 1-кп/520/272/18) Київського районного суду м. Одеси встановлено, що в грудні 2015 р. гр. Т. у невстановленої досудовим розслідуванням особи придбав металевий кастет, який незаконно носив при собі без передбаченого законом дозволу. Згідно з висновком експерта № 501-Б від 18 травня 2017 р., кастет належить до категорії контактної неклінкової холодної зброї ударно-дробильної дії. Своїми діями гр. Т. учинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 263 КК, – носіння холодної зброї без передбаченого законом дозволу [295].

Серед найбільш ґрунтовних визначень холодної зброї в науковій літературі необхідно виокремити такі. Холодна зброя – це предмет, спеціально призначений для заподіяння тілесних ушкоджень і для нападу, ураження супротивника й захисту в рукопашному бою [333, с. 10]; це спеціально виготовлені або пристосовані для заподіяння тілесних ушкоджень предмети, застосовування та дія яких не пов'язана з використанням пороху та інших вибухових речовин, за конструкцією та способом дії, нею зумовленому, становлять стандартні зразки або відповідають історично виробленим типам [214, с. 41, 46–48]; це колючі, ріжучі, рублячі, ударно-роздроблюючі, колючо-ріжучі, рублячо-ріжучі, колючо-ріжучо-роздроблюючі, комбіновані предмети, спеціально виготовлені для заподіяння серйозних тілесних ушкоджень із використанням мускульної сили людини в рукопашному бою, під час активної оборони чи нападу, що відповідають пред'явленим до них криміналістичним вимогам [172, с. 19]; це предмети, конструктивно призначені для механічного ураження живої цілі за допомогою безпосереднього використання мускульної сили людини при одночасному

контакті людини зі зброєю і зброї з об'єктом ураження [216, с. 362]; це пристрій, конструктивно призначений для завдання серйозних уражень людині чи тварині за рахунок мускульної сили в ближньому бою [211, с. 218]; це зброя, бойова дія якої не пов'язана з використанням вибухових речовин [35, с. 412]; це предмет, спеціально виготовлений для нанесення тілесних ушкоджень і призначений для нападу та активного захисту в рукопашному бою [305, с. 365].

Попри ґрунтовні дискусії щодо дефініції холодної зброї, у сучасному кримінальному законодавстві до цього часу відсутнє її визначення. Під час визначення її особливостей, що впливають зі змісту п. 8.11 Інструкції, встановлено, що холодна зброя – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового заподіяння шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні м'язової сили людини [232].

Положеннями ППВСУ № 3 визначено предмети, які належать до холодної зброї: відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї чи інші предмети, що справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаки, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою [246].

Причому потрібно зазначити, що поняття холодної зброї в розвинених країнах відсутнє як таке [278, с. 208]. Однак цей факт не є достатнім аргументом для вилучення аналізованого терміна з об'єктів регулювання кримінального законодавства і введення замість нього поняття «небезпечні предмети» як об'єктів регулювання адміністративного права, що пропонує С. В. Діденко [90, с. 16]. Подібного роду пропозиція озвучувалася В. Большаковим [196]. Звісно, вона має право на існування, але аргументація щодо заміни терміна «холодна зброя» на інші має бути значно посилена, окрім вказівки на зарубіжне законодавство.

Цілком слушною виглядає пропозиція В. Л. Соколовського щодо виключення зі змісту диспозиції ч. 2 ст. 263 КК словосполучення «кинджалів,

фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї» та подальшою його заміною словосполученням «холодної зброї». Дослідник пояснює таку думку тим, що вказати абсолютно всі види холодної зброї неможливо [289, с. 122], тим паче, що припущення щодо пріоритетного значення вказаних у диспозиції ч. 2 ст. 263 КК предметів чи зумовленості їх законодавчого закріплення судовою практикою в результаті дослідження В. Л. Соколовським не знайшли підтвердження. Слідча та судова практика засвідчує, що не дивлячись на конкретний вид холодної зброї, кримінально-правова кваліфікація здійснюється лише за ч. 2 ст. 263 КК. Дослідник вказує, що серед вивчених ним кримінальних справ і матеріалів кримінальних проваджень, предметом яких постає вогнепальна та холодна зброя, виявлено, що у 23 випадках (54,76 %) предметом злочину була холодна зброя, у 45,24 % – вогнепальна (19 вивчених кримінальних справ і проваджень). Серед холодної зброї найчастіше були виявлені фінські ножі (15 випадків, що становить 65,22 %), кинджали (3 випадки або 13,04 %), кастети (5 випадків або 21,74 %). Тобто, незалежно від конкретного виду виявленої та вилученої холодної зброї, кваліфікація в усіх випадках є однаковою [289, с. 122].

Ми цілком погоджуємося з раніше висловленою пропозицією в частині внесення подібних змін до норм КК, адже запровадження в кримінальне законодавство єдиного терміна «холодна зброя» замість вказівки на окремі її різновиди буде сприяти виключенню можливостей довільного тлумачення положень чинного КК. Ця пропозиція підтвердилася і під час проведення авторського анкетування практичних співробітників органів Національної поліції України: 58,6 % респондентів вказали на логіку внесення змін до КК щодо запровадження єдиного терміна «холодна зброя» (див. додаток А).

Бойові припаси – це наступний предмет аналізованих злочинів. Щодо бойових припасів, відповідно до положень чинного законодавства, у зв'язку з підвищеною небезпекою для оточуючих і спеціальним призначенням обов'язково встановлюється особливий правовий режим. У літературі існує цілком логічна думка, що саме боєприпаси і є зброєю, адже без них озброєння абсолютно втрачає будь-який сенс [346, с. 1].

Варто вказати, що терміни «бойові припаси», «вибухові речовини», «вибухові матеріали» та «вибухові пристрої» використовуються в низці законодавчих і підзаконних актів, а саме в: законах України «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спец хімії» від 21 вересня 2000 р. № 1991-III і «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення» від 23 грудня 2004 р. № 2288-IV, Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 р. № 576, нормативних актах МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії та зазначених патронів, а також бойових припасів до зброї та вибухових матеріалів» від 21 серпня 1998 р. № 622, «Про перевірку стану збереження зброї, бойових припасів та вибухових речовин у системі МВС України» від 3 січня 2003 р. № 4, «Про застосування спеціальних собак для пошуку вибухових пристроїв, вибухівки та вогнепальної зброї» від 14 липня 2005 р. № 590.

Згідно з положеннями ст. 1 Закону України «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії» від 21 вересня 2000 р. № 1991-III, бойові припаси – це вид озброєння, призначений для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд, виконання інших завдань (освітлення місцевості, розкидання агітаційної літератури) [230]. У законі чітко простежується зарахування бойових припасів саме до виду озброєння. Натомість положення п. 8.9 Інструкції визначають, що боєприпаси – це спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту [232]. У п. 5 ППВСУ № 3 зазначено, що бойові припаси охоплюють патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів,

артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху [246]. Згідно з положеннями Інструкції, до бойових припасів також належать заряджені патрони до гладкоствольних мисливських рушниць, мисливський порох і капсулі [232].

Так, у справі № 645/1071/18 (провадження № 1-кп/645/388/18) Фрунзенського районного суду м. Харкова встановлено, що працівники поліції виявили та вилучили у гр. С. предмет схожий на гранату РГД-5. У процесі подальшого огляду предмет, схожий на гранату РГД-5, було розібрано на корпус з маркуванням «133-76 Т» і запалу типу УЗРГМ з маркуванням «96-76 УЗРГМ 583». За результатом проведення судової вибухотехнічної експертизи, згідно з висновком № 25/2018 від 20 лютого 2018 р. встановлено, що надані на дослідження речі є корпусом ручної осколкової гранати РГД-5 промислового способу виготовлення, який містить в собі заряд вибухової речовини нормальної потужності (тротил) масою 110–115 г (в окремому стані до категорії вибухових пристроїв (боєприпасів) не належить) та уніфікованим запалом до ручних гранат модернізованим УЗРГМ, що є вибуховим пристроєм промислового способу виготовлення (належить до категорії засобів ініціювання), який містить комбінований заряд ініціюючої вибухової речовини (тетронітрорезорцинат свинцю та азид свинцю) масами 0,1 г та 0,2 г відповідно та бризантної вибухової речовини (ТЕН та ГЕКСОГЕН) масою 1,02 г. Окрім цього, було встановлено, що у своїй сукупності (штатному з'єднанні) корпус гранати РГД-5 з уніфікованим запалом до ручних гранат модернізованим УЗРГМ утворюють ручну осколкову гранату дистанційної дії РГД-5, яка належить до категорії боєприпасів. Таким чином, гр. С. незаконно придбав, зберігав і носив корпус гранати РГД-5 з уніфікованим запалом до ручних гранат модернізованим УЗРГМ, які в сукупності утворюють ручну осколкову гранату дистанційної дії РГД-5, що належить до категорії боєприпасів. Дії гр. С. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне зберігання та носіння вибухових речовин без передбаченого законом дозволу [297].

Цікавою є така наукова дискусія наступного змісту. Так, П. Д. Біленчук розуміє бойові припаси як припаси до зброї (патрони, міни, снаряди, а також інші знаряддя), що споряджені вибуховими речовинами та призначені для стрільби [29, с. 387]. Натомість О. М. Сарнавський вказує, що таке визначення є неповним, з огляду на не включення до нього пристроїв, якими здійснюється ураження живої сили, знищення чи пошкодження об'єктів навколишнього середовища без здійснення процесу пострілу (ручні гранати, міни, що встановлюються на місцевості) [277, с. 57]. Причому дослідник наголошує на правильності визначення бойових припасів у п. 5 ППВСУ № 3, де здійснено уточнення, що бойові припаси призначені зокрема для вчинення вибуху [246]. Так, С. В. Діденко зазначає, що бойові припаси – це заряджені патрони до різних видів вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вражаючого вибуху [90, с. 261].

Неоднозначною з точки зору юриспруденції є ідентифікація бойових припасів до гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї як предмета злочинів, передбачених ст. 262–263 КК. Загальноприйнятою є думка, що бойові припаси, які призначені для стрільби з гладкоствольної мисливської зброї, не є предметами злочинів, передбачених вказаними нормами [221, с. 67]. Така позиція науковців знаходить підтвердження в положеннях аналізованої ППВСУ № 3, де зазначено, що патрони та набой до гладкоствольної мисливської зброї не є предметом злочинів, передбачених ст. 262–263 КК [246].

Натомість О. М. Сарнавський має іншу думку: використовуючи буквально тлумачення вказаних норм, такі бойові припаси необхідно вносити до переліку предметів аналізованих злочинів, адже законодавець у вказаних диспозиціях не вилучив із їх переліку бойові припаси, призначені для стрільби з гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї [277, с. 58]. Дослідник звертається до положень ст. 201 КК, де чітко вказується на виключення із переліку предметів злочину не лише гладкоствольної мисливської зброї, а й бойових припасів до неї. Ми не можемо погодитися з аргументаціями, наведеними О. М. Сарнавським, адже лише

діяння, визначене законом, є злочином. Окрім цього, у такій ситуації знаходять відображення положення ППВСУ № 3, що мають рекомендаційний характер.

Отже, зі сказаного випливає, що на даний момент розуміння терміна «бойові припаси» є неоднозначним, оскільки і в законодавстві, і в науковій літературі наявні суперечності: положеннями Інструкції до бойових припасів зараховано, окрім патронів до нарізної вогнепальної зброї, патрони для гладкоствольних мисливських рушниць, а ППВСУ № 3 до них належать лише патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів [69, с. 133].

Поняття «бойових припасів», що наявне в Інструкції, є більш широким і обґрунтованим на відміну від передбаченого у ППВСУ № 3. Так, патрони та набої до гладкоствольної мисливської зброї, а також патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, також можуть бути предметом злочинів.

Виглядає обґрунтованою пропозиція А. В. Корнійця щодо визнання бойовими припасами заряджених патронів до вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вражаючого вибуху [132, с. 153].

При розв'язанні питання про початок кримінального провадження за ст. 263–263-1 КК необхідно дотримуватися диференційованого підходу щодо кількості та виду бойових припасів. На практиці трапляються випадки визнання особи винною та засудження до конкретного виду покарання за зберігання декількох (до 10) бойових припасів. На нашу думку, такі діяння мають визнаватися малозначними. Так, у справі № 584/1068/17 (провадження № 1-кп/574/145/2017) Буринського районного суду Сумської області встановлено, що гр. Ю. зберігав чотири набої до нарізної спортивної та промислово-мисливської вогнепальної зброї в кишені куртки в господарській споруді. Відповідно до висновку експерта № 19/119/6-3/246е від 16 серпня 2017 р., чотири патрони є бойовими припасами, а саме – гвинтівковими патронами кільцевого запалення до нарізної спортивної та промислово-мисливської вогнепальної зброї (5,6 мм)

гвинтівок ТОЗ-8, ТОЗ-12. Таким чином, дії гр. Ю. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне зберігання бойових припасів без передбаченого законом дозволу [301].

Інший приклад: у справі № 478/1725/17 (провадження № 1-кп/478/114/2017) Казанківського районного суду Миколаївської області встановлено, що гр. І., розбираючи старий будинок в с. Павлівка Казанківського району Миколаївської області, виявив у гаражі вісім дрібнокаліберних патронів. Оглянувши патрони та виявивши, що вони, на перший погляд, придатні до стрільби, поклав їх до кишені своєї куртки та приніс їх додому, де зберігав без передбаченого законом дозволу. Згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 540 від 2 жовтня 2017 р., патрони в кількості восьми штук є боєприпасами промислового виготовлення калібру 5,6 мм. Дії гр. І. було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне придбання та зберігання бойових припасів [293].

Ми підтримуємо позицію В. Л. Соколовського щодо безглуздості вказівки на необхідну для початку кримінального провадження кількість предметів злочинів, передбачених ст. 262–263-1 КК (бойових припасів, вибухових речовин). Дослідник зазначає дві основні причини цього: а) малозначність діяння, якщо говорити про суспільну небезпеку зберігання 1–2 патронів до нарізної зброї, зазвичай не має підстав; б) особа, в якій вилучають вказані предмети, тобто особа, яка має не зняту чи непогашену судимість чи щодо якої розпочато кримінальне провадження, чи яка переховується від органів слідства і суду, є більш суспільно небезпечною, ніж інші категорії осіб. Вилучення у таких осіб 1–2 патронів до нарізної зброї свідчить про її підвищену суспільну небезпеку та необхідність початку кримінального провадження за ст. 262–263-1 КК [289, с. 134]. Тому при вирішенні питання про початок кримінального провадження за ст. 262–263-1 КК головне значення має не мінімальна кількість предметів, які становлять суспільну небезпеку, а особа винного та обставини, які її характеризують.

Вище було зазначено, що терміни «вибухові речовини», «вибухові матеріали» та «вибухові пристрої» використовуються в низці законодавчих і підзаконних актів. *Вибухові речовини* як вид предмета аналізованих злочинів,

відповідно до положень Закону України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення», – це хімічні речовини, які здатні під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів [240]. Вибухові речовини – це хімічні сполуки чи суміші, які здатні під впливом зовнішнього імпульсу до саморозповсюдження з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів і виділенням тепла. Засоби ініціювання – це зовнішні джерела імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатори, капсуль-детонатори, вогнепровідний і детонуючий шнури тощо) [231].

У п. 6 ППВСУ № 3 вказано, що до вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, які здатні вибухнути без доступу кисню [246]. Таке визначення є невдалим, оскільки в ньому не названі характерні ознаки вибухових речовин [186, с. 40].

У п. 13.1 Інструкції визначено, що термін «вибухові матеріали» об'єднує в собі два терміни – вибухові речовини та засоби ініціювання. Тобто вибухові речовини є елементом вибухових матеріалів, до яких належать вибухові речовини, засоби їх ініціювання, а також вироби та пристрої, які містять вибухові речовини [69, с. 139]. Стосовно цього І. С. Підпригора та О. С. Фролов зазначають, що всі терміни, які окреслюють аналізоване термінологічне поле («вибухові речовини», «засоби ініціювання (підриву)», «вибухові пристрої»), узагальнюються терміном «вибухові матеріали» саме в розумінні його означення. Таким чином, «вибухові матеріали» – це зміст загального означення сукупності (та кожної з окремих її складових) усього того, за допомогою чого можна здійснити вибух [208, с. 120]. Однак предметом аналізованих злочинів постають не вибухові матеріали, а вибухові речовини та вибухові пристрої, залишаючи за межами кримінально-правового регулювання засоби ініціювання (підриву).

Наприклад, у справі № 766/1859/18 Херсонського міського суду Херсонської області було встановлено, що гр. Л. виготовив ініціюючу вибухову речовину (гексаметилентрипероксиддіамін (ГМТД), яка була виявлена та вилучена з незаконного обігу працівниками поліції в результаті проведення огляду місця

події. Суд кваліфікував дії гр. Л. за ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення вибухових речовин, визнавши предметом злочину вибухову речовину (гексаметилентрипероксиддіамін (ГМТД)). Згодом гр. Л. зберігав ініціюючу вибухову речовину (гексаметилентрипероксиддіамін (ГМТД)). Суд кваліфікував дії гр. Л. за ч. 1 ст. 263 КК як зберігання вибухових речовин (ГМТД) без передбаченого законом дозволу [299].

Необхідно зупинитися на співвідношенні вибухових речовин із бойовими припасами. Вони співвідносяться як загальне із частковим, адже вибухові речовини є невід’ємним компонентом бойових припасів, з яких завжди можна отримати вибухові речовини. Бойові припаси завжди перебувають у зібраному вигляді, тобто – це певні пристрої, які лише за взаємодії всіх їх частин і деталей можуть бути придатними для ураження живої цілі, знищення навколишнього середовища чи заподіяння йому шкоди [27, с. 27–30].

Визначення вибухових пристроїв, останнього предмета аналізованих злочинів, наявне в п. 7 ППВСУ № 3. Вибуховими пристроями є саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, що спеціально підготовлені та за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин [246]. У науковій літературі є думка, що вибухові пристрої – це пристрої, що споряджені вибуховою речовиною і призначені для вчинення вибуху; поєднання вибухових речовин із засобами ініціювання вибуху – зовнішніми джерелами імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатор, капсуль-детонатор, вогнепровідний і детонаційний шнури тощо) та засобами управління (годинниковими, радіокерованими, ударної дії), завдяки чому такі пристрої придатні для застосування [29, с. 386]. Так, С. В. Діденко визначає вибухові пристрої як кустарні (саморобні) чи виготовлені промисловим способом вироби, спеціально підготовлені, і за певних обставин

спроможні, за допомогою використання зовнішнього впливу, спричинити вражаючий вибух, наслідком якого можуть бути смерть, тілесні ушкодження чи матеріальна шкода [90, с. 271].

З огляду на вищенаведене, можна визначити головні ознаки вибухових пристроїв: а) одноразовість використання, що зумовлена конструктивною особливістю виробу; б) спроможність спричиняти тяжкі наслідки шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин. Остання ознака дає змогу відмежувати вибухові пристрої від гранат чи мін, вражаюча дія яких ґрунтується на механічному впливі на потерпілих [277, с. 63].

У справі № 303/1753/18 (провадження № 1-КП/303/324/18) Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області встановлено, що 15 березня 2018 р. у гр. Ф. було виявлено та вилучено корпус гранати РГД-5 з маркуванням «170-81 Т» та підричник УЗРГМ-2 з маркуванням «84-81 УЗРГМ02583», що є бойовою наступальною гранатою РГД-5 (в кількості однієї штуки), яка належить до категорії боєприпасів, РГД-5 в остаточно спорядженому стані (поєднання підричника УЗРГМ-2 та корпусу гранати. Її було надано на дослідження придатності для здійснення вибуху з утворення вражаючих факторів. З показань гр. Ф. випливає, що вказаний вище вибуховий пристрій він знайшов у лісосмузі та, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій та їх караність, носив із собою до моменту виявлення та вилучення. Дії гр. Ф. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як придбання, зберігання та носіння бойових припасів (бойової наступальної гранати РГД-5) і вибухових пристроїв (РГД-5 в остаточно спорядженому стані) без передбаченого законом дозволу [17].

Підтримки потребує ще одна пропозиція дослідника В. Л. Соколовського суміжної з обраною тематикою роботи. Ідеться про необхідність чіткого законодавчого визначення предметів аналізованих злочинів у положеннях приміток до відповідних статей КК [289, с. 133]. Тому варто спростувати позицію К. В. Плеваки щодо необхідності розміщення поняття предмета, що має складні фізичні властивості, безпосередньо в статті КК [212, с. 12].

У межах цього підрозділу необхідно зупинитися на спірних і дискусійних питаннях, а також на декількох законопроектах, які можуть змінити розуміння вищевикладеного матеріалу щодо предметів аналізованих злочинів через розширення їх кількості. Так, ідеться про визнання чи заперечення складових частин і компонентів вогнепальної зброї в ролі предметів аналізованих злочинів. Положеннями ч. 1 ст. 5 Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, підписаного 31 травня 2001 р. (Україна приєдналася до нього 2 квітня 2013 р.), визначено, що кожна держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними, для визнання злочинами такої умисно вчиненої дії: а) незаконне виготовлення вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї; б) незаконний обіг вогнепальною зброєю, її складовими частинами та компонентами, а також боєприпасами до неї [256]. На виконання цієї вимоги у Верховній Раді України періодично реєструють законопроекти, спрямовані на внесення змін і доповнень до положень чинного КК в частині узгодження законодавства з вимогами міжнародних документів.

Так, передбачена сьогодні кримінально-правова заборона викрадення, привласнення, вимагання (ч. 1 ст. 262 КК), незаконного носіння, зберігання, придбання, передачі чи збуту вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК), а також виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК) не поширюється на такі дії, предметом яких є складові частини і компоненти вогнепальної зброї (частини зброї, що визначають її функціональне призначення і можуть бути використані для створення зброї за допомогою загальнодоступних інструментів: ствол, ствольна коробка, рамка, затвор, барабан тощо). Через це цього дії, що пов'язані з обігом їх комплектуючих і складових, можуть кваліфікуватися як замах на вчинення цих злочинів. Однак у практичній діяльності слідчих і судових органів спостерігається неоднозначність при кваліфікації дій, що пов'язані з незаконним обігом вказаних предметів. *Так, у*

справі № 403/184/17 (провадження № 1-кп/403/37/17) Устинівського районного суду Кіровоградської області було встановлено, що гр. Д. знайшов п'ять деталей до мисливської двоствольної рушниці з обрізаними стволами та вісім предметів, схожих на патрони, які переніс і зберігав у житловому будинку за місцем проживання. Згідно з висновком судового експерта за № 87 від 22 березня 2017 р., розукомплектована двоствольна рушниця 16-го калібру зібрана саморобним способом із частин мисливської рушниці (ймовірно моделі «БМ»), які було виготовленого промисловим способом, виробництва Тульського збройного заводу (СРСР). У конструкції рушниці саморобним способом вкорочено стволи для залишкової довжини 280 мм. Рушниця, яка придатна для стрільби штатними мисливськими патронами 16-го калібру лише з лівого ствола шляхом натискання на шептало вверх, є гладкоствольною вогнепальною зброєю. Вісім предметів, схожих на патрони, є боєприпасами, автоматними патронами центрального запалення, калібру 5,45×39 мм, промислового виготовлення до автоматів системи «Калашникова», АК-74, АКС-74У, РПК-74 та ін., зразка 1973 р. та є придатними для стрільби. Дії гр. Д. були кваліфіковані як незаконне носіння, зберігання та придбання вогнепальної зброї, бойових припасів без передбаченого законом дозволу, що визначено ч. 1 ст. 263 КК [291].

Одним із законопроектів, якими пропонувалося розширити коло предметів аналізованих злочинів, є проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами)», реєстр. № 10554 від 1 червня 2012 р. [226]. На думку фахівців Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України, зазначений законопроект, не пов'язуючи відповідні зміни безпосередньо з вимогами Протоколу, адже був зареєстрований у Верховній Раді ще до приєднання у 2013 р. України до чинності вказаного протоколу, вдало передбачав комплексні зміни щодо відповідальності за викрадення, привласнення, вимагання основних частин зброї, комплектуючих і складових бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ст. 262 КК) та за їх носіння, зберігання, придбання,

передачу чи збут (ст. 263 КК) [44]. Окрім того, у ч. 1 пропонованої ст. 263-1 КК передбачалося встановити кримінальну відповідальність за незаконні переробку, ремонт і виготовлення основних частин вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, їх комплектуючих і складових. Примітка до ст. 263-1 КК мала роз'яснювати поняття основних частин вогнепальної зброї (ствол, затвор, барабан, рамка ствольної коробки) [226].

На жаль, у процесі опрацювання вказаного законопроекту надзвичайно важливі принципові положення, які пов'язані з вимогами ст. 5 вказаного Протоколу, були вилучені та не ввійшли до остаточної редакції, ухваленої Верховною Радою України 5 липня 2012 р. [225].

Отже, з огляду на викладене, ми констатуємо, що незаконне виготовлення складових частин і компонентів вогнепальної зброї є необхідними й обов'язковими умовами технологічного процесу створення чи виготовлення вогнепальної зброї. Тому вважаємо, що ці діяння, а також заволодіння складовими частинами і компонентами вогнепальної зброї (викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовою особою своїм службовим становищем) або їх обіг (носіння, зберігання, придбання, передача чи збут) потребують відповідної кримінально-правової оцінки. Тому для виконання міжнародно-правових зобов'язань України, адже пряма вимога щодо криміналізації незаконного виготовлення й обігу складових частин і компонентів вогнепальної зброї передбачається в ст. 5 Протоколу, ми пропонуємо розширити коло предметів злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом включення до їх предметів складових частин і компонентів вогнепальної зброї. Пропоновані зміни знайшли підтвердження під час проведення авторського опитування практичних співробітників органів Національної поліції України: на запитання про необхідність включення до ст. 262, 263, 263-1 КК таких предметів злочинів, як «складові частини і компоненти вогнепальної зброї» позитивно відповіли 56,5 % респондентів (див. додаток А).

Законодавець здійснює певні кроки щодо визнання складових частин вогнепальної зброї предметом деяких злочинних діянь, хоча і з використанням

іншого термінологічного апарату. Варто вказати, що 18 травня 2017 р. було прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї» № 2052-VIII, яким було розширено коло предметів злочину, передбаченого ст. 201 КК. На сьогодні, окрім культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, частини вогнепальної нарізної зброї визнаються предметом контрабанди (ст. 201 КК) [228]. Такий крок законодавця спровокували неодноразові факти контрабандного пересилання до України частин вогнепальної нарізної зброї, які приховували від митного контролю, адже після збирання всіх деталей зброї виявлялася відсутність певної запчастини. Така ситуація не давала підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності, оскільки визначати вказані частини предметом контрабанди не виявлялося можливим через неспроможність здійснювати стрільбу із зібраного предмета. Водночас частина вказаної зброї, якої бракувало, зазвичай пересилалася на іншу особу або купувалася на території України, у результаті чого здійснювалося повноцінне контрабандне переміщення вогнепальної зброї через митний кордон з уникненням кримінальної відповідальності. Для уникнення подібного роду дій було внесено зміни до ст. 201 КК.

У цьому контексті також виникають дискусії щодо необхідності визнання предметом злочину (у конкретному випадку – контрабанди) гладкоствольної зброї. Незрозуміло, чому і в законопроекті, і в чинних змінах до ст. 201 КК виокремлено лише частини вогнепальної нарізної зброї. Згідно з такою логікою, контрабанда частин гладкоствольної зброї (мінометів, гранатометів) не охоплюється складом злочину, передбаченого цією статтею. Тобто знову постає питання про необхідність визнання гладкоствольної зброї предметом низки злочинів.

Наступний законопроект, що вимагає висвітлення – це проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків», реєстр. № 2897 від 19 травня 2015 р., яким пропонувалося розширення кола предметів деяких злочинів проти громадської безпеки. Так, зазначений законопроект мав запровадити кримінальну відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання вибухових або інших бойових речовин і військової техніки. Причому предметом розбою (ч. 3 ст. 262 КК) не визнавалися ні інші бойові речовини, ні військова техніка [223].

Щодо інших бойових речовин як пропонованого предмета злочину варто сказати, що такими визнаються хімічні речовини, їх сполуки та суміші, біологічно активні речовини, які використовуються для спорядження хімічної чи біологічної зброї. Так, вибухові речовини є одним із видів бойових речовин, тому правильним постає твердження, що інші бойові речовини – це всі бойові речовини, окрім вибухових [152, с. 987]. Зрозуміло, що такі речовини становлять загрозу в разі вчинення з ними будь-який дій особою, у якої відсутні навички поводження з речовинами подібного роду. Варто зауважити, що на сьогодні кримінальна відповідальність за викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства чи шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем бойовими речовинами не передбачається. З урахуванням викладеного, видається необхідним розширити коло предметів злочинів, передбачених ст. 263, 263-1 КК і визначити відповідальність за діяння щодо інших бойових речовин. На таку необхідність вказали 46,6 % опитаних під час проведення авторського анкетування (див. додаток А). Причому до поняття «бойові речовини» пропонується включити «вибухові речовини».

Окрім того, з огляду на високий ступінь суспільної небезпеки предметів аналізованих злочинів, можна пропонувати розширення обставин, які обтяжують покарання, шляхом внесення до ст. 67 КК п. 12-1, де йшлося б про «вчинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної або холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв». Таким чином, використання чи погроза використання вказаних предметів під час

вчинення будь-якого злочину буде вважатися обставиною, яка його обтяжує. Зазначена пропозиція також знайшла підтримку під час опитування практичних співробітників органів Національної поліції України: 62,4 % респондентів вказали на можливість розширення кола обставин, які обтяжують покарання (ст. 67 КК) (див. додаток А).

Останньою ознакою об'єкта деяких злочинів в КК є потерпілий від злочину. Попри часте використання терміна «потерпілий» у положеннях норм КК, його дефініція безпосередньо в КК не закріплена. Натомість положення ст. 55 КПК визначають потерпілого в кримінальному провадженні як фізичну особу, якій кримінальним правопорушенням було завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридичну особу, якій завдано майнової шкоди [155].

Попри численні наукові дослідження проблеми потерпілого в кримінальному праві [184; 193; 194; 219; 279], до сьогодні не існує єдиного загальновизнаного поняття цього терміна. У науковій літературі панівною є думка, що потерпілим є конкретна особа, якій заподіяна шкода в результаті вчинення злочину [141, с. 100; 147, с. 76, 96; 328, с. 173]. Загалом, вчення про потерпілого в кримінальному праві можна звести до трьох основних позицій: 1) потерпілим є фізична особа, яка є безпосередньою жертвою злочину, чиї права й охоронювані законом інтереси було порушено або поставлено під загрозу вчинюваним щодо неї злочинним посяганням [113, с. 41–42; 136, с. 51]; 2) потерпілим є фізична та юридична особа [58, с. 106]; 3) потерпілим є будь-який вид соціального суб'єкта [111, с. 74–76; 193, с. 49; 341, с. 30].

У ст. 3 Конституції України вказано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищими соціальними цінностями в Україні [124]. Положення Конституції України, є нормами прямої дії і знайшли відображення в ч. 1 ст. 1 КК: своїм завданням КК має правове забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства [150].

Варто вказати, що стосовно визнання потерпілим юридичної особи, то лише в разі заподіяння юридичній особі майнової шкоди, відповідно до положень КПК, вона може визнаватися потерпілою. Наприклад, при викраденні предметів злочину, передбаченого ст. 262 КК, потерпілим може бути юридична особа – військова частина. Отже, можна погодитися з думками науковців, які визнають потерпілими від злочинів державу, суспільство загалом [271, с. 7–9].

Згідно з загальним правилом, потерпілий є факультативною ознакою складу злочину. Однак у тих випадках, коли його ознаки чітко передбачені в нормах КК, потерпілий стає обов'язковою ознакою злочину. З аналізу диспозицій ст. 262, 263, 263-1, 264 КК випливає, що лише в ст. 264 вказано ознаки потерпілого, яким є будь-яка людина незалежно від її расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності чи від інших ознак. Таким чином, потерпілими від такого злочину можуть бути фізичні особи, тому що більшість посягань на громадську безпеку призводить чи може призвести до заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини, власності фізичних осіб тощо [289, с. 137]. Однак нами було виявлено, що під час учинення злочину, передбаченого ст. 262 КК, потерпілим може бути також будь-яка юридична особа, яка є власником викраденого майна.

Таким чином, ми визначили родовий та основний безпосередній об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Нам також вдалося з'ясувати особливості додаткового обов'язкового та додаткового факультативного об'єктів злочинів аналізованої групи. Предметом злочинів проти громадської безпеки цієї групи є матеріальні цінності, які людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами, з приводу яких та/або через безпосередній вплив на які вчиняється злочинне діяння. Це: вогнепальна зброя (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК); бойові припаси (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); вибухові речовини (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК); вибухові пристрої (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК). Потерпілим від злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, може бути фізична чи юридична особа.

2.2. Об'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Об'єктивна сторона злочину – це сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв злочину [53, с. 71]. Чинний КК передбачає кримінальну відповідальність тільки за умови, якщо ознаки передбаченого ним складу злочину будуть міститись у суспільно небезпечному діянні (ст. 2, 11 КК).

У теорії кримінального права зазначається, що об'єктивна сторона злочину охоплює суспільно небезпечне діяння (дію чи бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причиновий зв'язок між діянням і наслідками, а також засоби, знаряддя, час, місце, обстановку та спосіб вчинення злочину. Науковці по-різному визначають, які з указаних ознак є обов'язковими (суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, причиновий зв'язок між діянням і наслідком [147, с. 90], діяння у формі дії або бездіяльності [144, с. 103], діяння та його шкідливі наслідки чи загроза їх настання [178, с. 79]). Одноголосно визначено, що засоби, знаряддя, місце, обстановка, спосіб і час вчинення злочину визнаються факультативними ознаками об'єктивної сторони.

Статтею 11 КК закріплено дві форми суспільно небезпечного діяння, що проявляються в активній або пасивній поведінці особи: а) дія, якою варто визнавати протиправну, свідому, вольову активну поведінку будь-якої фізичної особи, що завдає чи може завдати шкоду суспільним відносинам, що охороняються КК; б) бездіяльність – це протиправна, свідома, вольова пасивна поведінка фізичної особи, що завдає чи може завдати шкоду охоронюваним КК суспільним відносинам. Обов'язок діяти певним чином і наявність можливості виконати цей обов'язок є невіддільними умовами кримінальної відповідальності за злочинну бездіяльність.

Зі змісту диспозицій ст. 262, 263, 263-1, 264 КК випливає, що формами об'єктивної сторони зазначених злочинів є:

- 1) викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262);
- 2) привласнення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262);
- 3) вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262) та вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262);
- 4) заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262);
- 5) заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262);
- 6) розбій із метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 262);
- 7) незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263);
- 8) незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264);
- 9) незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263);

10) незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263);

11) незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263);

12) незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263), вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263-1);

13) незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263), вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1);

14) незаконна переробка вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1);

15) фальсифікація вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1);

16) незаконне видалення маркування вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1);

17) незаконна зміна маркування вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1).

З урахуванням положень ППВСУ № 3 [246] та ключових наукових думок, на нашу думку, необхідно коротко проаналізувати зазначені форми об'єктивної сторони аналізованих злочинів. Так, у п. 17 ППВСУ № 3 зазначено, що *викрадення* вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК) варто розуміти як протиправне таємне чи відкрите, зокрема із застосуванням насильства, яке не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення в юридичних або фізичних осіб незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли [246]. У практичній діяльності слідчих і судових органів саме викрадення предметів злочину, передбаченого ст. 262 КК, є найбільш поширеним.

Однак у науковому середовищі відсутня єдність щодо тлумачення поняття викрадення як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК. Здійснивши аналіз дослідження О. М. Сарнавського ми виявили, що серед низки пропозицій щодо змін і доповнень до положень чинного КК дослідник

обґрунтував необхідність заміни термінів «викрадення, привласнення, заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями шляхом шахрайства чи шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем» узагальнюючим терміном «розкрадання» [277, с. 94]. Таким чином, він пропонував запровадження в ст. 262 КК терміна «розкрадання», яким охоплювалися б певні форми злочинного діяння (викрадення, привласнення, заволодіння шляхом шахрайства та зловживання службовим становищем). Розкрадання, на його думку, варто визначати як протиправне вилучення та/або обернення будь-яким способом і з будь-якою метою перелічених у ч. 1 ст. 262 КК предметів у юридичної чи фізичної особи незалежно від правомірності перебування вказаних предметів у них [277, с. 96]. Вказане визначення автор пропонував розмістити у примітці 1 до ст. 262 КК.

Така пропозиція, на нашу думку, позбавлена логічного обґрунтування. Задекларована автором мета «дотримання однозначності при застосуванні правозастосовними органами кримінально-правової норми, передбаченої ст. 262 КК» або ж прагнення зменшити обсяг КК є спірними. У першому випадку – тому що, незалежно від форми об’єктивної сторони аналізованого злочину, діяння вимагає кваліфікації за ч. 1 ст. 262 КК (у разі відсутності обставин, що передбачені як кваліфікуючі). У другому випадку мета зменшення обсягу КК також вимагає спростування: ст. 223 КК України 1960 р., яка передбачала відповідальність за фактично аналогічні діяння, зазначені в ст. 262 КК, містила одну форму об’єктивної сторони – «розкрадання», яке вимагало додаткового тлумачення. Так, О. М. Сарнавський пропонує чинний КК доповнити приміткою до ст. 262 КК, яка б містила пояснення розкрадання як узагальненого терміна. Тобто всі форми об’єктивної сторони чинної редакції ст. 262 КК фактично перемістилися б до примітки зазначеної статті. Змістове навантаження цієї норми за умов запровадження терміна «розкрадання» не змінилося б. Тому вказану пропозицію законодавець не врахував.

У практичній діяльності органів Національної поліції України кваліфікацію викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв за ч. 1 ст. 262 КК зазвичай здійснюють правильно. Так, у справі № 173/760/17 (провадження № 1-кп/173/124/2017) Верховодніпровського районного суду Дніпропетровської області встановлено, що 20 лютого 2017 р. під час виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку в поліцейському секторі реагування патрульної поліції № 4 Верховодніпровського відділення поліції Жовтководського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області гр. А унаслідок умислу, що виник раптово, спрямованого на незаконне викрадення вогнепальної зброї (табельним пістолетом Макарова), який у цей час був на поясі гр. А. у кобурі, гр. Г. за допомогою сили своїх рук розстебнув кобуру, з якої відкрито заволодів вищевказаним табельним пістолетом серійний номер РК-1228 та набоями до нього калібру 9 мм у кількості 16 штук та надалі розпорядився ними на власний розсуд. Дії гр. Г. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 262 КК як викрадення вогнепальної зброї [8].

Привласнення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК) наявне при їх утриманні, неповерненні володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якій опинилися випадково чи якою були вилучені в іншої особи, яка володіла ними незаконно (п. 19 ППВСУ № 3 [246]). Особливою та відмежувальною ознакою, яка відрізняє привласнення від викрадення як форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК, є певне ставлення суб'єкта злочину до предмета злочину. Сутність такої ознаки полягає в тому, що предмет злочину при привласненні не є чужим для суб'єкта: він ввірений чи перебуває у віданні суб'єкта злочину. Цивільно-правові відносини, договірні відносини чи спеціальні доручення є юридичною підставою для такого ставлення суб'єкта злочину до предмета злочину: суб'єкт злочину на законній підставі здійснює повноваження щодо предмета злочину.

Так, у справі № 451/985/17 (провадження № 1-кп/451/32/18) Радеківського районного суду Львівської області було встановлено, що гр. Б. у квітні 2017 р., перебуваючи в лісовому масиві поблизу с. Стоянів Радеківського району Львівської області за допомогою металошукача, виявив 100 патронів калібру 7,62 мм, які є боєприпасами та призначені для стрільби з бойової нарізної вогнепальної зброї, пістолетів моделі «ТТ» та пістолет-кулеметів відповідного калібру, що не придатні до стрільби через несправності капсульно-порохового заряду. Гр. Б. привіз їх за місцем свого проживання. Окрім цього, у квітні 2017 р., перебуваючи в тому самому місці, гр. Б. виявив одноосновний бездимний порох вагою 1,4 кг, що належить до металевих вибухових речовин, який також перевіз за місцем свого проживання. Дії гр. Б. правильно кваліфіковані за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 262 КК як закінчений замах на привласнення бойових припасів та за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне придбання, носіння та зберігання вибухових речовин без передбаченого законом дозволу [19].

Згідно з положеннями п. 20 ППВСУ № 3, *вимагання* вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262) – це пред’явлення особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу [246]. У порівнянні з законодавчим визначенням вимагання, яке подано в ч. 1 ст. 189 КК, наведені положення ППВСУ № 3 розширюють коло потерпілих осіб від цього злочину: такими можуть бути особи незалежно від факту законності чи незаконності володіння ними вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями. Отже, факт незаконності володіння предметами злочину потерпілим не впливає на відповідальність суб’єкта злочину при їх вимаганні. Це є перевагою чинного КК, який у регулюванні зазначеного питання передбачив усі можливі варіанти відповідальності винних, ліквідувавши можливі прогалини в праві. Так, ч. 3 ст. 262 КК передбачена відповідальність за вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров’я. У п. 9 ППВСУ № 10 від 6 листопада 2009 р. «Про судову практику у справах про

злочини проти власності» зазначається, що небезпечне для життя чи здоров'я насильство – це умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них необхідно зарахувати зокрема і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь тощо [250].

З огляду на відсутність вказівки в ст. 262 КК щодо вимагання предметів злочину, поєднаного з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, пропонується доповнити ст. 262 КК частиною третьою в такій редакції: «Вимагання предметів, що перелічені в частині першій цієї статті, поєднане з насильством, ще не є небезпечним для життя і здоров'я – карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років». У зв'язку з цим частину третю чинної редакції вважати частиною четвертою.

Заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями *шляхом шахрайства* (ч. 1 ст. 262) здійснюється за допомогою обману чи зловживання довірою (п. 21 ППВСУ № 3) [246]. У положенні п. 17 ППВСУ № 10 від 6 листопада 2009 р. «Про судову практику у справах про злочини проти власності» роз'яснюється, що обман – це повідомлення потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних обставин, зловживання довірою – це недобросовісне використання довіри потерпілого. Обов'язковою ознакою шахрайства є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього. У випадках, коли потерпілий через вік, фізичні чи психічні вади або інші обставини не може правильно оцінювати та розуміти зміст, характер і значення власних дій або керувати ними, передачу нею предметів злочину не можна вважати добровільною [250].

Заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями *шляхом* зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК) відбувається внаслідок протиправного використання відповідною особою своїх владних повноважень (п. 21 ППВСУ № 3 [246]). У практичній діяльності слідчих та судових органів періодично трапляються випадки заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями *шляхом* зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Так, у справі № 398/2305/17 (провадження № 1-кп/398/467/17) Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області встановлено, що гр. В. обвинувачено в заволодінні вогнепальною зброєю *шляхом* зловживання службовою особою своїм службовим становищем та в збуті вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу за вказаних обставин. Так, гр. В. обіймав посаду інспектора з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи сектору превенції патрульної поліції Олександрійського ВП ГУ НП в Кіровоградській області. Так, 22 липня 2016 р., діючи умисно, з метою подальшого збуту, заволодів нарізним карабіном «Вулкан ТК» калібру 5,45 мм № ХК 214482, який було вилучено під час обшуку. Цю зброю було визнано речовим доказом і передано на зберігання до Олександрійського МВ УМВС України в Кіровоградській області (на той час). Заволодівши вказаною зброєю, гр. В. розпорядився нею на власний розсуд. Дії гр. В. були кваліфіковані за ч. 2 ст. 262 КК як заволодіння вогнепальною зброєю *шляхом* зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Далі гр. В. продав зазначений карабін мешканцю Олександрійського району Кіровоградської області, отримавши за це кошти (а саме – 52 000 грн). Зазначені дії гр. В. суд кваліфікував за ч. 1 ст. 263 КК як збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської) без передбаченого законом дозволу [18].

Розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 262 КК) – це напад із метою заволодіння чужим майном, поєднаний із

насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (п. 6 ППВСУ № 10) [246].

Випадки вчинення розбою з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 262 КК) почали частіше реєструватися на Сході України, на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей. Так, у справі ЄУН 419/1872/16-к (провадження № 1-кп/431/190/16) Старобільського районного суду Луганської області було встановлено, що гр. Д., маючи намір на придбання, носіння та зберігання бойових припасів без передбаченого законом дозволу, придбав гранату Ф-1 і переніс її до свого помешкання. Так, 9 травня 2016 р. гр. Д. підійшов до поліцейських батальйону «Луганськ-1», які виконували службові обов'язки з охорони громадського порядку, дістав із правої кишені куртки раніше придбану ним гранату Ф-1, яку помістив у праву руку та вказівним пальцем лівої руки, утримуючи запобіжне кільце, наказав поліцейським передати йому вогнепальну зброю – автомати АК-74, які за ними закріплені. Після відмови поліцейських передати зброю гр. Д., продовжуючи реалізацію свого злочинного умислу, наказав поліцейським від'єднати магазини від автоматів, після чого перекинув запобіжне кільце гранати Ф-1 на великий палець правої руки, розжав кисть руки, чим привів гранату Ф-1 у бойове положення та кинув її на відкриту ділянку місцевості, у результаті чого пролунав вибух. Дії гр. Г. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263, ч. 3 ст. 262 КК як придбання, носіння та зберігання бойових припасів без передбаченого законом дозволу та розбій із метою викрадення вогнепальної зброї [300].

У п. 11 ППВСУ № 3 роз'яснено, що незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263 КК) – це умисні, учинені без передбаченого законом дозволу дії з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) [246]. Транспортування вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових

припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв можливе за умови суворого дотримання спеціальних правил безпеки: Правил перевезення небезпечних вантажів залізницею [218], Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів [236], Інструкції про повітряні перевезення спеціальних та небезпечних вантажів [231]. Так, В. П. Тихий зазначає, що незаконним носінням вказаних предметів необхідно визнати як носіння їх під час перебування винного на вулиці, так і в приміщенні. Якщо зброя розміщена в межах власного житла (квартири), то такі дії мають тягнути за собою відповідальність за її незаконне носіння [318, с. 132]. Згідно з усталеною в науці та практиці позицією, наявність зброї в особистому багажі визнається її носінням. Натомість перебування предметів озброєння в багажних контейнерах повинно вважатися незаконним зберіганням. Однак випадки за наявності предметів озброєння в автомобілі поряд з особою, але не безпосередньо при ній (у багажнику, спеціально обладнаному тайнику) вимагають кваліфікації як зберігання зазначених предметів.

У практичній діяльності органів Національної поліції України спостерігається правильне застосування ч. 1, 2 ст. 263 КК в частині кваліфікації діяння як носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї. Так, у справі № 591/826/18 (провадження № 1-кп/591/322/18) Зарічного районного суду м. Суми встановлено, що гр. М. без передбаченого законом дозволу придбав пістолет і патрон, які є вогнепальною зброєю та бойовим припасом, після чого зберігав у невстановленому місці. Гр. М. 12 грудня 2017 р. носив у зовнішній лівій кишені верхнього одягу один патрон, який має калібр 9 мм Р. А. Knall, споряджений еластичним металевим снарядом, що призначений для стрільби з травматичної зброї з вогнепальним принципом метання снаряду калібру 9 мм Р. А. Knall. Також гр. М. мав при собі сумку, де був пістолет, перероблений із сигнального пістолету «АТМАСА 2008 LIGHT», калібру 9 мм Р. А. Knall № 59507, що було визнано вогнепальною зброєю. Дії гр. М. було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як

придбання, зберігання, носіння вогнепальної зброї та бойових припасів без передбаченого законом дозволу [13].

Незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК) – це умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або з простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці (п. 11 ППВСУ № 3) [246]. Зберігання зазначених матеріалів має забезпечити їх фізичну цілісність від протиправних дій фізичних осіб та утримання їх у безпечному стані, усунення небезпеки спонтанного вибуху або поширення та запобігти втраті вибухових речовин [232]. Перевезення зброї у багажниках, перебування її у помешканні, гаражі, на виробництві, де працює винна особа, на дачі, в тайнику варто розцінювати як зберігання зброї. У контексті кримінального права зберігання визначають фактичне володіння зброєю, яка захована як за місцем проживання винного, так і в інших місцях [144, с. 246].

У справі № 129/2858/17 (провадження № 1-кп/129/130/2018) Гайсинського районного суду Вінницької області встановлено, що на початку жовтня 2016 р. в м. Одеса гр. О. після перевезення двох випадкових пасажирів знайшов у салоні автомобіля Nissan Maxima на підлозі за переднім пасажирським сидінням гладкоствольну вогнепальну зброю, перероблену саморобним способом із сигнально-шумового (стартового) пістолету моделі «STALKER 917-S» калібру 9 мм. Р. А. виробництва Туреччини та бойові припаси – 29 патронів калібру 9 мм. Гр. О., маючи на меті незаконне зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів, заховав виявлену ним гладкоствольну вогнепальну зброю та бойові припаси в салоні вказаного автомобіля під центральною консоллю. Згодом, у 2014 р. в м. Одеса на ринку «7-й кілометр» гр. О., маючи на меті незаконне носіння холодної зброї, придбав у невстановленої слідством особи холодну зброю, а саме – ніж із написом на клинку АК-47 СРСР, який він помістив під сидіння водія в салоні автомобіля Nissan Maxima. Дії гр. О. було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як придбання, носіння та зберігання вогнепальної зброї та бойових

припасів без передбаченого законом дозволу та за ч. 2 ст. 263 КК як носіння холодної зброї без передбаченого законом дозволу [10].

Незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК) потрібно вважати умисні дії, що пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо (п. 12 ППВСУ № 3) [246]. Натомість, придбання зазначених предметів шляхом викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем утворює інший самостійний склад злочину (ст. 262 КК).

Наприклад, дії гр. К. були кваліфіковані правильно, а саме – як незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв шляхом привласнення знайденого. Так, у справі Іванівського районного суду Одеської області № 499/490/15-к (провадження № 1-кп/499/44/15) було встановлено, що восени 2014 р. гр. К. на території тиру, що не діє, знайшов чотири паперові пачки, у яких були схожі на патрони предмети (198 штук). Після цього гр. К. шляхом присвоєння знайденого незаконно заволодів пачками з патронами, які зберігав і носив без передбаченого законом дозволу. Вказані патрони, згідно з висновком судово-балістичної експертизи, є боєприпасами до нарізної вогнепальної зброї гвинтівок ТОЗ-8, ТОЗ-17, пістолетів Марголіна, а також можуть використовуватися для стрільби патронами кільцевого запалення калібру 5,6 мм, виготовлені промисловим способом та придатні для стрільби. Отже, дії гр. К. правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як придбання, зберігання, носіння бойових припасів без передбаченого законом дозволу [15].

Згідно з п. 15 ППВСУ № 3, незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК) – надання цих предметів іншій особі у

володіння для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу [246].

Незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263 КК), про що зазначається в п. 16 ППВСУ № 3, полягає в передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу [246].

Наприклад, у справі № 308/9422/17 Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області було встановлено, що гр. Р. знайшов поліетиленовий пакет із 20 патронами. Продовжуючи свої протиправні дії, гр. Р. поклав ці патрони в кишеню своєї куртки та носив при собі без передбаченого законом дозволу. Так, 6 вересня 2017 р. гр. Р., діючи умисно, маючи при собі зазначені патрони, з метою їх збуту без передбаченого законом дозволу продемонстрував їх гр. О. та запропонував останньому їх купити. Згідно з висновком експерта № 1/397 від 7 вересня 2017 р., 12 предметів є військовими патронами калібру 5,45 мм центрального бою, які належать до категорії боєприпасів. Патрони виготовлені промисловим способом і придатні до пострілів. Вісім предметів є гвинтівковими мисливськими патронами центрального бою калібру 7,62*54 мм, які є боєприпасами. Дії гр. Р. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне придбання та носіння бойових припасів без передбаченого законом дозволу, а також за ч. 2 ст. 15 ч. 1 ст. 263 КК як закінчений замах на збут бойових припасів без передбаченого законом дозволу [20].

Необхідно зазначити, що правильна кваліфікація не завжди здійснюється в частині визначення моменту закінчення збуту предметів злочинів. Так, у справі № 716/483/18 Заставнівського районного суду Чернівецької області встановлено таке: 2 березня 2018 р. гр. У. з метою збуту кинджалу, на який відсутній передбачений законом дозвіл, перевозив його в салоні автомобіля Opel Omega з с. Клішківці Хотинського району Тернопільської області. Проїжджаючи автодорогою М-19 (Чернівці – Доманове – Ковель), в адміністративних межах с. Чуньків Заставнівського району Чернівецької області гр. У. зупинили

працівники сектору реагування патрульної поліції Заставнівського відділення поліції Кіцманського відділення поліції ГУ НП в Чернівецькій області. Під час проведення працівниками поліції Заставнівського відділення поліції огляду автомобіля Opel Omega було виявлено та вилучено кинджал, який, згідно з висновком експерта № 0347-К від 7 березня 2018 р., є холодною зброєю рублячої дії, що виготовлена промисловим способом. Вказані дії гр. У. були кваліфіковані за ч. 2 ст. 263 КК як носіння та збут кинджалу без передбаченого законом дозволу [14].

У цій ситуації не можна погодитися з формулюванням обвинувачення в частині закінченого збуту холодної зброї, адже факт передачі кинджалу не відбувся. Тому, на нашу думку, дії гр. У. варто кваліфікувати як закінчене носіння холодної зброї (кинджалу) без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КК) та незакінчений замах на збут холодної зброї (кинджалу) (ч. 3 ст. 15 ч. 1 ст. 263 КК).

Незаконним виготовленням холодної (ч. 2 ст. 263 КК) чи вогнепальної зброї, а також бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263-1 КК) є умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей: перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, у зброю, придатну до стрільби, або мисливської (зокрема гладкоствольної) рушниці – в обріз, виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв чи боєприпасів з використанням будь-яких компонентів, які самі по собі не є вибухівкою, але внаслідок цих дій набувають здатності до вибуху, тощо (п. 13 ППВСУ № 3) [246].

На думку С. Шапченка та В. Вербановського, процитовані положення ППВСУ № 3 були прийнятні для тлумачення відповідних положень ст. 263 КК у попередній редакції та були на той час правильними [353, с. 187]. Внесення змін до КК у 2012 р. унеможливило застосування вказаних положень, з огляду на те, що «виготовлення» та «переробка» зброї ототожнюються. У Великій українській

юридичній енциклопедії зазначено, що виготовлення – це вчинені без передбаченого законодавством дозволу дії зі створення зброї [42, с. 557].

У практичній діяльності органів Національної поліції України періодично трапляються діяння, що потребують кваліфікації як незаконне виготовлення вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК). Так, у справі № 476/187/18 (провадження № 1-кп/476/38/2018) Єланецького районного суду Миколаївської області встановлено, що в лютому 2018 р. гр. Ц., перебуваючи за місцем свого проживання, діючи умисно за допомогою підручних матеріалів, а саме – металевої трубки та дерев'яного руків'я, виготовив пристрій для стрільби. Гр. Ц. 10 лютого 2018 р. взяв із дому виготовлений саморобний пристрій для стрільби, поклав його за пояс під куртку та пішов з ним за межі с. Возсіятське Єланецького району Миколаївської області з метою випробувати вказаний пристрій. Відповідно до висновку експерта № 82 від 16 лютого 2018 р., зазначений пристрій є ручною вогнепальною зброєю – саморобним однозарядним гладкоствольним дульнозарядним (шомпольним) пістолетом калібру не більше 12,4 мм із гнотовим запаленням, виготовлений саморобним способом і придатний для пострілів. Дії гр. Ц. були правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення вогнепальної зброї та за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне поводження зі зброєю – носіння, зберігання вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу [12].

Окрім того, бувають випадки, коли винних притягують до відповідальності за незаконне виготовлення бойових припасів чи вибухових речовин (ч. 1 ст. 263-1 КК). Так, у справі № 292/939/17 (провадження № 1-кп/292/110/17) Червоноармійського районного суду Житомирської області встановлено, що гр. Щ., який не є власником мисливської гладкоствольної зброї, за відсутності передбаченого законом дозволу на виготовлення боєприпасів порушив вимоги законодавчих актів, діючи умисно, за допомогою гільз, капсулів, пороху, картечі, пижів і картонних прокладок виготовив 13 патронів 12-го калібру, призначених для стрільби з мисливської гладкоствольної зброї, які є боєприпасами. Дії гр. Щ.

було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення бойових припасів [21].

Натомість, у справі № 616/720/17 (провадження № 1-кп/616/119/17) Вовчанського районного суду Харківської області було виявлено, що невстановлена особа подарувала гр. Й. полімерний пакет із набоями калібру 7,62 мм часів Великої Вітчизняної війни (приблизна кількість – 100 штук). Гр. Й. за допомогою підручних засобів розрядив вищевказані набой та висипав наявний у них пороховий заряд до полімерної пляшки. Розрядивши набой калібру 7,62 мм та отримавши пороховий заряд із них, гр. Й. незаконно виготовив вибухову речовину без передбаченого законом дозволу. Згідно з висновком комплексної судової вибухотехнічної експертизи, експертизи дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу № 17014/17141 від 18 вересня 2017 р., речовина масою 498 г є бездимним радянським піроксиліновим гвинтівковим порохом ВЛ (ВТ), що належить до вибухових речовин металльної дії. Порох виготовлений промисловим способом і придатний для здійснення вибуху в замкнутому просторі. Дії гр. Й. правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як придбання та зберігання вибухових речовин без передбаченого законом дозволу та за ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення вибухових речовин [7].

Окремої кваліфікації за сукупністю злочинів вимагає виготовлення холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК) та виготовлення вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК). Так, у справі № 761/24066/16-к (провадження № 1-кп/761/446/2017) Шевченківського районного суду м. Києва було встановлено, що гр. В., використовуючи підручні матеріали та заздалегідь пристосовані інструменти побутового призначення, незаконно виготовив вогнепальну зброю та боєприпаси, а саме: шість пістолетів, кожен із яких належить до нетипової гладкоствольної вогнепальної зброї, придатної для неодноразового проведення пострілів способом роздільного спорядження з використанням холостих револьверних патронів різного калібру; 100 патронів, виготовлених саморобним способом шляхом фіксації капсульовано гільзи шумового пістолетного патрона калібром 9 мм. Окрім того, гр. В. шляхом з'єднання двох однакових дерев'яних елементів бияків-держаків металевим

ланцюгом, виготовив холодну зброю – нунчаки. Дії гр. В. були правильно кваліфіковані за сукупністю злочинів: за ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення вогнепальної зброї та боєприпасів, за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів без передбаченого законом дозволу, за ч. 2 ст. 263 КК як незаконне виготовлення холодної зброї без передбаченого законом дозволу [22].

Виготовлення вогнепальної зброї в ст. 262 КК запропоновано визначити як умисні незаконні дії щодо створення вогнепальної зброї, у процесі яких вона набуває якісно нових, невластивих до цього ознак або характеристик, а також змінюється її призначення та сфера застосування.

Незаконний *ремонт* холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК) чи вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК), відповідно до п. 14 ППВСУ № 3, – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених або непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок чого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням [246]. Разом із тим, у порівнянні з попередньою редакцією ст. 263 КК, чинні ст. 263 і ст. 263-1 КК не передбачають кримінальної відповідальності за ремонт бойових припасів, вибухових пристроїв та вибухових речовин, а отже, учинення цих дій тепер не є злочином. Така декриміналізація, особливо в частині ремонту вибухових пристроїв, на думку С. Шапченка та В. Вербановського, є необґрунтованою: не зрозуміло, чому законодавець вважає, що неможливо здійснити ремонт вибухового пристрою чи не вважає такі дії суспільно небезпечними. Цю дію законодавець може розуміти або включати до поняття «незаконне виготовлення», однак це є некоректним і, в будь-якому разі, на нормативному рівні поки що не закріплено [353, с. 187].

Незаконна *переробка* вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК) – це здійснення без передбаченого законом дозволу впливу на вже наявну вогнепальну зброю з метою змінити її окремі властивості [152, с. 602] (перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для

відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії у зброю, придатну до стрільби, або мисливської зброї (зокрема гладкоствольної) – в обріз). У Великій українській юридичній енциклопедії переробку зброї визначають перетворювання, змінювання тих чи інших предметів шляхом надання їм властивостей вогнепальної зброї [42, с. 557].

Так, С. Шапченко та В. Вербановський розмежовують «виготовлення» та «переробку» зброї: при виготовленні предмет злочину набуває якісно нових, невластивих йому до цього ознак і характеристик, змінюється його призначення та сфера застосування. При переробці відбувається зміна вже властивих предмету ознак і характеристик, їх посилення, збільшення [353, с. 187]. У словнику української мови термін «переробляти» має декілька значень: а) піддавати обробці; б) піддаючи обробці, перетворювати на що-небудь, виготовляти щось із певного матеріалу, сировини; в) перетворювати на що-небудь; г) робити з чого-небудь щось інше; д) надавати чому-небудь нового, зміненого вигляду; е) перетворювати, змінювати що-небудь; ж) робити заново, по-іншому, виправляючи, змінюючи що-небудь [281, с. 268].

У слідчій і судовій практиці спостерігається неоднозначне використання вказаних термінів «виготовлення» і «переробка». Часто практичні працівники плутають їх сутність, зміст і значення, що досить яскраво проявляється на прикладі двох нижченаведених вироків. Так, у справі № 158/573/18 (провадження № 1-кп/0158/73/18) Ківерцівського районного суду Волинської області встановлено, що гр. Ч. наприкінці грудня 2017 р. придбав у невстановленої особи стартовий пістолет Retay EAGLE-X калібру 9 мм. Згодом шляхом видалення заглушки каналу ствола та перекриття газовідвідного отвору, вчинив переробку (підкресл. – Авт.) придбаного стартового пістолета, надавши йому властивості вогнепальної зброї. Унаслідок таких дій гр. Х. виготовив (підкресл. – Авт.) пістолет, який є короткоствольною гладкоствольною нестандартною вогнепальною зброєю, переробленою зі стартового пістолета Retay EAGLE-X калібру 9 мм, конструкція якого дає змогу здійснювати постріли газовими,

шумовими патронами калібру 9 мм, патронами травматичної дії з еластичною кулею, роздільним спорядженням з використанням шумових патронів вищевказаного калібру. Таким чином, дії гр. Ч. було кваліфіковано за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне поводження зі зброєю – носіння, зберігання вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу та ч. 1 ст. 263-1 КК як незаконна переробка вогнепальної зброї [16].

На нашу думку, у цьому конкретному випадку варто говорити не про *переробку вогнепальної зброї*, а саме про її *виготовлення*, що і вказано в мотивувальній частині вироку. «Вчинити переробку», як вказано у вироку, стартового пістолета, надавши йому властивості вогнепальної зброї, унаслідок чого особа «виготовила» пістолет, який є короткоствольною гладкоствольною нестандартною вогнепальною зброєю, неможливо. Видається, що службові особи, не вникаючи в сутність кримінально-правових термінів, використовували їх навмання.

В іншому вироку також неправильно визначено форму об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК: у випадку, коли йдеться про зміну вражаючих властивостей вогнепальної зброї, що охоплюється поняттям «переробка», службові особи відповідних органів використовують термін «виготовлення». Так, у справі № 611/43/18 (провадження № 1-КП/611/9/18) Барвінківського районного суду Харківської області встановлено, що на початку серпня 2017 р. гр. Ш. знайшов на території домоволодіння мисливську рушницю моделі «ЗК» виробництва СРСР 16-го калібру. Після цього гр. Ш. у домашніх умовах із використанням ручної пилки шляхом видалення прикладу й укорочення ствола незаконно виготовив з вищезазначеної гладкоствольної одноствольної куркової мисливської рушниці моделі «ЗК» виробництва СРСР 16-го калібру нестандартну вогнепальну зброю. Дії гр. Ш. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 263-1 та ч. 1 ст. 263 КК як незаконне виготовлення вогнепальної зброї та її зберігання без передбаченого законом дозволу [296].

Для припинення ототожнення понять «виготовлення» і «переробка» необхідно внести зміни до положень ППВСУ № 3 і розтлумачити поняття

переробки зброї як зміну вже властивих предмету злочину ознак і характеристик, їх посилення чи послаблення. Зазначена позиція підтверджується результатами авторського анкетування, згідно з яким 58,6 % опитаних підтвердили необхідність внесення вказаних змін (див. додаток А).

Щодо таких форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 263-1 КК, як *фальсифікація* вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1), *незаконне видалення маркування* вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1), *незаконна зміна маркування* вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1), необхідно вказати таке. Положення Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, підписаного 31 травня 2001 р. (Україна приєдналася до нього 2 квітня 2013 р.), спрямовуються на створення комплексної системи контролю за переміщенням вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів та боєприпасів до неї, а також зміцнення співпраці у цій сфері між державами, що його підписали [44]. Тому законодавчим органом України, як учасником зазначеного Протоколу, було внесено зміни до положень КК щодо приведення кримінального законодавства у відповідність із вимогами міжнародно-правових актів на виконання Закону України від 21 листопада 2002 р., яким схвалено Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [238].

Проектом Закону України «Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності», реєстр. № 1263 від 11 січня 2013 р., було запропоновано запровадити кримінальну відповідальність за фальсифікацію, незаконне видалення або зміну маркування вогнепальної зброї, що, на думку суб'єкта законодавчої ініціативи, диспозицією ст. 263-1 КК не охоплювалося і перебувало за межами кримінально-правового регулювання [229]. Метою законопроекту стала імплементація в законодавство

України положень Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [44].

Варто вказати, що однією з форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263-1 КК (у редакції Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» від 5 липня 2012 р. № 5064-VI [225]), було незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї. На думку спеціалістів Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України, видалення або зміна маркування вогнепальної зброї охоплюються поняттям «незаконна переробка» вогнепальної зброї, адже її маркування є одним із необхідних складових елементів, за відсутності яких зброя не може бути випущена в обіг підприємством, яке її виготовило. Спеціалісти Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України змушені констатувати, що відповідальність за вказані діяння ще у 2012 р. були передбачені в ст. 263-1 КК [44]. Так, О. О. Книженко зазначає, що не можна не погодитися з тим, що за вказані дії вже передбачена відповідальність ст. 263-1 КК в редакції Закону України від 5 липня 2012 р. № 5064-VI [119, с. 60]).

Говорячи про внесення змін до ст. 263-1 в редакції Закону України від 5 липня 2012 р. № 5064-VI, спеціалісти Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України звернули увагу, що словосполучення «фальсифікації... маркування вогнепальної зброї» є досить складним для розуміння. Якщо йдеться про нанесення замість одного маркування іншого (неправильного), то ці дії описують терміном «зміна маркування», що охоплює і випадки зміни частини маркування. З огляду на вищевикладене, сенс застосування в тексті статті слова «фальсифікація» є незрозумілим [44]. Не можна погодитися з розумінням фальсифікації вогнепальної зброї як її підробки чи перероблення [42, с. 557].

Для підтвердження наведеного звернемося до юридичної літератури. Зі змісту Юридичної енциклопедії випливає, що термін «фальсифікація» в перекладі означають «підробка, спотворення, підробляти, фальшивий». Фальсифікація – це дія, яка виражається в умисному спотворенні, викривленні, перекрученні, підтасуванні або завідомо неправильному тлумаченні, висвітленні певних явищ, подій, фактів [358, с. 249]. Відповідно до положень Великої української юридичної енциклопедії, фальсифіковані засоби (у контексті кримінальної відповідальності за фальсифікацію лікарських засобів чи обіг фальсифікованих лікарських засобів) потрібно розуміти засоби, які умисно промарковані неідентично (невідповідно) встановленим вимогам і засоби, умисно підроблені в інший спосіб і не відповідають вимогам [42, с. 999].

У словнику української мови зазначено, що термін «фальсифікація» означає підроблення чого-небудь; погіршення з корисливою метою якості чого-небудь при збереженні зовнішнього вигляду; умисне викривлення або неправильне тлумачення певних явищ, подій, фактів; підроблена річ, яку видають за справжню; підробка [280, с. 555]. У тлумачному словнику зазначено, що «зміна чогось» – це перехід, перетворення чого-небудь у щось якісно інше; змінювання; заміна кого-, чого-небудь кимось, чимось іншим [41, с. 621].

Відповідно до викладеного, ми схилиємося до висловленої думки про охоплення терміном «зміна маркування» терміна «фальсифікація», що підтверджується також результатами авторського анкетування практичних співробітників органів Національної поліції України: на загальний характер терміна «зміна маркування», який охоплює термін «фальсифікація», вказало 72,4 % опитаних (див. додаток А). Таким чином, ми вважаємо, що необхідно виключити останній із вказаних термінів зі змісту ст. 263-1 КК і в назві ст. 263-1 КК і частині першій названої статті вилучити слово «фальсифікація».

Отже, коротко розглянувши форми об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1, 264 КК, ми виявили, що всі проаналізовані форми об'єктивної сторони вказаних злочинів (за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (окрім гладкоствольної мисливської), бойових

припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК), яке вчиняється шляхом бездіяльності), обов'язковою ознакою мають активну дію.

Наступною ознакою об'єктивної сторони є суспільно небезпечні наслідки як результат певної дії або бездіяльності, що негативно впливає на об'єкт кримінально-правової охорони; це та шкода, яку спричиняє злочин. Головною ознакою суспільно небезпечних наслідків є те, що вони передбачаються в кримінально-правовій нормі та заподіюють шкоду лише тим суспільним відносинам, які охороняються чинним КК [159, с. 134–135]. Серед аналізованих злочинів (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК) лише одна норма передбачає настання наслідків: у ст. 264 КК передбачений наслідок у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків. Так, у справі № 741/74/17 (провадження № 1-кп/741/27/17) *Носівського районного суду Чернігівської області встановлено, що у квітні 2016 р. гр. Є. незаконно придбав двоствольну гладкоствольну мисливську рушницю ІЖ-27 М 12-го калібру, яку без передбаченого законом дозволу незаконно зберігав у будинку за місцем свого проживання. Так, 31 липня 2016 р. у ранковий час гр. Є. залишив зазначену рушницю без нагляду біля дитячого ліжка в кімнаті будинку за місцем свого проживання. Гр. Ж., який прийшов у справах до гр. Є., маючи вільний доступ до цієї рушниці, здійснив із неї один постріл у бік малолітньої особи, заподіявши їй тілесні ушкодження у вигляді проникаючого поранення грудної клітки з ушкодженням лівої легені, лівої лопатки та ребер, що за ступенем тяжкості належить до тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки для життя. Від отриманих тілесних ушкоджень дитина загинула. Дії гр. Є. були правильно кваліфіковані за ст. 264 КК як недбале зберігання вогнепальної зброї, що призвело до загибелі людей [298].*

У теорії кримінального права немає чітко визначених критеріїв тлумачення «загибелі людей», а постанови ПВСУ по-різному розкривають це поняття. Так, у п. 6 ППВСУ № 17 від 10 грудня 2004 р. «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» зазначено, що загибель людей потрібно розуміти як смерть хоча б однієї людини [251]. Натомість положення п. 9 ППВСУ № 14 від 23 грудня 2005 р. «Про практику застосування судами

України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» роз'яснюють, що загибеллю декількох людей є смерть хоча б двох потерпілих [244].

У науковій літературі загибель людей у ст. 264 КК визначають як смерть хоча б однієї особи [152, с. 603]. Тут спостерігається невідповідність змісту норми її сутності: з буквального тлумачення поняття «загибель людей» випливає, що для кваліфікації за ст. 264 КК необхідно спричинення смерті декільком особам, а науковці та практики зупиняються на заподіянні факту смерті хоча б одному потерпілому. Тому варто звернути увагу на положення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків», реєстр. № 2897 від 19 травня 2015 р., де пропонувалося наслідками цього злочину вважати «смерть людини чи інші тяжкі наслідки» [223]. Убачається необхідним законодавчо закріпити таку пропозицію. Зазначена пропозиція знайшла підтвердження і під час проведення анкетування практичних співробітників органів Національної поліції: на запитання про необхідність заміни словосполучення «загибель людей» у диспозиції ст. 264 КК словами «смерть людини» позитивно відповіли 62,5 % (див. додаток А).

Щоб не випустити за межі кримінально-правового регулювання в ст. 264 КК наслідок у вигляді заподіяння смерті декільком особам, цю норму пропонується доповнити частиною другою, яка б передбачала відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей. Така редакція ст. 264 КК дасть змогу оптимально збалансувати її юридичну конструкцію, зробити її більш логічною та зручною для правозастосування, а також сприятиме диференціації кримінальної відповідальності.

Термін «тяжкі наслідки» має оцінний характер: його зміст у законодавстві не розкривається, хоча й використовується досить часто. Відсутнє й роз'яснення Пленуму Верховного Суду України стосовно змісту тяжких наслідків. У науковій літературі під тяжкими наслідками зазвичай розуміють: самогубство особи,

заподіяння тяжких тілесних ушкоджень одній особі або тілесних ушкоджень середньої тяжкості декільком особам, спричинення майнової шкоди у великих або в особливо великих розмірах, тривалої дезорганізації роботи державної установи, підприємства, організації [151, с. 427]; суттєве загострення міждержавних чи міжнаціональних відносин [191, с. 346]. Тяжкі наслідки в ст. 264 КК визначено як заподіяння тяжкого тілесного ушкодження хоча б одній особі або тілесних ушкоджень середньої тяжкості двом особам [152, с. 603].

На підставі викладеного пропонується виокремити смерть людини як самостійний наслідок злочину, передбаченого ст. 264 КК, та вважати «іншими тяжкими наслідками» заподіяння тяжкого тілесного ушкодження хоча б одній особі або тілесних ушкоджень середньої тяжкості двом і більше особам, заподіяння майнової шкоди, порушення функціонування юридичних осіб, транспорту.

У разі наявності суспільно небезпечних наслідків (в нашому випадку – лише в ст. 264 КК) необхідно встановлювати причиновий зв'язок. У теорії кримінального права причиновий зв'язок – це об'єктивно наявний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечним наслідком: дія чи бездіяльність, передуючи наслідку, безпосередньо породжує його настання. У злочині, передбаченому ст. 264 КК, ми можемо спостерігати ситуацію, за якою причиновий зв'язок наявний, коли за певних умов подія є закономірною причиною необхідного наслідку – іншої події, передувала їй за часом, могла бути пов'язана з діями іншої особи чи використанням зовнішніх сил, неминуче викликала або реально створювала можливість її настання [24, с. 40]. Отже, у вказаному складі злочину наявний прямий причиновий зв'язок.

Згідно з особливостями законодавчої побудови розрізняють злочини з:

- а) формальним складом – суспільно небезпечне діяння є закінченим безпосередньо після вчинення певного діяння, настання ж конкретних суспільно небезпечних наслідків не є обов'язковим;
- б) матеріальним складом – суспільно небезпечне діяння передбачає обов'язкове настання суспільно небезпечних наслідків для того, щоб вважати його закінченим;
- в) формально-матеріальним

складом – суспільно небезпечні наслідки певного діяння в одному випадку обов’язкові, а в іншому – ні; г) усіченим складом – моментом закінчення посягання є вчинення дії, що є попередньою злочинною діяльністю.

Діяння, які полягають у викраденні, привласненні вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК) чи шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК), а також зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 264 КК) мають матеріальний склад злочину і вважаються закінченими або з моменту отримання реальної можливості ними розпоряджатися (ч. 1 ст. 262 КК), або з моменту настання передбачених у диспозиції наслідків (ст. 264 КК).

Формальний склад злочину мають діяння, за які в ст. 263, ст. 263-1 КК передбачена відповідальність: носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї, виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК) чи таке, що поєднується з насильством, небезпечним для життя і здоров’я (ч. 3 ст. 262 КК), а також розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 262 КК) мають усічений склад, є закінченими з моменту початку їх вчинення.

Факультативними ознаками об’єктивної сторони постають обставини, сукупність яких становить умови його вчинення (час, місце, обстановка, спосіб, засоби). Вони можуть бути передбачені в КК, набуваючи обов’язкового характеру для певного складу злочину, а можуть і не передбачатися. У правозастосовній

діяльності визначення способу вчинення злочину як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину, за якого вчиняється певний злочин, має важливе кримінально-правове значення.

Серед аналізованих злочинів (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК) факультативні ознаки (спосіб вчинення злочину) наявні лише в положеннях ст. 262 КК. Так, О. М. Сарнавський зазначає, що при вчиненні вимагання в ст. 262 КК способом його вчинення є насильство, небезпечне для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК) [277, с. 76]. Відомо, що способом шахрайства є обман чи зловживання довірою, про що було зазначено вище. Тому в контексті цієї норми правильно говорити про такі способи його вчинення, як обман чи зловживання довірою при заволодінні предметами злочину шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК) та насильство, небезпечне для життя та здоров'я при заволодінні предметами злочину шляхом вимагання (ч. 3 ст. 262 КК).

Варто вказати, що деякі діяння стають злочинними лише за наявності незаконного характеру їх здійснення. Це: незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263 КК); незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК); незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК); незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК); незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263 КК); незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК), вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263-1 КК); незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї

(ч. 2 ст. 263 КК), вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК); незаконна переробка вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК); незаконне видалення маркування вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК); незаконна зміна маркування вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК).

Незаконного характеру перераховані діяння набувають лише у випадку їх вчинення без передбаченого законом дозволу. Це означає, що законними варто визнавати дії щодо поводження з зазначеними предметами, які здійснюються лише на підставі спеціальних дозволів. На цьому питанні варто зупинитися більш детально і глибше його проаналізувати. У слідчій і судовій практиках почали траплятися випадки заперечення обвинуваченим чи його представниками факту притягнення до відповідальності за ознаками ст. 263 КК через відсутність закону про дозвільний характер обігу зброї, з чого випливає відсутність об'єкта злочину, передбаченого ст. 263 КК.

Проаналізувавши науковий висновок «Не може бути кримінальної відповідальності за зберігання зброї», розроблений П. Л. Фрісом, ми виявили таке [189]. У процесі здійснення кваліфікації злочину, передбаченого ст. 263 КК, з урахуванням банкетного характеру його диспозиції органам досудового слідства необхідно вказувати, які положення якого закону порушені при вчиненні цього злочину. Суспільні відносини у сфері обігу зброї, як впливає з диспозиції ст. 263 КК, мають регулюватися спеціальним законом. Однак аналіз правового поля України свідчить, то на сучасному етапі у державі відсутній нормативний акт на рівні Закону (що безпосередньо передбачено нормою ч. 1 ст. 263 КК), який би врегульовував ці суспільні відносини.

Так, П. Л. Фріс зазначає, що правова конструкція щодо власності на зброю до прийняття Конституції України в 1996 р. виглядала так: 1) Закон УРСР «Про власність» дозволяв мати у власності будь-яке майно, але законодавчими актами міг встановлюватися спеціальний порядок набуття окремих видів майна, а також перелік майна, яке було заборонено набувати у власність громадянам; 2) Постанова Верховної Ради України, яка була прийнята на виконання вказаного

закону, визначала перелік майна, що заборонялося до набуття у власність, а також визначала перелік майна, яке могло бути у власності на підставі дозволу [189].

З прийняттям у 1996 р. Конституції України порядок визначення права власності на зброю зазнав ґрунтовних змін. Так, ст. 13 Конституції України закріпила положення, що держава забезпечує захист права власності усіма суб'єктами в Україні, а положення ст. 41 деталізували відносини права власності в Україні. Водночас п. 7 ст. 92 Конституції України встановлює положення, що правовий режим власності встановлюється виключно законом [124]. Отже, з прийняттям Конституції України у 1996 р. порядок реалізації права власності відносно зброї повинен визначатися спеціальним законом, який би регулював їх.

Прийняття у січні 2003 р. ЦК України підтвердило зазначені положення Конституції України. Так, ст. 178 ЦК встановлює, що об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невіддільними від фізичної чи юридичної особи. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких в цивільному обороті не допускається (об'єкти, вилучені з цивільного обороту), мають бути прямо встановлені у законі. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), встановлюються законом [349]. Таким чином, положення ЦК також не здійснюють регулювання суспільних відносин, пов'язаних з оборотом права власності, перебування яких у цивільному обороті не допускається, і тих, перебування яких допускається за спеціальним дозволом.

У зв'язку з втратою чинності Закону України «Про власність» фактично втратив чинність і спеціальний підзаконний нормативний акт, який був прийнятий на розвиток і забезпечення вказаного закону – Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р., якою здійснювалося правове регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї в Україні. Відповідно до вимог п. 7 ст. 92 Конституції України, регулювання

правового режиму права власності на зброю має здійснюватися спеціальним законом, якого на сьогодні немає. Відсутність посилання на норму відповідного закону, що регулює порядок обігу зброї, визначає відсутність такого порядку, що порушує фундаментальний принцип суб'єктивного ставлення у вину, оскільки особа, яка обвинувачується, не знала і не могла знати про норми закону, які ним порушуються [189]. Відсутність спеціального закону свідчить про відсутність на сучасному етапі регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї. Відсутність регулювання суспільних відносин у сфері обігу зброї визначає відсутність об'єкта злочину, передбаченого ст. 263 КК. Відсутність одного з елементів складу злочину свідчить про відсутність складу злочину як такого. Усе це, на думку П. Л. Фріса, суперечить вимогам ч. 1 ст. 2 КК і не надає можливості вести мову про наявність у діях особи складу інкримінованого злочину [189].

Фактично це ситуація, яку в теорії права називають прогалиною в законі. З огляду на вищевикладене, з метою усунення прогалин у КК, убачається необхідним (до прийняття спеціального закону про зброю) внести зміни до низки статей КК, які є предметом нашого дослідження. Як ми визначили вище, незаконність дій означає вчинення їх без передбаченого законом дозволу, тобто «незаконність» фактично є синонімом «вчинення дій без передбаченого законом дозволу». Ми пропонуємо внести зміни до ст. 263 КК шляхом виключення з її тексту словосполучення «без передбаченого законом дозволу». Зазначена пропозиція підтверджується також результатами авторського анкетування практичних співробітників органів Національної поліції України: 85,6 % респондентів вважають, що необхідно внести озвучені зміни до диспозицій ст. 263 КК (див. додаток А).

Натомість пропонується частини першу і другу ст. 263 КК доповнити словами «незаконне», які поставити перед словами «носіння». Такий підхід з удосконалення питань кримінально-правової відповідальності є юридично обґрунтованим і враховує правові позиції Конституційного Суду України, який дійшов висновку, що визначальними елементами верховенства права є принципи правової визначеності, ясності та недвозначності правової норми. (абз. 2 пп. 5.4

п. 5 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005) [264].

Розглянувши обов'язкові та факультативні ознаки аналізованих злочинів, необхідно зосередити увагу на дискусійних пропозиціях щодо вдосконалення кримінальної відповідальності за злочини вказаної групи. Так, проаналізувавши дослідження О. М. Сарнавського «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» ми виявили, що серед низки пропозицій щодо змін і доповнень до положень чинного КК, дослідник обґрунтував необхідність запровадження кримінальної відповідальності за розтрату, яка при конструюванні диспозиції ст. 262 КК залишилася поза увагою законодавця [277, с. 96], пропонуючи в цю форму об'єктивної сторони включити узагальнений термін «розкрадання». Ми, як було зазначено вище, виступаємо проти запровадження в положення КК терміна «розкрадання», але підтримуємо пропозицію щодо запровадження кримінальної відповідальності за розтрату вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. Розтрата зазначених предметів необґрунтовано залишилася за межами кримінальної відповідальності, адже ці предмети, так само як і майно (предмет злочинів проти власності) можуть вийти з-під державного контролю у зв'язку з їх розтратою особою, якій ці предмети були ввірені або перебували у її віданні. Тому доцільно в ст. 262 КК після слів «привласнення» вказати «розтрата», що знайшло підтвердження в результатах анкетування співробітників органів Національної поліції України: 68,1 % респондентів визнали необхідним криміналізувати розтрату предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК (див. додаток А).

Окрім того, варто звернути увагу ще на один момент щодо об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК. Так, і О. М. Сарнавський, який вперше висловив пропозицію [277, с. 103], і В. Л. Соколовський, який підтвердив її [289, с. 131–132], обґрунтовано звертали увагу на конструктивний недолік

законодавця при побудові ч. 3 ст. 262 КК: у цій нормі не передбачається кримінальна відповідальність за вчинення розбою з метою викрадення вибухових пристроїв і за вчинення вимагання вибухових пристроїв, поєднаного з насильством, небезпечним для життя і здоров'я. Ми приєднуємося до позицій вказаних дослідників і підтримуємо висловлені пропозиції щодо усунення недоліку в ознаках об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 3 ст. 262 КК.

У практичній діяльності слідчих і судових органів часом трапляються випадки неоднакового застосування положень аналізованих норм при розгляді справ, пов'язаних з учиненням декількох дій, перелічених як альтернативні в диспозиції цієї статті. Варто згадати про науковий висновок про застосування ст. 263 КК України при вчиненні декількох альтернативних дій, наданий О. О. Дудоровим. Так, у справі стосовно гр. Ш. суд касаційної інстанції визнав кваліфікацію дій винного гр. Ш. за ч. 1 ст. 263 та ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 263 КК правильною. Рішення суду касаційної інстанції мотивоване тим, що диспозицією ст. 263 КК передбачаються різні за своїм змістом діяння – носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонт, передача та збут бойових припасів (станом на 2011 р.), кожне з яких утворює окремий склад злочину [95, с. 723]. Із матеріалів справи вбачається, що гр. Ш. придбав бойові припаси, приніс їх додому, де залишив на зберігання, а наступного дня намагався збути, однак не довів злочинний намір до кінця, оскільки його затримали правоохоронці. Саме тому, на думку Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, дії гр. Ш., пов'язані з придбанням і зберіганням бойових припасів, є елементами одного закінченого складу злочину, а дії, спрямовані на їх збут, що не були доведені до кінця з незалежних від волі винного причин, становлять замах на злочин, передбачений ч. 1 ст. 263 КК.

Водночас в аналогічній справі стосовно гр. Г., засудженого за ч. 1 ст. 263 та ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 263 КК, судом касаційної інстанції вирок було змінено, а кваліфікацію дій винного за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 263 КК виключено як зайву. Таке рішення суду мотивоване тим, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 263 КК, вважається закінченим із моменту виготовлення предмета, який може бути

використаний як зброя, боєприпаси або вибуховий пристрій; дії зі збуту охоплюються диспозицією ч. 1 ст. 263 КК і не потребують додаткової кваліфікації як замах на злочин [95, с. 723].

Так, О. О. Дудоров зазначає, що злочин, передбачений ст. 263 КК, у науковій літературі обґрунтовано визначено злочином з альтернативними діяннями. Відповідно до вказаної наукової позиції, злочин з альтернативними діяннями – це різновид ускладненого (складного) одиничного злочину [104, с. 27–30; 164, с. 299–303; 187, с. 218; 357, с. 71]. Така сама ситуація характерна і для діянь, передбачених ст. 262 і 263-1 КК.

Натомість, до елементів множинності злочинів (насамперед ідеться про їх сукупність) належать діяння, які є самостійними складами злочинів і отримують самостійну кримінально-правову кваліфікацію. Альтернативні діяння, що розглядаються як елементи злочинів з альтернативними діяннями, є складовими певного одиничного злочину. Щодо аналізованих злочинів (ст. 262, 263, 263-1 КК), то окремі злочинні дії, передбачені у вказаних диспозиціях, трапляються дуже рідко. Зазвичай вони перебувають у взаємозв'язку, продовжуючи чи доповнюючи одна іншу: так, придбання зброї супроводжується наступним її зберіганням або носінням [76, с. 59; 112, с. 128; 321, с. 59].

Альтернативність у випадку зі ст. 262, 263, 263-1 КК передбачена законодавцем для того, щоб притягувати до відповідальності осіб, які вчиняють хоча б одне діяння відносно зброї, а також для випадків, коли різні діяння щодо одного предмета вчиняються різними суб'єктами та для полегшення розуміння змісту кримінально-правової норми шляхом перерахування найбільш типових способів учинення розглядуваного злочину. Таким чином, якщо винний учиняє декілька дій, зазначених у диспозиції ст. 263 КК стосовно одного предмета, його дії містять склад закінченого злочину та не утворюють множинності [95, с. 725].

Окрім того, послідовне вчинення особою діянь, альтернативно вказаних у певній кримінально-правовій нормі (в нашому випадку – це ст. 262, 263, 263-1 КК), не утворює повторності як форми множинності злочинів за умови вчинення їх щодо одного предмету злочину. Разом із тим, якщо передбачені в зазначених

диспозиціях діяння вчиняються стосовно різних предметів, у вчиненому з'являються ознаки повторності злочинів. Наприклад, про повторність можна говорити тоді, коли винний спочатку зберігав вибухові речовини, а потім виготовив із них вибуховий пристрій. У такому разі кожен дію необхідно кваліфікувати окремо за ч. 1 ст. 263 КК, оскільки вони вчинені стосовно різних предметів, що свідчить про існування двох самостійних складів злочинів. Однак кваліфікація послідовного вчинення суспільно небезпечних діянь, альтернативно вказаних у кримінально-правовій нормі як сукупність злочинів, унеможлиблюється, адже згідно з ч. 1 ст. 33 КК сукупність злочинів як форму множинності можуть утворювати два або більше злочини, які передбачені різними статтями або різними частинами статті Особливої частини КК [95, с. 723].

Також необхідно звернути увагу на момент закінчення одиничного злочину з альтернативними діями. Злочин, об'єктивна сторона якого охоплює декілька альтернативних діянь, вважається закінченим з моменту вчинення хоча б одного з передбачених діянь. Тому правильним є висновок, що вчинення хоча б одного з альтернативних діянь у повному обсязі виключає кваліфікацію як замаху на злочин іншого з таких діянь, виконаного лише частково. Нормативним моментом закінчення злочину з декількома альтернативними діяннями потрібно вважати час вчинення першого діяння, а фактичним – час вчинення останнього діяння, навіть якщо друге чи наступне діяння не було завершено з причин, які не залежать від волі винного, діяння потрібно кваліфікувати як закінчений злочин [85, с. 12].

Варта підтримки позиція О. О. Дудорова стосовно того, що вчинення особою декількох діянь, альтернативно вказаних у статті КК, підлягає врахуванню в межах загальної засади призначення покарання, як призначення покарання з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК) [95, с. 726].

Такі теоретичні підходи до кваліфікації злочинів з альтернативними діяннями реалізуються судовою практикою: у положенні п. 3 ППВСУ № 4 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» вказано, що злочини, передбачені ст. 307, 309, 311 КК (незаконне виробництво,

виготовлення, придбання, зберігання, пересилання, перевезення чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів), визнаються закінченими з моменту вчинення однієї з вказаних у диспозиціях альтернативних дій. Якщо винна особа вчинила одну або декілька із зазначених дій, але не встигла вчинити іншу дію з тих, які були передбачені її умислом, учинене потрібно розглядати як закінчений злочин, а незавершена дія не потребує окремої кваліфікації як готування до злочину чи замах на злочин [249].

Тому інкримінування гр. Ш., окрім ч. 1 ст. 263 КК, ще і ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 263 КК означає штучне створення сукупності злочинів там, де вона відсутня. Підхід, який обстоює Вищий спеціалізований суд України, також видається нелогічним з точки зору призначення покарання: якщо особа вчинила декілька закінчених діянь, альтернативно вказаних у статті КК, застосовується лише ця одна стаття, і покарання призначається в межах відповідної санкції; якщо одне з цих діянь було незакінченим, тобто вчинене, вочевидь, є менш суспільно небезпечним, то кваліфікація має здійснюватися за сукупністю злочинів, що тягне за собою більш суворе покарання згідно з положеннями ст. 70 КК [95, с. 726].

Також необхідно звернути увагу на деякі законопроекти, що спрямовані на удосконалення кримінальної відповідальності за аналізовані діяння. Законопроект «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України (щодо встановлення додаткового виду відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами)», реєстр. № 1500 від 17 грудня 2014 р., пропонує розширити форми об'єктивної сторони цього злочину та криміналізувати сам факт перебування осіб, за винятком тих, хто уповноважений законом, із вогнепальною чи холодною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування, в приміщеннях і на території закладів освіти [227]. Передумовою таких дій стали політичні та соціально-економічні процеси, що розпочалися в Україні наприкінці 2013 р. та призвели до появи значної кількості організованих груп політичних і громадських активістів, які намагалися досягти різних цілей шляхом психологічного тиску на представників органів

державної влади чи органів місцевого самоврядування.

У висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України (щодо встановлення додаткового виду відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами)», реєстр. № 1500 від 17 грудня 2014 р., зазначено, що запропонована норма сконструйована так, що кримінально караним діянням вважатиметься перебування в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування, або в приміщеннях чи на території закладів освіти як зі зброєю, на носіння якої особа має спеціальний дозвіл, отриманий у встановленому законом порядку, так і зі зброєю без наявності такого дозволу [45]. Тобто запропоноване проектом поняття «перебування зі зброєю» є складником такого поняття, як «носіння зброї». Тому варто констатувати, що перебування в зазначених вище приміщеннях або територіях зі зброєю тих осіб, які не мають права на носіння такої зброї, повною мірою охоплюється дією чинної редакції ч. 1 ст. 263 КК, де передбачена відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу. Стосовно перебування зі зброєю в приміщеннях органів державної влади, органів місцевого самоврядування, у приміщеннях і на території закладів освіти за наявності відповідного дозволу на носіння такої зброї, то такі дії порушують правила поведінки та громадського порядку, які встановлені у вищезазначених місцях, однак самі по собі не досягають такого рівня суспільної небезпеки, щоб вважатися злочином [45]. Тому логічно, що цей закон не було прийнято.

Проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків», реєстр. № 2897 від 19 травня 2015 р., також пропонувалося розширити об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 264 КК, шляхом визнання злочинними «інших порушень правил поводження» з вогнепальною зброєю або бойовими припасами [223]. У

документах, які супроводжують законопроект, відсутнє тлумачення «інших порушень правил поведження», тобто його автори не пояснюють, як варто розуміти дії подібного характеру. Видається, що така пропозиція є зайвою, адже термін «зберігання» охоплює обов'язок власника вогнепальної зброї або бойових припасів забезпечити їх фізичну цілісність від протиправних дій інших фізичних осіб та утримання їх у безпечному стані.

Отже, проаналізувавши особливості об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), ми виявили, що проаналізовані форми об'єктивної сторони вказаних злочинів, за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК), яке вчиняється шляхом бездіяльності, обов'язковою її ознакою мають активну дію [71, с. 139]. Суспільно небезпечний наслідок як обов'язкова ознака об'єктивної сторони наявний лише в ст. 264 КК у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків. У вказаному складі злочину наявний прямий причиновий зв'язок між діянням і наслідками. Матеріальний склад злочину наявний у ст. 262 КК (за винятком вимагання та розбою), формальний – у ст. 263, 263-1 КК, усічений – при вчиненні вимагання та розбою (ч. 1, 3 ст. 262 КК). Факультативними ознаками аналізованих злочинів є обман або зловживання довірою при заволодінні предметами злочину шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК) та насильство, небезпечне для життя і здоров'я при заволодінні предметами злочину шляхом вимагання (ч. 3 ст. 262 КК).

2.3. Суб'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Третім обов'язковим елементом кожного складу злочину є його суб'єкт. Положення про суб'єкта злочину викладено в ч. 2 ст. 61 Конституції України, де регламентовано, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [124]. Це означає, що кожне суспільно небезпечне діяння має багато ознак, які є обов'язковими до врахування при розв'язанні питання про відповідальність. Окрім того, кожен злочин, навіть якщо він учинений групою осіб, ґрунтується на конкретному індивідуальному акті поведінки певної особи. Саме закріплені в ч. 1 ст. 2 КК підстави кримінальної відповідальності (учинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину [150]) є реалізацією вищевказаного конституційного припису.

У кримінальному законодавстві України ХХ ст. використовувалися терміни «особа, винна у вчиненні злочину», «засуджений», «винний», «особа, яка вчинила діяння, що містить ознаки злочину» тощо. Поняття «суб'єкт злочину» є чітко закріпленим у нормах чинного КК. Це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до положень КК може наставати кримінальна відповідальність [150]. З цього визначення випливають обов'язкові ознаки суб'єкта злочину: фізична особа; досягнення фізичною особою певного віку; осудність. Відсутність навіть однієї з вказаних ознак виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності, а також свідчить про повну відсутність складу злочину. Факультативною ознакою суб'єкта злочину є спеціальний суб'єкт – фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК) [150].

Поняття фізичної особи закріплено в ст. 24 ЦК, відповідно до якої людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою [349]. Зазначений у Конституції принцип рівності перед законом (ст. 24 Конституції України) реалізується через встановлення єдиної кримінальної відповідальності для всіх

осіб, які вчинили злочини на території нашої держави (ч. 1–3 ст. 6 КК), незалежно від громадянства винної особи чи його відсутності, її ролі в злочині (виконавець, організатор, підбурювач, пособник), стадій і місця його вчинення. Винятком є випадки, що визначені в ч. 4 ст. 6 КК. Так, питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників іноземних держав та інших громадян, які за законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не є підсудні в кримінальних справах судам України, у разі вчинення ними злочину на території України вирішуються дипломатичним шляхом [150]. Тобто особи, наділені імунітетом від вітчизняної юрисдикції, підлягають кримінальній відповідальності на загальних підставах лише у випадках, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Визначення суб'єктом злочину лише фізичної особи ґрунтується на законодавчо закріпленому (ч. 2 ст. 2 КК) принципі особистої відповідальності: «Особа вважається невинуватою в учиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [150].

Таким чином, вітчизняне кримінальне право, відповідно до принципів індивідуальної (особистої) відповідальності за вчинений злочин і наявності вини фізичної особи, не визнає суб'єктом злочину юридичну особу, а пропозиції щодо передбачення кримінальної відповідальності юридичних осіб, внесені при розробці проекту чинного КК, не отримали підтримки законодавця [147, с. 152].

Однак не варто забувати, що 23 травня 2013 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України, яким було внесено зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України і законів України «Про засади запобігання і протидії корупції» та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [222].

З огляду на це, КК зазнав певних змін: до його положень був внесено новий розділ XIV-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», де подано: визначення конкретного переліку злочинів, за які підставами для

притягнення юридичної особи до заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою або за дорученням чи наказом, змовою та в співучасті або іншим шляхом діянь, визначених ст. 96-3 КК; конкретні види заходів кримінально-правового характеру (штраф, конфіскація майна та ліквідація юридичної особи), загальні правила їх застосування та підстави звільнення юридичної особи від їх застосування [222].

Після аналізу положення ст. 96-3 КК «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру» ми виявили, що підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст. 109, 110, 113, 146, 147, ч. 2–4 ст. 159-1, а також ст. 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК (п. 4 ст. 96-3 КК). У Примітці 1 до ст. 96-3 КК зазначено, що злочини, передбачені ст. 109, 110, 113, 146, 147, ч. 2–4 ст. 159-1, ст. 160, 209, 260, 262, 306, ч. 1, 2 ст. 368-3, ч. 1, 2 ст. 368-4, ст. 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності [150]. Таким чином, учинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи [70, с. 185].

Другою обов'язковою ознакою суб'єкта є вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Так, ч. 1 ст. 22 КК встановлено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років [150]. Особи, які вчинили злочини у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності лише за злочини, вичерпний перелік яких наведено в ч. 2 ст. 22 КК, незалежно від ролі у вчинюваному (єдиний виконавець чи один зі співучасників), стадії (готування, замах або закінчений) і ступеня тяжкості вчиненого злочину. Законодавче запровадження вікових меж кримінальної

відповідальності зумовлюється думками щодо співвідношення здатності розуміти суспільно небезпечний характер своїх дій та/або їх наслідків і моменту досягнення певного віку. Встановлення зниженого віку (14 років) кримінальної відповідальності ґрунтується на цілковитому усвідомленні суспільної небезпечності злочинних діянь вже у віці 14 років, а також у здатності особи утриматися від здійснення певного вчинку та розуміння заборону вчинення вбивства, заподіяння тілесних ушкоджень, крадіжки тощо [168, с. 24]. До причин зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, належать також ті факти, що всі ознаки відповідних складів злочинів правильно сприймаються й оцінюються 14-річними підлітками, і обґрунтовуються небезпекою та їх поширеністю серед неповнолітніх.

З ч. 2 ст. 22 КК випливає, що особи, які вчинили злочини у віці від 14 до 16 років, підлягають кримінальній відповідальності за крадіжку (зокрема ч. 1 ст. 262), грабіж (зокрема ст. 262), розбій (зокрема ч. 3 ст. 262), вимагання (зокрема ст. 262) [150].

Вивчення складів злочинів, за вчинення яких кримінальна відповідальність настає після досягнення 14-річного віку, дає змогу згрупувати критерії, що стали підставою для встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності в 14 років. З цього приводу в літературі висловлювалися різні думки. На думку В. Я. Тація, за основу зниження віку кримінальної відповідальності покладені такі критерії: а) рівень розумового розвитку особи, що свідчить про можливість уже в 14 років усвідомити фактичні ознаки та суспільну небезпечність злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 22 КК; б) значну поширеність цих злочинів серед підлітків; в) значну суспільну небезпечність (тяжкість) більшості з цих злочинів [144, с. 132]. Однак Г. Н. Борзенков вважає, що передбачені в ч. 2 ст. 22 КК злочини є більш суспільно небезпечними, характеризуються умисною формою вини, їх суспільна небезпека вже усвідомлюється особами в 14 років [286, с. 90]. Інші науковці висловлюють думку, що при визначенні кола діянь, за вчинення яких кримінальна відповідальність настає з 14 років, законодавець враховує: а) значну їх суспільну небезпеку та заборону до вчинення, що є очевидним для осіб

молодого віку; б) той факт, що суспільна небезпека цих злочинів усвідомлюється у більш ранньому віці, а особи, які їх вчинили, здатні усвідомлювати свої дії та керувати ними [283, с. 83]; в) не лише тяжкість вказаних злочинів, а й той факт, що характер цих посягань може усвідомлюватися 14-річною особою [92, с. 8].

Хоча, як вказує Т. О. Гончар, законодавець враховував відсутність життєвого досвіду й особливості розвитку мислення неповнолітніх при вчиненні подібних злочинів, які не надають їм можливості передбачати однакові з дорослими заходи обережності, що є цілком обґрунтованим [73, с. 111].

Таким чином, відповідальність за привласнення предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК), незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК), незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікацію, незаконне видалення чи зміну її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) і недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК) настає з 16-річного віку. Тобто законодавець не вважає за потрібне знижувати вік кримінальної відповідальності за вказані злочини, що виглядає доцільним, оскільки за ступенем суспільної небезпечності деякі з них є менш небезпечними, ніж діяння, зазначені в ч. 2 ст. 22 КК.

З огляду на викладене, при розв'язанні питання про вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, потрібно враховувати характер суспільної небезпечності вчиненого діяння. У зв'язку з політико-економічною ситуацією в державі та проведенням Операції Об'єднаних сил на території України збільшується кількість вогнепальної та холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин, які перебувають в обігу без належних на те підстав.

Дані офіційної статистики свідчать, що в Україні періодично реєструються факти незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами особами, які не досягли віку кримінальної відповідальності за цей злочин. Так, у 2016 р. було зареєстровано п'ять фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами особами віком 14–

15 років; у 2017 р. виявлено сім фактів подібних дій, що вчинені особами віком до 14 років, 29 фактів – особами віком від 14 до 15 років [302]. Це свідчить про необхідність зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, до 14 років. Тому пропонується ч. 2 ст. 22 КК після словосполучення «умисне знищення або пошкодження майна (ч. 2, ст. 194, 347, 352, 378, ч. 2 і 3 ст. 399)» доповнити такими словами: «незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами».

Зазначена пропозиція була неоднозначно сприйнята працівниками Національної поліції України, які взяли участь в анкетуванні. Так, на запитання «Чи є підстави для зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК, до 14 років?» 57,3 % опитаних відповіли позитивно, 33,6 % – не погодилися з вказаною пропозицією, 6,7 % не визначилися (див. додаток А).

Третьою обов'язковою ознакою суб'єкта злочину є осудність – тобто здатність особи під час вчинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними (ч. 1 ст. 19 КК). Осудність – це нормальний психічний стан фізичної особи, осудність презюмується, проте ця презумпція спростовна [220, с. 14]. Для осудності характерною є сукупність двох критеріїв:

1) юридичного, який полягає в здатності особи усвідомлювати фактичний характер вчиненого суспільно небезпечного діяння та керувати цим діянням під час його вчинення. Юридичний критерій осудності виражається у двох ознаках: а) інтелектуальній – особа не могла усвідомлювати власні дії (бездіяльність); б) вольовій – особа не могла керувати ними;

2) медичного (біологічного) – наявність хронічної психічної хвороби, тимчасовий розлад психічної діяльності, слабоумство чи інший хворобливий стан (ч. 2 ст. 19 КК) [150]. Для наявності медичного критерію достатньо одного із зазначених видів психічного розладу здоров'я людини.

Оскільки осудність є обов'язковою ознакою складу злочину, то зрозуміло, що підлягати кримінальній відповідальності може лише осудна особа. Питання осудності особи під час вчинення нею одного з аналізованих злочинів, що

передбачений ст. 263-1 КК, не потребує окремого дослідження. Адже особливістю цього злочину є той факт, що засоби, знаряддя та способи унеможливають виготовлення, переробку, ремонт вогнепальної зброї, фальсифікацію, незаконне видалення, зміну її маркування, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) неосудною особою. Для його вчинення винна особа має володіти сукупністю знань і навичок, що фактично унеможливорює наявність неосудної особи.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 КК, обмежено осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину через психічний розлад не здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та/або керувати ними [150]. Положеннями ч. 2 ст. 20 КК регламентовано, що визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання та може бути підставою для застосування заходів медичного характеру. Обмежена осудність можлива під час учинення особою суспільно небезпечного діяння, натомість про наявність стану обмеженої осудності не можна говорити на момент призначення покарання.

Для обмеженої осудності властиве суттєве, а не повне, обмеження можливості усвідомлення своїх дій чи бездіяльності та/або керування ними. Для обмеженої осудності характерними також є два критерії. За відсутності законодавчого визначення їх зміст у науці кримінального права розкривають по-різному [198, с. 9; 220, с. 11–12]:

1) медичний – хронічне чи тимчасове порушення психічної діяльності, що не призводить до остаточного припинення контролю за свідомістю (епілепсія, невроз, психопатія);

2) психологічний – суттєве обмеження здатності особи усвідомлювати свою поведінку (інтелектуальна ознака) та керувати нею (вольова ознака).

У науці кримінального права існує пропозиція, що за відсутності вказівки на особливості врахування судом факту визнання особи обмежено осудною, у ст. 20 КК необхідно прямо передбачити стан обмеженої осудності як обставини, що пом'якшує покарання та є підставою для застосування до особи примусових заходів медичного характеру [1, с. 178]. Психічні стани, які негативно впливають

на поведінку людини, не виключаючи при цьому осудності, можуть змінювати кримінально-правову оцінку вчиненого (так, стан сильного душевного хвилювання особи є обставиною, що пом'якшує покарання, – п. 7 ч. 1 ст. 66 КК).

Отже, наявність норми щодо обмеженої осудності має проблемний і дискусійний характер, оскільки на сьогодні немає досконалих методик психіатричного визначення цього стану [1, с. 178], що зумовлює не однакове застосування судами положень чинного КК з цього питання.

У ч. 2 ст. 19 КК зазначено, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. Тобто особа, яка є неосудною, не може притягуватися до відповідальності. Для неосудності характерною є сукупність двох критеріїв:

1) медичного (біологічного) – наявність у особи, яка вчинила передбачене КК суспільно небезпечне діяння, розладу психічної діяльності, що суттєво впливає на її свідомість та волю. Вичерпний перелік цих розладів, наведеного у ч. 2 ст. 19 КК, охоплює: а) хронічну психічну хворобу (важковиліковне чи невиліковне захворювання психіки, епілепсія, маніакально-депресивний психоз, шизофренія, параноя, прогресивний параліч); б) тимчасовий розлад психічної діяльності (гостре нетривале психічне захворювання, що виникає раптово, протікає у вигляді нападу і раптово минає, алкогольні психози, патологічні афекти); в) недоумство (олігофренію) – найтяжче психічне захворювання, природжене порушення психіки, що вражає розумові здібності особи; має три форми, які відрізняються за ступенем тяжкості розумової недорозвиненості: дебільність, імбецильність, ідіотія; г) інший хворобливий стан психіки (абстиненція, патологічний афект, реактивний стан, тяжкі форми психопатії та психастенії). Загалом медичний критерій є лише підставою для встановлення юридичного критерію, адже лише в сукупності вони остаточно визначають неосудність особи;

2) юридичного (психологічного) – нездатність особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (чи бездіяльність) і керувати ними внаслідок наявного в неї розладу психічної діяльності – медичного критерію. Юридичний (психологічний) критерій неосудності має дві ознаки: а) інтелектуальну, яка полягає в тому, що особа не здатна зрозуміти фактичний зміст власної поведінки та її суспільно небезпечний характер; б) вольову, яка характеризується тим, що особа не в змозі керувати своїми діями чи бездіяльністю. Для встановлення юридичного критерію достатньо наявності однієї з цих ознак [144, с. 134].

Вище було зазначено, що факультативною ознакою суб'єкта злочину є спеціальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК). Спеціальним суб'єктом злочину вважалися різні категорії осіб, а саме: а) особи, які мають загальні для всіх суб'єктів властивості (вік та осудність) і додатково характеризуються особливими, лише їм притаманними якостями, визначеними в КК та обов'язковими для цього складу злочину [178, с. 93; 195, с. 138; 286, с. 100]; б) фізичні осудні особи, винні в учиненні такого злочину, склад якого включає певні, що характеризують особу виконавця [50, с. 8]; в) особи, які крім необхідних ознак суб'єкта, повинні мати особливі додаткові ознаки, що стосуються як позитивної, так і негативної їх діяльності й обмежують можливість притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення конкретного злочину [331, с. 23].

Таким чином, спеціальний суб'єкт, окрім обов'язкових для кожного суб'єкта злочину ознак (фізична особа, вік, осудність), завжди має факультативні ознаки. Так, у ч. 2 ст. 262 КК визначена кваліфікуюча його ознака, що і визначає спеціального суб'єкта злочину – службову особу, яка шляхом зловживання своїм службовим становищем учиняє діяння, передбачене в ч. 1 ст. 262 КК. Тому зазначена обставина, вказана в ч. 2 ст. 262 КК, набуває характеру обов'язкової ознаки для суб'єкта конкретного злочину. Окрім того, у пропонованій редакції ст. 262 КК (щодо розтрати предметів аналізованого злочину) суб'єктом злочину

варто вважати спеціального суб'єкта – особу, якій предмети злочину були ввірені або перебували у її віданні.

Для вчинення злочину, передбаченого ст. 263-1 КК в частині виготовлення, переробки, ремонту вогнепальної зброї, фальсифікації, незаконного видалення, зміни її маркування, незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, особа, яка його вчиняє, повинна мати достатньо навичок для доведення його до кінця. Однак, попри такий факт, її не варто визнавати спеціальним суб'єктом, оскільки знання та навички роботи з вогнепальною зброєю, її частинами, механізмами і комплектуючими на сучасному етапі не можуть вважатися спеціальними. Це зумовлено і доступністю професійно-технічної освіти, і наявністю в Інтернеті інформації будь-якого характеру, зокрема і щодо дій зазначеного характеру.

Так, В. І. Шакурн зазначає, що деякі форми проявів протиправної поведінки можна прогнозувати з урахуванням досвіду країн, які вже пройшли відповідну стадію розвитку. Але практично це реалізується хоч і досить складно, але цілком можливо, оскільки в злочинному середовищі існує багато різноманітних розвинених і талановитих людей, які використовують для своїх протиправних діянь найсучаснішу техніку та новітні технології, тому законодавство завжди буде відставати від кримінальної оцінки нових форм злочинності та чинитиме обмежений вплив на криміногенну ситуацію в суспільстві [351, с. 142].

Таким чином, суб'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є фізична осудна особа, яка досягла 14 років (при вчиненні крадіжки, грабежу, розбою чи вимагання предметів злочину, передбаченого ч. 1, 3 ст. 262 КК) чи 16 років (при привласненні предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК), незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК), незаконних виготовленні, переробці чи ремонті вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконному видаленні чи зміни її маркування, або незаконному виготовленні

бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) та недбалому зберіганні вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК)).

У пропонованій редакції ст. 262 КК (при вчиненні розтрата як форми об'єктивної сторони злочину) суб'єктом злочину необхідно вважати особу, якій предмети злочину були ввірені або перебували у її віданні – спеціального суб'єкта злочину. Учинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи.

2.4. Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Суб'єктивна сторона злочину – це внутрішня сторона суспільно небезпечного діяння, психічна діяльність особи, що безпосередньо пов'язана із вчиненням злочину і знаходить свій зовнішній вияв у конкретних діях (бездіяльності) особи [24, с. 46; 84, с. 49; 141, с. 142; 178, с. 112; 260, с. 52; 286, с. 124; 319, с. 85–86]. Суб'єктивна сторона – це психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, яке нею вчиняється, та до його наслідків [53, с. 90]. Науковці вважають, що суб'єктивна сторона складу злочину – це психічна діяльність особи щодо її безпосереднього ставлення до злочину, що вчиняється [330, с. 137–138]; суб'єктивна сторона – це елемент складу злочину, який дає уявлення про внутрішні психічні процеси, що відбуваються у свідомості та волі особи, а також характеризується конкретною формою вини, мотивом, метою та емоційним станом [327, с. 181]. Так, Р. В. Вереша зазначає, що будучи внутрішнім ставленням до діяння, суб'єктивну сторону злочину сприймають як прояв негативного налаштування особистості в соціальному середовищі [43, с. 51].

За влучним висловом П. А. Вороб'я, кримінальна відповідальність має підґрунтя лише там і тоді, де і коли особа проявляє свою волю, яка відображається на її вчинку, а за межами волі відповідальність втрачає свою суспільну частку та будь-який сенс [55, с. 20–21].

Складність встановлення суб'єктивної сторони злочину полягає в її сутності, адже вона недосяжна для емпіричного пізнання через свій внутрішній характер. Тому визначення окремих аспектів кримінальної поведінки людини надає можливість для всебічного вивчення суб'єктивної сторони складу злочину як психологічної конструкції, що безпосередньо відображає акт кримінальної поведінки [43, с. 51]. Для того, щоб зрозуміти будь-який вчинок людини, зокрема злочинний, потрібно всебічно дослідити психічну діяльність суб'єкта і взаємозв'язок елементів, які до неї належать. Тому суб'єктивна сторона складу злочину встановлюється на підставі дослідження інтелектуальних, вольових та емоційних процесів [99, с. 205].

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину є вина, факультативними – мета, мотив та емоційний стан (стають обов'язковими лише за наявності прямої вказівки про це в КК). Попри те, що вказані ознаки тісно взаємопов'язані, вони є самостійними та мають різне правове значення.

Конституція України в ст. 62 проголошує презумпцію невинуватості: особа вважається невинуватою в учиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, допоки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [124]. Вказані норми, як норми прямої дії, знайшли відображення у ч. 2 ст. 2 КК: особа вважається невинуватою в учиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, допоки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком. На підставі вищевказаного, ст. 11 КК визначає злочин як винне діяння, закріплюючи принцип суб'єктивного ставлення у вину: особа несе відповідальність за вчинене діяння лише за наявності її вини [150].

Отже, зміст суб'єктивної сторони складу злочину визначається виною, мотивом, метою та емоційним станом. Однак з названих складових суб'єктивної

сторони складу злочину лише поняття вини визначено на законодавчому рівні як психічне ставлення особи до вчинюваної нею дії чи бездіяльності та їх наслідків (ст. 23 КК), яка складається із взаємопов'язаних складових: свідомості особи та її волі. Положеннями чинного КК закріплено дві форми вини – умисел (ст. 24), який буває прямим та непрямим, і необережність (ст. 25), що може бути у формі злочинної самовпевненості та злочинної недбалості. Вина у формі умислу наявна тоді, коли винна особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала або свідомо допускала їх настання.

З положень ст. 24–25 КК випливає, що у злочині, який вчиняється з необережною формою вини, апріорі є неможливими попередні стадії злочину (готування, замах), а також співучасть.

У науці кримінального права, окрім прямого та непрямого умислу, існують інші види умисної форми вини: а) за часом виникнення (формування) – заздалегідь обдуманий умисел, при якому намір вчинити злочин і безпосередньо вчинення злочину розділені певним часовим проміжком; умисел, що виник раптово, тобто сформувався безпосередньо перед учиненням злочину; афектований умисел, що виникає раптово, під впливом афекту; б) за спрямованістю – визначений або конкретизований умисел, коли винна особа чітко уявляє характер вчиненого злочину й обсяг суспільно небезпечних наслідків; альтернативний – винна особа передбачає настання двох або більше визначених шкідливих наслідків; невизначений або неконкретизований – коли наслідки злочину передбачаються особою в найбільш загальному вигляді [144, с. 81].

У теорії кримінального права окремим видом психічного ставлення до суспільно небезпечних наслідків виділяють казус, коли особа не лише не передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків, а й не могла їх передбачити.

Також у кримінальному праві наявні випадки, коли об'єктивна сторона злочину з матеріальним складом може охоплювати декілька суспільно небезпечних наслідків, причому ставлення винної особи до їх настання

характеризується різною формою вини. Окрім того, психічне ставлення винної особи до діяння може мати одну форму, а до наслідків, що настають, – іншу. У таких випадках виникає не закріплена законодавчо подвійна форма вини, яку називають змішаною або складною [84, с. 155–156; 260, с. 129–134].

Суб'єктивну сторону в повному обсязі дають змогу характеризувати її факультативні ознаки – мотив, мета, емоційний стан. Мотив і мета мають внутрішній взаємопов'язаний суб'єктивно-психологічний зв'язок. За своєю суттю мотив і мета – це корелятивні поняття, моменти психічної діяльності особи, що розглядаються з двох точок зору: мотив – як відправний момент діяльності, а мета – як положення, що має її завершити [43, с. 52]. У теорії права зазначається, що вина не залежить від того, що стало спонукальним фактором, мотивом або метою вчинення суспільно небезпечного діяння, – у межах вини більш важливим є встановлення того, чи свідомо було вчинене таке діяння, чи було воно результатом свободи волевиявлення особи [348, с. 87].

Мотив злочину – це зумовлена певними потребами усвідомлена спонuka особи до вчинення конкретного передбаченого КК суспільно небезпечного діяння [141, с. 57; 147, с. 123; 144, с. 160–161]; це рушійна сила, внутрішнє джерело поведінки особи [260, с. 139]. Так, А. В. Савченко визначає мотив як інтегральний психічний утвір, який спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою [275, с. 51].

Мета злочину – це ідеальна модель майбутнього бажаного результату, досягнення якого прагне винна особа шляхом учинення злочину [260, с. 149]. Мета виникає на підставі мотиву. Хоча ці дві ознаки суб'єктивної сторони самостійні, взаємозалежні, взаємопов'язані та лише у своїй сукупності дають уявлення про спрямованість поведінки винної особи, про результат, для досягнення якого вчиняється злочин. Мета не лише спрямовує діяльність, а й зумовлює систему засобів, способів, за допомогою яких здійснювана діяльність має забезпечити досягнення бажаного результату [359, с. 51]. Жоден злочин, що вчиняється з непрямым умислом або необережно, не містить у своєму складі такої обов'язкової ознаки як мета.

Емоційний стан особи належить до суб'єктивної сторони злочину та доволі рідко впливає на кваліфікацію вчиненого, оскільки далеко не всі емоції мають кримінально-правове значення. Так, Р. В. Вереша зазначає, що деякі дослідники відкидають можливість визнання емоційного стану одним із компонентів суб'єктивної сторони складу злочину [348, с. 90]. Однак учений не погоджується з такою думкою, оскільки свідомо-вольова регуляція поведінки особи, за його переконаннями, може зумовлюватись емоціями, а з іншого – протиставлятися їм. Це можна пояснити тим, що інколи кримінальна поведінка особи повною мірою залежить від емоційного стану й обумовлюється ним, а інколи – навпаки, протиставляється емоціям. Окрім того, у межах формулювання «сильне душевне хвилювання» на законодавчому рівні в деяких випадках закріплюється така ознака суб'єктивної сторони складу злочину, як емоційний стан особи. Тому врахування емоційного стану особи у випадках, передбачених КК, є обов'язковим і зумовлює наявність конкретного складу злочину [43, с. 53].

Отже, суб'єктивна сторона конкретного злочинного діяння охоплює всі психічні процеси, які характеризують зміст внутрішньої сторони акту злочинної поведінки, вона зумовлює наявність фактичної структури, тобто конкретних психічних процесів, які супроводжують вчинення злочину, а структура суб'єктивної сторони складу злочину включає вину, а в окремих випадках – мотив, мету й емоційний стан [43, с. 56–57].

Без повного встановлення суб'єктивної сторони складу злочину неможливо здійснити правильну, обґрунтовану кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, адже саме характер суспільної небезпечності діяння зумовлюється суб'єктивною стороною складу злочину. Таким чином, суб'єктивні ознаки злочину, отримуючи своє вираження в суспільно небезпечних діяннях, завжди матеріалізуються в результаті вчинення злочину.

Стосовно суб'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), то ми бачимо, що лише в одній нормі (ст. 264 КК

«Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів») на законодавчому рівні чітко вказана форма вини, яка є необережною.

Так, у справі 154/702/18 (провадження № 1-кп/154/104/18) Володимир-Волинського міського суду Волинської області встановлено, що гр. З., маючи у своєму володінні без реєстрації у встановленому законом порядку мисливську гладкоствольну рушницю ІЖ-17 Т № 96167 та чотири мисливських патрони калібру 16 мм, недбало зберігав її поза межами металевого сейфа, а саме в приміщенні літньої кухні, до якої мали вільний доступ інші члени його родини.

14 січня 2018 р. неповнолітній син гр. З. безперешкодно взяв зазначену мисливську рушницю, яка була споряджена одним патроном і під час поводження з нею в момент виходу на вулицю з приміщення літньої кухні здійснив постріл у напрямку неповнолітнього гр. О., у результаті чого останній отримав тілесні ушкодження, що спричинили його смерть.

Суд встановив, що своїми необережними протиправними діями, які виразилися в недбалому зберіганні вогнепальної зброї та бойових припасів, що спричинило загибель людини, гр. З. учинив злочин, передбачений ст. 264 КК [9].

В інших нормах (ст. 262, 263, 263-1 КК) безпосередньої вказівки на форму вини в законі немає, тому необхідно її встановити на підставі аналізу ознак суб'єктивної сторони.

Для цього вважаємо, що необхідно звернутися до матеріалу, викладеного в попередньому підрозділі роботи щодо форм об'єктивної сторони злочинів і визначення на цій підставі конкретної форми вини в кожному діянні. Так:

– викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК) – це протиправне таємне чи відкрите, зокрема із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя або здоров'я, чи з погрозою застосування такого насильства, їх вилучення у юридичних або фізичних осіб, незалежно від того, законно чи незаконно ті ними володіли (п. 17 ППВСУ № 3). Такі дії передбачають відповідальність у випадку вчинення з умисною формою вини (прямий умисел);

– привласнення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК) передбачає їх утримання, неповернення володільцю особою, якій вони були довірені для зберігання, перевезення, пересилання, надані у зв'язку з виконанням службових обов'язків тощо або в якій опинилися випадково чи якою були вилучені в іншій особі, яка володіла ними незаконно (п. 19 ППВСУ № 3). Привласнення його предметів злочину передбачає вину у формі прямого умислу;

– вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 262 КК), а також вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК) – це пред'явлення особі, яка законно чи незаконно ними володіє або у віданні чи під охороною якої вони перебувають, вимоги про їх передачу (п. 20 ППВСУ № 3). Такі дії можуть вчинятися лише з прямим умислом;

– заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК) здійснюється за допомогою обману чи зловживання довірою (п. 21 ППВСУ № 3), передбачаючи вину у формі прямого умислу;

– заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК) вчиняється внаслідок протиправного використання такою особою своїх владних повноважень (п. 21 ППВСУ № 3). У такому випадку наявна вина у формі прямого умислу;

– розбій із метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 3 ст. 262 КК) – це напад з метою заволодіння предметами злочину, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (п. 6 ППВСУ № 10). Розбій вчиняється лише з прямим умислом;

– незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1 і 2 ст. 263 КК) – це умисні дії щодо їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (п. 11 ППВСУ № 3). Зазначені дії вчиняються лише з прямим умислом;

– незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК) – це умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці (п. 11 ППВСУ № 3), яке вчиняється лише з прямим умислом;

– незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК) – це умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу (п. 12 ППВСУ № 3). Такі діяння передбачають лише прямий умисел;

– незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК) – надання вказаних предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу (п. 15 ППВСУ № 3). З вказаного випливає, що передача предметів злочину передбачає наявність лише прямого умислу;

– незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 1, 2 ст. 263 КК) – це умисна передача предметів злочину іншій особі поза встановленим порядком

шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу (п. 16 ППВСУ № 3), що вчиняється лише з прямим умислом;

– незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК), вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263-1 КК) – це умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей (п. 13 ППВСУ № 3). Як визначають положення ППВСУ № 3, виготовлення можливе лише за умисної форми вини при наявності прямого умислу;

– незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК), вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК) – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених або непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поламаних чи пошкоджених, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням (п. 14 ППВСУ № 3). З тлумачення цієї форми об'єктивної сторони стає зрозумілим, що ремонт указаних предметів злочинів можливий лише за наявності прямого умислу;

– незаконна переробка вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263-1 КК) – це здійснення без передбаченого дозволу впливу на вже наявну вогнепальну зброю з метою змінити її окремі властивості [152, с. 602]. Переробка зброї вчиняється лише з прямим умислом.

Відповідно до форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 263-1 КК (фальсифікація вогнепальної зброї, незаконне видалення маркування вогнепальної зброї, незаконна зміна маркування вогнепальної зброї), такі дії передбачаються лише наявністю прямого умислу на їх здійснення.

Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК), у всіх випадках, окрім ст. 264 КК, передбачає наявність прямого

умислу [70, с. 187]. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 264 КК, характеризується необережною формою вини у вигляді злочинної недбалості.

Таким чином, прямий умисел – це таке психічне ставлення до діяння та його наслідків, за якого особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дій або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання (ч. 2 ст. 24 КК). Серед ознак прямого умислу визначають такі:

– інтелектуальні ознаки: а) особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), тобто розуміє фактичні обставини (об'єкт і предмет злочину, їх значення, місце, час, спосіб, суспільну небезпеку наслідків) [53, с. 92]. Усвідомленість суспільно небезпечного характеру діяння передбачає не лише розуміння фактичної сторони того, що вчиняється, усіх обставин, які характеризують об'єктивні ознаки складу злочину, а й розуміння соціального значення діяння, його соціальної шкідливості [145, с. 166]; б) особа передбачає суспільно небезпечні наслідки свого діяння (дії або бездіяльності), тобто усвідомлює, що саме від її діяння настануть (можуть настати) суспільно небезпечні наслідки. Це означає, що у свідомості особи склалося певне уявлення про можливі або неминучі наслідки свого діяння. Причому передбачення має конкретний характер: особа має чітке уявлення про розвиток причинового зв'язку, про те, що саме від її конкретного діяння настануть або можуть настати конкретні суспільно небезпечні наслідки [145, с. 166].

– вольові ознаки, які полягають в тому, що особа бажає настання суспільно небезпечних наслідків у випадках, коли особа прагне їх настання чи коли розуміє неминучість настання певних наслідків свого діяння, однак все одно вчиняє таке діяння [53, с. 92]. Найчастіше в такому випадку особа прагне досягти певної мети, задовольнити конкретну потребу [145, с. 166].

Отже, умисна форма вини в зазначених злочинах у диспозиціях норм визначається знайомими та відомими методами законодавчої техніки, що застосовують у багатьох злочинах, передбачених Особливою частиною КК. Так, по-перше, існує позиція щодо презумпції умисної форми вини, коли об'єктивні ознаки злочину охоплюють звичні для правозастосування терміни –

«викрадення», «привласнення», «розбій» тощо, які застосовують при описі умисних злочинів, передбачених різними розділами Особливої частини КК [88, с. 232]. По-друге, серед злочинів виділяється група, де умисна форма вини впливає з характеру вчинюваних дій (носіння, зберігання, придбання, передача).

Висновок про наявність умисної форми вини у вигляді прямого умислу підтверджується також правильністю озвученої в літературі позиції про те, що умисел у злочинах з формальним складом може бути лише прямим [83, с. 112; 261, с. 67–68]. Інтелектуальна ознака умислу в цих випадках містить лише усвідомлення суспільно небезпечного характеру свого діяння, ставлення до наслідків тут не виникає і не може виникнути, а вольова ознака умислу обмежується бажанням вчинення конкретної дії чи бездіяльності [145, с. 169]. Непрямий умисел тут виключається, оскільки свідоме допущення стосується лише наслідків суспільно небезпечної дії чи бездіяльності, які в злочинах із формальним складом перебувають за межами її об'єктивної сторони. Оскільки серед аналізованих злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, то бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої значна їх частина має формальний склад злочину. Це свідчить про правильність нашого висновку.

Стосовно злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, які мають матеріальний склад, варто вказати, що увагу при визначенні ознак суб'єктивної сторони привертає ставлення винного до наслідків суспільно небезпечних діянь.

Щодо особливостей суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 264 КК, необхідно нагадати, що вона полягає в злочинній недбалості. Відповідно до ч. 3 ст. 25 КК, необережність є злочинною недбалістю, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча мала і могла їх передбачити [150]. У цій ситуації необережність сформульована через ставлення особи до наслідків свого діяння. Відмінністю злочинної недбалості від інших видів вини якраз і є непередбачення особою настання суспільно небезпечних наслідків.

Таким чином, для встановлення злочинної недбалості необхідно чітко усвідомлювати її інтелектуальну та вольову ознаки. Інтелектуальна ознака злочинної недбалості полягає в тому, що особа не передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії чи бездіяльності), тобто винний не виявляє належної уваги, не концентрує свій інтелект на прогнозуванні можливої шкоди [53, с. 93]. Отже, інтелектуальна ознака злочинної недбалості передбачає відсутність в особі усвідомлення суспільної небезпечності вчинюваного нею діяння (дії чи бездіяльності), а також відсутність передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків від цього діяння [145, с. 177]. Вольова ознака злочинної недбалості полягає в тому, що особа мала і могла передбачити суспільно небезпечні наслідки, тобто на особу покладено обов'язок дотримуватися заходів обережності, прогнозувати наслідки своїх дій чи бездіяльності, а також, що особа має фактичну можливість передбачити такі наслідки та відвернути їх [53, с. 94]. Тобто особа, яка має реальну можливість передбачити суспільно небезпечні наслідки своєї поведінки, не мобілізує свої інтелектуальні та психічні здібності для того, щоб здійснити вольові дії, необхідні для запобігання таким наслідкам [145, с. 180].

Отже, суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1 КК), передбачає наявність прямого умислу, у ст. 264 КК – злочинної самовпевненості. Вона є обов'язковим елементом аналізованих складів злочинів і виконує низку важливих функцій.

Висновки до розділу 2

На підставі аналізу положень, викладених у розділі 2 дисертації, ми дійшли до таких висновків:

1. Родовим об'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, пропонується розглядати суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поведінки з джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями) [72, с. 168].

Основним безпосереднім об'єктом:

- злочину, передбаченого ст. 262 КК, є безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до предметів злочину;
- злочинів, передбачених ст. 263–263-1 КК – безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого обігу зазначених предметів;
- злочину, передбаченого ст. 264 КК – дотримання встановлених правил зберігання зброї чи бойових припасів.

Додатковим обов'язковим або додатковим факультативним об'єктом злочинів аналізованої групи є життя, здоров'я людей, відносини власності, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління у сфері поведінки зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами.

2. Предмет злочину є факультативною ознакою об'єкта злочину. Це матеріальні цінності, з приводу яких і шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочин. Предметами злочинів цієї групи є:

- вогнепальна зброя (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1, 264 КК);
- холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК);
- бойові припаси (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1, 264 КК);
- вибухові речовини (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1 КК);
- вибухові пристрої (ст. 262, ч. 1 ст. 263, ст. 263-1 КК).

Ми схилиємося до необхідності розміщення в структурі КК термінологічного апарату щодо визначення злочинів цієї групи та закріплення його в примітках статей IX Розділу Особливої частини КК. Запропоновано законодавчо закріпити авторське поняття вогнепальної зброї: «вогнепальна зброя – це вид зброї, що призначений для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу».

Наведені в роботі аргументи щодо особливостей предмета злочинів свідчать про необхідність:

- розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262–263 КК, шляхом включення до них гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї з урахуванням її підвищеної небезпеки для оточуючих;

- розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом включення до них «інших бойових речовин», складовим елементом яких вважати вибухові речовини;

- розширення кола предметів злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом включення до них складових частин і компонентів вогнепальної зброї;

- запровадження в кримінальному законодавстві єдиного терміну «холодна зброя» замість вказівки на окремі її різновиди, що сприятиме виключенню можливостей довільного тлумачення положень чинного КК.

Потерпілими від злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, можуть бути фізичні та юридичні особи.

3. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів, що досліджуються, є діяння. Шляхом активних дій вчиняються майже всі проаналізовані злочини, за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК), що вчиняються шляхом бездіяльності.

Суспільно небезпечний наслідок прямо передбачений лише в ст. 264 КК у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків. У вказаному складі злочину наявний прямий причинний зв'язок між діянням і наслідками.

Матеріальний склад злочину наявний у ст. 262 КК (за винятком вимагання та розбою) і ст. 264 КК, формальний – у ст. 263, 263-1 КК, усічений – при вчиненні вимагання та розбою (ч. 1, 3 ст. 262 КК).

Факультативними ознаками аналізованих злочинів є спосіб їх вчинення: обман чи зловживання довірою при заволодінні предметами злочину шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК) та насильство, небезпечне для життя і здоров'я при заволодінні предметами злочину шляхом вимагання (ч. 3 ст. 262 КК).

Наведені в роботі аргументи щодо особливостей об'єктивної сторони аналізованих злочинів вказують на необхідність:

- розширення форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК, шляхом криміналізації розтрата предметів даного злочину та вимагання, поєднаного з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я;

- приведення тексту ч. 3 ст. 262 КК у відповідність з її змістом шляхом включення в назву статті слів «вибухових пристроїв»;

- виключення в ст. 263 КК вказівки на «передбачений законом дозвіл» з одночасним включенням вказівки на незаконність передбачених дій;

- розуміння «переробки» вогнепальної зброї як складового елементу її «виготовлення», адже пропонується розуміти «переробку зброї» як зміну вже властивих предмету злочину ознак і характеристик, їх посилення чи послаблення, а «виготовлення зброї» – як дії щодо створення вогнепальної зброї, у процесі яких вона набуває якісно нових, невластивих до цього ознак або характеристик, а також змінюється її призначення та сфера застосування;

- закріплення загального характеру терміна «зміна маркування», який охоплює термін «фальсифікація»;

- вважати наслідками злочину в пропонованій редакції ч. 1 ст. 264 КК, смерть людини чи інші тяжкі наслідки;

- передбачити відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей, у ч. 2 ст. 264 КК;

- розширити розуміння «інших тяжких наслідків» у злочині, передбаченому ст. 264 КК, якими пропонується вважати заподіяння тяжкого тілесного

ушкодження хоча б одній особі або тілесних ушкоджень середньої тяжкості двом і більше особам, заподіяння майнової шкоди, тривале порушення функціонування підприємств, установ, організацій, транспорту;

– визнати обставиною, яка обтяжує покарання, учинення злочину з використанням або погрозою використання вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв, з внесенням відповідних змін у ст. 67 КК.

4. Суб'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є фізична осудна особа, яка досягла 14 років (при вчиненні крадіжки, грабежу, розбою чи вимагання предметів злочину, передбаченого ч. 1, 3 ст. 262 КК) чи 16 років (при привласненні предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК), незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК), незаконних виготовленні, переробці чи ремонті вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконному видаленні чи зміни її маркування, або незаконному виготовленні бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) і недбалому зберіганні вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК)).

Учинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи.

Питання осудності особи під час вчинення нею злочину, що передбачений ст. 263-1 КК, не потребує окремого дослідження, оскільки в такому разі виключаються всі вищевказані критерії неосудності, адже ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 263-1 КК, унеможливають виготовлення, переробку, ремонт вогнепальної зброї, фальсифікацію, незаконне видалення, зміну її маркування, незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв неосудною особою. Для його вчинення винна особа має володіти сукупністю знань і навичок, що фактично унеможливує наявність неосудної особи.

Висловлюється пропозиція про необхідність зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК: ідеться про зниження нижньої межі віку кримінальної відповідальності до 14 років, що підтверджується даними офіційної статистики.

Пропонується при вчиненні розтрата як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК, вважати спеціальним суб'єктом злочину особу, якій предмети злочину були ввірені або перебували у її віданні.

5. Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, виражається у двох формах: у злочинах, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК – прямий умисел, у ст. 264 КК – злочинна самовпевненість.

Функціями суб'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є:

- необхідність визнання ознак, що описують внутрішню (суб'єктивну) сторону злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, обов'язковим елементом складу злочину як юридичної підстави для притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили зазначені діяння;

- виконання ними ролі розмежувального критерію, що дає змогу проводити відмежування між злочинами проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, і суміжними злочинними діяннями;

- посилення захисту від необґрунтованого інкримінування особі, яка вчинила злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, тих діянь, що не охоплювалися їх свідомістю та волею;

- найбільший вияв матеріальної властивості кримінально караних діянь – суспільної небезпеки [88, с. 178].

РОЗДІЛ 3

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

3.1. Кваліфікуючі ознаки злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Соціальна сутність кримінально-правових відносин, через які відбувається зв'язок правозастосовної діяльності з кримінальною відповідальністю, розкривається в процесі застосування кримінально-правових норм [339, с. 21]. Так, П. Л. Фріс визначає кваліфікацію злочину як кримінально-правову оцінку вчиненого діяння на підставі встановлення тотожності його ознак з ознаками відповідного складу злочину, визначеного відповідною нормою Особливої частини КК України, і правове закріплення цього у встановленій законом формі [339, с. 22–23]. Натомість В. В. Кузнецов та А. В. Савченко вважають, що кваліфікація злочинів – це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння й ознаками складу злочину, передбаченого КК [162, с. 21].

Вважаючи ступінь тяжкості одним із критеріїв класифікації складів злочинів, більшість учених [168, с. 54; 178, с. 109] визначають такі їх види:

- 1) основний склад злочину;
- 2) кваліфікований та особливо кваліфікований (склад злочину з обтяжуючими й особливо обтяжуючими обставинами) склад злочину;
- 3) привілейований (склад злочину з пом'якшуючими обставинами).

Усі вони є додатковими, тобто за допомогою певних передбачених законодавцем ознак дають змогу найбільш повно схарактеризувати конкретне

посягання [3, с. 15]. За наявності кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів зростає ступінь його суспільної небезпеки, а тому для особи, яка його вчинила, має передбачатися більш суворе покарання, ніж за вчинення основного складу злочину [201, с. 303].

Отже, основний склад злочину – це склад злочину, який містить основні ознаки злочину без обтяжуючих і пом'якшуючих обставин [148], наприклад, викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК).

Кваліфікованим є такий склад злочину, що містить ознаки, які свідчать про підвищену суспільну небезпечність діяння в порівнянні з ознаками, описаними в основному складі злочину [148] (наприклад, ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння предметами, що перелічені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем злочин, вчинений повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 262 КК)). Кваліфікований склад злочину міститься в ч. 2 цієї статті КК, тоді як ч. 1 передбачає відповідальність за вчинення основного складу.

Кваліфіковані складі злочинів утворюють їх кваліфікуючі ознаки. Таким чином, кваліфікований склад злочину містить у своїй структурі всі передбачені положеннями КК ознаки основного складу злочину та вказівку на обставини, які законодавець вважає такими, що обтяжують відповідальність.

У науці кримінального права кваліфікуючими ознаками складів злочинів є передбачені законом притаманні частині злочинів відповідного виду суттєві обставини, що відображають типовий, значно змінений у порівнянні з основним складом злочину ступінь суспільної небезпечності вчиненого й особи винного та вплив на законодавчу оцінку вчиненого й міру відповідальності [82, с. 48]. Так, Л. В. Павлик зазначає, що кваліфікуючі ознаки використовуються в кримінальному праві як засіб диференціації кримінальної відповідальності для

конструювання більш небезпечного виду діянь і для визначення в законі нових меж караності в порівнянні з тими, які передбачені за вчинення основного складу злочину [201, с. 304]. На думку Е. М. Кісілюка, кваліфікуючі ознаки постають ознаками складу злочину [116, с. 113], є засобом диференціації, а не індивідуалізації покарання, а також інструментом у руках законодавця [157, с. 5].

Особливо кваліфікованим є склад злочину з особливо кваліфікуючими обставинами, тобто такими, які надають злочину особливої суспільної небезпечності [148] (наприклад, дії, передбачені частинами першою чи другою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, розбій із метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, а також їх вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК).

На тих засадах, що й кваліфікований склад злочину, будується й особливо кваліфікований склад злочину, специфікою якого є одна чи декілька ознак, що значно підвищують суспільну небезпеку посягання в порівнянні з небезпекою основного чи кваліфікованого складу злочину [187, с. 305].

Кваліфікований склад злочину містить ознаки, які свідчать про підвищену суспільну небезпеку вчиненого діяння, впливають на кваліфікацію та обтяжують покарання винної особи, тоді як ознаки особливо кваліфікованого складу свідчать про особливу суспільну небезпеку злочину, суттєвий вплив на кваліфікацію та суттєве обтяження покарання [304, с. 115–116].

Так, Е. М. Кісілюк зазначає, що питання кваліфікуючих ознак складу злочину належить до числа недостатньо висвітлених у навчальній і науковій літературі, попри значну кількість кваліфікованих складів, які передбачають кримінальну відповідальність [116, с. 112]. Поверхова наукова дискусія поняття кваліфікуючих ознак і розуміння їх сутності сприяють значній кількості судових помилок у провадженнях зі злочинами з кваліфікуючими ознаками, а також ототожненню їх з обставинами, що обтяжують чи пом'якшують покарання: іншою назвою кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу є «склад з обтяжуючими (особливо обтяжуючими) обставинами» [108, с. 64].

Класики кримінально-правової науки вважають, що сучасне кримінальне право виробляє поняття певних кваліфікуючих ознак, але водночас майже не приділяє достатньої уваги впровадженню загальної теорії кваліфікуючих ознак [59, с. 142; 109, с. 43]. Зазвичай кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки використовують як засіб диференціації відповідальності, що допомагають відкоригувати її обсяг і визначити межі караності злочину [116, с. 113]. Так, Ю. Ю. Лемішко зазначає, що можна припустити, що в кримінальному праві існує дві групи обтяжуючих обставин, першу з яких утворюють обставини, що обтяжують покарання, а другу – кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки конкретного складу злочину [170, с. 115]. Зазначена думка є досить популярною в науці кримінального права: в одній частині ознаки споріднені ознакам складу злочину, у другій – обставинам, які пом'якшують чи обтяжують покарання [157, с. 5]. Разом із тим, теза про єдину правову природу обставин, які обтяжують покарання, та кваліфікуючих ознак зазвичай використовується науковцями як аргумент на користь їх подальшої уніфікації, наслідком якої має стати очищення Особливої частини КК від кваліфікованих чи особливо кваліфікованих складів [170, с. 115].

Отже, кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки є ознаками складу злочину, які вказують на підвищений ступінь його суспільної небезпечності в порівнянні з ознаками основного складу злочину. Стосовно цього в п. 4 ППВСУ № 7 від 24 жовтня 2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» вказано, що у випадку, коли якась з обставин, передбачених ч. 1 ст. 66 або ч. 1 ст. 67 КК, яка передбачена в статті Особливої частини КК як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, то суд при призначенні покарання, не може ще раз ураховувати її як пом'якшувальну чи обтяжуючу покарання обставину [245]. Окрім того, щоб визначити певну обставину кваліфікуючою ознакою, її потрібно закріпити законодавчо, тобто прямо вказати в конкретній статті при описанні відповідного складу злочину [116, с. 114].

Таким чином, окресливши теоретичні засади кваліфікуючих ознак, необхідно більш детально зупинитися на їх характеристиці в аналізованих

злочинах проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК).

Кваліфікуючими ознаками злочинів даної групи є:

- повторність (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК);
- вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК);
- заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службовою особою службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК).

Особливо кваліфікуючими ознаками злочинів цієї групи є:

- вчинення організованою групою (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК);
- розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК);
- вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК).

Окрім «класичних» і загальнопоширених кваліфікуючих обставин (повторність, вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, учинення злочину організованою групою), законодавець у ч. 2, 3 вказаних норм передбачає відповідальність і за окремі форми їх об'єктивної сторони (заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, розбій із метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я. У науковій літературі така позиція законодавця зазнає критики, адже невдалою є ситуація, коли в ч. 2, 3 статті конструюються самостійні склади

злочину, тобто ці частини використовуються не за своїм цільовим призначенням [156, с. 187]. Вказані форми об'єктивної сторони були проаналізовані в підрозділі 2.2 при визначенні ознак об'єктивної сторони аналізованих злочинів.

Починаючи аналіз першої кваліфікуючої обставини, варто вказати таке. Так, О. В. Колос зазначає, що при дослідженні інституту множинності злочинів виявлено цілу низку проблем нормативного, теоретичного та правозастосовного характеру як стосовно множинності злочинів загалом, так і їх повторності зокрема. Окремі з них спробував розв'язати Пленум Верховного Суду України, прийнявши ППВСУ № 7 від 4 червня 2010 р. «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність та рецидив злочинів та їх правові наслідки». Однак зміст її положень підтвердив: регламентація інституту множинності, насамперед повторності злочинів, має окремі вади, значну частину яких можна усунути лише нормативним шляхом [122, с. 1].

Положеннями ч. 1 ст. 32 КК регламентується, що повторність злочинів – це вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК [150]. Так, Н. І. Устрицька визначає повторність злочинів як вчинення особою неодноразово двох чи більше злочинів, принаймні два з яких зберігають кримінально-правове значення. Серед ознак, які виражають кримінально-правовий зміст повторності злочинів, вона визначає: два і більше злочини; збереження кримінально-правового значення хоча би двома злочинами, що утворюють повторність; учинення двох і більше злочинів неодноразово. Дослідниця визначає три аспекти повторності злочинів: а) як вид множинності злочинів; б) як кваліфікуючу ознаку складу злочину; в) як ознаку, що обтяжує покарання [334, с. 12]. Натомість О. В. Колос розуміє повторність злочинів як неодноразове вчинення двох або більше злочинів, якщо вони передбачені однією і тією самою статтею Особливої частини КК або передбачені різними статтями Особливої частини КК у випадках, коли після вчинення попереднього злочину відповідна стаття за вчинення наступного посилює кримінальну відповідальність особи. Досліджуючи повторність злочинів, авторка зазначає, що визнання злочинів повторністю не залежить від стадії злочинів та їх

вчинення одноособово чи в співучасті. Окрім того, вона вважає, що не варто говорити про повторність злочинів у випадках учинення декількох тотожних діянь, об'єднаних єдиним умислом і передбачених однією і тією самою статтею (частиною статті) Особливої частини КК (коли йдеться про продовжуваний злочин), а також вчинення декількох різних діянь, об'єднаних єдиним умислом і передбачених однією і тією самою статтею (частиною статті) Особливої частини КК [122, с. 15–16].

Повторність необхідно враховувати у кваліфікованому чи особливо кваліфікованому складі злочину шляхом включення до нього відповідної кваліфікуючої ознаки (інколи – двох альтернативних кваліфікуючих ознак), яка характеризує суб'єкта цього різновиду злочину як спеціального (учинення злочину «повторно», «особою, яка раніше вчинила...», «особою, раніше судимою за...» тощо). Отже, відповідний кваліфікований чи особливо кваліфікований склад передбачає не повторність злочинів загалом, а лише наступний злочин як окремий елемент повторності. Таким чином, перший злочин був або має бути предметом самостійної кримінально-правової оцінки. Причому не виключено, що всі чи деякі злочини як окремі елементи повторності відповідають одному й тому самому складу злочину [122, с. 11–12].

Вказівка у ч. 2 ст. 262 КК на повторність як на кваліфікуючу ознаку злочину не передбачає обмежень, тому повторне вчинення злочину визначають незалежно від того, була чи не була особа засуджена за раніше вчинений нею злочин, передбачений ст. 262 КК, чи ні. Це відображено в п. 24 ППВСУ № 3 [246]: незаконне заволодіння вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями або радіоактивними матеріалами визнається повторним у разі вчинення його особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 262 КК, незалежно від того, чи було її за це засуджено.

Так, О. В. Колос вказує на основні недоліки врахування повторності злочинів у Особливій частині КК, серед яких визначає особливості фіксації кваліфікуючої ознаки «повторно» в деяких статтях (зокрема у ч. 2 ст. 262 КК), що фактично змінюють «волю» законодавця – він мав на меті врахувати повторність

злочинів одного виду, а за буквальним змістом відповідних положень враховує повторність лише окремих різновидів такого злочину. Тому в Особливій частині КК вона пропонує доповнити ст. 262 КК приміткою, у якій визначити нормативний зміст кваліфікуючої ознаки повторно [122, с. 12–13]. На нашу думку, така пропозиція є зайвою, адже не варто перевантажувати обсяг КК, формулюючи в примітках норм Особливої частини КК нормативний зміст кваліфікуючої ознаки повторно. Це варто зробити в Загальній частині КК, а в примітках говорити про певні особливості певної кваліфікуючої обставини. Наприклад, підтримки заслуговує пропозиція О. М. Сарнавського щодо розширення поняття повторності в ст. 262 КК. Так, дослідження об'єкта та предмета злочинів, передбачених ст. 262, 410 КК, дає підстави стверджувати про необхідність розширення поняття повторності. Дослідник вказує, що злочини, передбачені цими статтями, у межах визначення поняття повторності варто розглядати як однорідні злочини. З огляду на особливо небезпечний характер вилучення й оборонення на свою користь предметів злочину, передбаченого ст. 262 КК, у примітці до цієї статті варто зазначити, що під повторністю, яка передбачена як кваліфікуюча ознака за ч. 2 ст. 262 КК, потрібно розуміти як вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 262 КК, або злочин, передбачений ст. 410 КК, предметом злочину якого були зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини [277, с. 136, 146]. Тому пропонується доповнити ст. 262 КК приміткою: «під повторністю у ч. 2 ст. 262 КК варто розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 262 КК, або злочин, передбачений ст. 410 КК».

Згідно з положеннями ч. 2 ст. 262 КК, повторність постає кваліфікуючою ознакою лише для простого (основного) складу злочину, передбаченого в ч. 1 ст. 262 КК. Тому О. М. Сарнавський ставить логічне питання: чи може визнаватись ознака повторності як кваліфікуюча в разі вчинення вилучення або оборонення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів у будь-якій формі злочинної дії, передбаченої ч. 1 ст. 262 КК, якщо такому

вилученню або оберненню передували дії, що полягали в учиненні: а) заволодіння шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, б) розбою з метою викрадення; в) вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя і здоров'я [277, с. 134–135]? ППВСУ № 3 визначає позицію лише стосовно розбою з метою викрадення та вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя та здоров'я, вказуючи, що за ознакою повторності за ч. 2 ст. 262 КК потрібно кваліфікувати також передбачені ч. 1 цієї статті дії, учинені після розбійного нападу або вимагання, поєднаного з насильством [246]. Пленум Верховного Суду України не виправдано уникає роз'яснень стосовно такої форми об'єктивної сторони, як заволодіння шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем.

Варто погодитися з позицією О. М. Сарнавського, що за ознакою повторності за ч. 2 ст. 262 КК потрібно кваліфікувати передбачені ч. 1 ст. 262 КК дії, учинені не лише після розбійного нападу або вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, а й після заволодіння шляхом зловживання службової особи службовим становищем [277, с. 134–135, 146].

З урахуванням вищезазначеного, викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК) можна вважати вчиненим повторно, якщо особа два або більше разів вчинила злочин, передбачений вказаною нормою або якщо його вчиненню передувало діяння, зазначене в ст. 410 КК. Обов'язковою умовою повторності є відсутність ознак продовжуваного злочину, тобто вчинення декількох незаконних дій не має охоплюватися єдиним умислом. Така позиція підтримується судовою практикою. У справі № 333/985/17 (провадження № 1-кп/333/234/17) Комунарського районного суду м. Запоріжжя встановлено, що на початку 2016 р. гр. Ж., діючи умисно, маючи умисел щодо незаконного виготовлення, переробки вогнепальної зброї з метою подальшого продажу, швидкого та незаконного збагачення, вирішив виготовляти вогнепальну зброю, а саме ручки-пістолет під патрон 5,6 мм та продавати їх через мережу Інтернет.

Гр. Ж. здійснив низку господарчих дій, які дали йому змогу незаконно виготовляти вогнепальну зброю шляхом збору деталей в одне ціле, здійснювати перевірку якості виготовленої зброї та придатності для здійснення пострілів. Для підшукування клієнтів і подальшого збуту виготовленої вогнепальної зброї гр. Ж. зареєстрував електронну адресу (Puli.9mm@ukr.net) на домені ukr.net, «ss.ua», зареєструвався на тематичних, зброярських сайтах «Ukr.gou», «Reibert.info», де розмістив фотографії вогнепальної зброї та пристроїв, які сам виготовляв. Гр. Ж. встановив певний порядок розрахунку з клієнтами: покупець мав був перевести в повному обсязі оплату за ручку-пістолет на банківську картку і вказати своє ім'я, номер телефону, місто та номер відділення «Нової пошти», куди гр. Ж. надсилав посилку з виготовленою ним вогнепальною зброєю.

Так, 3 березня 2016 р. гр. Ж. на свою електронну адресу (Puli.9mm@ukr.net) отримав замовлення на виготовлення ручки пістолет від гр. О., який одразу перерахував гроші за виготовлення вогнепальної зброї. Після цього гр. Ж. 3 березня 2016 р. незаконно виготовив шляхом збору заздалегідь заготовлених деталей в одне ціле ручку-пістолет, яка, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 146/3 від 18 березня 2016 р., є гладкоствольною вогнепальною зброєю калібру 5,6 мм. Потім гр. Ж. перевіз виготовлену зброю до відділення «Нової пошти», де оформив доставку на ім'я гр. О.

10 квітня 2016 р. гр. Ж. за подібною схемою отримав замовлення на виготовлення ручки-пістолету від уповноваженого в проведенні контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупівлі. Гр. У. перерахував кошти за виготовлення вогнепальної зброї, після чого гр. Ж. незаконно виготовив шляхом збору заздалегідь заготовлених деталей в одне ціле ручку-пістолет, яка, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 256/3 від 24 травня 2016 р., є гладкоствольною вогнепальною зброєю калібру 5,6 мм. Після отримання підтвердження щодо оплати від гр. У. обговореної суми, гр. Ж., зберігаючи при собі ручку-пістолет, перевіз її до відділення «Нової пошти», де оформив доставку на ім'я гр. У.

Окрім того, гр. Й, діючи умисно, маючи умисел щодо придбання та зберігання вогнепальної зброї, бойових припасів, без передбаченого законом дозволу, придбав через Інтернет: автомат АК-74, калібру 5,45 мм, який, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 464-3 від 6 грудня 2016 р., є автоматичною стрілецькою вогнепальною зброєю модифікацією автомата Калашникова; пістолет Blow F06 Auto, який, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 464-3 від 6 грудня 2016 р., є короткоствольною гладкоствольною переробленою вогнепальною зброєю калібру 7,5 мм, роздільного спорядження; пістолет Rohm RG, який, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 464-3 від 6 грудня 2016 р., є переробленою гладкоствольною вогнепальною зброєю, пістолетом калібру 6,8 мм роздільного спорядження; п'ять корпусів бойових ручних оборонних осколкових гранат Ф-1 з бойовими уніфікованими підривниками дистанційної дії типу УЗРГМ, які, згідно з висновком комплексної хіміко-вибухотехнічної експертизи № 44 від 15 вересня 2016 р., у сукупності є бойовими ручними оборонними осколковими гранатами Ф-1, які належать до боєприпасів; ручка-пістолет, яка, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 464-3 від 6 грудня 2016 р., є гладкоствольною зброєю під патрон 5,6 мм; приблизно 700 патронів, які є боєприпасами. Вищевказану вогнепальну зброю та бойові припаси без передбаченого законом дозволу гр. Ж. незаконно зберігав. Також гр. Ж., діючи повторно, у мережі Інтернет придбав у невстановленої особи стартовий пістолет STALKER-M.906 (заводський номер 00055). Після цього він незаконно переробив шляхом видалення заглушки з каналу ствола та встановив наскрізну втулку, виготовлену саморобним способом, у результаті чого отримав пістолет, який, згідно з висновком судово-балістичної експертизи № 452-3 від 1 грудня 2016 р., є короткоствольною гладкоствольною переробленою вогнепальною зброєю.

Дії гр. Ж. кваліфіковані за ч. 1 ст. 263 КК як придбання, зберігання, носіння та збут вогнепальної зброї та бойових припасів без передбаченого законом дозволу та за ч. 2 ст. 263-1 КК як незаконне виготовлення та переробка вогнепальної зброї, вчинене повторно [290].

Так, Н. І. Устрицька вважає неправильною кваліфікацію лише за ч. 2 статті, що передбачає кваліфікуючі ознаки «вчинення повторно» та «за попередньою змовою групою осіб», адже при кваліфікації злочину, який учинено повторно із попередньою змовою групою осіб, обидві кваліфікуючі ознаки будуть передбачені однією частиною статті – в нашій ситуації ч. 2 ст. 262 КК чи ч. 2 ст. 263-1 КК. На думку дослідниці, правильною буде така кваліфікація, за якої у формулі кваліфікації має відображатися одна й та сама частина статті або стаття стільки разів, скільки фактично було вчинено злочинів (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 262 КК) [334, с. 14].

Учинення злочину за попередньою змовою групою осіб є кваліфікуючою ознакою, передбаченою в ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК. Відповідно до ч. 2 ст. 28 КК, злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення [150]. Ця кваліфікуюча ознака має важливий аспект: спільна умисна участь декількох суб'єктів злочину в учиненні умисного злочину суттєво посилює суспільну небезпеку вчинюваного діяння [68, с. 68]. Наявність декількох суб'єктів і заздалегідь зумовленої взаємної допомоги при вчиненні злочину надає винним набагато більше варіантів реалізації злочинного умислу. Суспільна небезпека умисних спільних дій декількох суб'єктів злочину зумовлена такими чинниками: об'єднанням індивідуальних знань та умінь співучасників; полегшенням готування до злочину, безпосереднього його вчинення та приховування; здатністю реалізовувати мету, якої не може досягти одна особа; ускладненням виявлення, запобігання та розслідування злочинів, учинених у співучасті [52, с. 63].

Учинення злочину за попередньою змовою групою осіб характеризується:

а) умисною участю в учиненні умисного злочину, що передбачає усвідомлення кожним співучасником суспільно небезпечного характеру діяння (дії або бездіяльності), що він вчиняє разом з іншими співучасниками, передбачає його суспільно небезпечні наслідки та бажає їх настання. Співучасники діють здебільшого з прямим умислом і лише в окремих випадках виконавець

(співвиконавець) або пособник мають непрямий умисел, натомість мотиви діяльності суб'єкта можуть бути різними;

б) спільною участю в учиненні умисного злочину, яка означає, що злочин учиняється спільними зусиллями декількох осіб; злочин є єдиним для всіх; зусилля співучасників спрямовані на досягнення загального результату; між діями співучасників і злочинним наслідком наявний причиновий зв'язок;

в) наявністю декількох суб'єктів злочину – двох і більше фізичних осудних осіб, які досягли віку кримінальної відповідальності. Не може йтися про співучасть в умисній спільній діяльності суб'єкта злочину й особи, яка не може бути суб'єктом злочину (є неосудною або не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність). У цьому разі винна особа діє як посередній виконавець, а залучення до вчинення злочину неповнолітнього тягне додаткову відповідальність (ст. 304 КК) [52, с. 64]. Так, ч. 1 ст. 28 КК визначено, що мінімальна кількість осіб для співучасті – це дві особи. Як зазначено в ст. 26 КК, співучасть у злочині передбачає наявність лише суб'єктів злочину – лише фізичних осудних осіб, які вчинили злочин, у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Тому не має значення умисна спільна участь у вчиненні злочину кількох малолітніх чи неосудних осіб.

На практиці зазвичай правильно здійснюється кваліфікація злочинів як таких, що вчинені групою осіб за попередньою змовою. Так, у справі № 576/1348/17 (провадження № кп/576/20/18) Глухівського міськрайсуду Сумської області встановлено, що гр. А. 30 травня 2017 р. за попередньою змовою з іншою особою (матеріали справи відносно якої виділені в окреме провадження у зв'язку з її розшуком), проникли до будинку в м. Глухів, звідки таємно викрали мисливську гладкоствольну рушницю ІЖ 54 12-го калібру. Окрім того, перебуваючи в будинку потерпілого, гр. А. за попередньою змовою з іншою особою, зламали металевий сейф і здійснили крадіжку належних потерпілому двох одиниць нарізної вогнепальної зброї: карабін ОПСВТ калібру 7,62 мм № ВЮ-1157, карабін МП СКС калібру 7,62 мм № КС-2445. Органом досудового розслідування дії осіб із заволодіння двома одиницями вогнепальної зброї з будинку потерпілого були

правильно кваліфіковані за ч. 2 ст. 262 КК як викрадення вогнепальної зброї за попередньою змовою групою осіб [11].

У цьому прикладі ми бачимо наявність групи осіб за попередньою змовою, у якій її учасники є співвиконавцями вчиненого.

У кримінально-правовій науці та вітчизняній судовій практиці існує сформульоване ще радянською кримінально-правовою доктриною розуміння кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» як співвиконавства, тобто коли всі співучасники беруть безпосередню участь у реалізації об'єктивної сторони злочину [310, с. 125–130]. Положеннями ППВСУ № 2 від 7 лютого 2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» (п. 16) [248] при тлумаченні «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» як кваліфікуючої ознаки використано термін «співвиконавці». Цей факт підтверджує вищевказану тезу про те, що Пленум Верховного Суду України також схиляється до розуміння кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб» як співвиконавства за попередньою домовленістю між особами, які вчиняють злочин.

Натомість А. А. Вознюк зазначає, що група осіб за попередньою змовою може належати як до простої, так і до складної форм співучасті залежно від того, чи існує в ній розподіл ролей під час учинення злочину [52, с. 74]. Тому не можна погодитися з позиціями науковців, які визначають групу осіб лише як просту форму співучасті [147, с. 192–193], з таких причин: по-перше, це не відповідає позиції законодавця, який про виконавців зазначає виключно у визначенні злочину, учиненого групою осіб, а, розкриваючи інші форми співучасті, вказує на «осіб», які можуть бути організаторами, підбурювачами, пособниками. По-друге, організована група, для якої характерним є розподіл ролей, досить часто утворюється в результаті трансформації групи осіб за попередньою змовою. Власне трансформація, на думку А. А. Вознюка, полягає в тому, що група осіб набуває рис організованої групи, у ній виокремлюється організатор, тобто відбувається розподіл ролей. Тому в групі за попередньою змовою може бути наявний розподіл ролей [52, с. 74]. Отже, з наведеного випливає два можливих

варіанти складу групи, що діє за попередньою змовою: 1) група у складі виконавців у вузькому розумінні цього поняття; 2) група у складі осіб, які відповідно до розподілу ролей виконують функції, властиві співучасникам іншого виду [190, с. 72–73].

Наведемо приклад, де йдеться про вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою з розподілом ролей. Так, у справі № 490/8249/16-к (провадження № 1-кп/490/578/2016) Центрального районного суду міста Миколаєва встановлено, що гр. А. та гр. Б. домовилися про те, що гр. А. придбає флеш-накопичувач і мобільний телефон, який буде відповідати параметрам для виготовлення вибухового пристрою, а гр. Б. виготовить з наданих йому флеш-накопичувача та мобільного телефону міну-пастку (міну-сюрприз). Гр. Б. виготовив на основі придбаного мобільного телефону та заряду ініціюючої вибухової речовини азиду свинцю вибуховий пристрій – міну-пастку, а на основі флеш-накопичувача та ініціюючої вибухової речовини азиду свинцю – заряд ініціюючої вибухової речовини азиду свинцю, після чого передав їх гр. А., отримавши за це грошову винагороду. Гр. А. перевіз вказані саморобні вироби до міста Одеса, де збув їх за грошову винагороду громадянину гр. В.

Дії гр. А. були кваліфіковані за ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 263-1 КК як пособництво в учиненні незаконного виготовлення вибухових пристроїв за попередньою змовою групою осіб та за ч. 1 ст. 263 КК як незаконне носіння та збут вибухових пристроїв. Дії гр. Б. кваліфіковані за ч. 2 ст. 263-1, ч. 1 ст. 263 КК як незаконне виготовлення вибухових пристроїв за попередньою змовою групою осіб та збут вибухових пристроїв [294].

У першому і другому випадках суд правильно здійснив кваліфікацію вчиненого як дії учинені групою осіб за попередньою змовою. Тому вищевказана позиція щодо віднесення групи осіб за попередньою змовою як до простої, так і до складної форм співучасті залежно від того, чи існує в ній розподіл ролей під час вчинення злочину, заслуговує на увагу та підтверджується слідчою і судовою практикою.

Необхідно звернути увагу на особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 262–263-1 КК, а саме – на їх вчинення організованою групою.

Нормами КК не визначено поняття «організована група», у ч. 3 ст. 28 КК наведено лише визначення злочину, учиненого організованою групою. Однак поняття організованої групи та злочину, учиненого організованою групою не варто ототожнювати, оскільки між ними існують суттєві відмінності [52, с. 146]. Окрім того, поняття злочину, учиненого організованою групою, що застосовується в кримінальному законодавстві України, не можна, на думку А. А. Вознюка, ототожнювати ні з організованими групами, ні зі злочинними організаціями, про які йдеться в міжнародних нормативно-правових актах. Натомість поняття організованої групи та злочинної організації, про які йдеться в цих документах, можна ідентифікувати лише зі злочинною організацією, криміналізованою в КК України. Правильним є висновок, що криміналізація в одних країнах організованої групи, а в інших – злочинної організації, частково зумовлена врахуванням законодавцями цих країн рекомендацій різних міжнародно-правових актів: в одних випадках – Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р., а в інших – Рамкового рішення Ради ЄС про боротьбу з організованою злочинністю від 24 жовтня 2008 р. [52, с. 166].

У силу ускладненої конструкції диспозицій ст. 262 КК, на думку О. М. Сарнавського, кваліфікуючу ознаку «вчинення злочину організованою групою» варто визначати як: особливо кваліфікуючу ознаку стосовно викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, радіоактивних матеріалів, заволодіння ними шляхом шахрайства, тобто складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 262 КК; кваліфікуючу – заволодіння цими предметами шляхом зловживання службової особи службовим становищем (складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 262 КК) [277, с. 141].

Так, ч. 3 ст. 28 КК вказує, що злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і

більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [150]. Поняття організованої групи застосовують для: визначення змісту функцій організатора (ч. 3 ст. 27 КК); визначення умов і меж відповідальності учасників цього об'єднання (ст. 30 КК); характеристика виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи (ст. 43 КК) й обставини, яка пом'якшує покарання (п. 9 ч. 1 ст. 66 КК) [52, с. 147]. З викладеного випливає, що для організованої групи як форми співучасті характерними є такі ознаки: а) кількісний та якісний склад; б) попередня домовленість про вчинення злочину та згуртованість учасників, яка здійснюється до його початку; в) стійкість; г) наявність єдиного відомого учасникам групи плану з розподілом функцій для кожного учасника.

Кримінально-правові ознаки організованої групи (стійкість і попередня зорганізованість) не мають єдиного законодавчого закріплення, а визначенні за допомогою оцінних понять. Так, П. Л. Фріс вказує, що відсутність законодавчого і доктринального визначення ознак організованих груп створює значні проблеми на практиці. Тому виникає потреба в розробці на теоретичному рівні з подальшим закріпленням на законодавчому рівні ознак, які дають підстави визначати групу як організовану [337, с. 317].

Оскільки в КК відсутнє визначення поняття «організована група», а отже, не вказано й мінімального кількісного складу її учасників, то залишається незрозумілим, скільки учасників має налічувати об'єднання для того, щоб його визнали організованою групою. У КК визначено лише мінімальну кількість осіб, які мають брати участь у злочині для того, щоб визнати його вчиненим організованою групою. Так, відповідно до ч. 3 ст. 28 КК, злочин визнають учиненим організованою групою в разі, якщо в його підготовці або вчиненні брали участь три чи більше осіб. Мінімальний кількісний склад учасників злочину, учиненого організованою групою, на рівні трьох осіб є завищеним і

певною мірою залежить від того, як варто тлумачити термін «участь декількох осіб (трьох і більше) у готуванні або вчиненні злочину» [52, с. 185].

Питання кількісного складу учасників організованої групи викликає гострі наукові дискусії. Наприклад, постають запитання щодо зумовленості законодавчої вимоги для визнання вчинення злочину організованою групою наявності в готуванні або вчиненні злочину не менше трьох осіб [100, с. 96]. Однак переважно трапляються позиції, що схвалюють правильність законодавчого встановлення цієї ознаки [5, с. 10].

Проте, на думку А. А. Вознюка, з наведеним погодитися складно, оскільки в кримінальному законодавстві країни СНД, у яких криміналізовано організовану групу, мінімальний кількісний склад організованої групи чи злочину, учиненого організованою групою, визначено на рівні групи або двох осіб [52, с. 189]. Натомість у країн – представників Європейського Союзу мінімальний кількісний склад організованої групи встановлюється зазвичай на рівні трьох і більше осіб. З огляду на фактичне ототожнення у законодавстві країн, які не входять до СНД, організованих груп і злочинних організацій, ми доходимо висновку, що три та більше осіб у цих випадках характеризують злочинні об'єднання, які є аналогічними відносно злочинних організацій, закріплених у кримінальному законодавстві України.

Саме тому вітчизняні вчені аргументовано пропонують визнавати злочин учиненим організованою групою, якщо він був учинений двома та більше особами [52, с. 189]. Так, П. Л. Фріс наголошує, що практика боротьби зі злочинністю має безліч прикладів притягнення до кримінальної відповідальності за бандитизм організованих груп, які склалися з двох осіб [340, с. 102]. Існує твердження, що кількісний критерій визначення організованої групи, встановлений ч. 3 ст. 28 КК, не відображає зв'язок між характеристикою організованої групи та кількістю її членів. Може існувати стійка організована група в складі двох осіб, які вчинятимуть злочини за заздалегідь підготовленим планом відповідно до розподілу ролей [204, с. 20]. Тому дедалі частіше звучать пропозиції щодо збереження в КК у контексті організованої групи загальної

ознаки співучасті – участі двох або більше суб'єктів злочину, що відповідало б не лише традиційному розумінню співучасті, а й практиці боротьби з організованою злочинністю [87, с. 10]. Ще одним аргументом на користь зменшення мінімального кількісного складу учасників злочину, учиненого організованою групою, є особливий розподіл ролей, що є можливим за умови наявності й двох учасників (організатора та виконавця). Тому група осіб, що складається з двох учасників (виконавця та організатора), за умови наявності інших ознак, передбачених ч. 3 ст. 28 КК, може бути організованою групою, адже виконувати об'єктивну сторону злочину може й одна особа в ролі виконавця.

З огляду на це, ми підтримуємо позицію А. А. Вознюка щодо необхідності коригування ч. 3 ст. 28 КК стосовно фіксації об'єктивної ознаки організованої групи, встановивши її на рівні двох і більше осіб, оскільки і за такого складу співучасників об'єднання може володіти іншими ознаками організованої групи [52, с. 192]. Таким чином, мінімальний кількісний склад учасників організованої групи варто встановити на рівні двох і більше осіб. Законодавче закріплення цієї пропозиції надасть змогу кваліфікувати дії, учинені стійкою групою, що складається з двох суб'єктів злочину, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій та ролей її учасників, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи, як злочин, учинений організованою групою, що надалі сприятиме підвищенню ефективності протидії організованій злочинності [52, с. 192]. Окрім того, розподіл функцій і ролей як одна з визначальних ознак організованої групи може існувати й у групі з двох і більше суб'єктів злочину, а вказана кількість осіб може забезпечити стабільність об'єднання. Науковець звертає увагу також той факт, що вказане законодавче положення апробоване в кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн, де існує така форма співучасті, як організована група [52, с. 192].

У теорії кримінального права кримінально-правові ознаки організованої групи дійсно тлумачаться по-різному, що ускладнює їх застосування під час кваліфікації злочинів. Така ознака, як стійкість, визначена в положеннях ППВСУ № 13 від 25 грудня 2005 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ

про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». Однак, на думку А. А. Вознюка, це визначення є недосконалим, неконкретизованим, а подекуди й таким, що суперечить положенням чинного законодавства та не надає можливостей для чіткого відмежування організованої групи від злочинної організації [52, с. 150]. Наприклад, стійкість (відповідно до положень вказаної ППВСУ) поділяють на внутрішню (характерну для організованої групи) та зовнішню (притаманну злочинній організації), що суперечить положенням ч. 3, 4 ст. 28 КК. Отже, необґрунтованим є визначення організованої групи виключно як внутрішньо стійкого, а злочинної організації – як внутрішньо та зовнішньо стійкого об'єднання. Ця позиція ППВСУ суперечить положенням КК, адже серед ознак злочинів, учинених організованою групою та злочинною організацією, відсутній поділ стійкості на зовнішню та внутрішню [52, с. 207].

Стійкість в організованому злочинному об'єднанні може виявлятися одним з таких способів: а) перший злочин учинено групою осіб, другий – організованою групою; б) перший злочин учинено групою осіб за попередньою змовою, другий – організованою групою; в) перший злочин учинено групою осіб, другий – групою осіб за попередньою змовою, третій – організованою групою [52, с. 216].

Вимагає уваги також відсутність у злочині, передбаченому ст. 262 КК, вказівки на його вчинення з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище. З огляду на особливу небезпеку вказаних дій і передбачення їх як кваліфікуючих ознак практично в усіх формах незаконного заволодіння будь-яким майном, для уніфікації та комплексності пропозицій, вбачається необхідним доповнити ч. 4 ст. 262 КК кваліфікуючою ознакою «чи вчинення їх з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище».

У процесі аналізу кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів, передбачених ст. 262–264 КК, не можливо оминути ч. 3 ст. 263 КК, яка містить заохочувальну норму. Ідеться про можливість звільнення від відповідальності особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 1 або 2 ст. 263 КК, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. Досягнення найближчої мети покарання, яка

полягає у виправленні засудженого, в окремих випадках є можливим і достатнім без відбування засудженим покарання [328, с. 610]. У цих випадках його відбування може стати неефективним і навіть зашкодити процесам ресоціалізації особи, яка вчинила злочин [145, с. 377]. З цією метою законодавець передбачив у структурі КК заохочувальні кримінально-правові норми.

Кримінально-правове заохочення – це сфера компромісу між державою та винним у вчиненні злочину, а також нормативно визначеного «обміну» позитивних посткримінальних дій на повне або часткове усунення кримінально-правових обмежень [199, с. 130]. Заохочувальною кримінально-правовою нормою є норма КК, яка визначає передумови, підставу або пом'якшення кримінально-правового обтяження в разі здійснення особою соціально-корисного діяння, що містить склад правомірної поведінки, передбачений КК [347, с. 380]. У межах заохочувальних кримінально-правових норм особи, виконуючи покладені на них завдання, отримують від держави повне або часткове усунення обмежень, пов'язаних із покаранням [347, с. 380].

Залежно від виду норми, що містить кримінально-правове заохочення, А. А. Вознюк визначає: а) загальне – відображене в окремій кримінально-правовій нормі Загальної частини КК; б) спеціальне – відображене в тих нормах Особливої частини КК, що містять кримінально-правову заборону щодо вчинення певного суспільно небезпечного діяння [52, с. 759]. У нашому випадку в ч. 3 ст. 263 КК зазвичай ідеться про спеціальну кримінально-правову норму-заохочення.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України, у державі визнається та діє принцип верховенства права, сутність якого полягає в пануванні права в суспільстві, а його верховенство вимагає від держави втілення в правотворчу та правозастосовну діяльність справедливості як однієї з основних засад права.

Окремим виявом справедливості є питання відповідності покарання вчиненому злочину. Категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин має бути співрозмірне ступеню тяжкості злочину. Справедливе застосування норм права – це передусім недискримінаційний підхід, неупередженість, що означає не лише те, що передбачений законом склад злочину

та межі покарання відповідатимуть один одному, а й те, що покарання має перебувати в справедливому співвідношенні зі ступенем тяжкості, обставинами вчиненого і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, з суті конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на свободу, які не можуть бути обмежені, окрім випадків, передбачених Конституцією України [48].

Вимога дотримання справедливості при застосуванні покарання закріплена також у міжнародних документах з прав людини, зокрема в ст. 10 Загальної декларації прав людини 1948 р. (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.), ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Зазначені міжнародні акти, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України, є частиною національного законодавства України (Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004). З буквального тлумачення ч. 3 ст. 263 КК впливає, що єдиною умовою її застосування є добровільна здача органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Добровільною здачею органам влади вказаних предметів злочину є такі дії, коли особа, маючи можливість і надалі зберігати будь-який із зазначених предметів, незалежно від мотивів, за власним бажанням передає його відповідному органу державної влади, але не у зв'язку з тим, що органами влади виявлено факт зберігання зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Окрім того, особа має здати абсолютно всі наявні в неї предмети, щодо яких учинялися незаконні дії, зазначені в ст. 263 КК.

Заохочувальна норма вимагає позитивного схвалення та реалізації, адже головним наслідком наявності ч. 3 ст. 263 КК є підвищення рівня безпеки сучасних і майбутніх поколінь від впливу джерел підвищеної небезпеки, якими є зброя, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, а також можливе зменшення рівня соціальної напруги в регіонах, де проходить операція Об'єднаних сил. Наявність такої заохочувальної норми в чинному КК дає змогу вилучати в населення та юридичних осіб зброю, бойові припаси, вибухові

речовини або вибухові пристрої, якими вони володіють без передбаченого законом дозволу, і передати їх на зберігання до спеціальних підприємств. Адже безконтрольна наявність у фізичних та юридичних осіб означених матеріалів створює небезпеку для людей та навколишнього природного середовища.

На нашу думку, положення ч. 3 ст. 263 КК потребують певного уточнення з огляду на наступне. Часом дії, що пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями, пов'язані з підготовкою інших більш тяжких злочинів (зокрема терористичних актів), вважаємо, що цю норму варто доповнити словами «якщо в її діях немає складу іншого злочину».

У практичній діяльності органів Національної поліції практичні працівники зазвичай дотримуються вказаних вимог. Так, у справі № 420/1623/17 (провадження № 1-кп/420/194/17) Новоковського районного суду Луганської області встановлено, що гр. Я. на березі р. Кам'янка в с. Заайдарівка Новоковського району Луганської області в мішку знайшов мисливську рушницю ІЖ-К № Г44794 16-го калібру, яку переніс за місцем свого проживання та залишив на зберігання. Згодом гр. Я., маючи намір щодо незаконного виготовлення вогнепальної зброї, за допомогою ножівки по металу обрізав дульну частину рушниці, тим самим виготовив обріз мисливської рушниці. Через декілька днів гр. Я., усвідомлюючи, що за зберігання вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу згідно з чинним законодавством України настає кримінальна відповідальність, маючи на меті добровільно передати вказану вогнепальну зброю до правоохоронних органів, направився з обрізом мисливської рушниці до Новоковського відділу поліції ГУ НП в Луганській області, де звернувся до чергової частини Новоковського відділу поліції з заявою про добровільну видачу вогнепальної зброї. Надалі, перебуваючи в кімнаті прийому громадян Новоковського відділу поліції ГУ НП в Луганській області, гр. Я. добровільно видав працівникам поліції вогнепальну зброю, яка, згідно з висновком судової балістичної експертизи № 19/113/6-3/488е від 5 жовтня 2017 р., є обрізом мисливської рушниці ІЖ-К № Г44794 16-го калібру.

Дії гр. Я. правильно кваліфіковані за ч. 1 ст. 263-1 КК за ознаками незаконного виготовлення вогнепальної зброї [292]. Разом із тим, на підставі ч. 3 ст. 263 КК гр. Я. був звільнений від кримінальної відповідальності.

Деякі вчені вважають, що можливо дозволити повторне звільнення від кримінальної відповідальності в разі, якщо з моменту звільнення від кримінальної відповідальності до моменту вчинення нового злочину минули строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. Сьогодні особу можна звільняти від кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 263 КК необмежену кількість разів, оскільки в законодавстві щодо цього моменту відсутні будь-які обмеження. Частково цю проблему можна розв'язати, обмеживши повторне звільнення від кримінальної відповідальності строками давності притягнення до кримінальної відповідальності [52, с. 790]. Отже, обґрунтованою є позиція О. О. Дудорова, згідно з якою інститут звільнення від кримінальної відповідальності відповідає світовим стандартам практики протидії злочинності, гуманістичним тенденціям розвитку кримінального законодавства, що свідчить про доцільність подальшого застосування [96, с. 128].

3.2. Особливості покарання за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої

Встановлення покарання за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, потребує диференційованого підходу. Найбільш оптимальна форма покарання пов'язується з конструюванням альтернативної, кумулятивної та відносно визначеної санкції [140, с. 229; 158, с. 136–140] з ознаками штрафної та правовідновлювальної дії [118, с. 51–52; 176, с. 97–99].

Альтернативні санкції передбачають два чи більше видів основного покарання, з яких суд може призначити лише одне. Тобто суд має право обрати з

двох або декількох можливих варіантів видів покарання один – найбільш відповідний конкретним обставинам вчиненого злочину. Кумулятивні санкції передбачають можливість застосування основного та додаткового покарання. Кумулятивна санкція при правильному її застосуванні сприяє послідовному здійсненню принципу індивідуалізації покарання, більш успішному досягненню мети виправлення засуджених і запобігання вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [101, с. 14]. Відносно визначена санкція передбачає покарання певного виду, вказуючи або не вказуючи його нижчу межу, але обов'язково вказуючи його вищу межу. Так, Н. А. Орловська визначає відносно-визначену санкцію безальтернативною та вказує, що 44 % усіх кримінально-правових санкцій Особливої частини КК є саме безальтернативними [197, с. 253]. Штрафними є санкції, основним завданням яких є загальна та спеціальна превенція правопорушень, а також виправлення особи, яка вчинила злочин. Натомість правовідновлювальні санкції спрямовані на усунення безпосередньої шкоди, заподіяної злочином, на відновлення прав [169, с. 64].

Санкції за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, охоплюють у:

- ч. 1 ст. 262 КК: позбавлення волі на строк від трьох до семи років;
- ч. 2 ст. 262 КК: позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років;
- ч. 3 ст. 262 КК: позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна;
- ч. 1 ст. 263 КК: позбавлення волі на строк від трьох до семи років;
- ч. 2 ст. 263 КК: штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк від трьох до шести місяців, або обмеження волі на строк від двох до п'яти років, або позбавлення волі на строк до трьох років;
- ч. 1 ст. 263-1 КК: позбавлення волі на строк від трьох до семи років;
- ч. 2 ст. 263-1 КК: позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років;
- ч. 3 ст. 263-1 КК: позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років;

– ст. 264 КК: обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк.

З наведеного випливає, що санкції за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, сконструйовані з частковим урахуванням зазначених вище позицій.

Ми бачимо, що всі санкції в злочинах аналізованої групи є відносно визначеними, оскільки допускають варіацію одного й того самого покарання (позбавлення волі на певний строк) у певних межах – від мінімальної, закріпленої у Загальній частині КК, до зазначеної в санкціях злочинів аналізованої групи межі як максимальної для цих злочинів.

Санкції ч. 2 ст. 263 КК та ст. 264 КК є альтернативними, оскільки передбачають п'ять (ч. 2 ст. 263 КК) чи два (ст. 264 КК) видів покарань, кожне з яке може бути застосоване виключно як самостійне. Конструювання санкцій як альтернативних виправдовує себе при призначенні судом покарання, адже саме альтернативна санкція сприяє всебічній реалізації принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Принципу індивідуалізації покарання також відповідає декілька правил конструювання санкцій: законодавець має не лише встановлювати досить широкі межі санкцій, а й упроваджувати альтернативні санкції [49, с. 91].

Лише одна санкція, зазначена в ч. 3 ст. 262 КК, є кумулятивною, адже передбачає можливість застосування конфіскації майна лише як додаткового покарання, яке не може бути застосоване як основне. Наявність конфіскації майна як додаткового покарання сприяє забезпеченню запобіжної, виправної, правовідновлювальної дії покарання, адже надає можливість індивідуалізації покарання при потребі тимчасової ізоляції винної особи з одночасним накладенням на неї позбавлень майнового характеру.

Санкція, передбачена в ч. 2 ст. 263 КК, також є інтегративною – яка поєднує штрафні та правовідновлювальні властивості, адже крім немайнових позбавлень у вигляді тимчасової ізоляції від суспільства та моральних страждань, зумовлених державним осудом при призначенні покарання у вигляді арешту, обмеження чи

позбавлення волі, вказаною санкцією передбачаються грошові втрати, що характерні для майнового покарання у вигляді штрафу.

У процесі законодавчого визначення видів покарання та їх розмірів у санкціях статей необхідно враховувати принцип економії репресії, який полягає в тому, що суд, призначаючи покарання, має базуватися на такому: до особи, винної в учиненні суспільно небезпечного діяння, має застосовуватися такий вид покарання і в такій мірі, який би при мінімальній репресії давав максимальну «віддачу», а саме – максимально наближався до реалізації мети, яку переслідує покарання [179, с. 70]. Тому при побудові альтернативних санкцій законодавцю необхідно враховувати специфіку злочинів і саме їй мають відповідати кількісна (число) та якісна (суворість) складові видів покарань [355, с. 245].

Щодо градації меж санкцій в аналізованих злочинах, можна вказати, що найчастіше трапляються такі види покарань у наступних межах:

- штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 263 КК);
- громадські роботи на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин (ч. 2 ст. 263 КК);
- арешт на строк від трьох до шести місяців (ч. 2 ст. 263 КК);
- обмеження волі на строк до трьох років (ст. 264 КК), від двох до п'яти років (ч. 2 ст. 263 КК);
- позбавлення волі до трьох років (два випадки – ч. 2 ст. 263 КК, ст. 264 КК); від трьох до семи років (три випадки – ч. 1 ст. 262 КК, ч. 1 ст. 263 КК, ч. 1 ст. 263-1 КК); від п'яти до десяти років (два випадки – ч. 2 ст. 262 КК, ч. 2 ст. 263-1 КК); від восьми до дванадцяти років (ч. 3 ст. 263-1 КК); від десяти до п'ятнадцяти років (ч. 3 ст. 262 КК).

Одразу варто зауважити про досить низькі межі покарання у вигляді штрафу – до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у санкції ч. 2 ст. 263 КК. У грошовому вираженні, з урахуванням положень ст. 5 підрозділу 1 «Особливості справляння податку на доходи фізичних осіб» розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України [213], зазначена

максимальна межа становить 850 грн. Для порівняння: альтернативним видом покарання у ч. 2 ст. 263 КК зазначається позбавлення волі на строк до трьох років. Складно пояснити чому законодавець фактично прирівнює один із найлегших видів покарань у вигляді штрафу на мінімально низьку суму (850 грн) з покаранням у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років, що фактично визнається злочином середньої тяжкості. Таких прикладів непослідовності в питаннях пеналізації досить багато. Вочевидь, кримінально-правова політика загалом і в частині пеналізації зокрема має підпорядковуватися єдиному стратегічному напрямку, здійснюватися на засадах системності, науковості та послідовності [26, с. 170]. Отже, розмір штрафу за носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК) потрібно збільшувати. Це підтверджується результатами опитування, відповідно до якого на запитання «Чи є потреба у збільшенні розміру штрафу за ч. 2 ст. 263 КК?» 92,6 % респондентів надали ствердну відповідь (див. додаток А).

З огляду на це, необхідно запропонувати передбачити в санкції ч. 2 ст. 263 КК штраф у межах, наближених до максимально допустимих відповідно до вимог ч. 2 ст. 53 КК, а також з урахуванням класифікації злочинів за ступенем тяжкості (ст. 12 КК). Окрім того, убачається доцільним запропонувати зменшення розміру максимальної межі покарання у вигляді позбавлення волі з трьох років до двох років і вважати злочин, передбачений ч. 2 ст. 263 КК злочином невеликої тяжкості, про що буде сказано нижче. Щодо штрафу в ч. 2 ст. 263 КК вважаємо за доцільне сконструювати санкцію цієї норми як санкцію злочину невеликої тяжкості. Отже, пропонуємо внести зміни до санкції ч. 2 ст. 263 КК в частині розміру штрафу, замінивши формулювання «до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» на «до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Запровадження такої пропозиції підвищить запобіжний і правовідновлювальний потенціал злочину, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК.

На більш широке використання і включення до санкцій аналізованих злочинів заслуговує такий вид покарання, як обмеження волі. Відповідно до ч. 1 ст. 61 КК, покарання у вигляді обмеження волі полягає в триманні особи в

кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Основним елементом змісту обмеження волі є мінімальна ізоляція, яка виражається в обмеженні права на пересування і вибору місця проживання [32, с. 15]. Обмеження волі є ефективною альтернативою позбавленню волі, оскільки, зберігаючи головні позитивні властивості цього покарання (достатній термін виправного впливу, постійний нагляд, обов'язкова праця, специфічний режим, позбавлення фізичної можливості вчинення ряду злочинів), знімає водночас низку органічно властивих позбавленню волі суперечностей [350, с. 9].

З огляду на викладене, пропонується доповнити санкцію ч. 1 ст. 263 КК покаранням у вигляді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років, перевівши її в розряд альтернативних санкцій. Окрім того, пропонується зменшення розміру максимальної межі покарання у вигляді позбавлення волі з семи років до п'яти років і вважати злочин, передбачений ч. 1 ст. 263 КК, злочином середньої тяжкості, про що буде сказано нижче.

Окрім того, у санкції ст. 264 КК, яка передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк до трьох років, пропонується розширити межі застосування цього покарання, встановивши його в межах від трьох до п'яти років. Остання пропозиція ґрунтується на вивченні санкції ст. 119 КК, що передбачає відповідальність за вбивство з необережності, є альтернативною і охоплює два види покарання: обмеження волі на строк від трьох до п'яти років та позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років. Ця норма (ст. 119 КК), так само, як і ст. 264 КК, охоплює спричинення смерті через необережність, але є злочином середньої тяжкості, на відміну від ст. 264 КК, яка є злочином невеликої тяжкості. Видається несправедливим визнавати менш тяжкими діями дії, що є більш суспільно небезпечними (ст. 264 КК) і пов'язані з використанням вогнепальної зброї або бойових припасів. Тому з метою встановлення і панування принципу справедливості в санкції ст. 264 КК пропонується розширити межі застосування покарання у вигляді обмеження волі, встановивши його в межах від трьох до п'яти років.

Стосовно покарання у вигляді позбавлення волі варто вказати таке. Вище було зазначено, що в санкціях за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, існує п'ять варіацій санкцій, які охоплюють позбавлення волі: до трьох років, від трьох до семи років, від п'яти до десяти років, від восьми до дванадцяти років, від десяти до п'ятнадцяти років.

Необхідно звернути увагу, що встановлення інтервалу між нижчими і верхніми межами покарання у вигляді позбавлення волі не зумовлюється жодними закономірностями, здійснюються, на жаль, фактично наосліп. Так, Т. І. Слущка вказує, що побудова санкцій загалом і визначення інтервалу між нижчими і верхніми термінами позбавлення волі мають ґрунтуватися на законодавчій класифікації злочинів (ст. 12 КК) [282, с. 177], адже класифікація злочинів за ступенем їх тяжкості та має бути визначальною при побудові санкцій норми закону. Заслуговує підтримки позиція Т. І. Слущкої щодо взяття за основу під час побудови санкцій Особливої частини КК положень ст. 12 КК [282, с. 177].

У наукових дискусіях дедалі частіше висловлюються пропозиції щодо необхідності запровадження в законодавстві України так званих типових санкцій, які б передбачали не лише типові покарання, а й їх поєднання з іншими основними видами покарання. Для позбавлення волі на певний строк пропонується встановити шість ступенів: від одного до трьох років, від трьох до п'яти років, від п'яти до восьми років, від восьми до десяти років, від десяти до тринадцяти років, від тринадцяти до п'ятнадцяти років [200, с. 584].

Тому за вчинення носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК) варто передбачити покарання у вигляді позбавлення волі строком до двох років (що, відповідно до ст. 12 КК, є злочином невеликої тяжкості), а за носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК) – від двох до п'яти років (середньої тяжкості).

Окрім того, зниження покарання у вигляді позбавлення волі «від трьох до семи років» у чинній редакції ч. 1 ст. 263 КК до «від двох до п'яти років» зумовлюється такими моментами. По-перше, однорідний злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена в ст. 265 КК «Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами», що охоплює подібні до передбачених у ст. 263 КК дії, містить санкцію, яка передбачає позбавлення волі на строк від двох до п'яти років. По-друге, до вступу в законну силу Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» від 5 липня 2012 р. [225] санкція аналізованої статті містила покарання у вигляді позбавлення волі саме на строк від двох до п'яти років. У Висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України щодо посилення відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, зазначалося, що будь-яке посилення кримінальної відповідальності має бути належним чином обґрунтоване відповідними статистичними, кримінологічними та іншими необхідними даними, які б засвідчували необхідність такого законодавчого кроку. Проте у Пояснювальній записці *(до вказаного законопроекту)* відсутні будь-які вагомі аргументи на користь зазначених вище змін до КК [46]. По-третє, з аналізованих злочинів у санкції ч. 1 ст. 262 КК, ч. 1 ст. 263-1 КК і ч. 1 ст. 263 КК передбачається позбавлення волі на строк від трьох до семи років. Зрозуміло, що в цій ситуації увагу привертає ступінь тяжкості вчиненого діяння: злочини, передбачені ч. 1 ст. 262 КК і ч. 1 ст. 263-1 КК є більш суспільно небезпечними і більш тяжкими, ніж діяння, зазначене в ч. 1 ст. 263 КК.

Таким чином, з наведеного вище стає зрозумілим, що верхні та нижні інтервали санкцій та їх співвідношення за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, належним чином не врегульовані.

Для подальшої уніфікації кримінально-правових санкцій відповідно до правила, за яким вища межа санкцій за простий злочин має бути одночасно

нижчою межею за кваліфікований, необхідно викласти санкції ч. 1 ст. 262 та ч. 1, 3 ст. 263-1 КК в такому вигляді:

– ч. 1 ст. 262 КК – караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років;

– ч. 1 ст. 263-1 КК – караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років;

– ч. 3 ст. 263-1 КК – караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Окремої уваги потребують кумулятивні санкції, які містять основні та додаткові покарання. Ми виявили, що серед санкцій злочинів цієї групи лише одна санкція (ч. 3 ст. 262 КК) є кумулятивною. Однак аналіз як норм КК загалом, так і злочинів цієї групи дає нам змогу говорити про необхідність розширення за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, кумулятивних санкцій. Насамперед ідеться про такий вид покарання, що передбачається за вчинення злочинів шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Цей вид покарання, відповідно до ч. 1 ст. 55 КК, може бути призначений як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю має на меті недопущення вчинення особою надалі злочинів із використанням певної посади чи в результаті зайняття певною діяльністю [191, с. 150]. Для службової особи втрата можливості перебувати на займаній посаді є тяжким покаранням, адже особа позбавляється авторитету, поваги підлеглих, можливості мати та застосовувати владу тощо [282, с. 162]. Тому, на нашу думку, доцільно доповнити санкцію ч. 2 ст. 262 КК додатковим покаранням у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Щодо розмірів покарання необхідно врахувати таке. Склад злочину, визначений у ч. 2 ст. 262 КК в частині його вчинення особою з використанням

своїм службовим становищем, є спеціальним відносно до загального, передбаченого ч. 1 ст. 364 КК «Зловживання владою або службовим становищем». Отже, за логікою побудови зв'язків між правовими нормами, які перебувають у зазначеному співвідношенні «загальна – спеціальна», санкція ч. 1 ст. 364 КК має значення базової, яка, по мірі обтяження проявів злочинних діянь, зокрема й тих, що передбачені іншими статтями, мають обтяжуватися [26, с. 125]. Тому санкція ч. 2 ст. 262 КК щодо заволодіння предметами, які перелічені в ч. 1 ст. 262 КК, шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, не може передбачати більш м'які покарання, аніж ч. 1 ст. 364 КК. Здійснений аналіз останньої виявляє таке: зловживання владою або службовими повноваженнями карається додатковим видом покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Таким чином, очевидно є потреба у внесенні змін і доповнень до санкції ч. 2 ст. 262 КК із запровадженням до неї такого додаткового виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, що відповідає системно-правовим зв'язкам з санкцією ч. 1 ст. 364 КК.

Окрім того, з огляду на наявність у диспозиції ст. 263 КК такої форми об'єктивної сторони, як збут (а під збутом, нагадаємо, варто розуміти умисну передачу предметів злочину іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу), особа, збуваючи предмети вказаного злочину, зазвичай переслідує корисливу мету. Таким чином, убачається необхідним доповнити санкцію ч. 1 ст. 263 КК додатковим покаранням у вигляді штрафу, що має застосовуватися лише при встановленні фактів збуту предметів злочину, у розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Застосування штрафу як додаткового виду покарання при вчиненні збуту предметів злочину обґрунтовується тим, що штраф є досить поширеним видом як основного, так і додаткового покарання в нормах КК. Застосування штрафу лише в ролі додаткового покарання при вчиненні збуту предметів злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, буде сприяти посиленню репресивного

впливу покарання. Позиції щодо більш широкого застосування штрафу як додаткового покарання в теорії кримінального права вже порушувалася: В. О. Попрас вказував, що в чинному КК практично нереалізований потенціал цього покарання як додаткового. Причому штраф може передбачатися як додаткового покарання лише до таких основних видів покарань, як позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадські роботи, арешт, обмеження та позбавлення волі на певний строк [217, с. 11].

На підставі викладеного є доцільним до низки санкцій за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, внести зміни та доповнення, що спрямовані на збільшення кількості покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Окрім того, вимагають законодавчого узгодження та закріплення межі застосування покарання у вигляді позбавлення волі.

Висновки до розділу 3

На підставі аналізу положень, викладених у розділі 3 дисертації, ми дійшли таких висновків:

1. При кваліфікації повторності злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, необхідно враховувати, що кваліфікований чи особливо кваліфікований склад аналізованих злочинів передбачає не повторність злочинів загалом, а лише наступний злочин як окремий елемент повторності. На підставі цього пропонується вважати злочин, передбачений ст. 262 КК, учиненим повторно, якщо особа два або більше разів учинила злочин, що передбачений вказаною нормою або якщо вчиненню злочину, передбаченому ст. 262 КК, передувало діяння, зазначене в ст. 410 КК.

2. Учинення злочину групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою суттєво посилюють суспільну небезпеку злочинів проти громадської

безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Аргументовано доцільність зарахування групи осіб за попередньою змовою як форми співучасті як до простої, так і до складної форм співучасті в таких варіаціях залежно від розподілу ролей: а) група в складі лише виконавців або співвиконавців; б) група в складі осіб, які можуть виконувати функції всіх співучасників, зазначених у ст. 27 КК.

3. Мінімальний кількісний склад учасників організованої групи варто встановити на рівні двох і більше осіб, що надасть змогу кваліфікувати дії, учинені стійкою групою, яка складається з двох суб'єктів злочину, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій і ролей її учасників, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи, як злочин, учинений організованою групою, що, надалі сприятиме підвищенню ефективності протидії організованій злочинності. Розподіл функцій і ролей як одна з визначальних ознак організованої групи може існувати й у групі з двох і більше суб'єктів злочину, а вказана кількість осіб може забезпечити стабільність об'єднання.

4. У процесі аналізу питання призначення покарання за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, ми дійшли висновків щодо доцільності:

- у санкції ч. 1 ст. 262 КК: встановлення покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років;

- у санкції ч. 2 ст. 262 КК: доповнення додатковим покаранням у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років;

- у санкції ч. 1 ст. 263 КК: доповнення покаранням у вигляді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років; зменшення розміру максимальної межі покарання – у вигляді позбавлення волі з семи років до п'яти років; доповнення додатковим видом покарання у вигляді штрафу в розмірі до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- у санкції ч. 2 ст. 263 КК: збільшення розміру штрафу до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, зменшення розміру

максимальної межі покарання у вигляді позбавлення волі з трьох років до двох років;

– у санкції ч. 1 ст. 263-1 КК: встановлення покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років.

– у санкції ч. 3 ст. 263-1 КК: встановлення покарання у вигляді позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

– у санкції ст. 264 КК: розширення меж застосування обмеження волі, встановивши його в межах від трьох до п'яти років.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації вирішено конкретне наукове завдання, що дало змогу обґрунтувати та висвітлити такі основні положення, висновки та рекомендації, що спрямовані на вдосконалення наукових підходів і практичних рекомендацій щодо кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України), а саме:

1. Вивчення стану наукового та методологічного підґрунтя щодо дослідження кримінальної відповідальності за аналізовані злочини є важливою основою для успішного проведення поданого дослідження. Він охоплює декілька важливих моментів: формування обґрунтованого підходу до характеристики предмета та об'єкта дослідження; озвучення гіпотез, які можуть підтвердитися результатами проведеної роботи та визначення основних напрямів.

Теоретичними передумовами поданої роботи є: повне та всебічне уявлення автора про межі досліджуваних питань, обізнаність зі станом, сутністю, глибиною та якістю кримінально-правових наукових розробок, обґрунтоване визначення завдань дослідження, вирішення яких буде надано у висновках дослідження. Вивчені нами роботи вчених, які досліджували суміжні теми, ми класифікували так: 1) радянський період (з початку дії КК УРСР 1960 р. – до розпаду СРСР в 1991 р.); 2) період незалежності України (з 1991 р. – до 2001 р.); 3) період дії чинного КК України 2001 року. Попри порівняно значну кількість захищених за суміжною проблематикою дисертацій, існують дискусійні та суперечливі аспекти, які пов'язані з особливостями кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються нами: розширення предметів аналізованих злочинів; уточнення і зміна сутності деяких форм об'єктивної сторони аналізованих злочинів; підвищення віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 263 КК і розширення кола спеціальних суб'єктів аналізованих злочинів; удосконалення покарання за злочини, що досліджуються.

Методологічні передумови залежать від конкретного вибору методології дослідження та способів і прийомів його проведення. У роботі використовувалися такі методи: діалектичний, історико-правовий, описовий, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, соціологічний, статичний методи, методи наукового аналізу й узагальнення, моделювання.

На підставі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що методологія дослідження відповідальності за аналізовані злочини – це певна система, спрямована на визначення відповідальності за злочини цієї групи у сфері кримінального права, що сприяє виведенню висновків за допомогою конкретних прийомів і засобів.

2. Основними етапами розвитку кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є:

1) формування злочинів проти громадської безпеки (в їх сучасному розумінні) як кримінально караних діянь (від найдавніших часів до початку XIX ст.), коли почали виникати кримінально-правові норми, які встановлювали відповідальність за суспільно небезпечні діяння щодо зброї;

2) законодавче закріплення норм про відповідальність за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (початок XIX ст. – 1922 р.), – це часи бурхливого розвитку відповідальності за аналізовані злочини, що пов'язується з нестабільною суспільно-політичною ситуацією, неспокійними періодом революцій, війни, переходу до нового устрою державного життя;

3) соціалістичний період кримінальної відповідальності за злочини цієї групи (1922–2001 р.), за якого в Україні існувало три Кримінальних кодекси (1922, 1927, 1960 рр.), де передбачалася та поступово вдосконалювалася відповідальність за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;

4) сучасний період розвитку відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові

пристрої (від 2001 р. і до сьогодні), визначається прийняттям чинного КК, у якому злочини аналізованої групи вперше в історії кримінального законодавства розміщені в межах одного розділу.

3. Специфіка підходів до кримінальної відповідальності за злочини, що досліджуються, залежить від правових звичаїв і традицій окремих країн світу залежно від стану розвитку їх громадянського суспільства, рівня правової культури, розвитку філософії та ідеології, а також галузевих наукових розробок. Аналізованому зарубіжному законодавству властива менш розгалужена система норм про відповідальність за злочини вказаної групи. Вивчення положень КК країн, що представляють пострадянський простір, доводить, що підхід до формування кримінально-правових норм вказаної групи є близьким до представленого у вітчизняному КК.

Особливостями іноземного законодавства є: а) передбачення відповідальності за аналізовані злочини в законодавстві зарубіжних країн у межах різних глав і розділів, що є свідченням наявності різних підстав структуризації нормативно-правових актів; б) об'єднання в межах злочинів проти громадської безпеки діянь, які, відповідно до положень чинного КК України, посягають на інші об'єкти кримінально-правової охорони; в) наявність широкого кола предметів злочинів даної групи; г) тлумачення в положеннях КК низки термінів і понять; д) передбачення більш суворої кримінальної відповідальності за аналізовані злочини.

Систему відповідальності за злочини, що досліджуються, визначену в європейських країнах, не можна цілком екстраполювати у вітчизняне законодавство. З метою вдосконалення правових норм КК України необхідним постає розширення предметів злочинів проти громадської безпеки та чітке законодавче визначення низки термінів.

4. Родовим об'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є суспільні відносини, що спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поведінки з

джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями).

Основним безпосереднім об'єктом: а) злочину, передбаченого ст. 262 КК, є безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого доступу до предметів злочину; б) злочинів, передбачених ст. 263–263-1 КК, постає безпека невизначеного кола осіб від несанкціонованого обігу зазначених предметів; в) злочину, передбаченого ст. 264 КК, є дотримання встановлених правил зберігання зброї або бойових припасів.

Додатковим обов'язковим і додатковим факультативним об'єктом злочинів аналізованої групи виступають життя, здоров'я людей, відносини власності, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління у сфері поводження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами.

Предмет злочину є факультативною ознакою об'єкта злочину. Це матеріальні цінності, з приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочин. Предметами злочинів даної групи є: а) вогнепальна зброя (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); б) холодна зброя (ч. 2 ст. 263 КК); в) бойові припаси (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1, 264 КК); г) вибухові речовини (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК); д) вибухові пристрої (ст. 262, ч. 1 ст. 263, 263-1 КК).

Пропонується авторське розуміння вогнепальної зброї як виду зброї, що призначений для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу. На підтримку раніше висловленої пропозиції доводиться необхідність розміщення в структурі КК термінологічного апарату щодо злочинів даної групи з закріпленням його в примітках статей IX Розділу Особливої частини КК.

Потерпілими від злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, можуть бути фізичні та юридичні особи.

Об'єктивна сторона аналізованих злочинів характеризується діянням у формі: викрадення, привласнення, вимагання (зокрема із застосуванням

насильства, небезпечного для життя і здоров'я) предметів злочинів, заволодіння ними шляхом шахрайства або шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем, розбою з метою викрадення предметів злочинів; носіння, зберігання, придбання, передачі чи збуту вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, носіння, виготовлення, ремонту або збуту кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї, виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї, фальсифікації, видалення чи зміни її маркування, виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв, а також зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів.

Активні дії характерні практично для всіх форм їх об'єктивної сторони, за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263, ст. 264 КК), яке вчиняється шляхом бездіяльності.

Суспільно небезпечний наслідок безпосередньо передбачається лише в ст. 264 КК – це загибель людей або інші тяжкі наслідки. Для цього злочину характерний прямий причинний зв'язок між вчиненими діями і передбаченими наслідками.

Матеріальний склад злочину наявний у ст. 262 КК (за винятком вимагання та розбою) та ст. 264 КК, формальний – у ст. 263, 263-1 КК, усічений – при вчиненні вимагання та розбою (ч. 1, 3 ст. 262 КК).

Факультативними ознаками злочинів, що досліджуються, є спосіб їх вчинення: обман чи зловживання довірою при заволодінні предметами злочину шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК); насильство, небезпечне для життя і здоров'я при заволодінні предметами злочину шляхом вимагання (ч. 3 ст. 262 КК).

Суб'єктом цих злочинів є фізична осудна особа, яка досягла 14 років (при вчиненні крадіжки, грабежу, розбою чи вимагання предметів злочину, передбаченого ч. 1, 3 ст. 262 КК), чи 16 років (при привласненні предметів злочинів, передбачених у ст. 262 КК, заволодіння ними шляхом шахрайства (ч. 1 ст. 262 КК), незаконному поводженні зі зброєю, бойовими припасами або

вибуховими речовинами (ст. 263 КК), незаконних виготовленні, переробці чи ремонті вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконному видаленні чи зміни її маркування, або незаконному виготовленні бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263-1 КК) і недбалому зберіганні вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК)).

Учинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та в інтересах юридичної особи злочину, передбаченого ст. 262 КК, є підставою для застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи.

Висловлюється пропозиція про необхідність зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК: ідеться про зниження нижньої межі віку кримінальної відповідальності до 14 років, що підтверджується даними офіційної статистики.

Пропонується при вчиненні розтрата як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 262 КК, вважати спеціальним суб'єктом злочину особу, якій предмети злочину були ввірені або перебували у її віданні.

Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, виражається у двох формах: у злочинах, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, – це прямий умисел, у ст. 264 КК – злочинна самовпевненість.

5. Кваліфікуючими ознаками злочинів даної групи є: повторність (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); учинення злочину за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК).

Особливо кваліфікуючими ознаками злочинів цієї групи є: учинення злочину організованою групою (ч. 2 ст. 262, ч. 2 ст. 263-1 КК); розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК); вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових

припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК).

Пропонується вважати злочин, передбачений ст. 262 КК, учиненим повторно, якщо особа два або більше разів учинила злочин, що передбачений вказаною нормою або якщо вчиненню злочину, передбаченому ст. 262 КК, передувало діяння, зазначене в ст. 410 КК.

Учинення злочину групою осіб за попередньою змовою чи організованою групою суттєво посилюють суспільну небезпеку злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Аргументовано доцільність зарахування групи осіб за попередньою змовою як форми співучасті як до простої, так і до складної форм співучасті в таких варіаціях залежно від розподілу ролей: а) група у складі лише виконавців чи співвиконавців; б) група у складі осіб, які можуть виконувати функції всіх співучасників, зазначених у ст. 27 КК.

Мінімальний кількісний склад учасників організованої групи варто встановити на рівні двох і більше осіб, що дасть змогу кваліфікувати дії, учинені стійкою групою, яка складається з двох суб'єктів злочину, об'єднаних єдиним планом із розподілом функцій і ролей її учасників, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи, як злочин, учинений організованою групою, що надалі сприятиме підвищенню ефективності протидії організованій злочинності. Розподіл функцій і ролей як одна з ознак організованої групи може існувати й у групі з двох і більше суб'єктів злочину, а вказана кількість осіб може забезпечити стабільність об'єднання.

6. Доцільним до низки санкцій за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є внесення змін і доповнень, спрямованих на збільшення кількості покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Вимагають законодавчого узгодження та закріплення межі застосування покарання у вигляді позбавлення волі.

7. У рамках удосконалення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, дисертантом сформульовані й обґрунтовані пропозиції щодо внесення змін і доповнень до КК. Зокрема, пропонується:

– у ч. 2 ст. 22 КК після словосполучення «умисне знищення або пошкодження майна (частина друга статей 194, 347, 352, 378, ч. 2, 3 ст. 399)» доповнити такими словами: «незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або бойовими речовинами»;

– доповнити ст. 67 КК п. 12-1 «учинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв»;

– викласти ст. 262 КК у новій редакції:

«Стаття 262. Викрадення, привласнення, розтрата, вимагання вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, розтрата, вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння предметами, що перелічені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем чи вимагання предметів, перелічених в частині першій цієї статті, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років.

3. Вимагання предметів, що перелічені в частині першій цієї статті, поєднане з насильством, ще не є небезпечним для життя і здоров'я –

карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою чи третьою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, розбій з метою викрадення вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, чи вчинення їх з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. Під повторністю у ч. 2 ст. 262 КК варто розуміти вчинення таких дій особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 262 КК, або злочин, передбачений ст. 410 КК, предметом злочину якого були зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини»;

– викласти ст. 263 КК у новій редакції:

«Стаття 263. Незаконне поводження зі зброєю, її складовими частинами і компонентами, бойовими припасами, бойовими речовинами, вибуховими пристроями

1. Незаконне носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв –

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років та зі штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Незаконне носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї –

караються штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

3. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона

добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, якщо в її діях немає складу іншого злочину»;

– викласти ст. 263-1 КК у новій редакції:

«Стаття 263-1. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів або незаконне видалення чи зміна їх маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв

1. Виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів або видалення чи зміна їх маркування, або виготовлення бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років»;

– викласти ст. 264 КК у новій редакції:

«Стаття 264. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів

1. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило смерть людини або інші тяжкі наслідки, –

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі до трьох років.

2. Ті самі дії, що спричинили загибель людей –

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаров Д. С. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 246 с.
2. Акімов М. О. Громадська безпека як родовий об'єкт злочину та видові об'єкти у її складі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Вип. 1. 2012. С. 243–250.
3. Акімов М. О. Деякі кваліфікуючі ознаки злочинів проти виборчих прав: наявні проблеми, шляхи їх вирішення. *Юридична наука*. 2018. № 1 (79). С. 14–22.
4. Албул С. В. Злочини проти громадської безпеки: історичні аспекти визначення. *Південноукраїнський правовий часопис*. № 3. 2007. С. 230–232.
5. Альошин Д. П. Кримінальна відповідальність за розкрадання, вчинені у співучасті : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.
6. Антипов В. И. Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с посягательствами на общественную безопасность. Киев : КВШ МВД СССР, 1987. 88 с.
7. Архів Вовчанського районного суду Харківської області, справа № 616/720/17 (провадження № 1-кп/616/119/17).
8. Архів Верхньодніпровського районного суду Дніпропетровської області, справа № 173/760/17 (провадження № 1-кп/173/124/2017).
9. Архів Володимир-Волинського міського суду Волинської області, справа № 154/702/18 (провадження № 1-кп/154/104/18).
10. Архів Гайсинського районного суду Вінницької області, справа № 129/2858/17 (провадження № 1-кп/129/130/2018).
11. Архів Глухівського міськрайсуду Сумської області, справа № 576/1348/17 (провадження № кп/576/20/18).
12. Архів Єланецького районного суду Миколаївської області, справа № 476/187/18 (провадження № 1-кп/476/38/2018).

13. Архів Зарічного районного суду м. Суми, справа № 591/826/18 (провадження № 1-кп/591/322/18).
14. Архів Заставнівського районного суду Чернівецької області, справа № 716/483/18.
15. Архів Іванівського районного суду Одеської області, справа № 499/490/15-к (провадження № 1-кп/499/44/15).
16. Архів Ківерцівського районного суду Волинської області, справа № 158/573/18 (провадження № 1-кп/0158/73/18).
17. Архів Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області, справа № 303/1753/18 (провадження № 1-КП/303/324/18).
18. Архів Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області, справа № 398/2305/17 (провадження № 1-кп/398/467/17).
19. Архів Радехівського районного суду Львівської області, справа № 451/985/17 (провадження № 1-кп/451/32/18).
20. Архів Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області, справа № 308/9422/17.
21. Архів Червоноармійського районного суду Житомирської області, справа № 292/939/17 (провадження № 1-кп/292/110/17).
22. Архів Шевченківського районного суду м. Києва, справа № 761/24066/16-к (провадження № 1-кп/761/446/2017).
23. Багаутдинов Ф., Ширкин А. Ручная граната: оружие, взрывчатое устройство или боеприпас? *Законность*. 2008. № 1. С. 11–13.
24. Бажанов М. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск : Пороги, 1992. 265 с.
25. Белозеров Ю. Н., Нагаев Е. А. Незаконный оборот огнестрельного оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств : науч.-практ. пособие. М. : Юрид. лит. 2000. 208 с.
26. Бершов Г. Є. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 175 с.

27. Белоконєв В. Співвідношення понять «боєприпаси» і «вибухові речовини» у кримінальному праві. *Право України*. 1997. № 2. С. 27–30.
28. Бикмурзин М. П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ. М. : Юрлитинформ, 2006. 184 с.
29. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброєзнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ. Київ : BeeZone, 2004. 464 с.
30. Бобровик С. В. Компроміс і конфлікт: методологічні підходи дослідження. *Правова держава*. 2009. № 20. С. 110–117.
31. Бодаєвський В. П. Проблеми визначення об'єкта та предмета складу злочину, передбаченого ст. 410 КК України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4 (28). С. 256–260.
32. Бодюл Є. М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук : 12.00.08. Київ, 2005. 18 с.
33. Бокій О. Поняття зброя в українському законодавстві та її юридична класифікація. *Наше право*. Ч. 2. 2008. С. 42–47.
34. Большаков В. Н., Голуб Ю. Н., Орлов Ю. Ю. Патент на корисну модель № 55326 від 10.12.2009 р. «Пристрій для визначення предмета як холодна зброя». URL: <http://uapatents.com/3-55326-pristriij-diagnostikipredmetu-yak-kholodno-zbro.html>.
35. Большая энциклопедия оружия / под ред. Н. В. Дубенюк. М. : ЭКСМО, 2008. 608 с.
36. Бондаренко Н. А., Дзюба В. Т. Квалификация преступлений против общественного порядка и общественной безопасности : учеб. пособие. Киев, 1980. 172 с.
37. Бондаренко О. С. Предмет злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 290 с.

38. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил при производстве строительных работ. Харьков : Изд-во при Харьков. ун-те, 1977. 113 с.

39. Брич Л. П. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю людини: зміст спільних ознак. *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 48. С. 230–236.

40. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizh-nij-dosvid-legalizatsiji-vognepalnoji-zbroji&catid=8&Itemid=350.

41. Ващенко Л. О., Єфімов О. М. Тлумачний словник української мови. Київ : Довіра, 2001. 382 с.

42. Велика українська юридична енциклопедія. У 20-ти томах. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.

43. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.

44. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку із приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45449.

45. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України (щодо встановлення додаткового виду відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими

речовинами)», реєстр. № 1500 від 17 груд. 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52979.

46. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» від 5 лип. 2012 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43591.

47. Висновок Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку із приєднанням України до Протоколу 63 проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45449.

48. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо проекту Закону про внесення зміни до статті 265 Кримінального кодексу України щодо добровільної здачі радіоактивних матеріалів (реєстр. № 4612 від 6 трав. 2016 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59003.

49. Виттенберг Г. Б. Развитие основных принципов советского уголовного права в новом Уголовном кодексе РСФСР. *Правоведение*. 1962. № 4. С. 89–95.

50. Владимиров В., Левицкий Г. Субъект преступления по советскому уголовному праву. М. : Высш. шк. МООП РСФСР, 1964. 83 с.

51. Вовченко О. ТОП – 8 країн, де дозвіл на зброю зменшив рівень криміналу. URL: <http://znaj.ua/news/regions/36094/top-8-krayin-de-gromadyani-vilno-volodiyut-zbroyeyu.html>.

52. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.

53. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / вступне слово д-ра. юрид. наук., проф. О. О. Дудорова. Київ : Освіта України, 2016. 236 с.
54. Волга В. О. Україні – європейський закон про зброю. Київ, Нора – Друк, 2003. 87 с.
55. Воробей П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення вину : монографія. Київ : Атіка, 2009. 217 с.
56. Гаврилова К. Ю. Кримінальна відповідальність за порушення правил поведження з вибуховими легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2011. 221 с.
57. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 636 с.
58. Гаджиева А. А. Понятие потерпевшего в уголовном праве: проблемы, дискуссии, обсуждение. *Государство и право*. 2006. № 4. С. 106–112.
59. Галиакбаров Г. Г. Квалификация групповых преступлений : монографія. М., 1980. 342 с.
60. Гаухман Л. Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика : монографія. М., 2001. 327 с.
61. Гафіс Гасан Огли Абасов. Методи дослідження гарантій прав місцевого самоврядування: проблеми конституційно-правової теорії. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 96–100.
62. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений) : монографія. Ленинград, 1979. 84 с.
63. Голубош В. В. Генеза кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ* : збірник наукових праць. 2017. № 4 (79). С. 99–108.

64. Голубош В. В. До питання про об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали XXXII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 31 жовт. 2018 р.) Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 32. С. 187–190.

65. Голубош В. В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (Ірпінь, 1 березня 2018 р.). Ірпінь, 2018. С. 42–47.

66. Голубош В. В. Преступления против общественной безопасности, предметом которых является оружие, боевые припасы, взрывчатые вещества и взрывные устройства, в уголовном праве зарубежных стран. *Право и закон*. 2017. № 4. С. 121–128.

67. Голубош В.В. Злочини проти громадської безпеки: перспективи зміни і удосконалення. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції і новації*: зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2017 р.). Київ: АртЕк, 2017. С. 142–144.

68. Голубош В. В. Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочинів, передбачених ст. 262, 263-1 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 51. Ч. 2. С. 67–70. (Серія «Право»).

69. Голубош В. В. Особливості предметів деяких злочинів проти громадської безпеки. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1 (10). С. 130–143. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=4475

70. Голубош В. В. Суб'єктивні ознаки злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 33-2. Т. 1. С. 120–124. (Серія «Право»).

71. Голубош В. В. Форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 145–151.

72. Голубош В. В. Характеристика об'єкта злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 163–172.

73. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2005. 220 с.

74. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

75. Гориславський К. О. Право цивільного населення на вогнепальну зброю: теоретико-правові проблеми. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2004. № 4 (18). 400 с.

76. Григорян Т. Л. Противодействие незаконному обороту оружия: уголовно-правовой и криминологический аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. СПб., 2006. 252 с.

77. Гринберг М. С. Преступления против общественной безопасности : учеб. пособие. Свердловск : Изд-во юрид. ин-та, 1974. 177 с.

78. Гринь О. Д. Характеристика предмета злочину неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. № 20. Ч. 1. С. 24–28. (Серія «Право»).

79. Грищук В. К. Кодифікація кримінального законодавства України : монографія. Львів : Світ, 1992. 165 с.

80. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2006. 568 с.

81. Гуменський О. А. Правовий режим холодної зброї. *Актуальні питання удосконалення нормативного та методичного забезпечення трасологічних досліджень і досліджень зброї* : зб. наук. праць міжвідом. наук.-практ. конф. / Київський НДІ судових експертиз України. 2015. С. 26–29.
82. Гуторова Н. О. Проблеми вдосконалення кваліфікуючих ознак злочинів у сфері господарської діяльності. *Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності*: матеріали наук.-практ. конф. Харків : Кроссруд, 2006. С. 47–50.
83. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадянськості, які охороняють правопорядок : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 272 с.
84. Дагель П., Котов Д. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж : Воронеж. ун-т, 1974. 246 с.
85. Данилюк Т. М. Теоретико-прикладні проблеми встановлення моменту закінчення злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 20 с.
86. Даньшин И. Н. Общественная безопасность и система преступлений, посягающих на нее. *Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (Харків, 1–2 жовт. 2003 р.). Харків : Східно-регіон. центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. С. 25–28.
87. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.
88. Денисов С. А. Актуальные проблемы уголовной ответственности за преступления против правосудия : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. М., 2003. 362 с.
89. Дикаев С. У. Незаконное приобретение, передача, сбыт, хранение, перевозка или ношение оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывчатых устройств : учебное пособие. Уфа : Уфимский юрид. ин-т, 1998. 264 с.
90. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 443 с.

91. Діденко С. В. Теоретичне визначення понять «вибухові речовини», «вибухові пристрої», «бойові припаси». *Вісник Луган. держ. ун-т внутр. справ.* 2008. Спец. випуск № 1. У 2-х ч. Ч. 2. С. 82–92.
92. Добровольская Т. Н., Леошкевич Д. И. Ответственность за правонарушения несовершеннолетних. Кишинев : Картя молдованяскэ, 1967. 57 с.
93. Добровольская Т. Н., Леошкевич Д. И. Ответственность за правонарушения несовершеннолетних. Кишинев, 1967. 57 с.
94. Донченко О. І. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 20 с.
95. Дудоров О. О. Висновок у кримінальній справі щодо О. В. Шипуліна (про застосування ст. 263 КК України при вчиненні кількох альтернативних дій). *Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці)*. Київ: Ваїте, 2017. 872 с.
96. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ, 2017. 872 с.
97. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правове поняття «інші тяжкі наслідки»: проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2015. № 1. С. 162–170.
98. Дурманов Н. Д. Уголовная ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения : учеб. пособие. М. : Госюриздат, 1962. 62 с.
99. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование : монография. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. 291 с.
100. Єфремов С. Криміналізація організованої злочинної діяльності у чинному Кримінальному кодексі України. *Право України.* 2003. № 7. С. 112–116.
101. Жилияев С. В. Кумулятивные санкции в уголовном праве России и зарубежных стран : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Самара, 2000. 22 с.

102. Загородников Н. И. Значение объекта преступления при определении меры наказания по советскому уголовному праву. *Труды Военно-юридической академии*. 1949. Вып. 10. С. 6–10.
103. Зеркалов Д. В. Общественная безопасность : монография. Киев : Основа, 2012. 626 с.
104. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання : монографія. Харків : Фінн, 2008. 282 с.
105. Злобин Г., Никифоров Б. Умысел и его формы. М. : Юрид. лит., 1972. 212 с.
106. Іваненко І. В. Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2003. 19 с.
107. Іванов В. М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892 с.
108. Ільїна О. В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 201 с.
109. Караев Т. З. Повторность преступлений. М., 1983. 121 с.
110. Карпец И. И. Наказание. Социальные, правовые и криминологические проблемы : монография. М. : Наука, 1973. 288 с.
111. Карпушин М. П., Курляндский В. И. Уголовная ответственность и состав преступления : монография. М. : Юрид. лит., 1974. 263 с.
112. Кац Е. А. Уголовная ответственность за незаконные приобретение, передачу, сбыт, хранение, перевозку или ношение оружия, его составных частей, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Красноярск, 2005. 228 с.
113. Квашиш В. Е. Основы виктимологии. Проблемы защиты прав потерпевших от преступлений. М. : NOTA BENE, 1999. 78 с.
114. Кириченко О. В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.

115. Кісілюк Е. М. Кримінальне законодавство в період українського державотворення (1917–1921 рр.) : монографія. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2011. 232 с.

116. Кісілюк Е. М. Юридична природа кваліфікуючих ознак складу злочину. *Юридична Україна*. 2008. № 12. С. 112–116.

117. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 19 с.

118. Книженко О. О. Актуальні питання класифікації санкцій у кримінальному праві. *Європейські перспективи*. 2010. № 4. С. 51–56.

119. Книженко О. О. До питання якості закону про кримінальну відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями. *Концептуальні основи кримінальної законотворчості*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 жовт. 2017 р.) / відп. ред. : В. О. Туляков, Є. Л. Стрельцов. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2017. С. 58–63.

120. Коваленко І. Злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2004. № 1. С. 114–117.

121. Козаченко И. Я., Незнамова З. А., Новоселов Г. П. Уголовное право. Особенная часть : учебник для вузов. М. : ИНФРА-М-НОРМА, 1997. 612 с.

122. Колос О. В. Повторність злочинів за Кримінальним кодексом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 21 с.

123. Комісаров М., Пономарьова Т. До питання «особливого» статусу гладкоствольної мисливської зброї, передбаченого ст. 263 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 30–34.

124. Конституція України від 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

125. Копотун І. М. Громадський порядок як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2008. 16 с.

126. Корецкий Д. Криминальная армология. М. : Астрель, 2010. 607 с.

127. Корецкий Д. А. О совершенствовании правового режима оружия. *Правоведение*. 1983. № 1. С. 56–57.
128. Коржанский Н. И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. М., 1980. 248 с.
129. Коржанский Н. И. Предмет преступления (понятие, виды и значение для квалификации) : учеб. пособие. Волгоград : Высш. следств. шк. МВД, 1976. 187 с.
130. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : лекція. Київ, 1997. 112 с.
131. Коржанський М. Й. Уголовне право України. Частина загальна : [курс лекцій]. Київ : Наук. думка та Українська видавнича група, 1996. 336 с.
132. Корнієць А. В. Узагальнене поняття «зброя» як предмету суспільних відносин. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2004. № 4. С. 151–161.
133. Кофанов А. Сучасний стан та шляхи удосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні. *Юридичний вісник*. 2003. № 2. С. 97–105.
134. Кофанов А. В. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Київ : КИЙ, 2005. 192 с.
135. Кравцов С. Ф. Предмет преступления : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ленинград, 1976. 19 с.
136. Красиков А. Н. Уголовно-правовая охрана политических, гражданских и иных конституционных прав и свобод человека и гражданина в России. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2000. 104 с.
137. Кривошеїн П. К. Злочин. Історичне дослідження. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1993. 72 с.
138. Кривуля О. М., Куц В. М. Чи можуть бути суспільні відносини об'єктом злочину? *Вісник університету внутрішніх справ*. Вип. 2. Харків, 1997. С. 70–74.
139. Кригер Г. А. К вопросу о понятии объекта преступления в советском уголовном праве. *Вестник Московского университета*. М., 1955. № 1. С. 111–123.

140. Кримінальна відповідальність за незаконне проведення дослідів над людиною : монографія / В. М. Куц, С. В. Гізімчук, В. О. Єгорова. Харків : Юрайт, 2012. 304 с.

141. Кримінальне право / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017. 1062 с.

142. Кримінальне право Німеччини. URL: <http://zen.in.ua/n/n%D1%96mechchina-federativna-respubl%D1%96ka-n%D1%96mechchina/krim%D1%96nalne-pavo>.

143. Кримінальне право Республіки Білорусь. URL: <http://zen.in.ua/b/b%D1%96lorus/krim%D1%96nalne-pravo-%D1%96proces>.

144. Кримінальне право України / за ред. М. Бажанова, В. Сташиса, В. Тація. Київ–Харків : Юрінком Інтер-Право, 2002–2003. Заг. частина. 290 с.

145. Кримінальне право України : Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2010. 608 с.

146. Кримінальне право України. (Загальна частина) : підручник / [А. М. Бабенко, Ю. А. Вапсва, В. К. Грищук та ін.] ; за заг. ред. О. О. Бандурки. Харків : Вид-во ХНУВС, 2011. 378 с.

147. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко, М. І. Мельник та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 744 с.

148. Кримінальне право. Загальна частина : мультимедійний навч. посіб. / [А. В. Савченко, Е. М. Кісілюк, О. В. Процюк, І. А. Вартилицька, О. В. Микитчик, О. В. Кришевич, В. В. Кузнецов, О. В. Смаглюк, Т. М. Приходько, Л. Є. Вільхова] URL: http://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag.

149. Кримінальний кодекс України : проект № 1029 від 12 трав. 1998 р., підготовлений робочою групою Кабінету Міністрів України. Київ: Українська правнича фундація, 1994. 152 с.

150. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

151. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за ред. В. Сташиса, В. Тація. Харків : Ін Юре, 2003. 823 с.

152. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

153. Кримінальний кодекс УРСР / Міністерство юстиції УРСР : Офіціальний текст із змін. та доп. на 1 листоп. 1949 р., з постатейними матеріалами і додатками. Київ. 1950. 168 с.

154. Кримінальний Кодекс УРСР від 28 груд. 1960 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2002-05/page4>.

155. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.

156. Кругликов Л. Л., Васильевский А. В. Дифференциация ответственности в уголовном праве. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. 300 с.

157. Кругликов Л. Л., Савинов В. Н. Квалифицирующие обстоятельства: понятие, виды, влияние на квалификацию преступлений : учеб. пособие. Ярославль, 1989. 382 с.

158. Кругликов Л. Л., Спиридонова О. Е. Юридические конструкции и символы в уголовном праве. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2005. 336 с.

159. Кудрявцев В. Объективная сторона преступления. М. : Госюриздат, 1960. 232 с.

160. Кудрявцев В. Н., Наумова А. В. Российское уголовное право. Особенная часть. М. : Юристъ, 1997. 326 с.

161. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за крадіжки : монографія. Київ : Паливода А. В., 2005. 158 с.

162. Кузнецов В. В., Савченко А. В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / за заг. ред. д-ра. юрид. наук, проф. В. І. Шакуна. 4-те вид., переробл. Київ: Алерта, 2012. 316 с.

163. Кузнецова Н. Ф. Кострова М. Б. Общественно опасные последствия: лингвистический аспект. *Вестник Московского университета. Серия «Право»*. 2001. № 6. С. 23–36.

164. Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений: Лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений» / науч. ред. и предисл. академика В. Н. Кудрявцева. М. : Городец, 2007. 387 с.

165. Кулик Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї матеріалів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 18 с.

166. Курс уголовного права. Общая часть : учебник для вузов / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. М. : Зерцало-М, 2002. Т. 1 : Учение о преступлении. 624 с.

167. Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 222 с.

168. Лейкина Н. Личность преступника и уголовная ответственность. Ленинград : Ленинград гос. ун-т. им. А. А. Жданова, 1968. 45 с.

169. Лейст О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву: Теоретические проблемы : монография. М. : Изд-во МГУ. 1981. 239 с.

170. Лемішко Ю. Ю. Співвідношення обставин, які обтяжують покарання, із кваліфікуючими ознаками. *Форум права*. 2016. № 5. С. 115–122.

171. Лень В., Олійников Г., Шаніна Є., Грищак С. Дискусійні питання кримінальної відповідальності щодо холодної зброї. *Право і суспільство*. 2013. № 4. С. 147–150.

172. Литвин А. П. Борьба органов внутренних дел с незаконным обладанием предметами вооружения : учеб. пособие. Киев : НИиРИО Киевской высшей школы МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1990. 76 с.

173. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України

(теоретико-практичне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 529 с.

174. Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 285 с.

175. Малков В. Д. Хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 1969. 16 с.

176. Малков В. П. Кумулятивные санкции в советском уголовном праве. *Укрепление законности и борьба с преступностью в условиях формирования правового государства*. М. : ИГП АН СССР, 1990. 167 с.

177. Мальков С. Особенности дифференциации уголовной ответственности за незаконные действия с отдельными видами оружия. *Уголовное право*. 2006. № 1. С. 42–44.

178. Матишевський П. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 426 с.

179. Махінчук В. Принцип економії репресії у новому Кримінальному кодексі України – важлива запорука адекватності покарання. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 11. С. 69–72.

180. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 494 с.

181. Міняйло Н. Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.

182. Модельный Уголовный Кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств : Постановление Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств, СПб., 17 февр. 1996 г. URL: <http://www.icrc.org/rus/resources/documents/misc/ihl-nat-3.htm>.

183. Мойсик В. Р., Грицак В. М., Прокопчук Ю. В., Пудов Б. М. Проект Закону про обіг зброї невійськового призначення від 9 лют. 2009 р. № 2105. URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31790.

184. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

185. Музиченко П. П. Історія держави і права України : [навч. посіб.]. Київ : Знання, 2003. 429 с.

186. Навроцький В. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я : лекції для студентів юридичного факультету. Львів, 1997. 26 с.

187. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 511 с.

188. Назимко Є. В. Структура методології кримінального права. *Вісник академії адвокатури України*. 2012. № 1 (23). С. 81–90.

189. Науковий висновок «Не може бути кримінальної відповідальності за зберігання зброї». URL: https://zbroya.info/uk/partner/law-ok/blog/12807_naukovii-visnovok-ne-mozhe-buti-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-za-zberigannia-zbroyi/.

190. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 2-е вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.

191. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ : Каннон, 2005. 1104 с.

192. Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций. М. : Юрид. лит., 2004. Т. 1. 496 с.

193. Никифоров Б. С. Объект преступления. М. : Госюриздат, 1960. 229 с.

194. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. М. : НОРМА, 2001. 208 с.

195. Орлов В. Субъект преступления по советскому уголовному праву. М. : Госюриздат, 1958. 235 с.

196. Орлов Ю.Ю. Патент на корисну модель № 55326 від 10 груд. 2009 р. «Пристрій для визначення предмета як холодна зброя» / Ю. Ю. Орлов, В. Н. Большаков, Ю. Н. Голуб та ін. URL: <http://uapatents.com/3-55326-pristriij-diagnostikipredmetu-yak-kholodno-zbro.html>.

197. Орловская Н. А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций : монография. Одесса : Юрид. літ., 2011. 624 с.

198. Орловська Н. Осудність та її види (порівняльний аналіз законодавства України та інших держав) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 20 с.

199. Орловська Н. А. Економія заходів заохочення як принцип побудови кримінально-правових санкцій. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 1. С. 127–132.

200. Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2012. 32 с.

201. Павлик Л. В. Кваліфікуючі ознаки як засіб диференціації кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2010. № 2. С. 303–309.

202. Паламарчук К. В. Кримінальна відповідальність за розбій: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 244 с.

203. Панов Н. И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву. *Проблемы правоведения: Республиканский междуведомственный научный сборник*. Киев, 1984. Вып. 45. С. 68–72.

204. Пасенок О. М. Деякі проблемні питання застосування нового Кримінального кодексу України. *Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 жовт. 2001 р.). Київ ; Харків : Юрінком Інтер, 2002. С. 85–87.

205. Пасічник М. С. Історія України: державні процеси, розвиток культури та політичні перспективи. 2-ге вид., стереотип. Київ, 2006. 735 с.

206. Пащенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 18 с.

207. Петухов Б. В., Кузнецов И. В. Отличие предмета от орудий и средств совершения преступления. *Российский следователь*. 2004. № 4. С.20–22.

208. Підпригора І. С., Фролов О. С. Типологія терміна «вибухові матеріали». *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2003. № 3. С. 118–126.

209. Пінчук М. Кримінально-правова характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами. *Право України*. 2004. № 10. С. 69–75.

210. Пінчук М. Г. Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 230 с.

211. Плескачевский В. Оружие в криминалистике: понятие и классификация. М. : Спарк, 2001. 343 с.

212. Плєва К. В. Кримінальна відповідальність за суспільно небезпечні діяння стосовно радіоактивних матеріалів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 218 с.

213. Податковий кодекс України від 2 груд. 2010 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

214. Подшибякин А. С. Холодное оружие. Уголовно-правовое и криминалистическое исследование / под ред. В. В. Степанова. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1980. 149 с.

215. Пономаренко Е. В. Теория права: актуальные проблемы методов исследования. *Вестник Тюменского государственного университета*. 2006. № 2. С. 123–129.

216. Попенко В. Н. Холодное оружие: энциклопедический словарь. М. : Богучар, 1997. 474 с.

217. Попрас В. О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 20 с.

218. Правила перевезення небезпечних вантажів залізницею: затверджені СНД, Естонією, Латвією, Литвою 5 квіт. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001697-96/ed20090522/card5>.

219. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 214 с.

220. Приходько Т. Проблема обмеженої осудності в кримінальному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 20 с.

221. Приходько Т. М. Коментар до статті 263 Особливої частини Кримінального кодексу України. *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2006. № 6. С. 66–71.

222. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23 трав. 2013 р. № 314-VII. *Голос України*. 2013. № 116.

223. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків : проект Закону України, реєстр. № 2897 від 19 трав. 2015 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55214.

224. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації положень Кримінального процесуального кодексу України : проект Закону України, реєстр. № 4712 від 16 квіт. 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55214.

225. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5064-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5064-17/>.

226. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та

вибухонебезпечними матеріалами) : проект Закону України, реєстр. № 10554 від 1 черв. 2012 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls>.

227. Про внесення змін до статті 263 Кримінального кодексу України (щодо встановлення додаткового виду відповідальності за поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами) : проект Закону України, реєстр. № 1500 від 17 груд. 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52979.

228. Про внесення зміни до статті 201 Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди частин вогнепальної зброї : Закон України від 18 трав. 2017 р. № 2052-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2052-19/paran5#n5>.

229. Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : проект Закону України, реєстр. № 1263 від 11 січ. 2013 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc>.

230. Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії : Закон України від 21 верес. 2000 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14>.

231. Про затвердження Інструкції повітряних перевезень спеціальних та небезпечних вантажів : наказ Міністерства транспорту України від 25 жовт. 1999 р. № 509. *Офіційний вісник України*. 2000. № 27. ст. 1149.

232. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї

та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622. *Офіційний вісник України*. 1998. № 42. ст. 107.

233. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання вогнепальної зброї, боєприпасів до неї і вибухових матеріалів : наказ МВС України від 25 берез. 1993 р. № 164. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/page>.

234. Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України № 56/м від 31 берез. 2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03>.

235. Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовт. 2018 р. № 828. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2018-%D0%BF>.

236. Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів : наказ МВС України від 26 лип. 2004 р. № 822. *Офіційний вісник України*. 2004. № 35. ст. 357.

237. Про зброю : проект Закону України від 25 листоп. 2002 р. / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Ф. Сулява. Зброезнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ : монографія. Київ : Міжнародна організація „VeeZone”, 2004. С. 337–359.

238. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 21.11.2002 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/228-iv>.

239. Про обіг зброї невійськового призначення : проект Закону України, реєстр. № 3728 від 26 черв. 2007 р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1066.2548.0>.

240. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення : Закон України від 23 груд. 2004 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2288-15>.

241. Про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів : Інструкція, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 31 берез. 2003 р. № 56/м. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03>.

242. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.

243. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1075-XIV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1075-14>.

244. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>.

245. Про практику призначення судами кримінального покарання : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовт. 2003 р. № 9. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.

246. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 3. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.

247. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного

Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>

248. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 лют. 2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

249. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : Постанова Пленуму Верховного Суду від 26 квіт. 2002 р. № 4. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>.

250. Про судову практику у справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 10. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

251. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р. № 17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

252. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 груд. 2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06>.

253. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05>.

254. Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим кримінальним кодексом України : матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (Харків, 1–2 жовт. 2002 р.) / Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. Харків. Центр вивчення організованої злочинності спільно з Американським Університетом у м. Вашингтон. Ін-т вивчення проблем злочинності АПрН України. Харків, 2003. 295 с.

255. Проект Кримінального кодексу України, підготовлений за завданням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку і законності авторським

колективом на чолі з професором В. М. Смітєнком; внесений народним депутатом О. Б. Маяковським на розгляд Верховної Ради України в першому читанні. *Іменем Закону*. 16 трав. 1997. № 20 (4946). 16 с.

256. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. 31 трав. 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2013. № 54. Ст. 1991.

257. Радіонов І. І. Кримінальна відповідальність за бандитизм : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 19 с.

258. Радутний О. Е. Додаткові методи у пізнанні кримінального права в інформаційну епоху. *Правова інформатика*. 2015. № 2 (46). С. 54–60.

259. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2002. 21 с.

260. Рарог А. Квалификация преступлений по субъективным признакам. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. 278 с.

261. Рарог А. И. Настольная книга судьи при квалификации преступлений : практ. пособие. М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. 224 с.

262. Рибачук В. І. Еволюція боротьби правоохоронних органів України з незаконним володінням предметами озброєння : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 1995. 20 с.

263. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

264. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками). URL:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v005p710->

05?find=1&text=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF%E8+%EF%F0%E0%E2%EE%E2%EE%BF+%E2%E8%E7%ED%E0%F7%E5%ED%EE%F1%F2%B3%2C+%FF%F1%ED%EE%F1%F2%B3+#w31.

265. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.

266. Рогатых Л. Ф. Незаконный оборот оружия. Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе». СПб., 1998. 186 с.

267. Романов О. Зброя у світі. Правове регулювання. *Юридичний вісник України*. 2005. 9–15 лип. № 27. С. 15–16.

268. Романов О. Зброя: законодавчий аспект. *Юридичний журнал*. 2005. № 2 (32). С. 32–38.

269. Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. *Юридичний журнал*. 2005. № 12 (42). С. 36–45.

270. Романов О. Правове регулювання обігу зброї. *Юридичний вісник України*. 2005. № 8. С. 8–9.

271. Российское уголовное право : курс лекций. Т. 5. Преступления против общественной безопасности и общественного порядка / под ред. проф. А. И. Коробеева. Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2001. 592 с.

272. Рябчинська О. П. Методологія дослідження проблем кримінального права: постановка проблеми. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 157–163.

273. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки : комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2007. 596 с.

274. Савченко А. В. Майбутні технології у галузі кримінального права та правоохорони: американський досвід. *Проблеми кримінально-правових наук: історія, сучасність, міжнародний досвід* : наук-теорет. конф. (10 груд. 2009 р.). Київ, 2009. С. 174–177.

275. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

276. Савченко А. В., Шуляк Ю. Л. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах): навч. посіб. Київ : Центр учб. літ-ри, 2015. 312 с.

277. Сарнавський О. М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 18 с.

278. Свенссон А., Вендель О. Раскрытие преступлений: современные методы расследования уголовных дел. М. : Изд-во ин. лит. 1957. 475 с.

279. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 20 с.

280. Словник української мови : в 11 томах. 1979. Т. 10. С. 555.

281. Словник української мови : в 11 томах. 1975. Т. 6. С. 268.

282. Слуцька Т.І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 246 с.

283. Соблюдают законы об ответственности несовершеннолетних : сбор. ст. / ред.-сост. А. И. Санталов. Кишинев : Картя молдованяскэ, 1965. 165 с.

284. Соблюдают законы об ответственности несовершеннолетних : сбор. ст. / ред. А. И. Санталов. Кишинев, 1965. 165 с.

285. Советская военная энциклопедия. М. : Воениздат, 1978. Т. 6. С. 124–129.

286. Советское уголовное право. Общая часть : учебник / под ред. Г. А. Кригера и др. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1988. 368 с.

287. Соколов Л. Ф. Уголовный закон об оружии (понятие и квалифицирующее значение оружия) : учеб. пособие. Омск, 1976. 225 с.

288. Соколова А. К. Методологічні засади дослідження формування й розвитку флористичного права України. *Проблеми законодавства*. 2014. № 26. С. 92–99.

289. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.

290. Справа № 333/985/17 (провадження № 1-кп/333/234/17) Комунарського районного суду м. Запоріжжя. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69147913>.

291. Справа № 403/184/17 (провадження № 1-кп/403/37/17) Устинівського районного суду Кіровоградської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66090450>.

292. Справа № 420/1623/17 (провадження № 1-кп/420/194/17) Новопсковського районного суду Луганської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70455916>.

293. Справа № 478/1725/17 (провадження № 1-кп/478/114/2017) Казанківського районного суду Миколаївської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70087050>.

294. Справа № 490/8249/16-к (провадження № 1-кп/490/578/2016) Центрального районного суду міста Миколаєва. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68688771>.

295. Справа № 520/8485/17 (провадження № 1-кп/520/272/18) Київського районного суду м. Одеси. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73585946>.

296. Справа № 611/43/18 (провадження № 1-КП/611/9/18) Барвінківського районного суду Харківської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72033485>.

297. Справа № 645/1071/18 (провадження № 1-кп/645/388/18) Фрунзенського районного суду м. Харкова. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73653092>.

298. Справа № 741/74/17 (провадження № 1-кп/741/27/17) Носівського районного суду Чернігівської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66537885>.

299. Справа № 766/1859/18 Херсонського міського суду Херсонської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73682893>.

300. Справа № 419/1872/16-к (провадження № 1-кп/431/190/16) Старобільського районного суду Луганської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63149923>.

301. Справа № 584/1068/17 (провадження № 1-кп/574/145/2017) Буринського районного суду Сумської області. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70531469>.

302. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

303. Стеченко Д. М., Чмир О. С. Методологія наукового дослідження : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2007. 317 с.

304. Строган А. Ю. Склад злочину як підстава кримінальної відповідальності : навч. посіб. Київ : Атіка, 2007. 424 с.

305. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Д. Крупчан, В. С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О. Дред, О. В. Зайчука. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

306. Тарахович Т. І. Методологічні підходи і принципи дослідження правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 15–19.

307. Тарнавський О. М. Суб'єктивні ознаки незаконного заволодіння та вимагання зброї чи інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення. *Держава і право*. 2008. Вип. 40. С. 455–461.

308. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Харьков : Вища школа, 1988. 282 с.

309. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. Харків : Укр. юрид. акад., 1994. 267 с.

310. Тельнов П. Ф. Ответственность за соучастие в преступлении. М. : Юрид. лит., 1974. 208 с.

311. Терлюк І. Я. Історія українського права від найдавніших часів до XVIII століття. Львів, 2002. 295 с.

312. Тимчасові правила обігу в Україні побутових піротехнічних виробів : наказ МВС України від 23 груд. 2003 р. № 1649. *Офіційний вісник України*. 2004. № 9. Ст. 552.

313. Тихий В. П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї. *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2004. № 4. С. 94–99.

314. Тихий В. П. Злочини проти громадської безпеки: наук.-практ. коментар / АПН України; Ін-т вивчення проблем злочинності; СБ України; Ін-т дослідження проблем державної безпеки. Київ, 2010. 71 с.

315. Тихий В. П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки : конспект лекцій. Харків, 1996. 69 с.

316. Тихий В. П. Ответственность за хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1972. 20 с.

317. Тихий В. П. Сучасні проблеми застосування і вдосконалення кримінально-правових норм про відповідальність за злочини проти громадської безпеки. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2008. № 3. С. 40–45.

318. Тихий В. П. Уголовно-правовая ответственность за незаконное владение оружия. Харьков : Харьков. юрид. ин-т, 1978. 262 с.

319. Тихонов Н. Субъективная сторона преступления. Саратов : Приволж. книж. изд-во, 1967. 228 с.

320. Толковый словарь русского языка. М. : ТЕРРА, 1991. Т. 2. С. 854.

321. Торопыгин О. Ю. Уголовная ответственность за незаконное изготовление, приобретение, сбыт или ношение газового, холодного оружия : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2003. 252 с.

322. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления. М. : Госюриздат, 1957. 282 с.

323. Тростюк З. А. До проблеми негативного прояву латентності тексту Кримінального кодексу України. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогаляни у кримінальному законодавстві: матеріали Міжнар. симпозіуму (Львів, 12–13 верес. 2008 р.)*. Львів, 2008. С. 165–172.

324. Туляков В. О. Порівняльний метод у науці кримінального права. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 29–40.

325. Уголовное право России: учебник для вузов: в 2 т. Особенная часть / под ред. А. Н. Игнатова, Ю. А. Красикова. М. : НОРМА – ИНФРА, 1998. 392 с.

326. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учебник / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Е. Л. Стрельцова. Харьков : Одиссей. 543 с.

327. Уголовное право. Общая часть : учебник / Н. А. Егорова и др. ; под ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамовой. М. : Норма; Инфра-М, 1997. 516 с.

328. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

329. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. Издано Н. С. Таганцевым. [7-е изд., пересмотр. и доп.]. СПб. : Государственная типография, 1892. 796 с.

330. Умаров Х. А., Розикзода А. А. Проблемы понимания и толкования субъективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 330 УК РТ. *Евразийская интеграция: экономика, право, политика*. 2011. № 10. С. 137–139.

331. Устименко В. Специальный субъект преступления. Харьков : Выща школа, 1989. 153 с.

332. Устинов А. Искажение понятий или необходимость правильной формулировки нормы права. *Законность*. 1997. № 8. С. 30–33.

333. Устинов А. И. Холодное оружие : практ. пособие. М., 1978. 125 с.

334. Устрицька Н. І. Кваліфікація повторності злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2011. 20 с.

335. Федоров М. Право на вогнепальну зброю: за і проти. *Право України*. 1998. № 2. С. 57–63.

336. Фесенко Є. В. Злочини проти громадської безпеки та проти здоров'я населення: питання розмежування. *Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим кримінальним кодексом України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. семінару (Харків, 1–2 жовт. 2003 р.). Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. С. 114–116.

337. Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ : Фоліант, 2014. 381 с.

338. Фріс П. Л. Вчення про наслідки злочинності: питання класифікації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. Харків : Золота хвиля, 2013. № 3. С. 37–42.

339. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 35 с.

340. Фріс П. Л. Питання кримінально-правової політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. *Право України*. 2004. № 12. С. 125–129.

341. Фролов Е. А. Объект уголовно-правовой охраны и его роль в организации борьбы с посягательствами на социалистическую собственность: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Свердловск, 1971. 601 с.

342. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2007. 557 с.

343. Харитонов О. Руки вгору? Проблема правової регламентації режиму застосування зброї потребує радикального перегляду. *Український юрист*. 2005. № 1. С. 60–63.

344. Харитонova О. В. Соціологічний підхід до вивчення кримінального права : виникнення і розвиток. *Форум права*. 2010. № 3. С. 439–444.

345. Харченко В. Б., Перекрестов Ф. Б. Уголовное право Украины. Особенная часть: новое законодательство в вопросах и ответах : конспект лекций. Харьков : Скорпион, 2001. 237 с.

346. Хогг Я. Боеприпасы: патроны, гранаты, артиллерийские снаряды, минометные мины. М. : ЭКСМО – Пресс, 2001. 144 с.

347. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми в кримінальному законодавстві України: теоретичні, законотворчі та правозастосовні проблеми : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2010. 528 с.

348. Цельникер Г. Ф. Вина в российском праве: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2004. 235 с.

349. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

350. Черкасов С. В. Кримінологічна концепція альтернативних мір покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2005. 19 с.

351. Шакур В. Онтологічний вимір у кримінології. *Право України*. 2010. № 7. С. 136–143.

352. Шаповалова В. Базисні ознаки, поняття та класифікація кримінальної вогнепальної зброї. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 61. С. 289–292.

353. Шапченко С., Вербановський В. Особливості кримінально-правового змісту ст. 263-1 Кримінального Кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 25. С. 185–188.

354. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідної діяльності: підручник. 5-е вид., стер. Київ, 2006. 307 с.

355. Шнитенков А. В. Ответственность за преступления против интересов службы в коммерческих и иных организациях. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. 331 с.

356. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования. М., 1964. 48 с.

357. Щепельков В. Квалификация преступлений с альтернативными составами. *Российская юстиция*. 2001. № 1. С. 70–74.

358. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю.С. Шемшученко та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1998–2004. Т. 6 : Т–Я. 2004. 768 с.

359. Якушин В. Значение мотива и цели для субъективного вменения. *Вестник Московского университета. Серия 11 «Право»*. 1995. № 6. С. 49–50.
360. Firearms (Amendment) (No. 2). Act 1997. URL: www.opsi.gov.uk.
361. Japanese Gun Control by David B Kopel. URL: <http://www.guncite.com/journals/dkjgc.html>.
362. Ordonnance federale sur les armes, les accessoires d'armes et les munitions du 2 juillet 2008 (Etat le 12 Decembre 2008). URL: http://www.admin.ch/ch/f/rs/514_541/index.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

**для працівників органів досудового розслідування
Національної поліції України з метою з'ясування їхньої думки
щодо злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові
припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої**

Шановний респонденте! Просимо Вас відповісти на питання з приводу кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Для цього Вам треба підкреслити або обвести у коло тільки один пропонований нами варіант відповіді (якщо інше не передбачено в умовах питання) чи дати свою власну відповідь (у тих випадках, коли це пропонується). Отримана від Вас інформація буде оброблена, проаналізована та використана у наукових дослідженнях у галузі кримінального права.

Будь ласка, не залишайте жодного запитання без відповіді!

Дякуємо за Вашу участь в анкетуванні!

1. Чи маєте Ви практичний досвід проведення досудового розслідування кримінальних проваджень за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262–264 КК)?

- а) так;
- б) ні.

2. Чи виникають у Вас суперечності і непорозуміння з приводу і тлумачення понять і термінів, що вживаються у ст. 262–264 КК?

- а) так;
- б) ні.

3. Як Ви вважаєте, чи є поширеними злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, в Україні?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

4. Чи відома Вам хоча б у загальних рисах історія розвитку злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої?

- а) так;
- б) ні.

5. Чи вважаєте Ви, що вивчення зарубіжного досвіду для можливості його імплементації у вітчизняне законодавство було б корисним у теоретичному та практичному аспектах щодо удосконалення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, в Україні?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

6. Чи потребує, на Вашу думку, кримінальне законодавство України вдосконалення щодо відповідальності за посягання проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

7. Чи можна вважати повним і досконалим визначення вогнепальної зброї як виду зброї, що призначений для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

8. Чи є доцільним розширення предмету злочинів, передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом визнання:

- гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї предметом злочинів у ст. 262–263-1 КК?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

- складових частин і компонентів вогнепальної зброї предметом злочинів у ст. 262, 263, 263-1 КК?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

- інших бойових речовин предметом злочинів у ст. 263, 263-1 КК?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

9. Чи потребує виключення зі змісту диспозиції ч. 2 ст. 263 КК словосполучення «кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї» з подальшою його заміною словосполученням «холодної зброї»?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

10. Чи необхідно розширити перелік обставин, які обтяжують покарання, шляхом віднесення до них вчинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

11. Чи потрібно внести зміни до положень ППВСУ № 3 із закріпленням розуміння «переробки» вогнепальної зброї як зміни вже властивих предмету ознак та характеристик, їх посилення, удосконалення чи збільшення?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

12. Чи охоплюється терміном «зміна маркування» термін «фальсифікація»?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

13. Чи варто замінити словосполучення «загибель людей» у диспозиції ст. 264 КК словами «смерть людини»?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

14. Чи вважаєте Ви необхідним виключити з тексту ст. 263 КК словосполучення «без передбаченого законом дозволу»?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

15. Чи необхідно криміналізувати розтрату предметів злочинів, зазначених у ст. 262 КК, передбачивши за ці дії кримінальну відповідальність?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

16. Чи є підстави для зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК, до 14 років?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

17. Чи є потреба у збільшенні розміру штрафу за ч. 2 ст. 263 КК?

- а) так;
- б) ні;
- в) важко відповісти.

Дякуємо за співпрацю!

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

з приводу анкетування працівників органів досудового розслідування національної поліції України з метою з'ясування їхньої думки щодо забезпечення громадської безпеки в Україні

Анкетування проводилося в березні-квітні 2018 року в м. Києві та чотирьох областях України у відповідних органах досудового розслідування.

Мета анкетування: по-перше, з'ясувати думку респондентів щодо кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, а відтак об'єктивно оцінити її, враховуючи думку проанкетованих слідчих; по-друге, підтвердити або спростувати результати нашого дисертаційного дослідження, а також використати отримані дані при формулюванні висновків і розробці пропозицій (рекомендацій) щодо вдосконалення положень доктрини та національного кримінального законодавства стосовно кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Категорія респондентів: 200 працівників органів досудового розслідування Національної поліції України з м. Києва та чотирьох областей України, які: а) проходили службу у практичних підрозділах (слідчі); б) висловили бажання про анкетування через зацікавленість чи безпосередню причетність до застосування кримінального законодавства у сфері відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Підстави для анкетування: наявність у респондентів: а) вищої юридичної освіти; б) досвіду практичної роботи на відповідних посадах від трьох і більше років; в) сформованої думки та власного уявлення щодо питань стосовно забезпечення відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Форма анкетування: письмова, шляхом заповнення/давання відповідей респондентами.

Час для відповіді на одну анкету респондентом: приблизно 25–35 хв.

Структура анкети: 1) вступна частина – містить положення про мету та правила заповнення анкети; 2) основна частина – містить 17 питань з пропонованими варіантами відповідей, котрі різняться за характером та кількістю.

Зміст пропонованих питань: базується на отриманих у дисертаційному дослідженні персональних результатах і науково обґрунтованих даних, що мають бути спростовані чи підтверджені респондентами, а також позиціях, які мають бути визначені чи уточнені.

Особливості пропонованих варіантів відповідей: застосовувався спрощений підхід, який полягав у тому, що респондент обирав тільки одну з двох («та» або «ні») чи трьох («так», «ні» або «важко відповісти») вже сформульованих відповідей.

Аналіз відповідей респондентів:

Питання в пропонованій анкеті були сформульовані таким чином, щоб отримати максимально точні, обґрунтовані та логічні відповіді респондентів, при цьому основна ідея анкетування полягала в об'єктивному з'ясуванні позиції працівників поліції як досвідчених фахівців у сфері правоохоронної діяльності та застосування кримінального законодавства, спеціалістів-практиків, юристів з вищою освітою.

Відповіді на питання № 1 показали, що коло опитаних респондентів є досить репрезентативним, оскільки 89,3 % з них мають практичний досвід проведення досудового розслідування кримінальних проваджень за вчинення злочинів проти громадської безпеки (ст. 262–264 КК). Разом з тим, навіть такий високий показник не вплинув на те, що, відповідаючи на питання № 2, респонденти вказали, що у 64,6 % з них на практиці виникають труднощі з приводу тлумачення деяких понять, що вживаються у ст. 262–264 КК. Відповідаючи на питання № 3, 79,7 % респондентів зазначили, що злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, в Україні є досить поширеними.

Відповіді на питання № 4 продемонстрували, що інформація про історичний досвід, який мають респонденти, залишає бажати кращого (так, 73,8 % з них вказали, що їм невідома хоча б у загальних рисах історія розвитку громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, в Україні). При цьому переважна кількість опитаних респондентів (68,5 %) вказали, що вважають корисним звернення до вивчення зарубіжного досвіду щодо кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, у теоретичному та практичному аспектах для можливості його імплементації у вітчизняне законодавство (питання № 5).

Починаючи з питання № 6 і далі, ми намагалися з'ясувати наскільки оптимальними є наші теоретичні висновки та практичні пропозиції по дисертації. Зокрема, в межах цього питання 94,8 % з усіх респондентів відповіли, що кримінальне законодавство України потребує вдосконалення щодо відповідальності за посягання проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

При відповіді на питання № 7 52,1 % опитаних вказали, що запропоноване визначення вогнепальної зброї як виду зброї, що призначений для нападу, оборони, подачі звукових сигналів і приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу можна вважати повним і доцільним.

Розширення предмету злочинів (питання № 8), передбачених ст. 262, 263, 263-1 КК, шляхом визнання: а) гладкоствольної мисливської вогнепальної зброї предметом злочинів у ст. 262–263-1 КК визнали доцільним 94,6 % респондентів, заперечили – 4,8 %; б) складових частин і компонентів вогнепальної зброї предметом злочинів у ст. ст. 262, 263, 263-1 КК – визнали доцільним 56,5 % опитаних, не погодилися – 38,7 %; в) інших бойових речовин предметом злочинів у

ст. 263, 263-1 КК – визнали логічним і необхідним 46,6 % опитаних, заперечили 42,1 %.

Відповідаючи на питання № 9, 58,6 % опитаних слідчих вказали, що вбачають необхідність у виключенні зі змісту диспозиції ч. 2 ст. 263 КК словосполучення «кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї» з подальшою його заміною словосполученням «холодної зброї». Про розширення переліку обставин, які обтяжують покарання, шляхом віднесення до них вчинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв, зазначили 62,4 % проанкетованих (питання № 10).

Підтримали пропозицію щодо внесення змін до положень ППВСУ № 3 із закріпленням розуміння «переробки» вогнепальної зброї як зміни вже властивих предмету ознак та характеристик, їх посилення, удосконалення чи збільшення 58,6 %, заперечують проти такої пропозиції 40,2 % респондентів; 72,4 % вважають, що термін «зміна маркування» включає в себе термін «фальсифікація», що вимагає внесення відповідних змін у норми КК (питання № 11–12).

Вважають за правильну заміну словосполучення «загибель людей» у диспозиції ст. 264 КК словами «смерть людини» 62,5 % слідчих.

У питанні № 14 необхідним (до прийняття спеціального закону про зброю) виключення з тексту ст. 263 КК словосполучення «без передбаченого законом дозволу» вбачають 85,6 % респондентів, натомість 12,3 % не вважають потрібними подібні зміни.

За криміналізацію розтрата предметів злочинів, зазначених у ст. 262 КК, висловилися 68,1 % опитаних, 27,3 % – заперечують, а ще 4,4 % вказали про складнощі у прийнятті такого рішення.

Практично однаково розділилися відповіді при питанні щодо наявності і необхідності підстав для зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК, до 14 років: «так» відповіли 57,3 % опитаних, «ні» – 33,6 %; вказали, що їм «важко відповісти» 6,7 % респондентів (питання № 16). І в останньому питанні щодо потреби у збільшенні розміру штрафу за ч. 2 ст. 263 КК ствердно висловилися 92,6 % респондентів.

**Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України
щодо злочинів проти громадської безпеки**

(П Р О Е К Т Закону України)¹

Верховна Рада України постановляє:

Внести до Кримінального кодексу України такі зміни:

1) доповнити частину другу статтю 22 після словосполучення «умисне знищення або пошкодження майна (частина друга статей 194, 347, 352, 378, частини друга та третя статті 399)» словами:

«незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або бойовими речовинами»;

2) доповнити статтю 67 пунктом 12-1 у такій редакції:

«вчинення злочину з використанням чи погрозою використання вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв»;

3) викласти статтю 262 у новій редакції:

«Стаття 262. Викрадення, привласнення, розтрата, вимагання вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем

1. Викрадення, привласнення, розтрата, вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства – караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння предметами, що перелічені в частині першій цієї статті, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем чи вимагання предметів, перелічених в частині першій цієї статті, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п'яти років.

3. Вимагання предметів, що перелічені в частині першій цієї статті, поєднане з насильством, ще не є небезпечним для життя і здоров'я – карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою чи третьою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, розбій з метою викрадення вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин,

¹ Цей проект Закону України розроблено автором самостійно.

вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів, а також вимагання цих предметів, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, чи вчинення їх з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище –

караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна.

Примітка. У статті 262 КК повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 262, 410 цього Кодексу»;

4) викласти статтю 263 у новій редакції:

«Стаття 263. Незаконне поводження зі зброєю, її складовими частинами і компонентами, бойовими припасами, бойовими речовинами, вибуховими пристроями

1. Незаконне носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, бойових припасів, бойових речовин, вибухових пристроїв –

караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років та зі штрафом до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Незаконне носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї –

караються штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк від трьох до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

3. Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, якщо в її діях немає складу іншого злочину»;

5) викласти статтю 263-1 у новій редакції:

«Стаття 263-1. Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів або незаконне видалення чи зміна їх маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв

1. Виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів або видалення чи зміна їх маркування, або виготовлення бойових припасів, бойових речовин чи вибухових пристроїв –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, –

караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років»;

6) викласти статтю 264 у новій редакції:

«Стаття 264. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів

1. Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило смерть людини або інші тяжкі наслідки, -

карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі до трьох років.

2. Ті самі дії, що спричинили загибель людей –

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років».

**СТАТИСТИЧНІ ТА АНАЛІТИЧНІ ДАНІ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАРЕЄСТРОВАНИХ
ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є
ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА
ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ (СТ. 262, 263, 263-1, 264 КК)**

Статті КК	8 місяців 2013 року		2014		2015		2016		2017		2018	
	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею	%-ве відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки
1 262	257	0.55	2380	2.81	1382	1.59	1031	1.29	871	1.02	534	0.79
2 263	41434	88.19	51804	61.09	55329	63.54	50397	63.25	59130	69.21	52928	78.04
3 263-1	807	1.72	1451	1.71	1185	1.36	883	1.11	1390	1.63	1381	2.04
4 264	27	0.06	79	0.09	69	0.08	91	0.11	80	0.09	67	0.09
5 Всього злочинів проти ГБ з аналізов. предм.	42525	90.51	55714	65.7	57965	66.57	52402	65.77	61471	71.95	54910	80.97
Заг. к-сть зареєстров. злочинів проти ГБ	46983		84801		87072		79678		85436		67819	

АНАЛІТИЧНА ТАБЛИЦЯ
щодо вивчення матеріалів кримінальних проваджень про злочини проти
громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові
речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)

№ п/п	Назва статті КК, за ознаками якої порушена кримінальна справа / почато кримінальне провадження	Кількість вивчених справ	Питома вага (%)
1.	Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем, ст. 262	84	33.6
2.	Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, ст. 263	137	54.8
3.	Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, ст. 263-1	14	5.6
4.	Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, ст. 264	15	6.0
У період з підготовки дисертаційного дослідження (2016–2019 рр.) було вивчено та опрацьовано 250 матеріалів кримінальних проваджень за ст. 262–264 КК України			

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень проводилося у судах м. Києва, а також у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях України.

Приводом початку кримінального провадження були матеріали, отримані в результаті безпосереднього виявлення працівниками поліції ознак злочину – у 234 випадках (93,6 % від загальної кількості вивчених матеріалів), заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян – у 16 випадках (6,4 %).

Були виявлені такі кваліфікуючі ознаки злочину: вчинення групою осіб – 34 випадків (13,6 %), організованою групою – 3 (1,27 %), з використанням службового становища – 21 випадок (8,4 %), повторність – 46 випадків (18,4 %), спричинення тяжких наслідків, у т.ч. смерті – 10 випадків (0,4 %). Кількісний склад групи: від двох до п'яти осіб – 20 випадків (8 %), більше п'яти осіб – 7 випадків (2,8 %).

Серед вивчених кримінальних проваджень, предметом яких виступає вогнепальна та холодна зброя виявлено, що у 23 випадках (56,8 %) предметом злочину була холодна зброя, у 43,2 % – вогнепальна (108 вивчених кримінальних проваджень). Серед холодної зброї найчастіше були виявлені фінські ножі (17 випадків, що становить 73,91 %), кинджали (2 випадки або 8,69 %), кастети (4 випадків або 17,39 %).

Шкода заподіювалася: у 15 випадках (6 %) – громадянам.

Акти впровадження

**ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА**

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/53-І-15„10” 01 2017 р.**ДОВІДКА
впровадження результатів дисертації
Голубоша Володимира Валентиновича у законотворчу діяльність**

Інформуємо, що наукові положення дисертації здобувача Національної академії внутрішніх справ Голубоша Володимира Валентиновича «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)», були подані у вигляді обґрунтованих пропозицій до законодавства України.

Вважаємо, що положення дисертації Голубоша Володимира Валентиновича на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичне значення та характеризуються науковою новизною і можуть бути враховані Інститутом законодавства Верховної Ради України у процес вдосконалення чинного законодавства України.

Директор,
член-кореспондент
НАН України

Копиленко О.Л.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук,
Заслужений юрист України

М.С. Цуцкірідзе

«10» 10 2018 року

А К Т

впровадження у практичну діяльність

органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження здобувача наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ Голубоша Володимира Валентиновича на тему: «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)»

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мірковця Д.М., заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Шевчишена А.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Борця І.В. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження здобувача наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ Голубоша Володимира Валентиновича на тему: «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)» містять способи розв'язання та варіанти вирішення низки проблем і дискусійних питань теоретичного та організаційного забезпечення правоохоронної діяльності, та можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

Д.М. Мірковець

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в особливо важливих
справах ГСУ НП України**

І.В. Борець

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

С.Д. Гусарєв

26.10.2018 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 НАВС Голубоша Володимира Валентиновича на тему «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)» у освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури, доктора юридичних наук, доцента Дрозда Олексія Юрійовича (голова комісії); начальника відділу організації та координації освітнього процесу, кандидата юридичних наук Дубівки Ірини Володимирівни; доцента кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права, кандидата юридичних наук, доцента Мозоля Станіслава Анатолійовича, склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача Національної академії внутрішніх справ (зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) В.В. Голубоша за темою «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)» впроваджені у освітній процес академії, зокрема:

1. Праці, опубліковані за результатами дослідження В.В. Голубоша, використовуються під час підготовки до проведення усіх видів занять з навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Кваліфікація окремих видів злочинів», «Актуальні проблеми кримінального права», зокрема:

Голубош В.В. Характеристика об'єкту злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук. журн.* / [редкол.: В.В. Черней (голова) та ін.]. Київ, Нац. акад. внутр. справ, 2017. № 4 (105). С. 163–172.

Голубош В.В. Громадська безпека як об'єкт злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: *Матеріали VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. «Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка)»* (м. Київ, 16 листоп. 2017 р.) [Текст] /

ред. кол. : В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 137–139.

Голубош В.В. Предмет злочину у ст.ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України. *Матеріали VII-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Конєйчикова* (м. Київ, 17.11.2017 р.) / Редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, Д.О. Тихомиров. Київ : НАВС, 2017. С. 22–24. https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/tdp/zbirnuk_2017.pdf

Голубош В.В. Злочини проти громадської безпеки: перспективи зміни і удосконалення. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції і новації: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція»*, м. Київ, 7 грудня 2017 року. Тези наукових доповідей. – К. : Видавничий дім «АртЕк», 2017. С. 142–144.

Голубош В.В. Генеза кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Вісник Харківського НУВС*. 2017. № 4. С. 99–108.

Голубош В.В. До питання про об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: *Матеріали XXXII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: Зб. наук. праць. (м. Переяслав-Хмельницький, 31.01.2018 р.) Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 32. С. 187–190.

Голубош В.В. До питання про деякі форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки. *Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології*, з нагоди 280 річниці з дня народження Чезаре Беккарія : Матеріали Регіональної науково-практичної конференції (м. Київ, 15.03.2018 р.). Київ: ДУІТ, 2018. С. 22 – 24.

Голубош В.В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування*: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції (1.03.2018 р. м. Ірпінь). Ірпінь, 2018. С. 42–47.

Голубош В.В. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 30 березня 2018 р.) Одеса: ОДУВС, 2018. С. 231–232.

Голубош В.В. Виготовлення і переробка вогнепальної зброї як форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: проблемні питання. *Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри*: XIV Міжнародна науково-практична конференція «Від громадянського суспільства – до правової держави»: Збірник тез доповідей. (м. Харків, 20.04.2018 р.). Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 99–101.

Голубош В.В. Наслідки в ст. 264 Кримінального кодексу України. *Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-

практ. конф. (27 квіт. 2018 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2018. С. 35–36.

Голубош В.В. Особливості предметів деяких злочинів проти громадської безпеки. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1 (10). С. 130–143. http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=4475

2. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення всіх видів занять.

Голова комісії:

О. Ю. Дрозд

Члени комісії:

І. В. Дубівка

С. А. Мозоль

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
С.С. Чернявський

АКТ

впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня кандидата юридичних наук наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 НАВС Голубоша Володимира Валентиновича на тему «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)» у науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: т.в.о. завідувача докторантури та аспірантури, доктора юридичних наук, доцента Дрозда Олексія Юрійовича (голова комісії); начальника відділу організації науково-дослідної роботи кандидата юридичних наук Титко Анни Василівни; завідувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ №1, кандидата юридичних наук, доцента Вознюка Андрія Андрійовича склала цей акт про те, що матеріали дисертації здобувача Національної академії внутрішніх справ (зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) В.В. Голубоша за темою «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість та використовуються у науково-дослідній роботі Національної академії внутрішніх справ.

Під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень з питань удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової діяльності працівників, викладачів, докторантів та ад'юнктів кафедр кримінального права, криминології та кримінально-виконавчого права та відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ а саме:

Голубош В.В. Характеристика об'єкту злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ : наук. журн.* / [редкол.: В.В. Черней (голова) та ін.]. Київ, Нац. акад. внутр. справ, 2017. № 4 (105). С. 163–172.

Голубош В.В. Громадська безпека як об'єкт злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: *Матеріали VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. «Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П.П. Михайленка)»* (м. Київ, 16 листоп. 2017 р.) [Текст] / ред. кол. : В.В. Черней, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 137–139.

Голубош В.В. Предмет злочину у ст.ст. 262, 263, 263-1, 264 КК України. *Матеріали VII-их наукових читань, присвячених пам'яті академіка В.В. Конєйчикова* (м. Київ, 17.11.2017 р.) / Редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, Д.О. Тихомиров. Київ : НАВС, 2017. С. 22–24. https://www.naiau.kiev.ua/files/kafedru/tdp/zbirnik_2017.pdf

Голубош В.В. Злочини проти громадської безпеки: перспективи зміни і удосконалення. *Правовий розвиток суспільства і держави: традиції і новації: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція»*, м. Київ, 7 грудня 2017 року. Тези наукових доповідей. – К. : Видавничий дім «АртЕк», 2017. С. 142–144.

Голубош В.В. Генеза кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Вісник Харківського НУВС*. 2017. № 4. С. 99–108.

Голубош В.В. До питання про об'єкт злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: *Матеріали XXXII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: Зб. наук. праць. (м. Переяслав-Хмельницький, 31.01.2018 р.) Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 32. С. 187–190.

Голубош В.В. До питання про деякі форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки. *Актуальні питання кримінального права, кримінального судочинства та кримінології*, з нагоди 280 річниці з дня народження Чезаре Беккарія : *Матеріали Регіональної науково-практичної конференції* (м. Київ, 15.03.2018 р.). Київ: ДУІТ, 2018. С. 22 – 24.

Голубош В.В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування*: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної Інтернет конференції (1.03.2018 р. м. Ірпінь). Ірпінь, 2018. С. 42–47.

Голубош В.В. Удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали X міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 30 березня 2018 р.) Одеса: ОДУВС, 2018. С. 231–232.

Голубош В.В. Виготовлення і переробка вогнепальної зброї як форми об'єктивної сторони злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої: проблемні питання. *Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри*: XIV Міжнародна науково-практична конференція «Від громадянського

суспільства – до правової держави»: Збірник тез доповідей. (м. Харків, 20.04.2018 р.). Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. С. 99–101.

Голубош В.В. Наслідки в ст. 264 Кримінального кодексу України. *Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (27 квіт. 2018 р., м. Харків) / МВС України, Харків. нац. унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2018. С. 35–36.

Голубош В.В. Особливості предметів деяких злочинів проти громадської безпеки. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1 (10). С. 130–143. http://nauka.nlu.edu.ua/?page_id=4475

ВИСНОВОК

Матеріали дисертації здобувача Національної академії внутрішніх справ В. В. Голубоша за темою «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 262, 263, 263-1, 264 КК)» вважати впровадженими в науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань удосконалення кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої.

Голова комісії:

О. Ю. Дрозд

Члени комісії:

А. В. Титко

А. А. Вознюк